

kapocs

KINCS

KOPP MÁRIA INTÉZET
A NÉPESEDÉSÉRT
ÉS A CSALÁDOKÉRT

CSALÁDOKRÓL TÉNYSZERŰEN

TARTALOM

ELŐSZÓ	2
Raffael Mónika, Trásy Lilla <i>Aktív idősödés – az idősödés társadalmi jelentősége a statisztikai adatok alapján</i>	3
Horváth-Varga Anikó, Nagy Tímea, Pári András <i>A magyarok szubjektív jólléte a veszélyek korában</i>	13
Székely András, Agócs Gergely <i>Adókedvezmények rendszere a magyar családpolitikában</i>	23
Fűrész Tünde, Nagy Tímea, Horváth-Varga Anikó <i>A 30 éves kor alatti gyermekvállalás ösztönzésének szükségessége</i>	36
Papházi Tibor, Pári András <i>A Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK) főbb eredményei, 2016 – 2022</i>	46
Gere Dömötör <i>Családszemlélet Európában és Magyarországon egy nagymintás nemzetközi felmérés alapján</i>	66
Varga-Péterfi Petra <i>A családi állapot összefüggése az elégedettséggel és a boldogsággal a Kárpát-medencei magyarok körében</i>	76
Bencze Ádám <i>Gyermeket nem tervező fiatalok a Magyar Ifjúság Kutatásban</i>	85
Tárkányi Ákos <i>Min múlik a párkapcsolatok sikeressége vagy sikertelensége?</i>	92
Nyírády Adrienn <i>Abortusz helyzetkép</i>	101
Adámi Zsanett <i>A kommunikáció jelentősége az örökbefogadási folyamatban és örökbefogadó családokban</i>	112
Ambrus Eszter, Dr. Varga Péter, Dr. Nusser Nóra <i>A harkányi balneo-fizioterápiás kezelések hatása női meddőségben</i>	121
Szerzők	127

Előszó

Veszélyekkel teli időszakot élünk, szinte a feje tetejére állt a világ: alig, hogy lecsengett a pandémia, máris szembesültünk a szomszédunkban kirobbanó háborúval és annak negatív következményeivel. Ilyen változékony időkben különösen nagy szükségünk van azokra az igazodási pontokra az életünkben, amik megtartanak és eligazítanak a mindennapokban. Ilyen igazodási pont a család, amely a nehéz időkben is segít megőrizni a józanságot. Manapság nagyobb szükség van a tisztánlátás képességére, mint valaha. Ehhez kellenek objektív információk, tények, számok, adatok, amelyek rajta tartanak minket a biztos úton, visszaigazolnak és előre is mutatnak.

A Kapocs jelen számát annak szenteljük, hogy tényszerűen bemutassunk olyan folyamatokat és új kutatási eredményeket, elemzéseket, amelyek betekintést nyújtanak a családok mai helyzetébe. A népszámlálási adatokat felhasználva górcső alá vettük a 21. század egyik legmeghatározóbb demográfiai folyamatával, a társadalmi előregedéssel járó kihívásokat és az abban rejlő lehetőségeket is. Megvizsgáltuk, hogy a magyar emberek hogyan tudnak megbirkózni a veszélyek korának változásaival és ez hogyan hat a közérzetükre, az életszínvonalukra, a szubjektív jóllétükre. Képet adunk a családokat támogató különféle adókedvezmények átfogó rendszeréről és az otthonteremtési program elmúlt éveiről. Külön elemezzük a 30

év alatti fiatalok gyermekvállalásával kapcsolatos főbb tendenciákat, bemutatva a fiatalkori családalapítás ösztönzésének szükségességét és azokat a legyőzendő akadályokat, amelyek ma még hátráltathatják a fiatalok húszas éveikben történő gyermekvállalását. Európai és Kárpát-medencei kitekintést nyújtunk a családokkal kapcsolatos szemléletbeli különbségekről és a család értékének megítéléséről. Áttekintjük, hogy milyen jellemzőkkel bírnak a gyermekvállalást elutasító fiatalok és a terhességmegszakításban érintettek, miközben bemutatjuk az abortusz helyzet pozitív irányú változásait is. Szó esik arról is, hogy mi kell a sikeres párkapcsolathoz, mi befolyásolja a párkapcsolati viták rendezésének módját vagy az örökbefogadó családok eredményes kommunikációjának kialakítását, ahogy a meddőség kezelésnek egy alternatív illetve kiegészítő módszeréről is olvashat a kedves Olvasó.

Az írások a valóság bemutatására vállalkoznak, tényeket közölnek, adatokat adnak, de éppen ezáltal újabb kérdések felvetésére, egy-egy jelenség továbbgondolására és új megoldások keresésére is készítenek. A mostani lapszámmal a családokkal kapcsolatos tényszerű tisztánlátást szeretnénk szolgálni, amely biztos alapot nyújt a megfelelő kérdések és válaszok megfogalmazásához és megtalálásához.

Budapest, 2023. június

Fűrész Tünde
elnök, Kopp Mária Intézet
a Népesedésért és a Családokért
(KINCS)

Raffael Mónika, Trásy Lilla

Aktív idősödés – az idősödés társadalmi jelentősége a statisztikai adatok alapján

Betekintő

A szülési, gyermekvállalási hajlandóság átmeneti csökkenése és a halálozási mutatók javulása a népesség korösszetételének jelentős változásaihoz vezetett, melyek eredményeként a 21. század egyik legmeghatározóbb demográfiai folyamata a társadalmi előregedés (Varga 2015). Erre a folyamatra leginkább negatív értelemben vett kihívásként tekintünk, hiszen számos gazdasági és társadalmi problémát vet fel, melyek megoldásához hosszú távú, rugalmasan reagáló új fejlesztésekre, struktúrákra és a minden korosztályt érintő szemléletváltásra van szükség. Elemzésünkben a kérdéskörhöz tartozó problémák megjelenítésén túl igyekeztünk az idősödés, időskor pozitív aspektusai, így az aktív idősödés területe kapcsán is adatokat bemutatni.

Bevezetés

A 2022-es népszámlálás részletes adatai még nem állnak rendelkezésre, azonban már az előzetes adatokból is kitűnik, hogy a 65 éves és annál idősebb lakosság aránya az elmúlt évtizedben tovább növekedett. Míg 2016-ban a mikrocenzus, azaz „kis népszámlálás” időpontjában 4,2% volt a 80 éven felüliek és 14,4% a 65-79 év közöttiek aránya a népességen belül, addig 2022-es népszámláláskor ez 4,6 és 15,7%-ra növekedett (1,5 millió fő és 444 ezer fő).

Ezzel összhangban a népszámlálás adatai szerint a lakosság egyötöde (21%) az időskorúak (64 évnél idősebbek) közé tartozott. A 2011-es népszámlálási adatokhoz képest ez 300 ezer fős növekedést jelent,

vagyis hazánk népessége korösszetételében tovább idősödött. Emellett pozitív tendencia viszont, hogy a 15 évnél fiatalabb gyermekek 15%-os aránya az előző népszámlálási adatokhoz képest gyakorlatilag érdemben nem változott. Mindezt úgy, hogy évről évre egyre kevesebben tartoznak a 15-49 éves korosztályba, az úgynevezett gyermekvállalási korba, azaz jóval kevesebb szülőképes nő adott életet ennyi gyermeknek.

Ezzel együtt az idősek növekvő és a középkorúak csökkenő arányából számos társadalmi és gazdasági probléma, kihívás adódik, melyek megoldása a teljes népesség közös jóllétének kulcseleme lehet.

Idősödő korösszetétel – a hazai népesség számokban, kifejezetten az idősekre és fiatalokra fókuszálva

A 2022-es népszámlálás előzetes adatai szerint Magyarország népessége 9 millió 604 ezer fő volt. Ekkor 1,4 millió 15 éven aluli gyermek élt hazánkban, amely az ezt megelőző tíz évben nem változott érdemlegesen. Emellett az aktív korú, pontosabban a 15-64 évesek száma 6,8 millióról 6,2 millióra csökkent, miközben a 64 éven felüliek létszáma 300 ezerrel nőtt. A közel 2 millió fős 65 éves és annál idősebb lakosság a hazai népesség egyötödét

(21%-át) tette ki a 2022-es census során. Szintén a népszámlálás előzetes adataiból láthatjuk, hogy ez a korosztály hasonló arányban képviselteti magát a megyei jogú városokban (22%), a fővárosban (21%), és a kisebb lélekszámú városokban (21%), a községekben az előbbieknél némileg alacsonyabb ez az arány, 19 százalékot tesz ki. A fiatalok aránya viszont a községekben a legmagasabb, míg ez a településhierarchiában felfelé haladva csökken.

1. táblázat: A településtípusok lakosságának korcsoportos megoszlása a 2022-es népszámlálás adatai alapján (%)
 Forrás: KSH adatai alapján KINCS szerkesztés

Településtípus	0-14 éves	15-64 éves	65 éves és annál idősebb
Főváros	12,5	66,3	21,2
Megyei jogú városok	13,1	64,6	22,3
Többi város	15,2	63,8	21
Községek	16,4	64,4	19,2

A népesség korösszetételében valamivel nagyobb különbségeket találhatunk, ha a vármegyékben képviselt arányszámokat nézzük. A délnyugati térségében magasabb arányt képviselnek a lakosok körében az idősek, mint az északkeleti országrészben. Ezzel ellentétben viszont magasabb a 15 éven aluliak aránya az északkeleti vármegyékben, mint a délnyugatiakban. Érdeemes kiemelni a fővárost is, mivel itt a legmagasabb az aktív korú 15-64 éves korosztály részaránya (66%), a gyermekkorú népességé különösen alacsony (12%), a 65 éves és idősebbeké pedig az országos átlaghoz hasonlóan alakult (21%).

A 64 éven felüliek aránya Zala vármegyében (25%) volt a legmagasabb, hasonló az arányuk Békés (24%) és Tolna vármegyében (24%), míg a Pest és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei népesség körében pár százalékponttal kevesebbet, 18%-ot tesznek ki. Ezzel ellentétben Zala vármegyében a legkisebb a 15 éven aluliak aránya (12%), Pest vármegyében pedig a legnagyobb (17%).

A 2011-es adatokat nézve ugyanezen vármegyékben képviselték magukat a legkisebb és legnagyobb arányban az idősek, viszont ott, ahol arányában több 65 éves és idősebb személy élt, azokban a vármegyékben a számuk 2011 és 2022 között nagyobb mértékű emelkedést mutat.

2. táblázat: A vármegyék lakosságának korcsoportos megoszlása a 2022-es népszámlálás adatai alapján (%)
 Forrás: KSH adatai alapján KINCS szerkesztés

Terület	0-14 éves	15-64 éves	65 éves és annál idősebb
Bács-Kiskun	14,8	63,6	21,7
Baranya	13,5	63,9	22,7
Békés	13,4	62,6	24

Terület	0-14 éves	15-64 éves	65 éves és annál idősebb
Borsod-Abaúj-Zemplén	16,6	63,5	19,9
Budapest	12,5	66,3	21,2
Csongrád-Csanád	13,5	64,5	22
Fejér	14,9	64,8	20,3
Győr-Moson-Sopron	14,9	65,7	19,4
Hajdú-Bihar	15,3	65,2	19,4
Heves	14,8	63,1	22,1
Jász-Nagykun-Szolnok	15,1	63,1	21,8
Komárom-Esztergom	14,7	65,2	20,1
Nógrád	14,6	63,2	22,2
Pest	17,1	64,9	18
Somogy	13,7	62,5	23,9
Szabolcs-Szatmár-Bereg	16,6	65,3	18,1
Tolna	14,2	62,7	23,1
Vas	13,4	64,9	21,6
Veszprém	13,9	63,8	22,3
Zala	12,5	62,9	24,6

Országunk 9,6 millió lakossal rendelkezett a 2022-es népszámlálás idején. Összességében az látható, hogy egyre többen tartoznak a 64 éven felüliek közé, de emellett a 15 éven aluliak aránya nem csökken. Míg a városokban valamivel magasabb a nyugdíjas korúak aránya, addig a gyermekek a községekben képviselnek nagyobb hányadot. Az országrészeket tekintve a délnyugati területen találunk arányaiban több időskorút, viszont a 15 éven aluliak az északkeleti megyékben mutatnak magasabb részarányt. Emellett esetükben érdemes a főváros és Pest vármegye területét is kiemelni, mert míg Budapesten alacsony, az azt körbe vevő településeken magas a gyermekek aránya.

Kitekintés az európai országok népességére
Az európai országokra való kitekintéshez az Eurostat adatait használtuk fel¹. A harminc országra vonatkozó nemzetközi kitekintésben az látható, hogy 2021-ben a 15 éven aluliak aránya Izlandon volt a legmagasabb (19%), míg a délen fekvő országokban, úgymint Olaszországban, Portugáliában és Máltán pedig a legalacsonyabb (13 százalékos körüli). Ezzel szemben az utóbbi országokban volt a legmagasabb a 65 éven felüli lakosok aránya (Olaszországban 24%, Portugáliában 23%), de ehhez hasonlóan alakult a bolgár idősek aránya is (23%). Viszont míg Bulgáriában 21% volt a 65-84 év közöttiek részesedése, ezzel a legmagasabb arányt mutatva az európai országok között, és csupán 2,2%-ot tettek ki az ennél idősebb lakosok, addig Olaszország (3,8%) és Portugália (3,4%) a 84 éven felüliek arányában volt kimagasló. Ebben a korosztályban Franciaország (szintén 3,4%) és Spanyolország (3,3%) állt még a lista élén. Az izlandi fiatalok magas aránya mellett viszont alacsony, 15% volt a 64 éven felüliek aránya. Ezzel megegyező értéket mutatott Luxemburg is, ezzel ők képviselik a legalacsonyabb értéket.

Az Eurostat rendelkezésre álló legfrissebb, 2021-es adatai szerint hazánkban a 15 éven aluliak aránya a vizsgált 30 európai ország közül a 20. helyen állt közel 15%-kal, bár a legtöbb országban 14-16 százalékos a fiatalok aránya. A 65 éves és annál idősebb lakosok hazánkban a népesség ötödét tet-

ték ki (21%), ami az európai országok rangsorában a 10. legmagasabb volt.

A hazai népesség számának várható alakulása az előreszámítások szerint

A népesség elöregedése egész Európát érintő probléma. A lakosság és korcsoportos összetételének alakulása függ a születések és a halálozások számától, illetve a be- és elvándorlások mértékétől. A Föld népességének alakulásáról többféle becslés, előreszámítás létezik, több forgatókönyvet is tartalmazva. Az ENSZ 2022-ben kiadott számításai², azon belül is az alapváltozat szerint, amely közepes termékenységgel számol, és a kutatók szerint a legnagyobb valószínűséggel bekövetkező változatot jelöli, a hazai népességben 2100-ra a 15 éven aluliak aránya továbbra is 13% felett marad, de a népesség közel harmada meghaladja majd a 65. életévét. Ezzel együtt pedig a 15-64 éves korosztály aránya mérséklődik 66%-ról 55%-ra. Magas termékenység esetén a fiatalok aránya akár 18%-ra is emelkedhet, míg az idősek aránya nem haladja meg a népesség negyedét. Alacsony termékenység mellett viszont a 15 éven aluliak aránya várhatóan 8%-ra mérséklődik, míg a lakosság 43%-a, vagyis közel fele fog a 65 éven felüliek körébe tartozni. Ha a közepes termékenységgel számolt előrejelzést vesszük alapul, akkor a hazai lakosság korösszetétele a többi európai országra jellemzőkhöz hasonlóan alakul majd.

A változó korösszetételből adódó társadalmi kihívások

Az utóbbi évtizedekben nemcsak a 65 éves és annál idősebb népesség arányának dinamikus növekedése volt megfigyelhető, hanem korstruktúrájuk átalakulása is, mely azt jelenti, hogy az idősek körében növekedett az úgynevezett legidősebb idősek aránya, azaz a 80 éves és afelletti korú népességé, ezen belül azoké, akik már a 85. életévüket is betöltötték. Ez a jelenség napjaink egyik legjelentősebb kihívásaként jelenik meg mind állami szinten, mind a különböző társadalmi intézmények számára (nyugdíjrendszer, egészségügyi ellátórendszer stb.). Hogy

ez valójában mit jelent, az attól is függ, hogy az idősek mennyi ideig tudnak a társadalom aktív tagjai lenni, mennyi ideig egészségesek, hogyan tudják mozgósítani a bennük levő energiákat akár a formális, akár az informális munka világában (Boros, Gábor és Monostori 2021). 2019-es adatok szerint az adott évben a 65 év feletti korosztály létszáma 1,8 millió fő volt, közülük 1,3 millió fő élt valamilyen korlátozottsággal (Gyarmati 2019). Mindez nem magyar sajátosság. Összességében a világ elöregedése gyorsul, és míg 2010-ben 524 millióan töltötték be a 65. életévüket a Föld la-

¹Forrás: Eurostat: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/CENS_21AG/default/table?lang=en&category=cens.cens_21 (Utolsó letöltés ideje: 2023.05.08.)

²Forrás: ENSZ: <https://population.un.org/wpp/Download/Standard/Population/> (Utolsó letöltés ideje: 2023.05.08.)

kői közül, becslések szerint 2050-re ez a szám másfél milliárd körüli lesz. A statisztikai adatok szerint az egészségben eltöltött évek száma azonban nem növekszik az átlagéletkor kitolódásával arányosan. A hosszabb élettartam nem jelent automatikusan minőségi éveket és aktív idősödést.

Idősgondozás, idősek otthoni ellátása

Az elmúlt évtizedekben a magyar népesség száma folyamatosan csökkent, emellett az időskorúak száma viszont emelkedett, vagyis a népesség öregszik. Ehhez társul az a probléma, hogy magasabb életkorban az egészségesen várható élettartam értékei alacsonyak, mely az ellátásokra, gondozásra szorulóknak számának jelentős emelkedését idézheti elő. Ez mind az intézményeknek, mind pedig a családoknak fokozott és hosszantartó feladatot jelent (Hablicsekne 2022). A KSH adatai szerint 2018-ban 277 ezer fő gondozott beteg vagy idős hozzátartozót, vagyis a 18-65 éves korosztály 4,5%-a³, bár a 2016-os európai életminőség-felmérés a hazai lakosság 18%-át találta informális gondozónak (European Commission 2018). Az otthoni gon-

dozók között felülreprezentáltak voltak a házasok, a nők, a középfokú végzettséggel rendelkezők, regionálisan pedig az ország északkeleti területén élők. Csupán 12%-uk részesült ápolási díjban⁴.

A gondozók és gondozottak kapcsolatát vizsgálva látható, hogy a férfiakat inkább házastársuk, a nőket pedig jellemzően lánygyermekük ápolja, ezzel összhangban pedig az idősebbek házastársukat, a fiatalabbak pedig idős szüleiket gondozzák (Monostori és Gresits 2018). Az idősödés, időskor azonban nem kell, hogy automatikusan a betegségnek, a gondozó környezetnek való kitettséget jelentse, az egészség és aktivitás megtartása nem lehetetlen feladat. Az egészséget meghatározó egyes tényezők súlya ugyan nem egyértelmű, de az általánosságban elfogadottak szerint a genetikai tényezők kb. 15-30%-ban, az egészségügyi ellátás színvonala 10-15%-ban van jelen, mint az egészségi állapotot meghatározó tényező. A további 55-75% a társadalmi-gazdasági státusszal és az iskolázottsággal függ össze, melyért az életmód tényezői a felelősek (Ádány 2011).

Aktív idősödés

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) felismerve az idősödés, azon belül is az aktív idősödés fontosságát, 2002-ben megalkotott egy definíciót, mely szerint az aktív idősödés „a lehetőségek optimalizálásának folyamata az egészség, a részvétel és a biztonság területén az életminőség javításáért az életkor előrehaladtával”. A mérhetőség érdekében kidolgozásra került egy olyan komplex mutató (úgynevezett Global Age Watch Index), amely az idősek életminőségét és jóllétét fejezi ki nemzetközileg összehasonlítható módon. Az index négy dimenziót összegez: az anyagi biztonságot, az egészségi állapotot, az idősek szerepvállalásának lehetőségét, illetve a társadalmi részvételt lehetővé tevő környezetet. A 2015-ös eredmények szerint a vizsgált 96 ország közül Magyarország a 39. helyen szerepelt (Boros 2017). Azonban az aktív idősödésnek nincs egységes definíciója, annak elemei időszakonként, szervezetenként változhat-

nak a témával kapcsolatos aktuális szakpolitikai diskurzusoknak megfelelően. A fogalmat az ENSZ (UNECE) fejlesztette tovább 2012-ben, mely szerint „Az aktív idősödés lehetőséget teremt arra, hogy az emberek kiterjesszék lehetőségeiket a fizikai, társadalmi, mentális jóllét területein az egész életciklusukon keresztül, és hogy részt vehessenek a társadalomban, mialatt megfelelő védelemben, szociális biztonságban, gondozásban részesülnek a szükségleteik szerint”. 2015-ben a mérést lehetővé tevő index fogalmi keretébe szintén az ENSZ (UNECE) által újabb elemek kerültek be. Ebben az értelmezésben az aktív idősödés olyan helyzetet jelent, amelyben az emberek folytatják a formális munkaerőpiacon való részvételüket, emellett azonban elköteleződnek másféle produktív, de nem fizetett programokban való részvétel iránt is (például gondoskodnak a családtagjaikról vagy önkéntes munkát végeznek), önállóan és egészségesen

³Forrás: KSH: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_csalkot9_11_15.html (Utolsó letöltés ideje: 2023.05.30.)

⁴U.a.

élnék, olyan biztonságban, amilyen a koruknak megfelel (Patyán és Leleszi-Tróbert 2022).

Az idős lakosság mind a társadalmi, mind pedig a gazdasági körforgásban való benntartása vagy abba való újbóli bevonása nem csupán gazdasági szempontok miatt kiemelten lényeges, hanem annak a fizikai és mentális egészségre gyakorolt pozitív hatásai miatt is. Ehhez társul még az a tényező is, hogy az idősek mintaként szolgálhatnak bizonyos tárgyi ismeretek, illetve életstratégiák átadásában is, mely több generációra gyakorolhat pozitív hatást. A 2016-os Életünk fordulópontjai⁵ kutatásban részt vevő 50-75 évesek 72%-a vett részt aktívan unokáik gondozásában. Ugyan az életkor emelkedésével nő az unokákkal rendelkezők aránya, viszont csökken a nagyszülők aktivitása. Ennek elsődleges oka az idősebb korosztály egészségi állapotának romlása, viszont ahogy nőnek az unokák, gondozási szükségleteik csökkennek. Az adatokból az derül ki, hogy a nagymamák nagyobb arányban vannak jelen unokáik életében, mint a nagypapák (ez részben demográfiai tényezőkre vezethető vissza), illetve a magasabban képzetek körében magas a segítő nagyszülők aránya – vélhetően anyagi, infrastrukturális erőforrásaik miatt (Monostori 2020). A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családo-

kért (KINCS) a fiatalok és idősek kapcsolatának vizsgálatára irányuló, 2022-ben végzett kutatása rámutatott arra, hogy tízből kilenc felnőtt szerint alapvetően jól megértik egymást a saját családjukban az idősebbek és a fiatalok, és a családokban szoros a kapcsolat a nemzedékek között. Tíz felnőttből kilenc nyilatkozta azt, hogy családjukban az unokák és a nagyszülők kapcsolata kifejezetten jó (90%). A családon belül a fiatalok és az idősek kölcsönösen támaszkodhatnak egymásra, hiszen a válaszadók kétharmada (66%) válaszolta, hogy az idősek támogatják a fiatalabb családtagokat, és közel ugyanennyien állították, hogy a fiatalokra is számíthatnak az idősebbek, valamint a családok 78%-ában a gyermeknevelésben is aktívan részt vállalnak a nagyszülők. A kisgyermeket nevelők közül szinte mindenki (97%) egyetért azzal, hogy a gyermeknevelésben a nagyszülőknek fontos szerepe van (KINCS 2022a). A mindennapi életben az idősebb generáció tapasztalatai, tanácsai, segítsége elengedhetetlenül szükséges a fiatalok számára a családi életükhöz és igényt is tartanak rá. A különböző generációk lényegesnek tartják egymás segítségét, ami egyrészt a fiatalok életkezdésében, másrészt az idősek méltósággal megélt éveinek biztosításában fontos (Papházi, Tárkányi és Barató 2019).

Empirikus adatok, elemzés

Elemzésünkben a népesség elöregedésével járó problémakörök közül a jövő megoldásainak szempontjából leginkább előremutató aktív idősödés témakörét céloztuk körbejárni. Ehhez a téma szempontjából releváns, rendelkezésre álló adatok másodelemzését és a meglévő szakirodalom feldolgozását választottuk. Elemzésünk a WHO által a fentiekben már hivatkozott Global Age Watch Index egyes dimenzióinak (anyagi biztonság; egészségi állapot; idősek szerepvállalása; társadalmi részvételt lehetővé tevő környezet) magyarországi jellemzőit írja le, de emellett kitér az ENSZ által továbbfejlesztett fogalomban szereplő szociális biztonságra, gondozásra, gondoskodásra is. Európai összehasonlításban Magyarország azon

országok körébe tartozik, ahol az aktív idősödés tényleges tartalma elmarad az európai átlagtól (Demográfiai portré 2021). Ennek vizsgálata érdekében a fentebb már hivatkozott, az aktív idősödés indexét képező tényezőkre vonatkozó adatokat igyekeztünk feldolgozni. Kutatásunk során azonban az egyes tényezőkre vonatkozó adatok hiányával vagy elégtelenségével kellett szembesülnünk, mely talán önmagában is utal arra, hogy az aktív idősödést támogató gyakorlat hazánkban egyelőre még nem eléggé elterjedt.

Anyagi biztonság, foglalkoztatás

Az időskor jellemzően az aktív munkaerőpiaci státusz megváltozásával kezdődik, bár a statisztiki-

.....

⁵Az Életünk fordulópontjai adatfelvétel 2001 és 2016 között 5 időpontban (2001, 2004, 2008, 2012 és 2016) vizsgálta a felnőtt magyar népességet. A kutatott kérdések egy része olyan felnőtt népességre vonatkozott, akiknek vannak unokáik. Tőlük azt is megkérdezték, hogy szoktak-e segíteni azok ellátásában.

kában használt 65. életév nem esik egybe a nyugdíjkorhatarral, illetve egyénekenként eltérő a gazdasági aktivitás felhagyásának ideje. 2020-ban a munkaerőpiacról való kilépéskor a nők átlagosan 61,7 évesek voltak, a férfiak valamivel idősebbek, 64,5 évesek⁶. Az átlagok közötti különbség részben abból adódhat, hogy a férfiak nagyobb arányban maradnak aktívak a rájuk vonatkozó nyugdíjkorhatár betöltése után is, valamint további fontos tényező lehet a nők kedvezményes öregségi nyugdíja, mely lehetővé teszi a legalább 40 évnyi jogosultsággal rendelkező nők számára, hogy életkoruktól függetlenül nyugdíjba vonulhassanak. A nyugdíjas korúak gazdasági aktivitását tekintve is láthatunk különbséget a nemek mentén. Míg 2022-ben a 65-69 éves férfiak 17%-a volt foglalkoztatott, addig a nők 10%-a; a 70-74 évesek körében pedig 7 és 4%-os ez az arány⁷. A munkaerőpiacról kilépők viszont komoly erőforrásokkal rendelkeznek, amelynek egy részét jó eséllyel a családra fordítják, viszont nem elhanyagolható az önkéntes munkában megjelenő munkavégzés sem: 2020. IV. negyedévben közel 300 ezer 65-74 éves végzett önkéntes munkát⁸.

Szociális biztonság, gondozás, gondoskodás

Az időskorúak növekvő aránya miatt növekszik a tartós gondozásra szoruló idősök aránya is, különösen, hogy míg a várható élettartam növekszik, addig az egészségben várható évek száma nem emelkedik. Ezzel együtt viszont csökken az ellátás forrásait biztosító aktív társadalmi réteg: az időskorú-eltartottsági ráta 2062-re hazánkban akár az 53,6-os értéket is elérheti, vagyis két aktívkorúra jut majd egy időskorú. Emiatt a gondozásban a családok szerepe várhatóan felerősödik, bár a családszerkezet átalakulása nehezítheti a családtagok gondozási kapacitását. (Leleszi, Bagyura és Széman 2022).

Az időskorúak jóllétéhez az anyagi helyzetük is jelentősen hozzájárul. A KSH adatai szerint 2022-ben 2,3 millió személy részesült saját jogán járó nyugdíjban, a korosztály nemi összetételéből adódóan nem meglepő, hogy kétharmados a nők

aránya. A nyugdíjak összegét vizsgálva elmondható, hogy 500 ezer fő 100 ezer forint alatti nyugdíjellátást kap, további 1,3 millió idős nyugdíja nem haladja meg a 200 ezer forintot. Viszont 123 ezren 300 ezer forint fölötti járandóságot kapnak. A nők jellemzően alacsonyabb ellátásban részesülnek⁹.

Kiemelkedően fontos annak elérése, hogy az egyre nagyobb számú idős népesség megfelelő életminőségben, életszínvonalon élhesse élete utolsó szakaszát is. Ennek meghatározó eleme a lakásmínőség, lakhatás. Egy az ezek állapotának felmérésére irányuló 2017-es kutatás szerint, közel 3,9 millió magyarországi lakás 35%-ában, több mint 1,3 millió lakásban élt 65 éves és annál idősebb személy. A kutatásban az ország valamennyi lakását négy csoportba sorolták. „Az első kategóriába azok az értékes lakások kerültek, amelyek számottevő lakásvagyont jelentenek, ilyennek tekintették azokat, amelyek az ország lakásainak legdrágább 20%-ába tartoznak. Ez alapján jó lakás az, amelyik a helyi lakáspiacon a felső 40%-ban van, de értéke nem tekinthető számottevő lakásvagyonnak. Átlagos lakás az, amelyik a helyi lakáspiacon a harmadik vagy a negyedik ötödben van. Végül rossz a lakás, ha a helyi lakáspiacon az alsó 20%-ba esik és/vagy substandard.” Ezeket a kategóriákat az idősök lakásaira alkalmazva az látható, hogy a 64 évnél idősebbek közül a számottevő lakásvagyonnal, illetve a jó lakással rendelkezők száma kissé alulreprezentált a teljes népességhez képest. Emellett az egyedülálló idősök körében a rossz lakások aránya kiemelkedően magas, közülük csaknem minden harmadik ilyen lakásban él. Aki viszont társával együtt éri meg az időskort, az nagyobb eséllyel él megfelelő lakáskörülmények között, vagy akár kifejezetten értékes lakásban (Székely 2017). Egy másik jelentős tényező a lakhatás minőségére a háztartás mérete. Az elmúlt évtizedekben csökkent a háromgenerációs együttélés, és növekedett az egyszemélyes háztartások aránya. Az egyedül élők körében egyre nagyobb az idősök aránya, akik első sorban özvegyülés miatt maradtak egyedül (Monostori és Murinkó 2018).

⁶Forrás: KSH: <https://www.ksh.hu/sdg/4-16-sdg-8.html> (Utolsó letöltés időpontja: 2023.05.30.)

⁷Forrás: KSH: https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/munoo17.html (Utolsó letöltés időpontja: 2023.05.30.)

⁸Forrás: KSH: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_onk_9_20_01.html (Utolsó letöltés időpontja: 2023.05.30.)

⁹Forrás: KSH: https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szoo035.html (Utolsó letöltés időpontja: 2023.05.30.)

A 2016-os mikrocenzus adatai szerint a 65 éves és idősebbek 31%-a élt egyedül (Monostori és Gresits 2018), ami a nőket jobban érintette, ugyanis öt egyedül élő idősből három nő volt (KSH 2018).

Egészségi állapot

Az idősek egészségi állapota összefügg hazánkban a teljes felnőtt népességre jellemző kedvezőtlenebb egészségmutatókkal. A halálzási és a megbetegedési mutatók, az egészségterhek egyaránt azt mutatják, hogy ugyan egyes betegségeknel érzékelhető javulás, egyes fejlett országokkal összevetve elmaradásban vagyunk. A születéskor várható élettartam folyamatosan nő hazánkban, a lakosság egészségi mutatói ennek ellenére is kedvezőtlenek. Az idősek jelentős része valamilyen krónikus betegségben szenved, emiatt gyakran veszik igénybe az egészségügyi intézmények különböző ellátásait (Boros 2017). A kor előrehaladtával, időskorban romlik az egészségi állapot, és egyre jellemzőbbé válnak a különböző tartós-krónikus megbetegedések. Ezek következtében az idősebb korosztály tagjainak egy jelentős része számos korlátozottsággal kénytelen együtt élni. Egyes adatok szerint, hazánkban minden második 64 év feletti lakost korlátoz a mindennapokban rossz egészségi állapota (Fábián, R. Fedor és Mór 2022). Az életkor előrehaladtával nő az idült betegséggel sújtottak aránya, a 15–34 évesek mintegy ötöde (22%), a 35–64 éveseknek közel fele (48%), és a 65 éves vagy annál idősebbek több mint háromnegyede (77%) számol be krónikus betegségről (Boros, Gárdos és Kovács 2021).

Szerepvállalás, társadalmi részvétel, társadalmi részvételt lehetővé tevő környezet

Az idősek szerepvállalására számtalan lehetőség adódhat, a gyermekekről nagyszülőként való gondoskodás, az esetleg más felnőttekre irányuló gondozási tevékenység, az önkéntesség, mind teret adhat azok számára, akiket egészségi állapotuk, belső motivációjuk erre alkalmassá tesz. További lehetőséget jelenthet a társadalmi életbe vagy a civil szférába való bekapcsolódás is.

„Az időskorú népesség társadalmi szempontból is fontos szerepe a nagyszülőség. A nagyszülők számos formában segíthetik gyermekeik családját: gondoskodhatnak, vigyázhatnak az unokákra, amikor a szülők a munkájukkal vagy egyéb tevé-

kenységgel vannak elfoglalva, játszhatnak, tanulhatnak velük, elvihetik őket különböző szabadidős tevékenységekre, és anyagilag is segíthetik őket. Ezek nyilván nagymértékben hozzájárulhatnak az unokák objektív és szubjektív jólétéhez, de növelhetik a nagyszülők jólléti szintjét is” (Monostori 2020: 321). A nagyszülői szerep, és a nagyszülőktől kapott segítség megítélése igen pozitív hazánkban. Egy ezer fő megkérdezésével készített országos kérdőíves vizsgálat eredményei szerint a megkérdezett felnőttek elsősorban többsége (95%) úgy nyilatkozik, hogy egy gyermeknek jó, ha vannak nagyszülei, és a nagyszülők számára az unoka egyértelműen örömforrást jelent. A válaszadók többsége szerint az a legjobb a gyermeknek, ha legalább hetente tud találkozni a nagyszüleivel, és a gyermeknevelésben a nagyszülőknél is fontos szerepük van (KINCS 2022a).

Az ebben való szerepvállalás azonban nem egyenletes férfiak és nők között, hiszen életpályájuk sem alakul egységesen. A nők hosszabb életpályára számíthatnak a férfiaknál, a férfiak esetében viszont életkortól függetlenül magasabb a párkapcsolatban élők aránya és alacsonyabb az egyedül élőké. Talán részben ennek köszönhetően a férfiak ritkábban költöznek össze időskorukra gyermekeik családjával. Mindemellett a nőkre jóval nagyobb arányban jellemző az időskori társnélküliség következtében kialakuló egyedül élés, amelynek aránya az idősebb korosztályok felé haladva növekszik (Kemény 2017).

A házastárs, pár és/vagy család nélkül élő idősek számára a kisebb-nagyobb közösségekben való aktív részvétel, önkéntes munka lehetőséget adhat a társadalmi hasznosság megélésére, illetve a társas kapcsolódásokra. Az Önkéntesség Magyarországon 2013 vizsgálat szerint a 60 év feletti korosztály 25%-a végzett önkéntes munkát a kérdést megelőző egy évben, míg 75%-uk soha nem volt önkéntes. A 2018-ban megismételt felmérés adatai azt mutatták, hogy a 60 év feletti korosztályban a megkérdezettek 24%-a volt aktív önkéntes a felvétel idején, míg 21%-uk ugyan végzett már önkéntes munkát valamikor, de a kutatás idejében nem végzett aktívan ilyen munkát, vagyis passzív önkéntesnek volt tekinthető. Valamivel több mint fele a megkérdezetteknek (55%-uk) soha nem volt önkéntes. Az érintettek bevallása szerint a 60 feletti önkéntességének akadályai a fizikai korlátok, önbizalom- és bizalomhiány,

elszigeteltség, alacsony ingerküszöb, kisebb terhelhetőség, rugalmatlanság, illetve az ismeret és információ hiánya (Bartal 2021).

A társadalmi életben való aktív részvételre az önkénteskedés mellett jó lehetőséget adhat a civil vagy politikai szervezet tevékenységébe való bekapcsolódás. Hazánkban viszonylag sok bejegyzett egyesület van, viszont ezek köré nem csoportosul jelentős tömeg. Az idősek részvétele a civil mozgalmakban nagyon alacsony, amely összefügghet iskolázottságukkal, és az azzal összefüggésbe hozható alacsonyabb társadalmi státuszukkal (Szabó és Gerő 2019).

A munkavégzés szempontjából aktívnak tekinthető időskorúak fontos erőforrást jelenthetnek. A munkaadó és munkavállaló egymásra találását úgynevezett nyugdíjas szövetkezetek segítik. "A közérdekű nyugdíjas szövetkezet az aktív időskorúak olyan társas vállalkozása, amelynek célja elősegíteni a foglalkoztatás területén jelentkező nehézségek kiegyensúlyozását, a még aktív időskorúak munkaerőpiacra való visszatérését – rugalmasan, számukra megfelelően. Továbbá le-

hetőséget nyújtani a tudás, a szakmai ismeret, az élettapasztalat átadására a generációk között, és erősíteni a helyi közösségeket, a szociális integrációt."¹⁰ Tehát a szövetkezetek célja nem csupán munkaerő toborzás, hanem oktatási, képzési és kulturális lehetőségek biztosítása, ezzel együtt pedig szociális jellegű, közösségfejlesztő lehetőségeket is nyújt. A szövetkezet alapítói és működtetői maguk is nyugdíjasok kell legyenek, vagyis saját kortársaik és sorstársaik érdekképviselőként teszik ezzel lehetővé.

Az idősek társadalmi részvételének támogatása kapcsán léteznek további hazai jó gyakorlatok. Néhány kiemelt program például a Semmelweis Egyetem által 2020 őszétől működő Szenior Akadémia, mely általános, szemléletet formáló előadásokkal támogatja az idősek egészségügyi ismereteinek fejlesztését. De ide sorolható a Szenior Egyetem vagy Harmadik Kor Egyeteme néven működő, több egyetemet összefogó program is, mely szintén az idősebb korosztály számára biztosít képzéseket.

Összegzés

Elemzésünk rávilágít arra, hogy az aktív idősödést meghatározó egyes dimenziókban igen eltérőek a hazánkban tapasztalható eredmények, azonban az idősek családban betöltött szerepe jelentős, pozitív képet mutat. Az életkor emelkedésével a felnőtt lakosság egyre inkább úgy látja, hogy a családban támaszkodhatnak az idősekre, a kisgyermeket nevelők kiemelkedően számítanak, támaszkodnak szüleik korosztályára (KINCS 2022a).

Az idősek nagyszülökként való helytállása természetesen minden érintett számára hatalmas értéket jelent, azonban érdemes lehet az idős korosztály egyéb területet érintő tudását és képességét is hasznosítani nem csak családi, de közösségi és társadalmi szinten is. Szükséges a társadalmi szinten és a civil életben való aktivitásuk növelése, élettapasztalataik és tárgyi tudásuk átadását lehetővé tevő formális és informális közösségek támogatása. Ezek a lehetőségek jelenleg kevésbé kihasználtak, vagy ezek rendszer szinten, vissza-

kereshető adatok formájában nem jelennek meg. A magyarok négyötöde szerint az idősek a társadalom egészének hasznos és megbecsült tagjai, és a róluk való gondoskodás az állam és a családok közös feladata. Időskorban az egészség megtartása szempontjából a kapcsolatoknak, közösségeknek kiemelt jelentőségük van, melyek megadják az összetartozás, a valakihez való tartozás élményét, örömét, általuk elkerülhető az elmagányosodás és izoláció kialakulása, illetve annak hosszú távú következményei, mint a depresszió és az öngyilkosságra való hajlam. Éppen ezért minden életszakaszban törekedni kell arra, hogy ne csak virtuális kapcsolatok, hanem személyes, baráti, családi kapcsolatok legyenek, melyek fejlesztik, kiegészítik a személyiséget. A levélírásnak valaha nagy jelentősége volt, ez azonban mostanra átalakult és email formában zajlik leginkább (Bagyinszki 2019). Az idősek azonban nem minden esetben tudnak lépést tartani a modern kor vívmányaival és a személyes kapcsó-

.....

¹⁰Forrás: <http://kozesz.hu/#!/rolunk> (Utolsó letöltés időpontja: 2023.05.30.)

latok, találkozások jelentőségét, pozitív hatásait az online világ nem képes helyettesíteni.

Az aktív idősödéssel nemcsak időskorban kell foglalkozni, az erre való felkészülés már fiatal felnőttkorban elkezdődik. Az aktív időskor fontos eleme a generációk közötti szerves kapcsolatban és kölcsönös támogatásban rejlik. A népesség előre-gedésének vizsgálatára és az aktív idősödésre irányuló kutatások eredményei alapján kiemelt fontosságú a születéskor várható élettartamnak az európai uniós átlaghoz való közelítése, az egészségben eltöltött évek számának növelése. Emellett pedig az aktív élet fenntartásának növelése, az időskori jövedelembiztonság megteremtése, a társadalmi integráció erősítése. Ehhez szükséges a különböző szolgáltatások (egészségügyi, szoci-

ális, oktatási, kulturális stb.) összehangolása az idősebb korosztály szükségleteinek és érdekeinek figyelembevételével, és kulcsfontosságú az idősek élethosszig tartó tanulásának támogatása. Az idősek emberek mentális és fizikai jóllétének biztosítása érdekében az „aktív idősödés” feltételeinek erősítésére van szükség, mely nem csupán a fizikai aktivitást, a munkaerőpiacon maradást jelenti, hanem a társadalmi, kulturális, civil életben való aktív részvételt is. A megvalósítás alapja a társadalmi szemléletváltás mind a gazdasági, mind az idősödés társadalmi megítélését és megélését illetően. Ugyan kutatásunkban nem céloztuk a már létező hazai és nemzetközi jó gyakorlatok feltérképezését, az aktív idősödés területének fejlesztése érdekében a jövőben ez kiemelt fontosságú kutatási terület lehet.

Felhasznált irodalom

- Ádány Róza (2011) *Megelőző orvostan és népegészségtan*. Budapest: Medicina Könyvkiadó Zrt.
- Bagyinszki Zoltánné (2019) *Aktív és egészséges öregedést elősegítő technikák*. In: Homoki Andrea (szerk.) *Szociális Gerontológiai Ismeretek*. Gyula: Gál Ferenc Főiskola Egészség- és Szociális Tudományi Kar. 188-201.
- Bartal Anna Mária (2021) *A Nemzeti Önkéntes Stratégia (2012-2020) mérlege, eredmények, adósságok*. In: Bartal Anna Mária (szerk.) *Önkéntes szemle*. 1. évf. 3. sz. 3-20. DOI: <https://doi.org/10.53585/OnkSzem.2021.1.3-20>
- Boros Julianna (2017) *Egészség időskorban*. In: KSH: *Ezüstkor: korosodás és társadalom*. 35-50.
- Boros Julianna, Gábor Dóra, Monostori Judit (2021) *Idősödés*. In: Monostori Judit, Óri Péter, Spéder Zsolt (szerk.) *Demográfiai portré 2021*. Budapest: KSH NKI. 163-182.
- Boros Julianna, Gárdos Éva, Kovács Katalin (2021) *Egészségi állapot*. In: Monostori Judit, Óri Péter, Spéder Zsolt (szerk.) *Demográfiai portré 2021*. Budapest: KSH NKI. 139-161.
- European Commission (2018) *Informal care in Europe*. (<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/96d27995-6dee-11e8-9483-01aa75ed71a1/language-en>, letöltve: 2022.08.09.)
- Fábián Gergely, R. Fedor Anita, Móré Mariann (2022) *Ötven év felettiiek egészségi állapota és egészségmagatartása*. *Acta Medicinae et Sociologica* 13. évf. 35. sz. 108-133.
- Gyarmati Andrea (2019) *Idősödés, idősellátás Magyarországon. Helyzetkép és problémák*. Budapest: Friedrich Ebert Stiftung
- Hablicsekné Richter Mária (2022) *A demenciával élők várható létszámának kísérleti előreszámítása 2050-ig*. *Kapocs* 5. évf. 3-4. sz. 86-98.
- Kemény Réka (2017) *Társkeresési karakterisztikák időskorban*. In: KSH: *Ezüstkor: korosodás és társadalom*. 62-73.
- KINCS (2021) *Népszerűek az időseket támogató új intézkedések*. (Gyorsjelentés)
- KINCS (2022a) *A nagyszülő erőforrás a család számára, ahogy a család is erőforrás az idősek számára* (https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_omnibusz_2022_szept_idosek.pdf)
- KINCS (2022b) *A magyarok közérzete. A KINCS longitudinális országos reprezentatív vizsgálatának eredményei 2020. november – 2022. szeptember között* (https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_Omnibusz_Kozerzet_A_magyarok_kozerzete.pdf)
- KSH (2018) *Mikrocenzus 2016, 6. a háztarások és a családok adatai*. Budapest: KSH
- Leleszi-Tróbert Annamária, Bagyura Márton, Széman Zsuzsanna (2022) *Idősellátás és a családi gondozók terhelése a COVID-19 járvány első hulláma idején*. *Orvosi Hetilap*. 163. évf. 42. sz. 1654-1662. (<https://doi.org/10.1556/650.2022.32596>)

- Monostori Judit (2020) A nagyszülők gyermekgondozási tevékenysége Magyarországon. *Demográfia*, 2020. 63. évf. 4. sz. DOI: 10.21543/DEM.63.4.2
- Monostori Judit, Gresits Gabriella (2018) Idősödés. In: Monostori Judit, Óri Péter, Spéder Zsolt (szerk.) *Demográfiai Portré 2018*. Budapest: KSH NKI. 127-145.
- Monostori Judit, Murinkó Livia (2018) Háztartás- és családszerkezet. In: Monostori Judit, Óri Péter, Spéder Zsolt (szerk.) *Demográfiai Portré 2018*. Budapest: KSH NKI. 177-197.
- Papházi Tibor, Tárkányi Ákos, Baráté Edina (2019) A családok biztos alapja a generációk közötti jó kapcsolat – intergenerációs kutatás. *Kapocs*. 2. évf. 3-4. sz. 52-76.
- Patyán László, Leleszi-Tróbert Anett Mária (2022) Az aktív idősödés egyéni és társadalmi dimenziói. *Máltai Tanulmányok*. 4. évf. 4. sz. 78-93. <https://doi.org/10.56699/MT.2022.4.6>
- Szabó Andrea, Gerő Márton (2019) *A magyar társadalom és a politika*, 2019. Budapest: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont
- Székely Gáborné (2017) Lakáspiaci életutak. In: KSH: *Ezüstkor: korosodás és társadalom*. 18-27.
- Vargha Lili (2015) A társadalmi öregedés hagyományos és alternatív indikátorai. *Demográfia*. 58. évf. 1. sz. 57-78.

Horváth-Varga Anikó, Nagy Tímea, Pári András

A magyarok szubjektív jólléte a veszélyek korában

Betekintő

A 2020 novembere óta zajló KINCS Közérzetkutatása alapján a magyarok szubjektív jólléte alapvetően kiegyensúlyozott képet mutatott a pandémia, a háború okozta bizonytalan gazdasági környezet és az infláció ellenére is. Az emberek a vizsgált két és fél évben átlagosan 6,7-re értékelték közérzetüket egy 1-től 10-ig terjedő skálán. A 2022 február végén kitört orosz-ukrán háborús konfliktus jelentős hatást gyakorol a világgazdaságra, az infláció mértéke mindenhol nőtt, hazánkban is évtizedes csúcsokat döntött meg. Mindez az európai polgárok, így a magyar emberek életére is nagy hatást gyakorol, ezért tartottuk fontosnak megvizsgálni, hogy Magyarországon az emberek közérzetének, valamint az életszínvonaluk és jövedelmük változásának megítélése milyen összefüggéseket mutat az infláció alakulásával. Vizsgálatunk alapját a KINCS 2020 novembere óta, hónapról hónapra ismétlődő omnibusz adatfelvétele adja.

Szakirodalmi bevezető

Magyarországon Kopp Mária és Skrabski Árpád vezetésével végzett Hungarostudy vizsgálat már 2009-ben rávilágított, hogy az emberek közérzete, lelkiállapota és a gazdasági mutatók között jelentős az összefüggés és a politika a megfelelő eszközök használatával képes hatást gyakorolni ezen mutatók alakulására (Kopp et al., 2009). Hazánkban a legfrissebb 2021-ben végzett Hungarostudy vizsgálat sok tekintetben javulást mutat az emberek közérzet mutatóiban, egy tízes skálán az átlagos boldogságérzet és elégedettség érzet is 7 fölé emelkedett az előző, közel tíz évvel korábbi adatfelvételhez képest (7,4 és 7,2), amikor 7 alatti értékeket mértek (6,8 és 6,3).

A Happy Planet Index (HPI) elnevezésű kutatás a különböző világszervezetek adatait használja fel a világ-boldogság-rangsor megállapításánál. A HPI felhasználja a Gallup Word Poll elégedettség felmérésének adatait (10 fokú skálán kell jelölni az elégedettség fokát), az ENSZ adatait a várható élettartamra vonatkozóan, valamint az egyes országokon belüli adatokat. Magyarország

2012-ben még a lista 104. helyén állt, 2016-ban már a lista 69. helyére került, megelőzve többek között, Szlovéniát, Portugáliát, Belgiumot, Kínát és az Egyesült Államokat is. A 140 országot vizsgáló kutatás alapján elmondható tehát, hogy Magyarország most már a világ boldogabbik feléhez tartozik.

A World Happiness Report adatai hasonló képet mutatnak, a 156 országot vizsgáló elemzés alapján Magyarország az államok boldogság indexének rangsorában a 2013. évi 110. helyről az 51. helyre került 2021-re. 2021-es felmérés fókuszában az új típusú koronavírus-járvány lelkiállapotra gyakorolt hatása állt. Megállapították, hogy a pandémia okán világszerte sokakat sújtottak mentális problémák és emiatt középpontba került a lelki egészség fontossága, aminek köszönhetően megfigyelhető, hogy a lakosság tudatossága nőtt. Figyelemreméltó tény, hogy Magyarország pontosan ebben az embert próbáló időszakban jelentős mértékben előre lépett a boldogság rangsorban.

Módszertan

Kutatási cél és mérőeszközök

A KINCS Közérzetkutatás célja, hogy feltáró jelleg

gel megvizsgálja a felnőtt magyar lakosság közérzetét, valamint a jövedelmük és az életszínvonaluk

változását. Az anyagi helyzet megítélését a KSH által közölt fogyasztóiár-index mentén is megvizsgáltuk. A kutatás az alábbi kérdések mentén

vizsgálja a magyar emberek hangulatát és anyagi helyzetét (1. táblázat):

1. táblázat: Az elemzésben szereplő kérdések - Megjegyzés: KINCS szerkesztés

Kérdések		Skála
Közérzet	Egészeben véve mennyire tartja boldognak saját magát?	1-től (teljesen negatív) 10-ig (teljesen pozitív)
	Egészeben véve mennyire érzi magát biztonságban?	
	Egészeben véve mennyire tartja egészségesnek saját magát?	
	Egészeben véve az Ön életében jól alakulnak-e a dolgai?	
	Egészeben véve Ön mennyire elégedett mostanában az életével?	
	Egészeben véve Ön szerint jól alakulnak az ország dolgai?	
Anyagi helyzet	Az Ön jövedelme az elmúlt 1 hónapban hogyan változott?	3 fokú skála: nőtt, csökkent, nem változott
	Az Ön életszínvonala az elmúlt 1 hónapban hogyan változott?	

A kérdések vizsgálata havonta ismétlődő keresztmetszeti kutatássorozat keretein belül valósul meg. A KINCS első felmérése 2020 novemberében indult, és idáig összesen huszonegy hónapban történt adatfelvétel.

A kutatás minden esetben 1000 fő telefonos (CATI) megkérdezésével történt¹, a huszonegy minta reprezentatív a 18 évesnél idősebb lakosságra nem, kor, településtípus és iskolai végzettség szerint.

Az 1000 fős mintanagyság és 95 százalékos megbízhatósági szint esetén a maximális mintavételi hiba 3,1 százalék.

Az elemzés az átlagokat vizsgálja és hasonlítja össze, valamint korrelációval vizsgálja az jövedelem és az életszínvonal változását a fogyasztóiár-index mentén. Az adatfelvételek időpontjait a 2. táblázat mutatja:

2. táblázat: Az adatfelvételek időpontjai

1.	2020.	November 3 – 5.
2.		December 7 – 10.
3.	2021.	Január 14 – 18.
4.		Február 17 – 19.
5.		Március 18 – 20.
6.		Április 14 – 16.
7.		Május 20 – 22.
8.		Június 20 – 22.
9.		Július 14 – 16.
10.		Augusztus 4 – 6.
11.		Szeptember 15 – 18.
12.		Október 20 – 29.
13.	December 1 – 11.	

14.	2022.	Január 5 – 13.
15.		Február 16 – 23.
16.		Április 13 – 22.
17.		Május 5 – 13.
18.		Június 9 – 22.
19.		Július 13 – 22.
20.		Augusztus 10 – 26.
21.		Szeptember 8 – 16.
22.		Október 19 – 26.
23.		November 9 – 17.
24.	November 30. – December 8.	
25.	2023	Január 11 – 20.
26.		Február 16 – 27.
27.		Március 22 – 31.

.....

¹Kivéve 2021. október, ahol N=500.

Eredmények

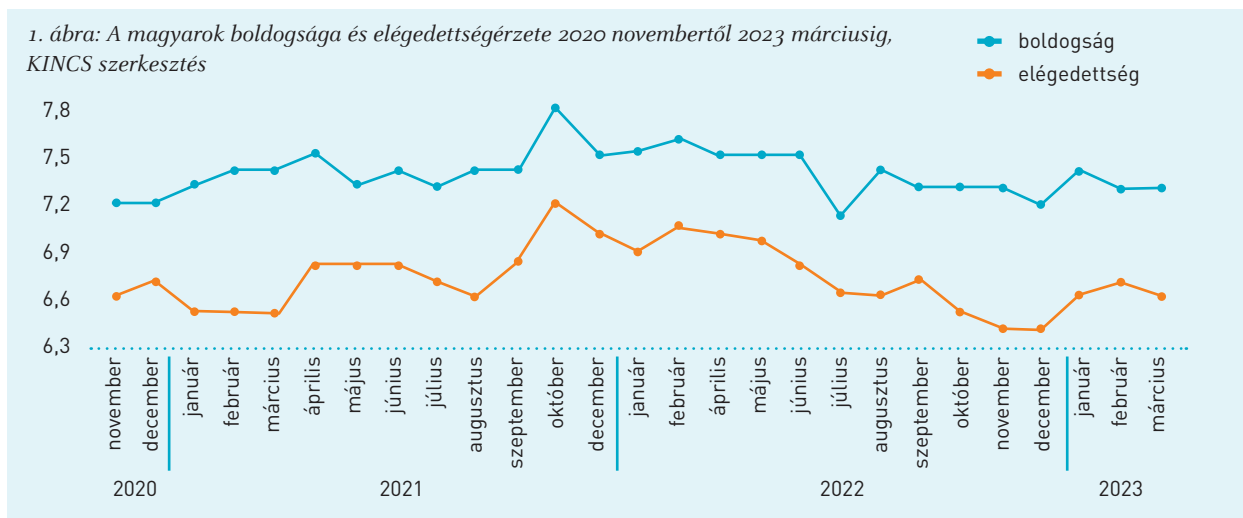
Főátlagok és a közérzetet vizsgáló kérdések átlagai

Az elmúlt közel két és fél év alatt az emberek átlagosan 6,7-re értékelték közérzetüket egy 1-től 10-ig terjedő skálán. A közhangulat ezen időszak alatt alapvetően kiegyensúlyozottnak mondható, amiben nagy szerepe van annak, hogy az emberek a kormány stabilitást megteremtő és fenntartó intézkedéseinek, valamint a szomszéd országban dúló háborús helyzet higgadt kezelésének köszönhetően továbbra is többnyire biztonságban és kiszámítható körülmények között érezték magukat.

2020 novemberétől 2021 szeptemberéig tartó időszakon belül a közérzet mutatókban némi hullámzás figyelhető meg, a pandémiás időszakhoz képest 2021 október és 2022 június közötti közel egy év alatt emelkedés figyelhető meg az előző hónapokhoz képest. A magyarokra pozitívan hatott a koronavírus-járvány lecsengése, és az ezen időszakban bejelentett és megvalósult kormányzati intézkedések, mint például a nyugdíjprémium, a nyugdíjmelés, a 13. havi nyugdíj vagy a 2022 februári gyermekes családoknak járó személyi jövedelemadó visszatérítés. 2021. októberében 7,1-es átlagot adtak az emberek, ami a felmérés kezdete óta az eddigi legmagasabb értéknek tekinthető. Ebben a hónapban történt meg a fent említett intézkedések bejelentése és ez az az időszak, amikor már a koronavírus elleni védettség is kialakult a lakosság többségében. Ezt az értéket adták az emberek 2022 februárjában is, amikor a fentebb említett támogatások megérkeztek a családokhoz.

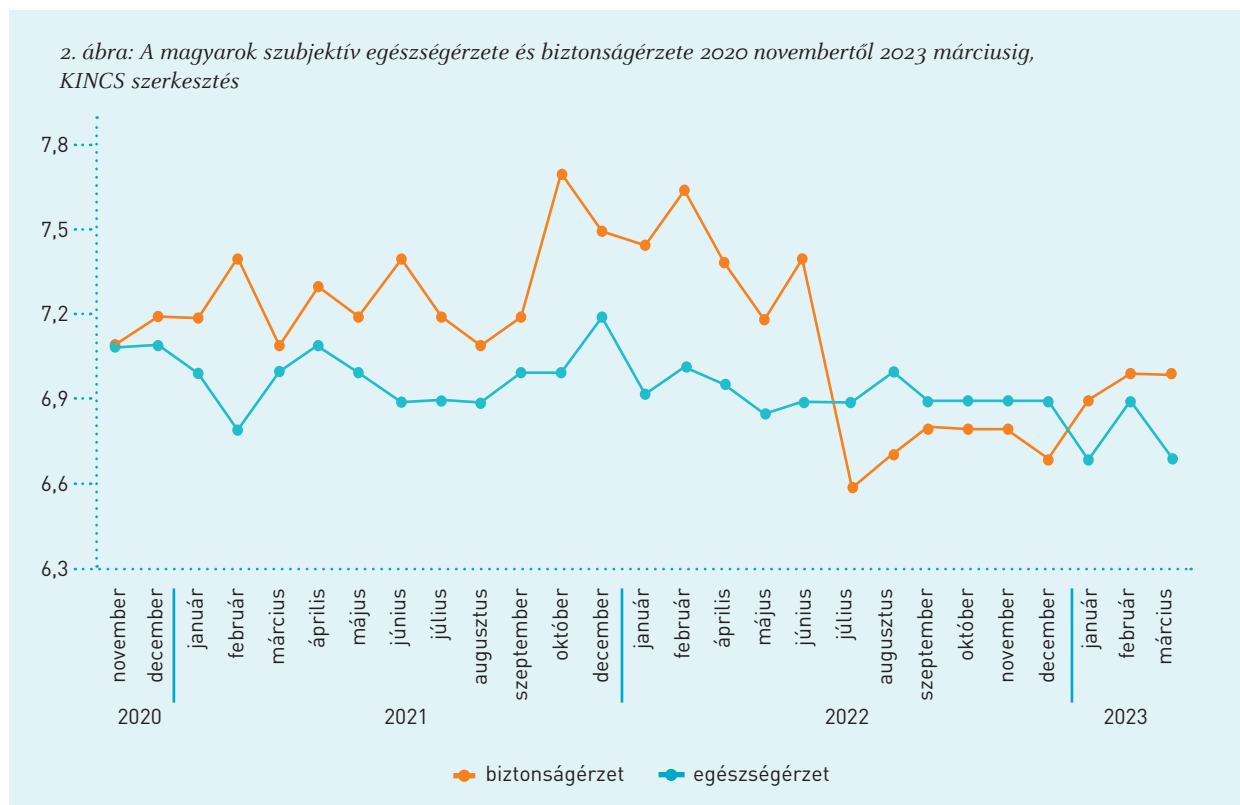
Az orosz-ukrán háború kitörése (2022. február), majd később a válsághelyzet ellenére nagymértékű változás nem jelentkezett a magyarok közérzetét illetően 2022 nyaráig, majd 2022 júliusától látható visszaesés, amikor már a háború okozta negatív gazdasági hatások érzékelhetővé váltak a családok számára (pl.: rezsitámogatás átlagfogyasztás mértékéig, kata eltörlése, élelmiszerár emelkedés). 2022 július és december között az általános hangulat tükrözte a kibontakozó válság hatását, az emberek közérzet átlaga decemberben érte el a mélypontot (6,3-as átlag), majd 2023-ban újra javult a magyarok hangulata. Összességében elmondható, hogy a közérzet mutató kisebb változásai ellenére is 2020 novemberétől 2023 márciusáig a magyarok közérzete, lelkiállapota stabil, alapvetően válságálló volt.

A magyarok a vizsgált huszonegy hónap átlagát tekintve kiemelkedően magas értékkel jellemezték a boldogságukat (7,4) és az élettel való elégedettségüket (6,7). Mindkettő esetben 2021 októberében voltak a legmagasabbak az értékek: 7,8 és 7,2. Valószínűleg ez azzal függhet össze, hogy ebben a hónapban jelentettek be több célzott kormányzati családtámogatást (pl.: családi adóvisszatérítés; nyugdíjkiegészítés). A közel két év alatt 2022 júliusában volt a legalacsonyabb a boldogság átlaga (7,1). Az elégedettségérzet 2021 január-március között (6,5) viszonylag alacsony volt, mindez a koronavírus elleni oltakozás megkezdésével a következő hónapokban már javuló képet mutatott. A legalacsonyabb elégedettségi szintet 2022 novemberében és 2022 decemberében mértük (6,4).

Az emberek a szubjektív egészségérzetüket átlagosan 6,9-es értékkel jellemezték az elmúlt két és fél év átlagában, a biztonságérzetüket pedig 7,1-gyel. A szubjektív egészségérzet a járványhelyzet után, a korlátozások megszűntét követő karácsonyon, 2021 decemberében volt a legmagasabb 7,2-vel; a pandémia időszakában, a veszélyhelyzet miatt bevezetett rendkívüli intézkedések meghosszabbításakor (karantén), 2021 februárjában az egyik legalacsonyabb (6,8), majd 2023 januárjában és márciusában mértünk még alacsony értéket (6,7). Az adatok alapján elmondható, hogy Magyarország

gon biztonságban érzik magukat az emberek, annak ellenére magas az ezt mutató érték, hogy a szomszédos országban, Ukrajnában háború zajlik. A 2022 júliusi változások azonban a biztonságérzetet is némileg csökkentették, míg 2022 júniusában 7,4 volt a válaszadók biztonságérzete, addig júliusban ez az érték 6,6-ra csökkent. Ezt követően azonban a célzott intézkedéseknek köszönhetően javulás figyelhető meg, 2023 márciusában ismét elérte a 7,0-es értéket a magyarok biztonságérzete.

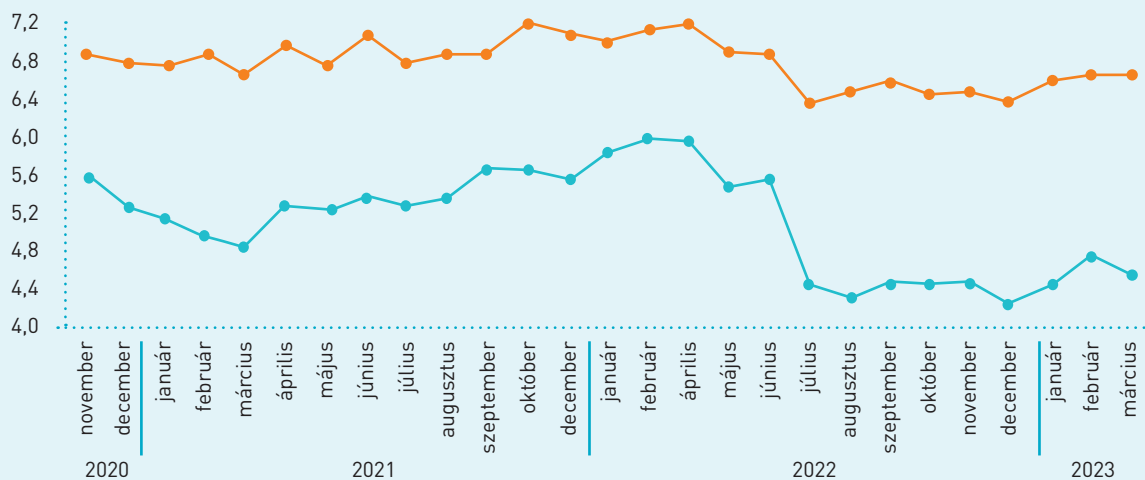

A saját dolgok és az ország dolgainak alakulása kapcsán megállapítható, hogy az előbbi minden hónapban kedvezőbb képet mutat, mint az utóbbi, vagyis egyéni életüket tekintve sokkal optimistábbak az emberek, mintha általánosságban az ország dolgainak alakulását kell megítélniük. A vizsgált időszakban a saját dolgok alakulásának mutatója átlagosan 6,8, míg az ország dolgainak alakulása 5,2 volt. Mindenképpen pozitív fejlemény, hogy az egyéni életük szempontjából kedvezőbben nyilatkoztak az emberek a tőlük távolabbi, megfoghatatlanabb ország dolgaihoz képest, amely

végeredményben az ő egyéni életük dolgainak alakulásából áll össze.

A 2021 októberi mérés során ugrott a legmagasabb értékre a saját dolgok alakulásának értékelése (7,2), ami a célzott családtámogatási intézkedések bejelentésével mutat erős összefüggést. A legalacsonyabb érték 2022 júliusában volt (6,4), ami kapcsolódik az infláció emelkedéséhez és a rezsiköltségek változó elszámolásával összefüggő bejelentésekhez. 2023 januártól mind a két érték emelkedő pályára állt.

3. ábra: A magyarok saját és az ország dolgainak alakulásának megítélése 2020 novemberétől 2023 márciusig, KINCS szerkesztés

A KINCS Közérzetkutatásának egyik fontos megállapítása, hogy a család, a gyermekek nevelése jelentős tényező a boldogság és a jó közérzet szempontjából, a család a harmonikus élet forrása lehet mind egyéni, mind társadalmi szinten. A kutatás számot ad arról, hogy a kisgyermekesek értékelték a legmagasabbra a szubjektív boldogság (8,4) -

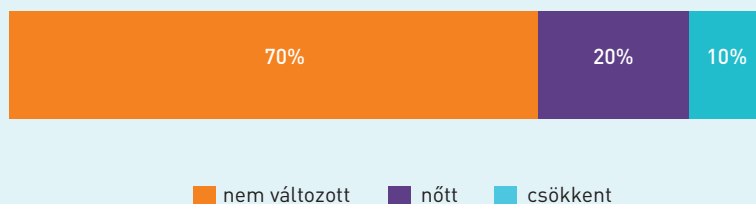
és egészségérzetüket (8,1), de a biztonságérzet (7,8), a saját dolgok alakulása (7,3), valamint az elégedettségérzet (7,5) esetében is jóval az átlag feletti érték jellemzi őket. A KINCS kutatása tehát egyértelmű összefüggést mutat a családi élet és a szubjektív jóllét között, a gyermeknevelés egészségvédő szerepe tényszerűen kimutatható.

Jövedelem és életszínvonal alakulása a közérzet mutatók mentén

A 2022 február végén kitört orosz-ukrán háború alapvetően megváltoztatta a világgazdasági kilátásokat. Az infláció számos országban több évtizedes csúcspontot döntött meg (PEW, 2023). Az infláció mértéke, az árak jelentős emelkedése ellenére, az életszínvonal és a jövedelem változása alapján azonban hazánkban nem beszélhetünk releváns közérzet romlásról.

A szubjektív jövedelmi helyzet és az életszínvonal szubjektív megítélése kapcsán figyelemre méltó tény, hogy minden hónapban többen voltak azok, akiknek javult vagy nem változott a jövedelme, valamint az életszínvonal az előző hónaphoz képest. A 27 hónap átlagát tekintve az emberek 20 százalékának nőtt, 70 százalékának nem változott és 10 százalékának csökkent a jövedelme az előző hónaphoz képest.

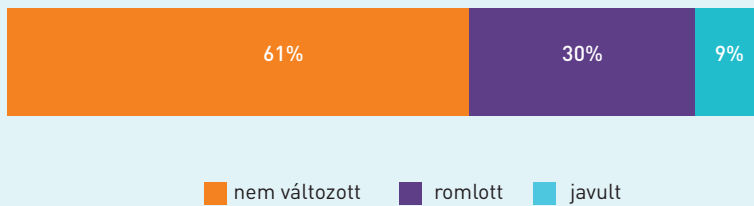
5. ábra: Az emberek jövedelem változásának átlagos értéke 27 hónap során (2020 novemberétől 2023 márciusáig), % KINCS szerkesztés

Az életszínvonal szubjektív megítélése tekintetében átlagosan az emberek 9 százalékának saját bevallása szerint javult, 61 százalékának nem vál-

tozott és 30 százalékának romlott az életszínvona a vizsgált két és fél éves időszakban.

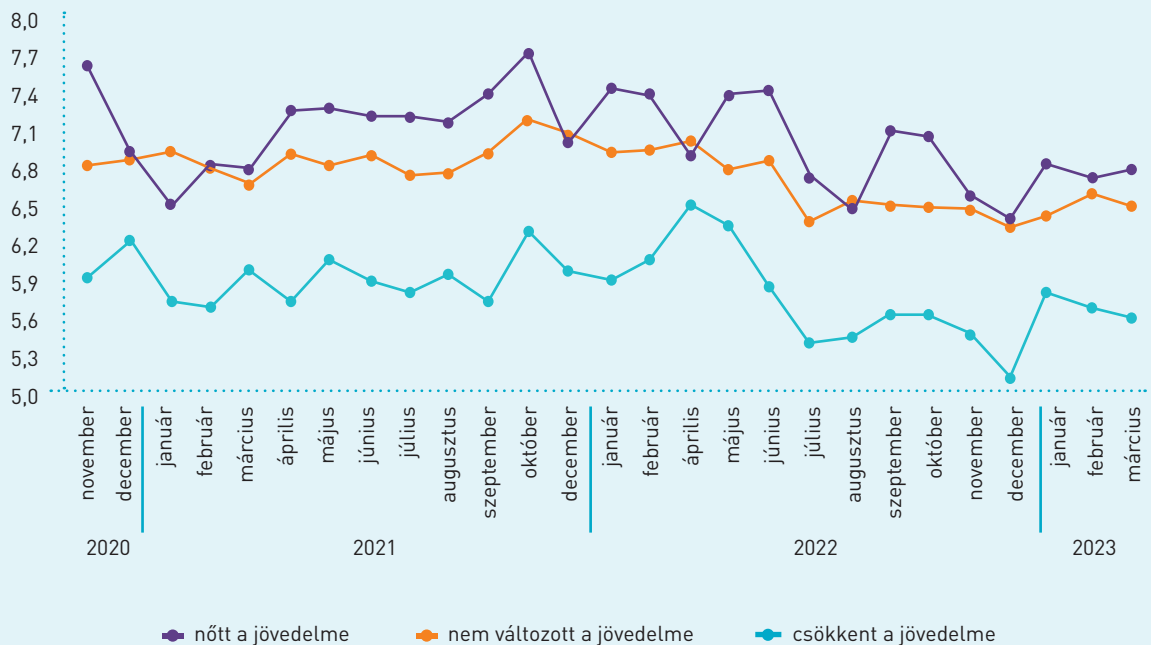
6. ábra: Az emberek életszínvonal változásának átlagos értéke 27 hónap során (2020 novemberétől 2023 márciusáig), % KINCS szerkesztés

A KINCS Közérzetkutatása alapján megállapítható, hogy azok a válaszadók, akik javuló életszínvonalról, illetve növekvő jövedelemről számoltak be,

a közérzetüket is magasabbra értékelték, mint azok, akiknek romlott az életszínvonaluk és/vagy csökkent a jövedelmük.

7. ábra: A magyarok közérzet mutatójának átlaga és jövedelmének változása 2020 november és 2023 március között, KINCS szerkesztés

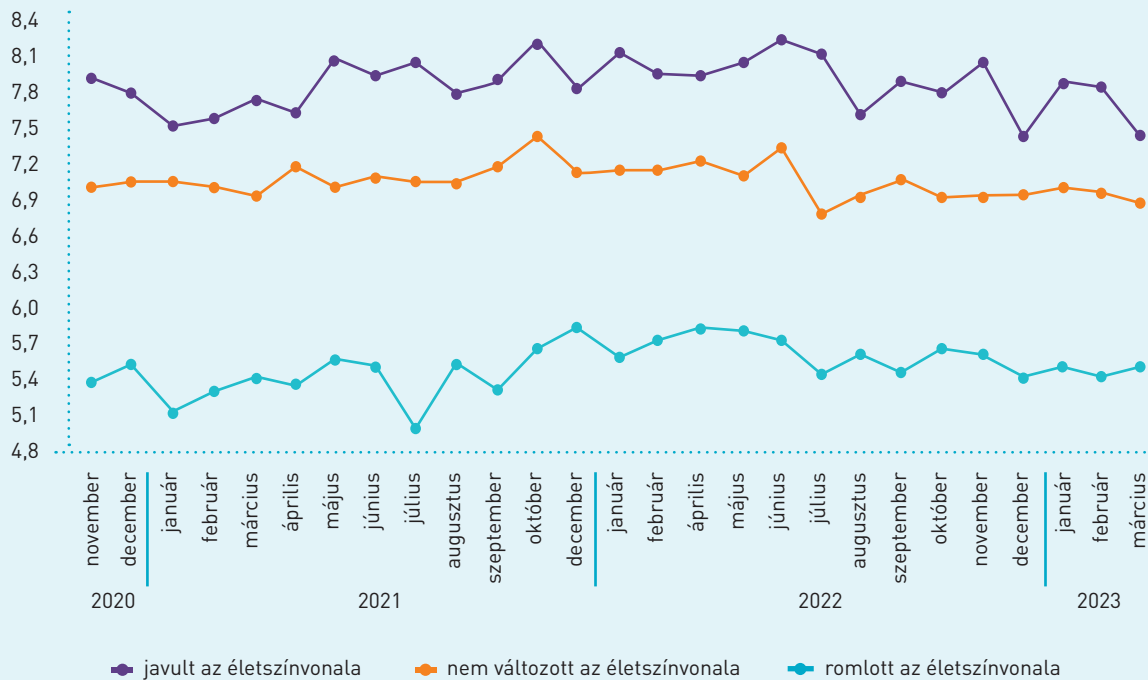

Jövedelem tekintetében azok a válaszadók, akik növekvő bevételekről számoltak be, átlagosan 7,2-re értékelték a közérzetüket a teljes vizsgált időszakban. 2021 októberében volt a legmagasabb ez az érték (7,9). A jövedelem és a közérzet kapcsolata ingadozóan alakult a vizsgált hónapok során.

Összességében 6,2-re értékelték a közérzetüket azok, akik csökkenő jövedelemről számoltak be. Náluk a közérzet mutatók egyesített értéke 2022 áprilisában volt a legmagasabb (6,8), a legalacsonyabb pedig 2022 decemberében (5,6).

8. ábra: A magyarok közérzet mutatójának átlaga és életszínvonalának változása 2020 november és 2023 március között, KINCS szerkesztés

Azok a válaszadók, akik az elmúlt időszakban javuló életszínvonalról számoltak be, 8,1-re értékelték összességében a közérzetüket. Többek között 2022 június-júliusában² volt a legmagasabb ez az érték (8,4). 2022 második felétől ingadozás figyelhető meg az adatok tekintetében. Az elmúlt közel két és fél év alatt 2022 decemberében volt

a legalacsonyabb (7,7). Azok a válaszadók, akik romló életszínvonalról számoltak be összességében 5,9-re értékelték a közérzetüket. Az ő esetükben 2021 decemberében és 2022 áprilisában volt a legmagasabb az érték (6,2), a legalacsonyabb pedig 2021 júliusában (5,3).

A fogyasztói-árindex kapcsolata a jövedelem és az életszínvonal alakulásával

A vizsgált huszonhét hónap során átlagosan az emberek ötöde számolt be a jövedelmének a növekedéséről, és fele annyian jelezték (10 százalék), hogy csökkentek a bevételeik, összességében tehát a pandémiás időszak és az orosz-ukrán háború okozta gazdasági nehézségek ellenére

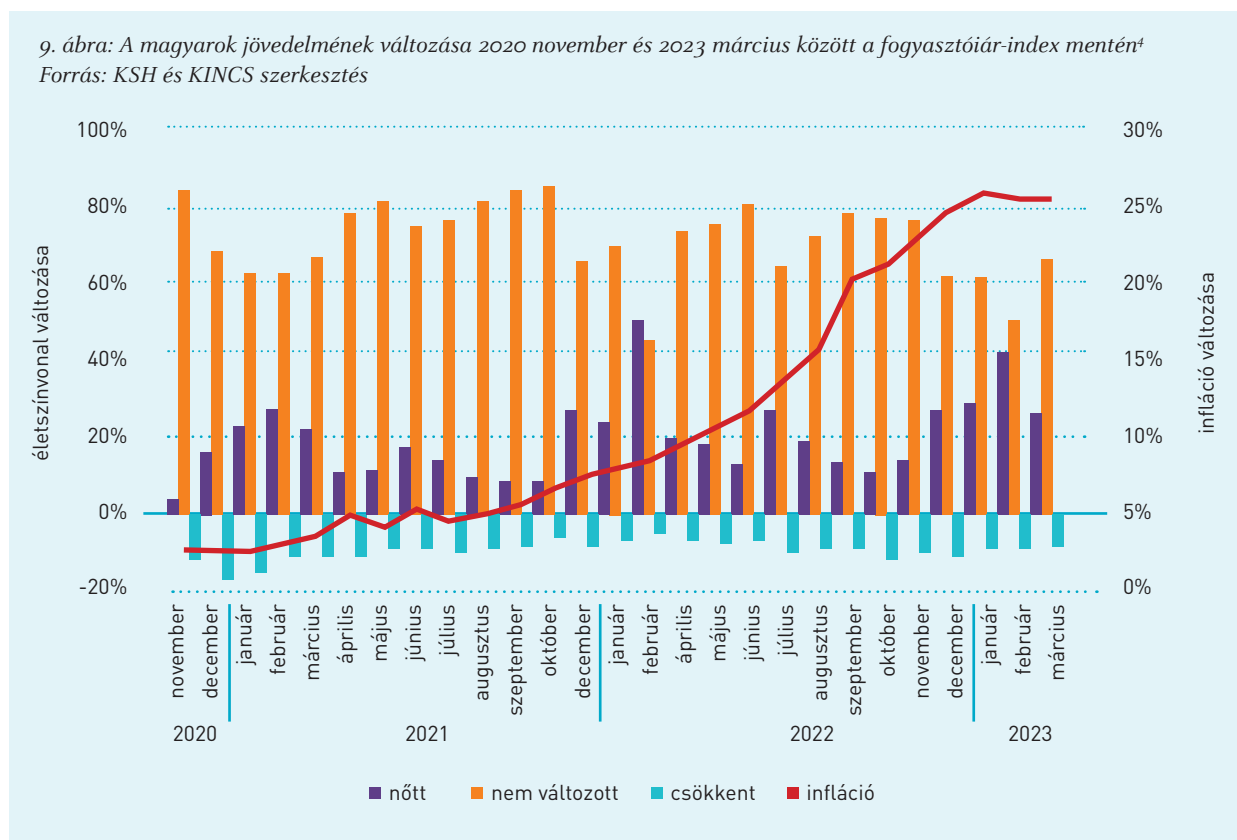
is emberek 90 százaléka meg tudta őrizni vagy javítani tudott a jövedelmi helyzetén. Ez egybeesik a KSH által közölt adatokkal, miszerint 2022-ben 2020-hoz képest az átlag havi bruttó átlagkereset 28 százalékkal emelkedett³.

²2020 november, 2021 május, 2021 október, 2022 november hónapjában is eléri a 8,4-es átlagértéket

³https://www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/mun0001.html

A 9. ábra jól szemlélteti, hogy számos esetben kiugróan magas arányban számoltak be a magyarok a jövedelmük emelkedéséről az előző hónaphoz képest, különösen a 2023. év eleji béremelések és egyes, családokat támogató intézkedések időszakában, mint amilyen 2022 februári szja-visszatérítés volt. Nem véletlen, hogy a legkiemelkedőbb adat 2022 februárban látható, amikor a felnőtt korú lakosság nagy részének - az aktív és a nyugdíjas korosztályban egyaránt - emelkedett a jövedelme. Ebben az időszakban kapták meg a kiskorú gyermeket nevelő családok az szja-visszatérítést, valamint a megemelt 13. havi nyugdíjak

kifizetése is ebben a hónapban történt meg. A nyugdíjmelés miatt 2023 februárban 41 százaléka számolt be jövedelem emelkedésről. Az infláció 2021. október óta emelkedik Magyarországon (KSH). Ezen időszak alatt a magyar emberek átlagosan 24 százaléka számolt be arról, hogy az előző hónaphoz képest nőtt a bevételi forrása. A 2021. október előtti időszakban az emberek 14%-a számolt be jövedelmének növekedéséről. Ha összevetjük ezt a két időszakot, akkor az látható, hogy 10 százalékponttal nőtt a jövedelmük emelkedéséről beszámoló aránya.

Korrelációval megvizsgáltuk a jövedelem csökkenés és a fogyasztói-árindex kapcsolatát, amely szerint nem beszélhetünk együtt járásról, hiszen a Pearson-féle korrelációs együttható értéke 0,169. Amennyiben a jövedelem emelkedését nézzük, már magasabb az R értéke, mérőszám: 0,319, mely közepesen erős kapcsolatot mutat, vagyis az infláció emelkedése, közepes mértékben együtt mozog a jövedelem növekedésével.

A szubjektív életszínvonal megítélése kapcsán 2020 novembere óta eltelt időszak átlagában az emberek 30 százaléka nyilatkozott úgy, hogy romlott az életszínvonala, annak ellenére, hogy 90 százalékuknak nem változott a jövedelmi helyzete. Összességében a felnőtt lakosság 9 százaléka érezte azt, hogy az elmúlt 27 hónap során javult az életszínvonala. 2022 februárjában az emberek ötöde (21 százaléka) nyilatkozta ezt, vagyis az

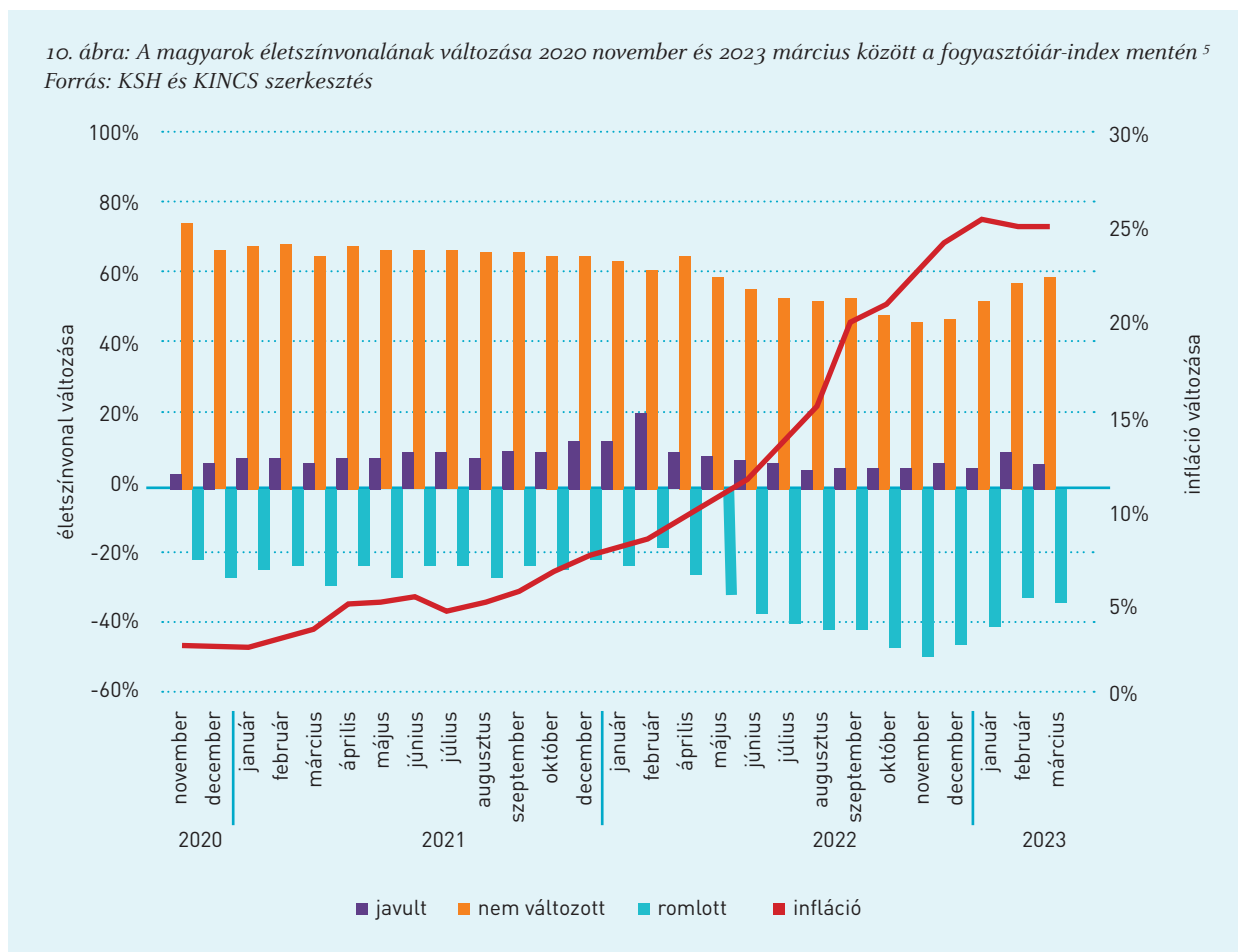
⁴Az inflációs adatok forrása: KSH https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara004o.html

emelt összegű 13. havi nyugdíj és a kiskorú gyermekeket nevelők szja-visszatérítése sok család életében hozott életszínvonalbeli javulást.

A szubjektív életszínvonal csökkenés és a fogyasztói-árindex kapcsolata a Pearson-féle korrelációs együttható szerint 0,817-el jellemezhető, ami egy erősebb lineáris kapcsolatot jelent. Amennyiben az életszínvonal emelkedését nézzük, már alacsonyabb az R értéke: 0,272. Fontos megjegyezni,

hogyan a jövedelemben való változás nem feltétlenül jelent életszínvonalbeli javulást, ez kiváltképp igaz 2021 októberétől, amikortól magasabb azoknak az aránya, akik növekvő jövedelemtől számoltak be, mint azoknak, akiknek az életszínvonala is pozitív irányba mozgott, vagyis a jövedelem növekedése mellett sokan számoltak be arról, hogy nem változott, vagy romlott az életszínvonaluk.

10. ábra: A magyarok életszínvonalának változása 2020 november és 2023 március között a fogyasztóiár-index mentén ⁵
 Forrás: KSH és KINCS szerkesztés

Összefoglalás

Az elmúlt közel két és fél év során az emberek hangulata alapvetően stabilnak volt mondható annak ellenére, hogy először a pandémia, majd a háború okozta gazdasági bizonytalanság az emberek mindennapi életének részévé vált. A KINCS Közérzetkutatása hónapról hónapra monitorozza a magyarok boldogság, elégedettség, biztonság és

egészségérzetét, valamint a saját és az ország dolgainak megítélését. Ezzel párhuzamosan a vizsgálat sorozat lehetőséget nyújt arra is, hogy ezen közérzet mutatókat összehasonlítsuk az emberek jövedelme és életszínvonala változásának szubjektív megítélésével, valamint az infláció alakulásával. 2020 novemberétől nem volt olyan hónap, amikor

⁵Az inflációs adatok forrása: KSH https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara004o.html

az átlagos mutatók a negatív tartományba kerültek volna: a közérzet mutatók egy tízes skálán átlagosan 6,8-as értéket mutattak és egyik változó kapcsán sem kerültek soha 5 alá (kivéve az ország dolgainak alakulása esetében, ami 2022 július után került ebbe a tartományba).

A közel két és fél éves vizsgált időszakban a jövedelmek stabilitása vagy növekedése az emberek 90 százalékára volt jellemző és az életszínvonal megítélésében is átlagosan tízből hét ember állandóságot vagy javulást tapasztalt. A jövedelem esetében számos hónapban kiugró emelkedés figyelhető meg, ami összefüggésbe hozható a kormány

célzott család-, nyugdíj- és foglalkoztatáspolitikai intézkedéseivel. A jövedelmekben bekövetkezett növekedés azonban nem jelentett mindig egyet az életszínvonal javuló megítélésével, ami a háború okozta infláció alakulásával magyarázható. Összességében azonban megállapítható, hogy a gazdasági nehézségek és a jelentősen megemelkedett infláció ellenére a magyarok általános közérzetének, jövedelmi és életszínvonalbeli helyzetének mutatói kisebb mértékben csökkentek, mint amilyen mértékben az infláció emelkedett (az infláció csökkenő pályára állását követően 2023-ban pedig újra kedvezőbb irányba mozdultak).

Felhasznált irodalom

Eurobarometer (2023): Standard Eurobarometer 98 – Winter 2022-2023 – Public Opinion in the European Union Forrás: <https://europa.eu/eurobarometer/api/deliverable/download/file?deliverableId=86496> (Letöltés ideje: 2023.05.25.)

Fűrész Tünde - Wappler Ádám (2022): *Család mint boldogságforrás - KINCS Közérzetkutatás 2020-2022. Kapocs3/4. sz. (2022) 79-85. Oldal*

Frey, Bruno S. (2013): 'How Inflation and Inequality Affect Happiness', *Happiness: A Revolution in Economics* (Cambridge, MA, 2008; online edn, MIT Press Scholarship Online, 22 Aug. 2013), <https://doi.org/10.7551/mitpress/9780262062770.003.0005>, accessed 25 May 2023.

John F. Helliwell, Richard Layard, Jeffrey D. Sachs, Jan-Emmanuel De Neve, Lara B. Aknin, and Shun Wang (2022): *World Happiness Report 2022*. <https://happiness-report.s3.amazonaws.com/2022/WHR+22.pdf> Letöltve: 2023. 05. 24.

KINCS (2022): *A magyarok közérzete, A KINCS longitudinális országos reprezentatív vizsgálatának eredményei 2020. november – 2022. szeptember között, 2022. október*, https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_Omnibusz_Kozerzet_A_magyarok_kozerzete.pdf

Kopp M. - Balog P. - Konkoly T. B. - Salavecz Gy - Stauder A. - Csóka Sz. - Bódizs R. (2009): *A lelki egészség epidemiológiai, pszichofiziológiai vizsgálata. Népegészségügy, 87. évf., 2. szám, 52-58.*

Magyarország boldogságtérképe (2020-2021) <http://boldogsagprogram.hu/magyarorszag-boldogsagterkepe-2021/> Letöltve: 2023. 05. 21.

Martinchek, K., Gupta, P., Karpman, M., & Gonzalez, D. (2023): *As Inflation Squeezed Family Budgets, Food Insecurity Increased between 2021 and 2022.*

Nagy Tímea - Horváth-Varga Anikó (2022): *A fiatal felnőttek boldogságának és elégedettségének vizsgálata. In: Engler, Á; Purebl, Gy.; Susánszky, É.; Székely, A. (szerk.) Magyar Lelkiállapot 2021. Család- egészség - közösség: Hungarostudy 2021 tanulmányok Budapest, Magyarország: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) (2022) pp.*

Pári, András; Varga, Anikó; Balogh, Enikő (2019): *Magyar családpolitikai folyamatok a Családvédelmi Akcióterv 2019. szeptember végén rendelkezésre álló eredményeinek tükrében. KAPOCS 3-4 pp. 12-25. , 14 p. (2019)*

PEW Research Center (2022):

<https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/06/15/in-the-u-s-and-around-the-world-inflation-is-high-and-getting-higher/> (Letöltés ideje: 2023.05.26.)

The Happy Planet Index 2016 – A global index of sustainable wellbeing (2016): <https://static1.squarespace.com/static/5735c421e321402778ee0ce9/t/57e0052d440243730fd03f3/1474299185121/Briefing+paper++HPI+2016.pdf> Letöltve:2023.05.19.

VARGHA ANDRÁS – ZÁBÓ VIRÁG – TÖRÖK REGINA – OLÁH ATTILA (2020): *A jóllét és a mentális egészség mérése: a Mentális Egészség Teszt. Mentálhigiéné és Pszichoszomatika 21 (3), 281–322. DOI: 10.1556/0406.21.2020.014*

World Happiness Report (2021): <https://happiness-report.s3.amazonaws.com/2021/WHR+21.pdf> Letöltve: 2023. 05. 19.

Székely András, Agócs Gergely

Adókedvezmények rendszere a magyar családpolitikában

Betekintő

A 2011-es évben az adókedvezmények rendszere gyökeresen megváltozott, jelentős mértékű általános családi adókedvezményt vezetett be a kormány, mely 2014-ben a járulékkezdvezménnyel tovább bővült. A munkához kötött adókedvezmények rendszere az elmúlt 12 évben újabb és újabb célcsoportokkal bővült, és számos esetben a teljes személyijövedelemadó-mentesség lehetőségével is kiegészült. Ezek az intézkedések jelentősen átformálták a hazai adózási, munkavállalási és családpolitikai kereteket. Az elmúlt időszakban a családi kedvezmény beépült a családok gazdasági terveibe illetve számításai-ba. A friss adózási adatok alapján az látszik, hogy a szegényebb decilisekben nagyarányú jövedelmi többletet jelent a családi típusú adórendszer, ami jelentősen hozzájárult a családok anyagi helyzetének javulásához.

A magyar adórendszer nagy változása, a családi kedvezmény bevezetése

Soha nem látott mélységbe került a magyarság demográfiai helyzete a 2009-es gazdasági válságot követően. A családok és hazánk jövője szempont-jából talán legaggasztóbb jelenségek a születések számának nagy arányú visszaesése és a házassági kedv csökkenése jellemezte ezt az időszakot (KSH, 2012). A Magyarországon a 2008-2009-es gazdasági válság alatt regnáló kormányzat a családok helyzetét figyelmen kívül hagyva próbálta kezelni a helyzetet. A gazdaságot a bevezetett megszorítások, a szociálpolitika részeként kezelt családpolitikát pedig segélyek és elvonások jellemezték. A kormány nem tudott vagy nem akart a korábbi szemléletén túllépni, a családokat és a gyerekvállalást érintő problémákat nem vizsgálta, egyáltalán, magát a családot, mint társadalmi alapegységet legfeljebb csak szociálpolitikai szempontnak tekintette. Nem meglepő ezek után, hogy a családok helyzete romlott, és így a gyermekek vállalása is háttérbe került (Kapitány, 2002; Pári, 2014; Makay, 2018; Fűrész és Molnár, 2021). A demográfiai mélypontot 2011-ben értük el, amikor a gyermekvállalási kedvet mutató teljes termékenység arányszám csak 1,23 volt, vagyis egy nőnek átlagosan ennyi gyermeke született, miközben ahhoz, hogy egy nemzet fennmaradjon, 2,1-es értékre volna szükség.

2010-et követően azonban egy sor új, a családokat támogató intézkedés jelent meg, melyek egyike

jogszabályi védelmet jelent, mint például a családok védelmének Alaptörvényben való rögzítése vagy a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény preambuluma annak a beemelése, hogy „A gyermekvállalás nem eredményezheti a család szegénységbe süllyedését”. A másik része közvetlen segítséget jelentett, mint például a kormány első nagy reformja, az új szemlélet eszmei alapját is jelentő nagymértékű családi adókedvezmény, a családi típusú adózási rendszer bevezetése.

Az elmúlt 12 évben a társadalom szempontjából legfontosabb magközösség, a család került a fókuszba. A családpolitika már nem szegénységpolitikát jelent, hanem egy olyan egységes rendszert, melynek feladata a családok anyagi és mentális biztonságának megteremtése, és így a demográfiai válság kezelése, mielőbbi hatékony megoldása (Fűrész és Görög, 2018; Pári et al., 2019). Az új szemlélet szerint a kiegyensúlyozottan működő családok és a demográfiai stabilitás a gazdasági nehézségekből való kilábalás kulcstényezői.

A korábbi időszakban nem ösztönözték a munkanélkülieket a munkába állásra, a családjuk eltartására, hiszen fix összegű juttatásokkal biztosították az eltartásukat, miközben a munkát terhelő nagyarányú adók ellenőztönzők voltak a munkavégzés, saját lábra állásuk szempontjából. Ez a helyzet a gazdasági válság idejére fenntarthatatlanná vált, különösen azért, mert

az 1981 óta tartó népességcsökkenés, valamint az öregedő társadalom egyre nagyobb gazdasági-társadalmi terhet rótt az akkori rendszerben az államra (Spéder, 2019).

2010 előtt a családok számára biztosított fő segítséget (gyakorlatilag az egyetlen támogatást) a családi pótlék jelentette, mely alanyi jogon járt, szociálpolitikai szempontok alapján pedig némileg differenciált volt. 2010 előtt is létezett családi adókedvezmény, azonban ezt csak a nagycsaládok (három- vagy többgyermekesek) igényelheték, és mindössze gyermekenként 4000 forintot jelentett havonta. Ráadásul a kedvezményt csak minimális jövedelemmel lehetett igénybe venni, átlag feletti kereset esetében fokozatosan csökkenő mértékben lehetett csak érvényesíteni. A legújabb Hungarostudy felmérésből azonban már az látszik, hogy „A saját életre vonatkoztatva a pénzbeli támogatások, az alanyi jogon járó juttatások, valamint a gyermekvállalást ösztönző támogatások kiegészülnek a biztosított jogviszonyhoz kötött családtámogatások kategóriájával” (Nyírády et al., 2022: 188).

2010 előtt a gyermekvállalás és a munkavállalás a családok ellehetetlenülése miatt gyakorlatilag kizárták egymást, aminek a születési adatokban meg is látszott a hatása. Ez természetesen sokszorosan igaz volt a nagycsaládra vágyók esetében. Ez a helyzet azt eredményezte, hogy a gyermek szegénységi kockázatként jelent meg a szüleinél. A gyermekes családok között a szegénységnek vagy társadalmi kockázatnak kitettek aránya 2010-ben 35,3% volt, ami a munkaalapú családtámogatási rendszer hatására 2021-re megfeleződött, 17,7%-ra csökkent.¹

1. Családi kedvezmény (2011; 2014)

2010 után az adórendszerben két jelentős változás is történt, egyrészt az ország áttért az egykulcsos személyi jövedelemadóra, másrészt, az ily módon egyszerűsített, mindenki számára egységes, és arányos 16%-os személyi jövedelemadóra épült a korábban nem látott mértékű, új családi adókedvezmény. Az egykulcsos adórendszer nem vissza-

fogja a munkavállalókat, hanem arra ösztönzi őket, hogy bátran dolgozzanak többet, hiszen több munkával több pénzt is kereshetnek, anélkül, hogy az állami elvonás aránytalanul megemelkedne, mivel az adókulcs állandó. A kormány felismerte, hogy a gyermeknevelés költségei messze nagyobbak, mint az addig biztosított források, és a jövedelem nagyobb arányának a munkavállalóknál való hagyásával érdekelté válnak az állampolgárok a munkavállalásban. 2011. január 1-jétől Magyarországon bevezetett új családi adórendszernek két lényegi eleme van, egyfelől a munkán alapul, másfelől a gyermeket nevelő családot, mint egységet veszi figyelembe.

A családoknak biztosított új adókedvezmény valódi, nagy anyagi segítséget jelentő családi adókedvezményként jelent meg. A családi kedvezmény figyelembe veszi, hogy a gyermeknevelés az ország hosszútávú érdeke, mind a nemzet fennmaradása, mind gazdasági működőképességének biztosítása szempontjából. Jövedelemtől, gyermekszámtól függetlenül mindenkit megillet, tehát kiterjesztették az egy- és kétgyermekes családokra, és az összeget jelentősen megemelték a gyermekek számától függően.

Rögtön a bevezetését követően már közel 700 ezren vették igénybe, azaz minden ötödik munkavállaló már az első havi fizetésénél érvényesítette azt, és összességében 74 milliárd forint jövedelem után nem kellett adót fizetni, így az új kedvezmény átlagosan közel 16 ezer forinttal növelte a családok jövedelmét.²

A családi kedvezmény 2011-es bevezetésekor egy és két gyermek esetén havi 62 500 forint adóalapkedvezményt jelentett, míg három eltartottól már havi 206 250 forintot. Ez a gyakorlatban az egy- és kétgyermekes családoknál havonta és gyermekenként 10 000 forintot, a legalább három gyermeket nevelőknél pedig gyermekenként 33 000 forint adócsökkentést jelentett, a korábbi (2011 előtti) 4000 forint helyett. A kedvezmény nemcsak a már megszületett gyermekek után jár, hanem a magzatok után is igényelhető a várandósság 91. napjától.³ 2014-től további kedvezményeket vezetett be a kor-

¹https://www.ksh.hu/stadat_files/ele/hu/ele0034.html (letöltés: 2023.06.12.)

²<https://2010-2014.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/ado-es-penzugyekert-felelos-allamtitkarsag/hirek/kozel-700-ezer-csalad-elvezi-az-uj-adozas-elonyeit>

³1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról 29/A. §

mány. Ettől kezdve a gyermekes családok már nem csak a személyi jövedelemadóból, hanem a járulékokból, a nyugdíjjárulékból és az egészségbiztosítási járulékból is érvényesíthetik a gyermekek után járó adókedvezményt.⁴ Ez az új intézkedés főleg azoknak a kiskeresetű családoknak jelent segítséget, melyek a személyi jövedelemadó csökkentése után korábban nem tudták igénybe venni a családi kedvezmény teljes mértékét, mivel a keresetük nem volt elég magas ehhez. Ez a családpolitikai lépés azt jelentette, hogy a kevesebbet kereső családoknál a bruttó jövedelem lényegében egyenlővé vált a nettóval. Értelemszerűen leginkább a kettő, és a három vagy több gyermeket nevelőknek jelentett nagy segítséget ez a lépés. 2020 júliusától pedig már az 1,5%-os munkaerőpiaci járulékból is érvényesíteni lehet az adókedvezményt, így a bruttó bér 33,5%-a után vehető igénybe, míg 2011-ben még csak az akkori 16%-os személyi jövedelemadóból volt érvényesíthető (KINCS, 2021).

A kormány adókedvezményét érintő egyik visszatérő fő kritika, hogy a nagycsaládosok kiemelt támogatásban részesülnek. Egyésszintűnek élét némileg elveszi, hogy 2010 előtt az egy és kétgyermekesek semmiféle adókedvezményben nem részesültek, másrészt a kormány egyik intézkedésével 2016 és 2019 között négy lépésben megduplázta a kétgyermekesek által igénybevehető kedvezmény mértékét, 20 ezer forintról 40 ezer forintra emelve azt (gyermekenként 10 ezer forintról 20 ezer forintra), harmadrészt a tervezett harmadik gyermekek megszületését a felnevelésükhöz szükséges magasabb összegű támogatás jobban ösztönzi. A másik kritika, hogy a jobban kereső családok több támogatást kapnak, mint a szegényebbek. Mivel azonban a magyarok jellemzően több gyermeket szeretnének, mint amennyi ténylegesen megszületik, a gyermekvállalást ösztönző családpolitika részeként az adókedvezmény elsősorban azt a réteget célozza, és ott segít csökkenteni a különbséget a vágyott és valóban megszülető gyermekek száma között, ahol ez a különbség a legnagyobb (Engler és Pári, 2021, 2022; Papházi et al., 2022).

2. Első házások adókedvezménye (2015)

Európában egyedülálló kezdeményezés volt az első házásoknak biztosított adókedvezmény bevezetése. A kormány családpolitikájába tökéletesen illeszkedő programról van szó, hiszen a házasság a gyermekvállalás előszobájának tekinthető, így a gyermekvállalást kiemelten támogató kormánytól nem meglepő, hogy a házasságok stabilitását és létrejöttét is kitüntetett figyelemmel kíséri.

2015. január 1-jétől jogosultak a friss házások az első házások adókedvezményére. Azok a párok igényelhetik, ahol legalább a házaspár egyik tagja az első házasságát kötötte, azonban a házaspárnak az a tagja is érvényesítheti a kedvezményt, akinek nem ez az első házassága. Ez a támogatási forma nincs életkorhoz kötve, így akár az idősebb korokban házasulók is igénybe vehetik.

Két éven keresztül havi 5000 forint adókedvezményt érvényesíthetnek a személyi jövedelemadójukból, így akár 120 ezer forint többletjövedelemhez is juthat a pár. Előnye, hogy a többi adókedvezmény mellett is igénybe vehető.

3. Négygyermekes anyák szja-mentessége (2020)

A Családvédelmi Akcióterv részeként 2019. április 1-jén szavazta meg az Országgyűlés a négygyermekes anyák személyijövedelemadó-mentességét. Ennek előzménye volt, hogy 2018-ban a családok védelméről szóló Nemzeti Konzultáció keretei között megkérdezték a magyarokat, hogy kell-e kiemelten támogatni a három vagy több gyermeket nevelő családokat. A kérdésre válaszolók 93,4%-a egyetértett ezzel.

A 2020. január 1-jétől életbe lépő új szabályozás alapján a négy vagy több gyermeket nevelő édesanyák teljes személyijövedelemadó-mentességet élveznek. Az intézkedéssel a kormány egyrészt kielégítette a Nemzeti konzultációban megjelenő társadalmi igényt, másrészt erős, egyértelmű üzenetet küldött, hogy a nagy család, a sok gyermek vállalása és felnevelése kiemelt támogatást érdemel az országtól. Egy nőnek nem jelenthet elszegényedést, bizonytalan egzisztenciát, ha több gyermeket szeretne vállalni és felnevelni.

⁴2019. évi CXXII. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről

A 2023-as minisztériumi adatok alapján a kedvezmény 53,3 ezer négy- vagy többgyermekes édesanyát érint, nekik nem kell személyi jövedelemadót fizetniük (KIM, 2023).

4. A 25 év alatti fiatalok szja-mentessége (2022)

2022. január 1-jétől a kormány a Gazdaság-Újraindítási Akcióterv részeként a fiatal munkavállalók támogatása céljából vezette be a 25 év alatti, fiatal felnőttek személyijövedelemadó-mentességét. A családalapítás előtt álló fiatalok különösen nehéz helyzetben voltak a koronavírus-járványt követő időszakban. Ennek a magyar családok jövője, a családalapítás és a leendő gyermekeik szempontjából fontos célcsoportnak nyújt segítséget az intézkedés az önállóságuk megteremtéséhez és a foglalkoztatásuk növeléséhez.

A 25 év alatti fiatalok az előző év július havi bruttó átlagkeresetéig – 2023-ban a kedvezmény már havonta 499 952 forintig vehető igénybe - mentesülnek a személyi jövedelemadó befizetése alól. 2023-ban 2022-höz képest havonta 9939 forinttal nő a jövedelmük, ami a teljes évre plusz 119 268 forint többletet jelent az átlagkereset növekedésének köszönhetően.

A fiatalok adómentessége beleillik a korábbi adópolitikai mintába, ugyanis továbbra is a munkavállalás ösztönzése és a családalapítás támogatása a kormányzat célja. A fiataloknak érdemes értelmes munkát vállalniuk, mert a bérük nagyobb része náluk marad, ami elősegíti az önállóvá válásukat, a jövőjük tervezését. Az egyéb családpolitikai intézkedésekkel kiegészítve a korai családalapítást és otthonteremtést is felgyorsíthatja.

5. 30 év alatti édesanyák szja-mentessége (2023)

2023. január 1-jétől a kormány tovább bővítette a személyijövedelemadó-mentességben részesülők körét. A négy vagy több gyermeket nevelő édesanyák és a 25 év alatti fiatalok után idén januártól a 30 éves koruk előtt gyermeket vállaló édesanyák kerültek a kedvezményezett körbe.

Ez az intézkedés is illeszkedik a korábbi szempontrendszerbe, továbbra is a kedvezménynek a munkával való összekötése jelenik meg, ami ez esetben is adómentességet takar. Emellett egyúttal a gyermekvállalás támogatásáról is beszélhetünk, hiszen az szja-mentesség a munkabérből és a gyermekgondozási ellátásokból is érvényesíthető. Sok tekintetben hasonlít a 25 év alatti fiatalok adókedvezményéhez, amihez képest itt megjelenik egy új elem, mégpedig a fiatalabb szülői korosztály ösztönzése. Az intézkedés célja a szülések halasztásának elkerülése, azaz a fiatalok minél hamarabb szüljék meg a tervezett gyermekeiket, ugyanis az látható, hogy az életkor emelkedésével egyre kisebb az esélye, hogy valóban annyi gyermeket vállaljanak a párok, amennyit eredetileg szerettek volna, a kor előrehaladtával egyre csökkenő esélyük van a korábbi vágyaik elérésére (Péterfi, 2021). Ez az intézkedés ezen próbál változtatni, és a fiatalabb korosztály stabil párkapcsolattal rendelkező, a gyermekvállalást komolyan fontolgató tagjainál ez az intézkedés döntő szempontot jelenthet a leendő gyermekük mihamarabbi megszületéséhez. Az adómentesség az előző év júliusára vonatkozó bruttó átlagkereset összege utáni mértékig vehető igénybe, azaz 2023-ban havonta legfeljebb 499 952 forint. A minisztériumi adatok alapján már az év első hónapjaiban is több, mint háromezren éltek ezzel a lehetőséggel, és átlagosan havi 52 ezer forinttal többet vihettek haza az érintettek.

Adórendszerrel kapcsolatos ismeretek, attitűdök

A különböző adókedvezmények bevezetéséhez kapcsolódóan nem csak azok pénzübeli hatása, hanem ismertségük, a hozzájuk kapcsolódó attitűdök, a fogadtatásuk is lényeges szempont. A különböző intézkedésekhez kapcsolódó vélemények alapvetően befolyásolják azok hatását, következményeit – így a családpolitika (sőt minden szakpolitika) számára fontos ismerni, mit gondolnak róluk az érintettek (Nyírády et al., 2022).

A hazai családtámogatási rendszer komplexitása szükségessé teszi, hogy a szakpolitikának legyen információja arról, hogy az egyes családtámogatási elemek a lakosság körében hogyan viszonyulnak a tényleges igényekhez és egymáshoz is. A támogatások közvetlenül nem érintik a teljes lakosságot, de az üzenet, a család fontossága, a társadalmi felelősségvállalás szerepe akkor ér cél, ha a családalapításon, gyerekvállaláson gondolkodók

a támogatást minden irányból érzik (Makay, 2018; Fűrész és Molnár, 2021). Ezért nagyon fontos megismerni, milyen a különböző támogatások megítélése – jelen esetben az adózással kapcsolatos intézkedéseké – a lakosság körében önmagukban, illetve a többi támogatáshoz viszonyítva.

A következőkben áttekintünk néhány kutatást, elemzést, amelyekből levonhatók az adórendszert érintő intézkedésekkel kapcsolatos lakossági attitűdök.

25 év alatti fiatalok SZJA-mentességének fogadtatása

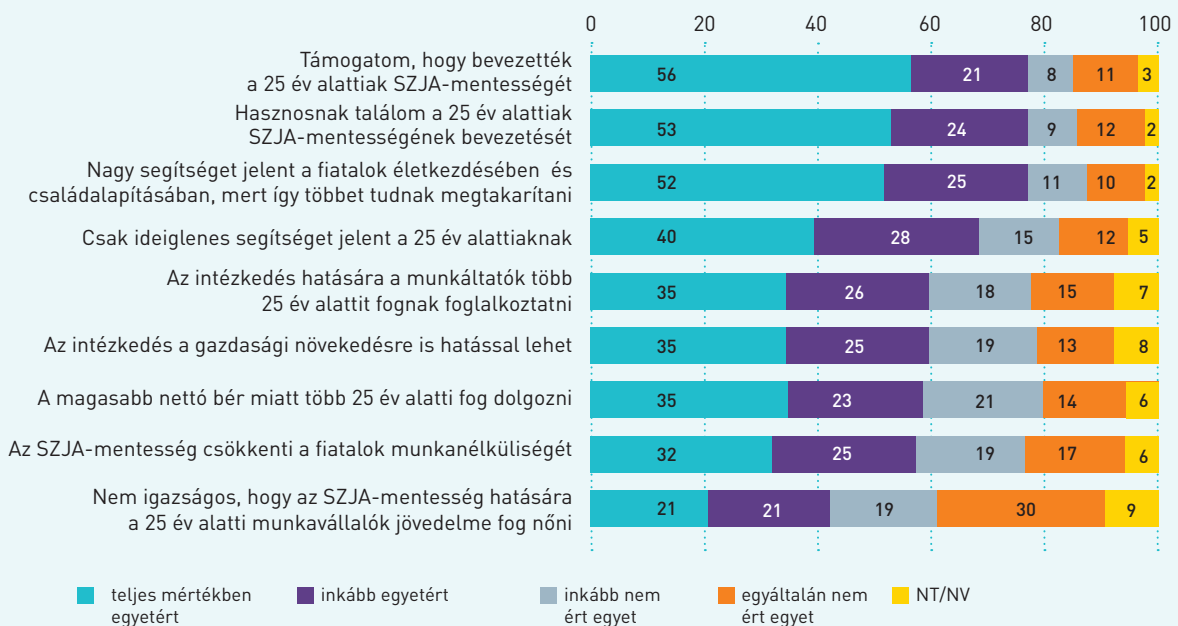
A KINCS 2021 februárjában, a fiatalok SZJA-mentességének következő évi bevezetésének kihirdetése után végzett felmérést, ezer fő megkérdezésével a fiatalok SZJA-mentességének és a 13. havi nyugdíj visszavezetésének ismertségéről és fogadtatásáról (Baraté és mtsai, 2021). Az alábbiakban csak a fiatalokat érintő kérdésre adott válaszokat mutatjuk be.

A lekérdezés alapján a válaszadók 83%-a hallott az intézkedésről, azaz a válaszok megfelelően tükrözik a lakosság véleményét. Ez alapján a lakosság háromnegyede támogatja a fiatalok adómentességét, legnagyobb arányban érthetően maguk az érintettek (18-29 évesek, 92%), legkevésbé a 30-49 évesek. Végzettség szerint hasonlóképp, a tanulók (89%) támogatták a leginkább, hiszen nagy részük remélhetőleg igénybe tudja venni.

Hasznosság szempontjából is túlnyomórészt pozitívan nyilatkoztak a megkérdezettek, 77% gondolta inkább hasznosnak. A hatásosság szempontjából legkevésbé azzal értettek egyet a megkérdezettek, hogy ez az intézkedés következtében csökken a fiatalok munkanélkülisége, de még így is 57% egyetértett ezzel.

Összességében tehát mindenképp elmondható, hogy a lakosság többsége egyértelműen pozitívan állt ehhez az intézkedéshez.

1. ábra: 25 év alattiak SZJA-mentességének megítélése 2021 februárjában, 1000 fő lekérdezése alapján, %
Forrás: KINCS

A 25 év alattiak SZJA-kedvezményét minisztériumi adatok alapján 2023 januárjában 303 966 fő vette igénybe 12,7 milliárd forint értékben (KIM, 2023), azaz a gazdaságilag aktív 25 év alattiak

(304,7 ezer⁵) 99,75%-a élt a lehetőséggel. 2023 február végéig összesen 327 049 fő kapott 168 milliárd forint kedvezményt, fejenként átlagosan havi 26.310 forintot (KIM, 2023).

⁵www.ksh.hu/stadat_files/mun/hu/muno129.html

Négygyermekes anyák SZJA-mentessége

A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) az intézkedés elfogadása után többször is végzett közvélemény-kutatást a kisgyermekes családok, és a 18 és 45 év közöttiek körében, 2019. februárban majd ugyanebben az évben áprilisban, valamint 2020 májusában (KINCS 2019; KINCS 2020).

Az intézkedést a megkérdezettek pozitívan fogadták, hiszen többségükben egyetértettek vele, 2019-ben a válaszadók 75,8%-a, 2020-ban már 86,3%-a tartotta jó intézkedésnek a négy- vagy többgyermekes anyák személyijövedelemadó-mentességét.

A családokat támogató 2023-as új intézkedések ismertsége és fogadtatása

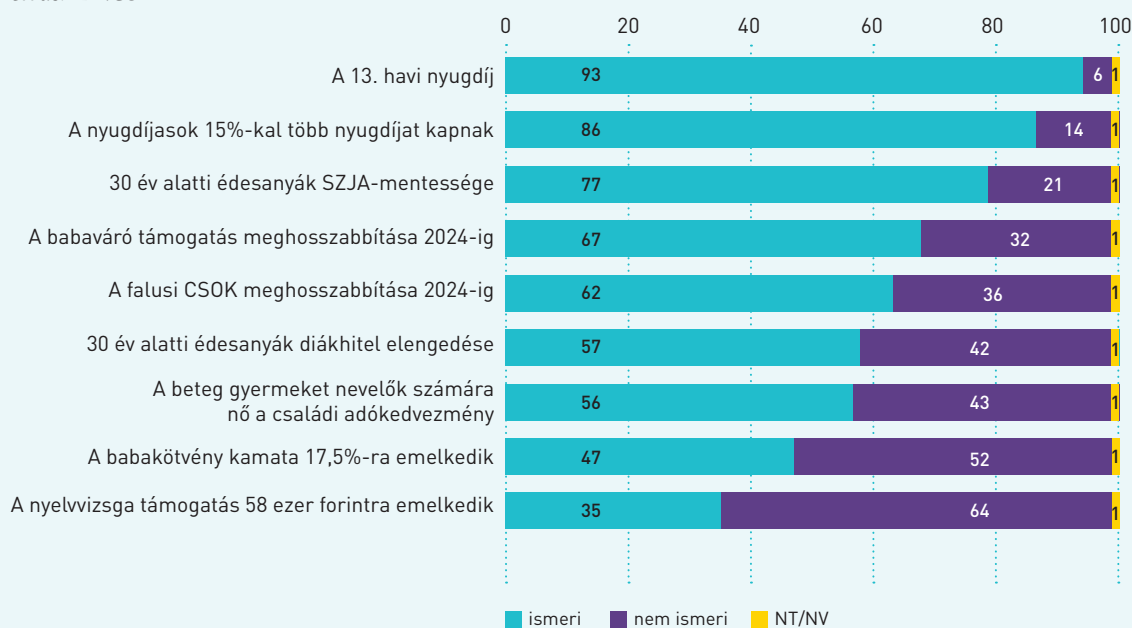
A KINCS 2023 februárjában végzett felmérést az

újonnan bevezetett családpolitikai intézkedésekről (KINCS 2023), melyek közül kifejezetten az adórendszert érintő változtatások a következők:

- 2023. január 1-jétől a négygyermekes édesanyákhoz hasonlóan, SZJA-mentességet élveznek azok a nők is, akik 30 éves koruk előtt vállalnak gyermeket. Ez a kedvezmény nemcsak a munkabérrre vonatkozik, hanem a gyermekgondozási ellátásokra is, amelyek összege ezáltal jelentős mértékben nő.

- A kormány 2023 elejétől a tartósan beteg, vagy súlyosan fogyatékos gyermeket nevelők számára is magasabb összegű családi adókedvezményt biztosít.

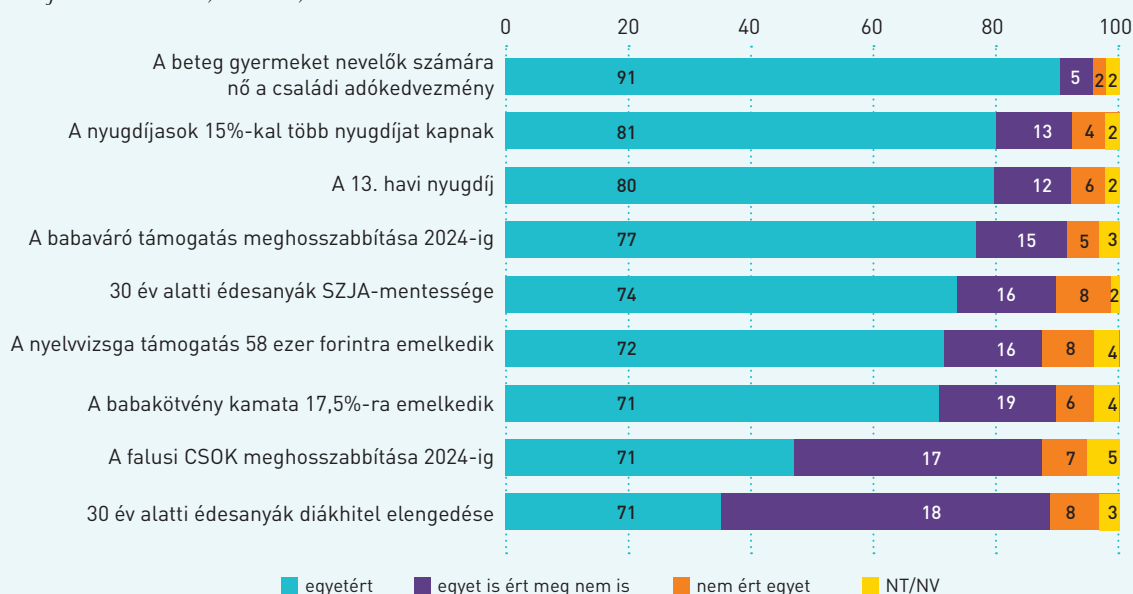
2. ábra: A családokat támogató 2023-as új intézkedések ismertsége, 2023 februárjában, 1000 fő lekérdezésével, %
Forrás: KINCS

A megkérdezettek (1000 fő) válaszai alapján a 30 év alatti édesanyák személyijövedelemadó-mentességének ismertsége 77%-os, míg 56% hallott a beteg vagy súlyosan fogyatékos gyermekeket nevelőket érintő családi adókedvezmény növeléséről (2. ábra). Utóbbinak a támogatottsága csaknem teljes körű, 91%-os, a 30 év alatti édesanyákat

érintő adókedvezményt pedig a megkérdezettek háromnegyede (74%) támogatta, és érthetően arányosan legtöbbször a nagycsaládosok között voltak (85%), akik ezzel egyetértettek. Alapvetően hasznosnak tartják azok is, akik nem értettek vele egyet, mivel erre a kérdésre 77% válaszolt igennel (3. ábra).

3. ábra: A családokat támogató 2023-as új intézkedésekkel való egyetértés mértéke, 2023 februárjában, 1000 fő lekérdezésével, százalék, Forrás: KINCS

Családtámogatási preferenciavizsgálat elemzés (2020)

A családtámogatási intézkedések ismertségének és elismertségének felmérésére családtámogatási preferenciavizsgálatot végzett a Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért a Price Waterhouse Coopers-szel együttműködésben (Bocz 2021). Az adatfelvételre 2020.07.21. és 2020.09.29. között került sor. A kutatás keretében vizsgáltuk a családtámogatási rendszer pénzügyi és természetbeni elemeivel, valamint potenciális új támogatási elemekkel kapcsolatban megjelenő preferenciákat. A továbbiakban a kutatásból a családi adókedvezményt érintő megállapításokat emeljük ki. Ezt több esetben a családi pótlékkal összevetve néztük, mivel utóbbi ismertsége és több évtizedes beágyazottsága miatt a megkérdezettek számára mind a mai napig a családtámogatás alapvető elemének számít.

A kutatás eredményei alapján a válaszadók hasonlóképpen ítélik meg a két támogatási formát, ami a családi adókedvezmény rövidebb múltját tekintve arra utal, hogy nagyon fontos, gyorsan ható, érezhető támogatásról van szó, ami eléri a lakosság jelentős részét közvetve vagy közvetle-

nül. Nem minden társadalmi csoport ítéli meg ugyanúgy a két családpolitikai eszközt, de mindenhol a legfontosabbak közt szerepelnek.

A megkérdezettek közel háromnegyede ugyanolyan fontosnak ítélte a kétféle támogatást, kicsivel többen (1,9%-kal) helyezték előrébb a családi pótlékot, ami nem túl jelentős különbség, és ez is inkább a családi pótlék hosszabb történelméből fakad, mint az értékéből. Ezt támasztja alá az is, hogy, ha a többi támogatástól függetlenül csak ezt a két formát kell rangsorolni, akkor már a családi adókedvezményt tartják fontosabbnak. A fentiek alapján elmondható, hogy a két támogatási forma megítélése sok szempontból hasonló.

Különböző csoportok szerint vizsgálva a családi adókedvezmény a férfiak, a házasok, az egygyermekesek, a 30-59 évesek, a magasabb iskolai végzettségűek, gazdaságilag aktívak, az ország középső és északi részén élők, és általában az átlagos vagy annál magasabb jövedelműek preferálták. A nagycsaládosoknak különösen fontos mindkét támogatás, rajtuk kívül a nők, illetve a városokban és a kisebb településeken élők számára.

Gyermekeseket érintő adókedvezmények

Családi kedvezmény adatok⁶
adóstatisztikák alapján

A családi kedvezmény adatait a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnak (NAV) megküldött adóbevallások alapján elkészült adatok felhasználásával elemeztük. Az adatbázisban szerepelt a családi kedvezményt igénybe vevők száma, illetve az azt megosz-

tók és közösen érvényesítők. A legfrissebb adataink a 2021-es évre vonatkoztak, az 1. táblázatban a családi kedvezményt igénybe vevők számának alakulása látható 2019-2021 közt. A 2021-es adatokat feltehetően a pandémia miatt megváltozott körülmények is befolyásolták.

1. táblázat: Családi kedvezményt igénybe vevők száma gyerekszám szerint 2019-2021.

Forrás: NAV, KINCS szerkesztés. A kék színű oszlopok a NAV által megadott adatok, a sárga oszlopok számított értékek.

Gyermek száma	Összesen	Családi kedvezményt igénybe vevők száma	Változás 2019-hez képest
Összesen	2019	1 062 154	100,00%
	2020	1 025 508	96,55%
	2021	899 116	84,65%
1 gyermek	2019	476 966	100,00%
	2020	462 861	97,04%
	2021	387 828	81,31%
2 gyermek	2019	389 427	100,00%
	2020	379 680	97,50%
	2021	339 163	87,09%
3 gyermek	2019	162 591	100,00%
	2020	154 700	95,15%
	2021	144 591	88,93%
4 gyermek	2019	24 842	100,00%
	2020	21 059	84,77%
	2021	20 385	82,06%
5 vagy több gyermek	2019	8 328	100,00%
	2020	7 208	86,55%
	2021	7 149	85,84%

Az igénybe vevők száma csökkentést mutat, legnagyobb arányban az egygyermekesek esetében.

.....

⁶NAV adatok alapján

Családi kedvezmény összege gyerekszám szerint, 2019-2021⁸

2. táblázat: Családi kedvezmény összegének változása gyerekszám szerint 2019-2021 közt, Forrás: NAV, KINCS szerkesztés
A kék színű oszlopok a NAV által megadott adatok, a sárga oszlopok számított értékek.

	Év	Családi kedvezmény éves teljes összege (eFt)	Változás 2019-hez képest	Igénybevéők száma (fő)	Változás 2019-hez képest	Átlagos adóalap kedvezmény/fő/év (eFt)	Változás 2019-hez képest	A családi kedvezményt és családi járulékkedvezményt érvényesítők összevont jövedelmének összege	Összevont jövedelem változása 2019-hez képest
Összesen	2019	1 830 575 706	100%	1 062 154	100%	1 723	100%	4 565 794 827	100,00%
	2020	1 817 577 149	99,3%	1 025 508	96,5%	1 772	102,8%	4 791 634 715	104,95%
	2021	1 697 884 115	93,4%	899 116	87,7%	1 888	106,5%	4 973 316 510	108,93%
	Változás 2019-2021		92,8%		84,7%		109,6%		
1 gyermek	2019	332 483 399	100%	476 966	100%	697	100%	1 872 013 986	100,00%
	2020	323 002 400	97%	462 861	97%	698	100,1%	1 965 566 919	105,00%
	2021	265 558 679	82%	387 828	84%	685	98,1%	1 980 038 079	105,77%
	Változás 2019-2021		79,9%		81,3%		98,2%		
2 gyermek	2019	866 666 401	100%	389 427	100%	2 225	100%	1 817 623 224	100,00%
	2020	865 431 490	100%	379 680	97%	2 279	102,4%	1 910 427 207	105,11%
	2021	794 133 175	92%	339 163	89%	2 341	102,7%	1 998 068 939	109,93%
	Változás 2019-2021		91,6%		87,1%		105,2%		
3 gyermek	2019	519 849 863	100%	162 591	100%	3 197	100%	734 517 664	100,00%
	2020	526 310 661	101%	154 700	95%	3 402	106,4%	766 423 529	104,34%
	2021	530 107 258	101%	144 591	93%	3 666	107,8%	829 354 753	112,91%
	Változás 2019-2021		102,0%		88,9%		114,7%		
4 gyermek	2019	83 334 345	100%	24 842	100%	3 355	–	108 738 092	100,00%
	2020	76 040 796	91%	21 059	85%	3 611	107,6%	114 192 812	105,02%
	2021	79 916 358	105%	20 385	97%	3 920	108,6%	127 040 350	116,83%
	Változás 2019-2021		95,9%		82,1%		116,9%		
5, v. több gyermek	2019	28 241 697	100,0%	8 328	100,0%	3 391	–	32 901 861	100,00%
	2020	26 791 801	94,9%	7 208	86,6%	3 717	109,6%	35 024 247	106,45%
	2021	28 168 645	105,1%	7 149	99,2%	3 940	106,0%	38 814 389	117,97%
	Változás 2019-2021		99,7%		85,8%		116,2%		

⁷https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0006.html

⁸NAV adatok alapján

A csökkenés mögött az állhat, hogy a családi adókedvezményből kilépő korosztályok, azaz a nagykorúvá váló gyermekek száma magasabb, mint az adott évben megszülető gyerekek száma. Akiknek a gyermeke befejezi a középiskolát (18 éves elmúlt), a családi adókedvezményt a továbbiakban a nagykorú gyermekére tekintettel már nem érvényesítheti, míg az új belépők (frissen született gyermekek után igényelt adókedvezmény) kisebb számú csoportot alkotnak. Ugyan a termékenységi arányszám (TTA) az elmúlt két évtizedben 2001 és 2022 közt jelentősen javult (1,30-ról 1,52-re), azonban a szülőképes korú nők számának csökkenése miatt a megszületett gyermekek száma mégis csökkent (97 047-ről 88 400-ra⁷). Amennyiben pedig egy gyermek egy másik mellé születik (testvérgyermek), akkor pedig az igénybe vevő családok száma nem változik, így a testvérek megszületése nem ellensúlyozza az érintett családok számát. Ez az oka annak, hogy a legkisebb mértékű a csökkenés az igénybe vevő két- és háromgyerekesek között látható.

A családi kedvezményt érvényesítő családok saját jövedelme 2019 és 2021 közt átlagosan 8,9%-kal nőtt (2. táblázat). A növekedés a gyerekszámmal együtt nő, a legkisebb mértékű az egygyerekesek körében, közel 6%, ennél nagyobb a kétgyerekesek

esetén, náluk már közel 10% a jövedelemnövekmény, a háromgyerekeseknél majdnem 13%, míg az öt- vagy többgyerekesek körében 18%, tehát az ő esetükben három év alatt majdnem az ötödével emelkedett a jövedelmük.

Az elmúlt három évben az egy igénybevevő családra vagy szülőre jutó átlagos adóalap kedvezmény összege 1,7 millió forintról 1,9 millió forintra nőtt, azaz csaknem 10%-kal emelkedett, miközben a családi kedvezményre fordított teljes összkiadás 7%-kal csökkent. Mindezek mögött az áll, hogy az átlagkereset jelentősen növekedett a 2019-2021 közötti időszakban, emellett a nagy-családosok aránya is kissé nőtt az igénybe vevők között (15,3%-ról 16,1%-ra), akiknél az egy kedvezményezettre jutó adókedvezmény összege magasabb. Míg az egy- és kétgyerekesek körében csökkent 2019 és 2021 között az erre fordított éves költségvetési kiadás, a háromgyerekeseknél növekedett, a négy és ötgyerekesek estén stagnált. Az egy családra illetve szülőre jutó éves adóalap kedvezmény mértéke átlagosan 2,8%-kal növekedett. A kétgyerekesek estében 5,2%-os, a háromgyerekeseknél közel 15%-os, a négygyerekeseknél közel 17%-os, az ötgyerekeseknél 6%-os volt az emelkedés.

Családi kedvezmény összege jövedelmi decilisek szerint, 2019-2021⁹

3. táblázat: A családi kedvezmény összege 2019-2021 közt, jövedelmi decilisek szerint, Forrás: NAV, KINCS szerkesztés

DECILISEK	2019		2020		2021	
	Összeg (eFT)	Megoszlás	Összeg (eFT)	Megoszlás	Összeg (eFT)	Megoszlás
1	213 596 562	11,7%	208 217 324	11,5%	186 665 991	11,0%
2	226 646 628	12,4%	227 189 756	12,5%	205 896 411	12,1%
3	217 979 761	11,9%	218 102 654	12,0%	190 108 376	11,2%
4	211 583 356	11,6%	205 779 287	11,3%	181 272 020	10,7%
5	193 188 418	10,6%	190 844 917	10,5%	174 629 093	10,3%
6	180 296 638	9,8%	182 471 606	10,0%	179 345 942	10,6%
7	173 217 732	9,5%	173 743 290	9,6%	178 604 229	10,5%
8	168 690 487	9,2%	168 464 151	9,3%	170 869 733	10,1%
9	153 760 316	8,4%	153 461 902	8,4%	152 731 819	9,0%
10	91 615 807	5,0%	89 302 262	4,9%	77 760 501	4,6%

⁹NAV adatok alapján

A 3. táblázatban az érvényesített családi kedvezmény összege látható jövedelmi decilisek szerint, ahol az 1-es a legalsó, a 10-es a legfelső jövedelmi decilist jelenti. A táblázatban feltüntettük az adott decilisben érvényesített kedvezmény arányát a teljes összkiadáshoz képest. Látható, hogy legnagyobb mértékben az alsó jövedelmi szinteken

érvényesítik a családok a családi kedvezményt, majd kis mértékben, de csökken az arány a magasabb jövedelmi szintek felé haladva. Ez is világosan mutatja, hogy a családi típusú adózásra fordított kiadások töredéke csak az, amely a felső decilisbe tartozó családokhoz jut el.

Négy- vagy többgyermekes anyák személyijövedelemadó-mentessége¹⁰

4. táblázat: Négy- vagy többgyermekes anyák SZJA-kedvezmény 20120-2021 folyamán, jövedelmi decilisek szerint
Forrás: NAV, KINCS szerkesztés

DECILISEK	2020		2021		Változás (2021/2020)
1	26 498 884	18,5%	31 753 117	19,0%	119,8%
2	22 378 150	15,6%	26 010 767	15,6%	116,2%
3	22 876 677	16,0%	26 391 983	15,8%	115,4%
4	18 992 186	13,3%	20 584 788	12,3%	108,4%
5	14 213 317	9,9%	15 143 653	9,1%	106,5%
6	11 189 780	7,8%	11 867 127	7,1%	106,1%
7	8 754 929	6,1%	10 007 542	6,0%	114,3%
8	7 257 826	5,1%	7 909 659	4,7%	109,0%
9	5 669 754	4,0%	8 231 287	4,9%	145,2%
10	5 191 231	3,6%	9 049 480	5,4%	174,3%
Összesen	143 022 734	100,0%	166 949 403	100,0%	116,7%

A négy- vagy többgyermekes anyák személyijövedelemadó-mentességét 2020. január elsejétől érvényesíthetik az érintettek. Az érvényesített kedvezmény decilisek szerinti összegeit a 4. táblában láthatjuk. Jelentősen nagyobb összegben veszik igénybe ezt a kedvezményt az alacsonyabb jövedelműek, az alsó 5 decilis összesen több, mint hetven százalékát teszi ki a teljes kedvezménynek. Minden jövedelmi kategóriában nőtt az adókedvezmény összege, de a legmagasabb két decilisben lévők körében láthatjuk a legjelentősebb adóalap növekedést 2020 és 2021 között.

2021-ben az első évhez képest a teljes igénybe vett összeg 17%-kal haladta meg a bevezetés évének az összegét. Decilisenként nézve leginkább az alsó sávokban, illetve különösen nagy mértékben a két legfelső decilisben nőtt – de utóbbiak még együtt is kisebb arányban részesednek a teljes összegből (10%), mint az alsó négy decilis bármelyike.

.....

¹⁰NAV adatok alapján

30 év alatti anyák személyijövedelemadó-mentessége

A 30 év alatti édesanyák – gyerekszámától függetlenül – 2023. január elseje óta mentesülnek az SZJA megfizetése alól. Mivel a bevezetésre ebben az évben került sor, így az adóbevallások adatai nem állnak rendelkezésre. A NAV által közölt adatok alapján azonban látható, hogy a bevezetés után az első hónapban 3091 anya vette igénybe 200 millió forint értékben, 2023 februárjában már 4019 fő, 300 millió forint értékben (NAV, 2023).

5. táblázat: 30 év alatti anyák SZJA-kedvezményének összesített adatai, Forrás: KINCS, CSÁT, KINCS szerkesztés

30 év alatti anyák SZJA-mentessége			
		Fő	Összeg (millió Ft)
2023.01.01.	2023.01.31.	3 091	200
2023.01.31.	2023.02.28.	4 019	500
Változás		928	300

Összefoglalás

Az elmúlt évtizedben a családok által igénybe vehető adókedvezmények sikere egyértelmű, ami annak köszönhető, hogy a foglalkoztatottsági szint soha nem látott módon növekedett a magyarok és azon belül a gyermeket nevelők körében. A kedvezőtlen demográfiai adottságok ellenére (csökkenő szülőképeskorú női létszám) fokozatosan emelkedett a gyermekvállalási kedv, valamint az utóbbi évek világméretű viharai ellenére (koronavírus-járvány, háború) stabilizálódni látszik.

A munkaalapú családpolitika és annak zászlóshajójaként a családi típusú adózás bevezetése demográfiai szempontból szükségszerű volt, a családi kedvezmény az utolsó pillanatban érkezett a családok számára. Az a szakpolitikai szempont, hogy az állam ne vonja el a családoktól azt a jövedelmet, mely a gyermekek neveléséhez, gondozásához kell, hanem maradjon ott, ahol megkeresték bevált, hiszen a családpolitika és a gazdaságpolitika egymásra épülése népesedési és gazdasági előrelépést is hozott az ország számára. Az az elv, hogy anyagilag ne járjon rosszabbul, sőt lehetőleg járjon jobban az, aki a gyermekneveléssel járó plusz terheket magára vállalja azokhoz képest, akik nem, társadalmilag elfogadott, az emberek többsége támogatja a családok adórendszeren keresztül történő támogatását. Az állam sokkal kisebb mértékben osztja el újra a jövedelmeket, többet hagy a gyermekes családoknál, ezzel is támogatva és ösztönözve őket, hogy aktív munkavállalás mellett is bátran vállaljanak gyermeket, hiszen ez nem keresetelvonást, hanem kereset növekményt jelent. Kisebb lett a teher a családokon, és az államnak sem okoz többet feladatot a felesleges újraelosztás. Az egykulcsos adóval

kiegészítve a családi típusú adózás arra ösztönzi az állampolgárokat, hogy dolgozzanak többet és korábbi terveiknek megfelelően vállaljanak több gyermeket, hiszen akkor több jövedelem marad náluk. A több munka és a több gyermek pedig több hasznot jelent az a gazdaságnak és a társadalomnak egyaránt.

A családi adókedvezmények és szja-mentességek adataiból láthatjuk, hogy nem állja meg a helyét az az állítás, hogy ezek az intézkedések csak a gazdagoknak kedveznek, sőt összességében az alacsonyabb jövedelmi rétegekhez nagyobb mértékben jutnak el. A családi kedvezményhez különösen a 2014-es járulékkedvezmény kiterjesztés óta az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezők is nagymértékben hozzáférnek.

2010 óta hat célzott adókedvezmény került bevezetésre a magyar gyermekes családok és a családalapítás előtt álló fiatalok számára. A kormány elkötelezettsége a családok támogatása iránt lehetővé teszi az érintettek számára a tervezést és a stabil háttér kialakítását. Ez a rendszer a munkán keresztül kiutat jelent a segélyezés szegénységcsapdjából is. Mindez azon fontos nemzeti cél érdekében is történik, amely a népesedési helyzet javítását célozza azzal, hogy minél többen mondhassák ki, hogy annyi gyermekük született, amennyit korábban szerettek volna.

Az eredmények ugyan biztatóak, hiszen 2021-ben kétszer annyian házasodtak, mint 2010-ben, és a termékenységi ráta is megközelítette az 1,6-os értéket, azonban az azóta bekövetkezett világpolitikai változások újabb kihívást jelentenek a hazai családpolitika számára a demográfiai egyensúly elérése felé vezető úton.

Felhasznált irodalom

Baraté Edina, Horváth-Varga Anikó, Ferkis Anna, Nagy Tímea (2021) *Fiatalok SZJA-mentességének és 13. havi nyugdíj visszavezetésének fogadtatása*, https://www.kopppariantezet.hu/docs/gyorsjelentés_fiatalk_SZJA_mentessegenek_es_13.havi_nyugdij_visszavezetesenek_megitelese_20210225.pdf

Bocz János, Dusa Ágnes, Nyírády Adrienn, Székely András (2021) *Családtámogatási preferenciavizsgálat elemzés*. https://www.kopppariantezet.hu/docs/csaladtamogatasi_preferenciak_kutatas.pdf

Engler Ágnes, Pári András (2021) *Párkapcsolat és családalapítás* In: Székely, Levente (szerk.) *Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején: Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 eredményeiről* Budapest, Magyarország: Enigma 2001 Kiadó és Médiaszolgáltató Kft (2021) 277 p. pp. 87-112. , 25 p

- Engler, Á. - Pári, A. (2022) A család jövője – az elsődleges szocializációs közeg társadalmi szerepváltozása. Századvég 3 pp.11–34.
- Fűrész Tünde – Görög Norbert (2018) A 2010-es évek családtámogatása. Kapocs, 1. évf. 3. sz. 39–46.
- Fűrész Tünde, Molnár Balázs (2021) The first decade of building a family-friendly Hungary. Quaderns de Polítiques Familiars, 7.sz. 6–17.
- Kapitány Balázs (2002) Gyermekvállalási kedv Magyarországon. In: Pongrácz Tiborné – Spéder Zsolt (szerk.) Népeség – értékek – Vélemények. Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Intézetének kutatási jelentései, 73. KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest, 3. 23-34. p.
- KIM, Családügyi elemzési osztály 2023. március 31-ig.
- KINCS (2019) A gyermekvállalási korban lévők bizakodva várják az új családtámogatások indulását. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/sajtokozlemeny_KINCS_A_gyermekvallalas_elott_allok_bizakodva_varjak_a_csaladvedelmi_akciotervet_0506pdf
- KINCS (2020) Az egy éves Családvédelmi Akcióterv megítélése a gyermekvállalási korban lévő magyarok körében. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Csaladvedelmi_akcioterv_megitelese_kutatasi_jelentes_20200630.pdf
- KINCS (2023) A családokat támogató 2023-as új intézkedések ismertsége és támogatottsága . https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_2023-as_uj_csaladtamogatasok_megitelese.pdf
- Makay Zsuzsanna (2018) Családtámogatás, női munkavállalás. In: Monostori Judit, Őri Péter, Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai portré 2018. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet. 83–102.
- Novák Katalin, Fűrész Tünde (szerk.) (2021) Családbarát Évtized 2010-2020. Budapest, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért
- Nyírády Adrienn, Pári András, Székely András, Trieb Mariann (2022) A különböző családtámogatási formák fontosságának megítélése. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva, Székely András (szerk.): Magyar Lelkiállapot 2021, Család – Egészség – Közösség., Hungarostudy 2021 Tanulmányok, Budapest, Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. 169–189.
- Papházi T., Tárkányi Á., Kapdebo Á. (2022) Gyermekvállalási szándékok a Hungarostudy adatainak tükrében. In: Engler Á., Purebl Gy., Susánszky É. et al. (szerk.) Magyar Lelkiállapot 2021. (69-92.) Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért.
- Pári András (2014) A 25–40 éves férfiak szerepe és jellemzői – különösen a gyermekvállalás – Magyarország térségi társadalmi folyamatainak alakulásában. Polgári Szemle, 10. évfolyam, 3-6. szám
- Pári András, Varga Anikó, Balogh Enikő (2019) Magyar családpolitikai folyamatok a Családvédelmi Akcióterv 2019. szeptember végén rendelkezésre álló eredményeinek tükrében
- KAPOCS 3-4 pp. 12-25. , 14 p. (2019)
- Spéder Zsolt (2019) A hazai termékenységi magatartás nemzetközi összehasonlításban. Akadémiai doktori értekezés. http://real-d.mtak.hu/1181/7/dc_1621_18_doktori_mu.pdf (Letöltés: 2023. június 5.)

Fűrész Tünde, Nagy Tímea, Horváth-Varga Anikó

A 30 éves kor alatti gyermekvállalás ösztönzésének szükségessége

Betekintő

A 2000-es évek legelejéhez képest négy évvel nőtt hazánkban a nők átlagéletkora első gyermekük születésekor. Ugyan a 2010-es években ebből a négy évből alig egy évnyi volt az átlagéletkor emelkedése, összességében két évtized leforgása alatt az első gyermek vállalásának életkora a nők húszas éveinek közepéről áttolódott ezen évek legvégére, különösen az egyre nagyobb létszámú magasabb iskolázottságú nők esetében. Mindeközben a biológiai törvényszerűségek nem változtak, a nők legtermékenyebb időszaka továbbra is a húszas évek elejére tehető. 2022-től a hazai családpolitika egyik fókuszpontja a fiatalabb korban történő gyermekvállalás ösztönzése lett annak érdekében, hogy a családokban nagyobb eséllyel szülessenek meg később a testvérek, ezzel növelve a családokon belüli és ezáltal az országos gyermekszámot is. 2023-tól több családtámogatás is a 30 év alatti fiatalok gyermekvállalási hajlandóságának növelését szolgálja, amivel a KINCS felmérései alapján a magyarok nagy többsége egyetért.

Bevezetés

A 30 alatti fiatalok gyermekvállalási magatartásának vizsgálata több nézőpontból is fontos kutatási témája a demográfusoknak ugyanúgy, mint a termékenységgel foglalkozó egészségügyi szakembereknek. Messze a teljesség igénye nélkül néhány olyan tudományos megállapításra hívjuk fel a figyelmet, amelyek rávilágítanak a fiatalkori gyermekvállalás jelentőségére.

Wolfgang Lutz és szerzőtársai (2003) tanulmányukban több európai ország példáján keresztül mutatják be, hogy a termékenység elhalasztása milyen jövőbeli lefelé irányuló nyomást gyakorol a megfigyelt születések tekintetében, a testvérek számának alakulásában. Előrejelzéseik szerint a gyermekvállalás időpontjának elhalasztása jelentős befolyással bír az európai népesség korszerkezetére. Modellezésük szerint amennyiben folytatódik és folyamatos marad a gyermekvállalási életkor kitolódása, úgy a 2010-es évhez képest, amikor négy aktív korú polgárra jutott egy 65 év feletti Európában, 2065-re ennek hatására két időskorút fog eltartani egy aktív korú az „öreg kontinensen” (Lutz et al., 2003).

A világhírű magyar demográfus, Demény Pál arra hívja fel a figyelmet, hogy egy adott év teljes termékenységi arányszáma nem méri megbízhatóan a hosszú távú termékenységet, hiszen a szülőknek jelentős mozgásterük van abban, hogy gyermekeik születését időben előbbre hozzák vagy későbbre halasszák anélkül, hogy ez az általuk kívánt végső gyermekszámot megváltoztatná. Ezért azt javasolja, hogy a pronatalista politikák inkább az élethosszra vonatkozó teljes gyermekszámot próbálják meg befolyásolni és ne a születési arányszám átmeneti emelkedését (Demény, 2016).

Kapitány Balázs (2022) tanulmányában kifejti, hogy az első gyermek vállalásának életszakasza nemcsak kitolódott, hanem meg is nyúlt a rendszerváltás éveikhez képest, amikor az első gyermekek kétharmada a nők 18-24 év közötti életkorában születtek meg, a 2010-es években pedig már 23-35 éves kor között. Az elmúlt évek születési statisztikáinak alakulásában szerinte nem a kései gyermekvállalás jelentőségének növekedése, hanem a korai gyermekvállalás jelentőségének csökkenése áll. Általánosságban igaz, hogy ha korábban szü-

letnek meg az első gyermekek, akkor az adott kohorsz termékenysége magasabb lesz, de a kizárólagos direkt oksági hatást elveti arra hivatkozva, hogy az oksági viszonyok ennél összetettebbek lehetnek: ha ugyanis tovább növekszik a végképp gyermektelenek aránya, illetve jellemzővé válik, hogy akár igen korai első gyermekvállalást nem követi második gyermek, akkor önmagában a gyermekvállalás kitolódásának megállítása nem eredményezi a befejezett termékenység növekedését. Ezzel szemben Kohler és szerzőtársai (2001) kimutatták, hogy egy évnyi halasztás 3 százalékkal csökkenti a befejezett termékenységet. Ezt támasztják alá a termékenységgel kapcsolatos orvosi kutatások is, amelyek azt bizonyítják, hogy harminc éves kor felett, különösen a 30-as évek második felétől exponenciálisan csökken a teherbe esés esélye. A nők legtermékenyebb időszaka a 20-24 év közötti életkor, de 35 éves kortól a spontán fogamzás valószínűsége már csak 50 százalék. A meddőség előfordulási valószínűsége 30 éves kor alatt még a 10 százalékot sem éri el, de 40 éves korra már háromból egy esetben egészen biztosan előfordul. A férfiak termékenységi időablaka 43 éves koruk körül kezd el zárulni (Császár-Nagy, 2021: (49-50)).

30 év alatti gyermekvállalást jellemző folyamatok

Magyarországon évtizedek óta csökken a gyermekvállalási korban lévő 15-49 éves női korosztály létszáma és ezen belül a 20 és 30 év közötti nők száma még meredekebb esést mutat. 2000 óta több, mint 361 ezer fővel (14,3%-kal) csökkent a szülőképes korú nők létszáma, ehhez képest a 20-30 év közötti nők létszáma még nagyobb mértékben: közel 255 ezer fővel (29,7%-kal).

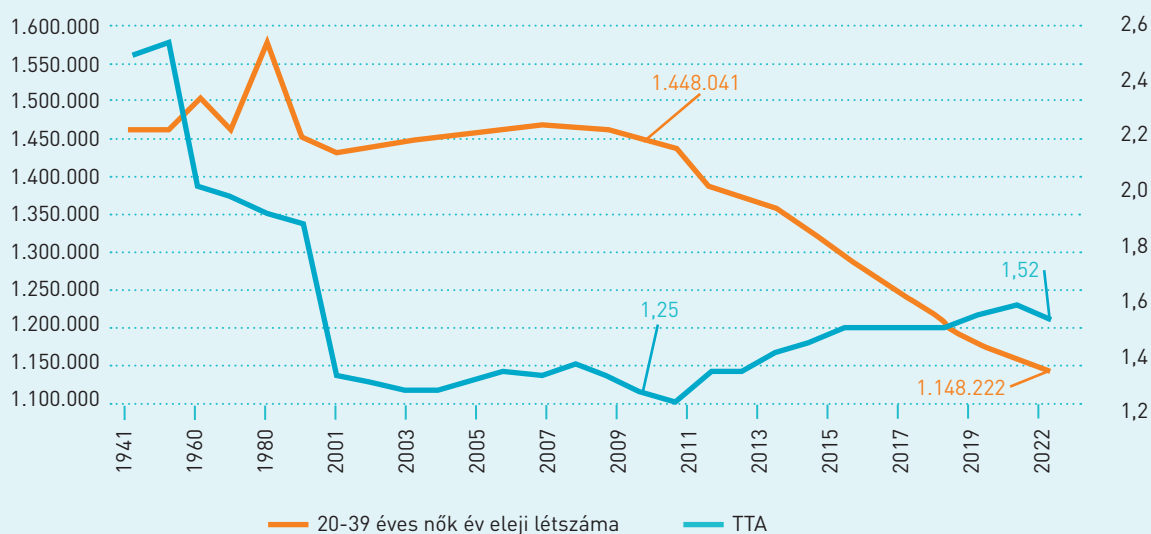
2010-hez képest éppen a 18-24 éves nők száma csökkent a legnagyobb mértékben, 22 százalékkal, miközben a gyermekvállalás szempontjából már sokkal rizikósabb korosztályba tartozó 40-49 évesek létszáma pontosan ugyanennyivel nőtt. A harmincas korosztályban hasonló mértékű, 23 százalékos volt a létszám veszteség.

Hosszabb távon vizsgálva a szülőképes női kohorsz

A nők legtermékenyebb időszaka tehát 20-24 éves korukra tehető, ezzel a KINCS termékenység-tudatosság kutatása (Vesztergom et al., 2021) eredményei szerint a 35 év alatti fiatal felnőtteknek csak a fele van tisztában. Az ideális női életkort, ami a legmegfelelőbb a gyermekvállalásra a nagy többség, 86 százalék a 30. életév betöltése előtti húszas évek időszakára teszi, a gyermekeknek mégis csak kevesebb, mint fele születik meg ebben az életkorban Magyarországon. Azzal kapcsolatban, hogy melyik életkortól csökken nagymértékben a nők fertilitása, a válaszadó fiataloknak mindössze hatoda (16%) tudta a jó választ, azaz hogy már 35 éves kor felett. A többség ennél sokkal későbbre teszi a meddőségi problémák elfordulásának esélyét, 81 százalék szerint ez csak a 40 év felettiiek érintheti. Ezzel párhuzamosan a lombikprogramok sikerességét jóval a tényleges fölé becsülik a fiatal magyar felnőttek, csak negyedük van tisztában azzal, hogy mindössze 20-29% közé tehető az ilyen eljárások eredményessége. A késői gyermekvállalás, a halasztás okai között a fentiek értelmében minden bizonynyal a termékenység-tudatossági ismeretek igen alacsony szintje is közrejátszik.

létszámának változását és a termékenységi trendeket jól látható, hogy a 80-as évektől az ezredfordulóig nagyjából párhuzamosan mozgott a két mutató, azaz egyszerre csökkent a szülőképes korú nők létszáma és a termékenységi ráta is, a 2000-es évek baloldali kormányzása alatt éppen ellentétes mozgások láthatók, azaz nőtt a szülőképes korú nők száma, miközben csökkent, sőt az évtized végére mélypontra került a gyermekvállalási kedvet mutató teljes termékenységi arányszám (TTA), 2010 után pedig a termékenységi ráta jelentős, Európában legnagyobb mértékű növekedése azt jelzi, hogy ebben az évtizedben sokkal kevesebb nő adott életet arányaiban sokkal több gyermeknek, a két mutató tehát éppen fordított irányba mozgott, mint a 2000-2010 közötti időszakban.

1. ábra: Termékenység és gyermekvállalási korban lévő nők létszáma 1941-2022 között, Forrás: KSH

1990-hez, a rendszerváltás időszakához képest a nők átlagos életkora első gyermekük és általában a gyermekük születéskor jelentősen nőtt (6,08 illetve 4,8 évvel). Az átlagéletkor legnagyobb arányú növekedése a 2000-es évek balliberális kormányai alatt következett be, éppen abban az időszakban, amikor a 70-es években született Ratkó-unokák még nagy számban tudtak volna szülni. Sajnálatos módon ezen korszak végére történelmi mélypontra került a teljes termékenységi arányszám, a gyermekvállalási kedv. Ez a nyolc év demográfiai szempontból elvesztegetett éveknek tekinthető, hiszen ha akkor tényleges támogatást kaptak volna a gyermeket vállaló fiatal párok, akkor ma jóval nagyobb létszámú fiatal felnőttkorba lépő korosztályra lehetne építeni a családalapítást támogató politikát.

1. táblázat: A nők átlagéletkora a gyermekük és az első gyermekük születésekor, 1980-2021, Forrás: KSH

Év	A nők átlagos kora az első gyermek születésekor	A nők átlagos kora a gyermek születésekor
1980	22,86	24,95
1990	22,99	25,67
2001	25,33	27,35
2011	28,34	30,03
2021	29,08	30,47

Fontos megjegyezni, hogy a nők mellett a férfiak esetében is tolódt a gyermekvállalás időpontja, bár a kitolódás tempója a 2010-es évek során jelentősen lassult. A rendszerváltás időszakában még átlagosan 29 éves korában született gyermeke egy férfinak, 2013-ban már 34 évesen, ami 2021-re sem érte el a 35 évet, 34,3 évre változott.

Az összes magyarországi szülés kevesebb, mint fele, 47,7 százaléka történt 2010-ben 30 éves kor alatti édesanyától, ennek aránya két százalékponttal tovább csökkent 2022-re, 45,7 százalékra. Miközben a 35 év feletti korosztályban nőtt a szülések aránya, a húszas évek gyermekvállalásai egyre kisebb súllyal szerepelnek a születési statisztikákban. Ez fokozottan érvényes az első gyermekek vállalására, hiszen 2010-ben még az első gyermekek 60 százalékának volt 30 év alatti az édesanyja, 2021-ben már csak 56 százalékának.

2. táblázat: Első gyermekek száma és aránya anyai korosztályos bontásban 2010-2021 - Forrás: KSH

	30 évesnél fiatalabb első gyermekét szülő anyák gyermekeinek száma	Első gyermekét szülő 15-49 éves anyák gyermekeinek száma	30 évesnél fiatalabb első gyermeket vállaló anyák aránya (%)
2010	25 719	42 707	60,20
2015	25 178	42 626	59,10
2021	23 805	42 493	56,02

3. táblázat: Elsőszülöttek aránya az anya korcsoportja alapján 2000-2021, Forrás: KSH

	Az anya korcsoportja (%)						
	15 - 19	20 - 24	25 - 29	30 - 34	35 - 39	40 - 44	45 - 49
2000	13,4	38,0	35,6	10,5	2,2	0,3	0,02
2010	9,1	17,3	33,6	30,3	8,6	1,0	0,03
2021	8,0	15,5	32,4	28,5	12,1	3,4	0,2

Az oktatási expanzió, a tanulással töltött időszak, az ún „pink education” jelenség (Németh, 2022) jelentősen kitolja a gyermekvállalás időpontját, miközben az elsőszülött gyermekek között 2000-hez képest megduplázódott azon csecsemők száma, akiknek felsőfokú végzettségű az édesanyja

(2000-ben még az elsőszülött gyermekek 17%-nak, 2020-ban pedig már 36%-nak volt felsőfokú végzettségű az édesanyja). A felsőfokú végzettségű szülők átlagéletkora a nők esetében három, a férfiaknál két évvel magasabb az országos átlagnál.

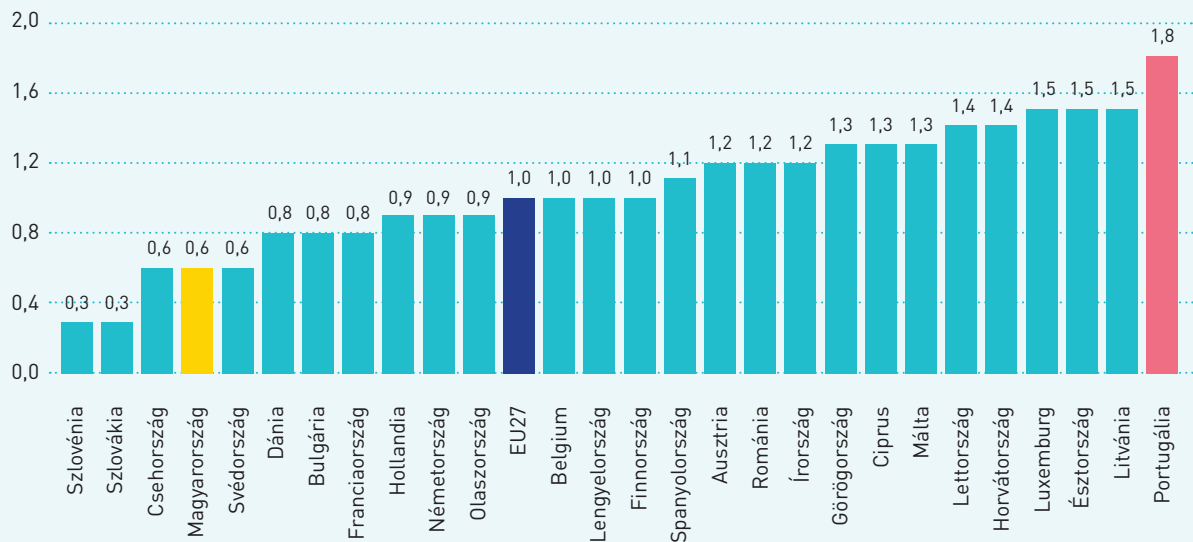
4. táblázat: Az anya és az apa átlagos életkora az első gyermek születésekor a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2010-2020, Forrás: KSH

Legmagasabb iskolai végzettség	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Anya											
Legfeljebb 8 osztály	21,17	21,16	21,17	20,98	21,03	20,89	21,15	21,09	21,03	21,31	21,11
Szaktanulmányok, szakiskola	27,34	27,33	27,20	26,99	26,80	26,82	26,68	26,97	26,88	26,92	26,87
Középiskola	28,64	28,82	28,84	28,83	28,83	28,94	28,84	28,83	29,07	28,97	28,92
Felsőfokú iskola	30,87	31,14	31,28	31,47	31,68	31,84	31,90	31,91	32,00	32,02	32,01
Összesen	28,23	28,34	28,29	28,23	28,27	28,44	28,42	28,61	28,75	28,86	28,92
Apa											
Legfeljebb 8 osztály	26,63	26,62	26,42	26,51	26,31	26,24	26,64	26,52	26,37	26,51	26,65
Szaktanulmányok, szakiskola	31,12	31,40	31,34	31,12	31,02	31,12	30,93	31,14	31,09	31,22	31,02
Középiskola	32,22	32,47	32,53	32,71	32,73	32,84	32,80	32,77	32,94	32,76	32,58
Felsőfokú iskola	33,69	33,96	34,12	34,39	34,63	34,80	34,86	34,95	34,96	35,01	34,86
Összesen	32,15	32,33	32,34	32,46	32,50	32,66	32,68	32,82	32,89	32,94	32,93

Európai összehasonlításban Magyarország azon országok közé tartozik, ahol az elmúlt évtizedben kisebb mértékben tolódott ki a gyermekvállalás időpontja. Nálunk a nők 2020-ban átlagosan 7 hónappal később születtek az első gyermeküket, mint 2010-ben. Ehhez képest Portugáliában ebben

az időszakban több, mint két évvel későbbre tehető ez az időpont, miközben Szlovákiában és Szlovéniában a miénknél kedvezőbbek az adatok. A nők átlagos szüléskori életkorának kitolódása tekintetében Európában a 2010-es években a jobban teljesítő országok közé tartoztunk.

2. ábra: Az anya átlagéletkorának változása a gyermekvállaláskor az EU27 tagországokban 2010-2020 között (év)
 Forrás: Eurostat, KINCS szerkesztés

Az európai adatok rávilágítanak, hogy erős összefüggés van a 30 éves kor alatti női korosztály létszámának alakulása és a 30 éves kor alatt történő első gyermekvállalás aránya között. Azon országokban, ahol az évtized során nőtt a 18-30 éves női korosztály létszáma, ott ezzel együtt emelkedett a első gyermeküket vállaló nők között a 30 alattiak részaránya, miközben fordított esetben ezzel ellentétes folyamatok láthatók. Dániában

például 2010 és 2020 között 17 százalékkal nőtt a 18-30 éves nők létszáma, ezzel párhuzamosan 2 százalékponttal nőtt az elsőgyermekesek között a 30 alatti anyák aránya, miközben Magyarországon nagyjából ugyanennyivel csökkent a 18-30 közötti nők létszáma és 4 százalékponttal csökkent a részarányuk az első gyermeküket vállaló nők között.

A 30 éves kor alatti gyermekvállalás támogatásának megítélése

Az ismert kutatások és tendenciák ismeretében kétségtelen tény, hogy nagy szükség lenne arra, hogy a magyar fiatalok lehetőleg még a húszas éveik során merjenek és tudjanak családot alapítani és gyermeket vállalni. Ezen kormányzati célkitűzés társadalmi támogatása magas, ahogy erre a KINCS ezen lap oldalain bemutatásra kerülő 2022 nyári kutatása is rávilágít.

2022. júliusában egy országos reprezentatív adatfelvétel során telefonos kérdőíves (CATI) módszerrel, 1000 fő megkérdezésével megvizsgáltuk az emberek véleményét a 30 év alatti gyermekvállalás körülményeiről és támogatottságáról. A minta reprezentatív volt a 18 évnél idősebb magyar lakosságra nem, életkor, településtípus, valamint

iskolai végzettség szerint. A felmérésből kiderült, hogy a magyarok túlnyomó többsége szerint 30 éves kor alatt a legideálisabb családot alapítani: míg a nők esetében tizből nyolcan (80%) gondolták így, addig a férfiak esetében a válaszadók kétharmada (65%) volt ezen a véleményen. A válaszadók közel fele gondolta azt, hogy 26-30 éves kor között a legideálisabb az első gyermeket vállalni nőként (47%) és férfiként (49%) egyaránt. Minden harmadik válaszadó (35%) szerint 25 éves kor alatt legjobb az első gyermeket vállalnia egy nőnek, míg ugyanez az arány a férfiak esetében 17%.

A 30 éves kor előtti gyermekvállalást nehezítő lehetséges körülmények közül legnagyobb arányban (64%) a saját lakás hiányát jelölték meg az

emberek, az anyagi nehézségeket pedig a második legmeghatározóbb tényezőnek tekintették (62%). A 18-29 évesek 82%-a egyetértett azzal az állítással, hogy a gyermekvállalást akadályozzák az anyagi nehézségek. A gyermekesek sokkal kisebb arányban (58%) vélekednek így, mint a gyermektelenek (72%). A tanulók 89%-a, míg a 18-29 évesek 77%-a jelölte meg a saját lakás hiányát a gyermekvállalás akadályaként, tízből hét gyermektelen értett egyet a kijelentéssel.

Az emberek több, mint fele (53%) szerint a stabil párkapcsolatok hiánya miatt manapság kevesebb 30 év alatti vállal gyermeket, mint korábban. Tízből hét tanuló, valamint tízből hat felsőfokú végzettségű és budapesti szerint a fiatalok nem találnak megfelelő párt a családalapításhoz és ez akadályozza a gyermekvállalást.

A 30 év alattiak közül tízből négyen úgy gondolták, hogy a fiatalok azért nem vállalnak gyermeket, mert még nincsenek felkészülve a szülői feladatokra, úgy érzik, hogy van még rá idejük. Ugyanezen korosztályba tartozók fele szerint a tanulmányok nem teszik lehetővé a családalapítást.

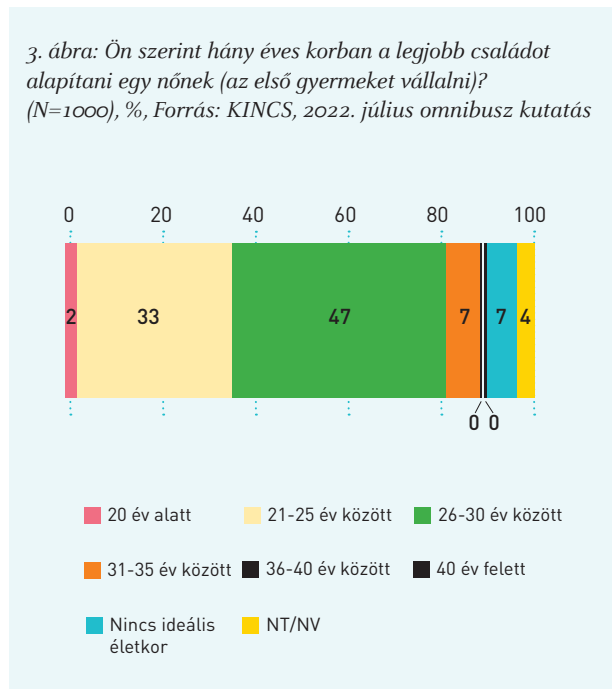
Az emberek harmada szerint a 30 év alatti fiatalok gyermekvállalási hajlandóságát akadályozza, hogy nem akarnak felnőtté válni és egyötödük szerint nem is akarnak ebben a korban még gyermeket, ezt a nézetet a tanulóknak még nagyobb része, harmada osztotta.

A magyarok háromnegyede (75%-a) szerint szükséges külön támogatni a 30 év alatti fiatalokat abban, hogy a gyermekvállalási terveiket előbbre hozzák. A házasok (79%) és a gyermekesek nagyobb arányban értettek egyet az állítással (78%), mint a gyermektelenek (69%).

A családalapítás ideális életkora

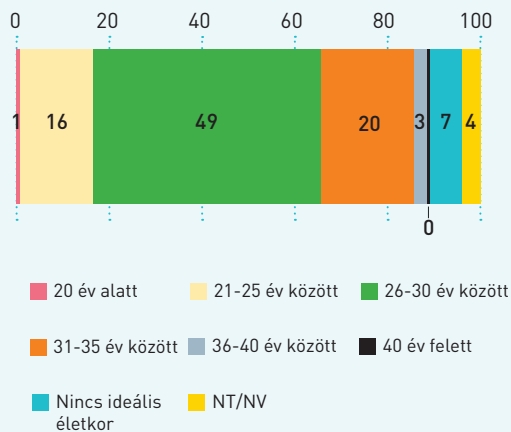
A válaszadóktól megkérdeztük, hogy szerintük mi a megfelelő életkor a családalapításhoz a nők és férfiak esetében. Az emberek túlnyomó többsége szerint mindkét nemnél 30 év alatt a legideálisabb családot alapítani: míg a nők esetében tízből 8-an (80%) gondolják így, addig a férfiak esetében a válaszadók kétharmada (65%) van ezen a véleményen. A megkérdezettek közül többen gondolták úgy, hogy a nőknél a fiatalabb életkor ideálisabb a családalapításra, mint a férfiaknál. Minden harmadik válaszadó (35%) szerint 25 éves kor alatt legjobb az első gyermeket vállalnia egy nőnek, míg ugyanez az arány a férfiak eseté-

ben 17%. Csupán 7% gondolja úgy, hogy a nőknél a 31-35 éves kor közötti időszak a legmegfelelőbb, míg a férfiaknál ugyanez az arány 20%.

Általánosságban elmondható, hogy minden demográfiai csoportban az emberek legalább egyötöde egyetértett azzal a kijelentéssel, hogy a 21-30 év között ideális a családalapítás a nőknél. Nagyobb eltérések figyelhetők meg ugyanakkor a férfiak ideális családalapítási életkorát illetően. A nők 59%-a gondolta esetükben legmegfelelőbbnek a 21-30 éves kor közötti időszakot a családalapításra, szemben a férfiak 72%-os arányával. Minél magasabb iskolai végzettséggel rendelkezik valaki, annál kevésbé gondolta, hogy huszoneves korban a legmegfelelőbb a gyermekvállalás a férfiaknál: az alacsony végzettségűek 71%-a, a felsőfokú végzettségűek 60%-a vélekedett így. Családi állapot szerint is számottevő eltéréseket tapasztalhatunk: míg az élettársi kapcsolatban élők és házasok körében a 21-30 év közötti választékat a megkérdezettek 72%-a, valamint 69%-a választotta, addig lényegesen alacsonyabbak az arányok az egyedülállók (61%), elváltak (59%) és özvegyek (55%) esetében. Minden vizsgált demográfiai csoportot figyelembe véve a tanulók mondták a leginkább azt (89%), hogy mindkét nem esetében 21-30 éves kor között a legmegfelelőbb családot alapítani.

4. ábra: Ön szerint hány éves korban a legjobb családot alapítani egy férfinak (az első gyermeket vállalni)? (N=1000), %, Forrás: KINCS, 2022. július omnibusz kutatás

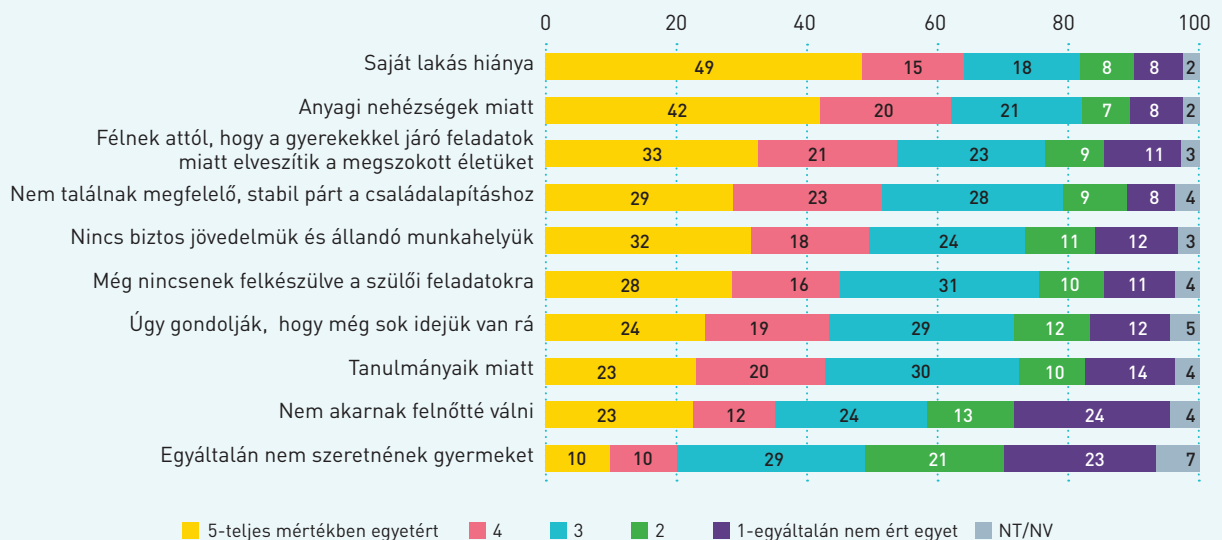
A 30 év alattiak gyermekvállalásának akadályai

Az embereket arról is megkérdeztük, hogy szerintük milyen okok miatt vállal manapság kevesebb fiatal 30 éves kora előtt gyermeket. Legnagyobb arányban (64%) a saját lakás hiányát jelölték meg, az anyagi nehézségeket pedig a második legmeghatározóbb tényezőnek tekintették (62%).

A megkérdezettek több mint fele a megszokott életvitel felborulásával (53%), a stabil párkapcsolat hiányával (52%), valamint a biztos munkahely és állandó jövedelem hiányával (50%) is összefüggésbe hozta a családalapítás halasztását. A válaszadók 45%-a szerint a fiatalok még nincsenek felkészülve a szülői feladatokra, és 43% ért egyet azzal, hogy a fiatalok úgy gondolják, még sok idejük van a gyermekvállalásra, illetve a tanulányaik miatt halasztják azt. A megkérdezettek több mint egyharmadának (35%) az volt a véleménye, hogy a fiatalok nem akarnak felnőtté válni, míg ötödük (20%) úgy ítélte meg, hogy egyáltalán nem szeretnének gyereket.

A nők 69%-a mondta a gyermekvállalás akadályának a saját lakás hiányát, szemben a férfiak 59%-ával. Életkor szerint leginkább a 18-29 évesek jelölték meg okként a saját otthon hiányát (77%), míg az 50-65 évesek a legkevésbé (60%). A gyermekesek 61%-a értett egyet ezzel az állítással, a gyermekteleneknek pedig a 70%-a. Megemlítendő, hogy az egyedülállók sokkal nagyobb arányban tekintették fontos tényezőnek a saját otthont, mint a házasok: az előbbieket 73%-a, az utóbbiakat 60%-a. Legnagyobb arányban a tanulók (89%), a 18-29 évesek (77%), a megyei jogú városban, megyeszékhelyen élők, a 65 év feletti és az egyedülállók (73%) értettek egyet azzal, hogy a gyermekvállaláshoz a saját otthon nagyon fontos.

5. ábra: Ön szerint miért vállal manapság kevesebb fiatal 30 éves kora előtt gyermeket, mint évtizedekkel ezelőtt? (N=1000), %, Forrás: KINCS, 2022. július omnibusz kutatás

Minél idősebb valaki, annál kisebb a valószínűsége, hogy egyetértett azzal az állítással, hogy a gyermekvállalás akadálya az anyagi nehézség. Míg a 18-29 évesek 82%-a azonosult a kijelentéssel, addig a 65 év felettieknek mindössze 58%-a. Ez azzal állhat összefüggésben, hogy az idősebbek élettapasztalata azt mondhatja, hogy az anyagiak szerepe relatív, hosszú évek távlatából nem ez játszotta náluk a meghatározó szerepet, amikor gyermeket vállaltak. A gyermekek is sokkal kisebb arányban (58%) vélekednek úgy, hogy az anyagiak jelentős akadályozó tényezők lennének, mint a gyermektelenek (72%) és az egyedülállók (75%). A kisgyermeket nevelők esetében ugyanakkor felértékelődött az anyagiak szerepe (85%).

A gyermekes válaszadók több mint fele (56%) úgy vélte, a fiatalok félnek attól, hogy a gyermekvállalással járó feladatok miatt elveszítik megszokott életüket; a gyermektelenek 47%-a értett egyet ezzel az állítással. Hasonló mértékű különbség mutatkozott a férfiak (58%) és a nők (50%) között is ebben a kérdésben, a férfiak szerint nagyobb akadály a gyermekvállalás szempontjából a megszokott élet feladása, mint a nők szerint.

A gyermekvállalást befolyásoló tényezők között azt is megkérdeztük, akadályozza-e a családalapítást, hogy a fiatalok nem találnak megfelelő párt, stabil párkapcsolatot maguknak. A férfiak 47%-a, a nők 55%-a értett egyet ezzel az állítással. Érdekes módon a fővárosiak jóval nagyobb (57%) jelentőséget tulajdonítanak ennek a faktornak, mint a megyeszékhelyen élő társaik (46%), a városokban és községekben élők (52%). Az iskolai végzettség tekintetében is meghatározó különbségeket tapasztalhatunk: minél magasabb a válaszadó képzettsége, annál inkább tartja a stabil pár hiányát meghatározónak.

Míg az alapfokú végzettségűek 51%-a, addig a felsőfokú végzettségűek 46%-a értett egyet azzal az állítással, hogy a gyermekvállalás akadálya lehet a biztos munkahely és az állandó jövedelem hiánya. A 18-29 évesek 58%-a látta így, ugyanakkor a 65 év felettieknek mindössze a 46%-a. A gyermekek közül leginkább az egy-, és legkevésbé a kétgyermekesek értettek ezzel egyet (59% és 42%), míg a három-, vagy többgyermekesek közöttük helyezkedtek el (50%).

Az életkor előrehaladtával nőtt azok aránya, akik a gyermekvállalás akadályának tartották, hogy a fiatalok még nincsenek felkészülve a szülői fele-

datokra. Míg a 18-29 évesek 42%-a, addig a 65 év felettiek 49%-a gondolta így. Az iskolai végzettség alapján az látható, hogy minél magasabb végzettséggel rendelkezik valaki, annál kevésbé ért egyet ezzel az állítással. Az alapfokú végzettségűek 48%-a, a diplomásoknak ugyanakkor csupán a 42%-a vélekedett így. A gyermekek száma szintén befolyásolta a válaszokat: minél több gyermeke van valakinek, annál kisebb a valószínűsége, hogy azonosulni tudott az állítással. Míg az egygyermekesek 54%-a, addig a három-, vagy többgyermekesek már csak 43%-a gondolta akadályozó tényezőnek a fiatalok felkészületlenségét. Azok, akiknek van 18 év alatti gyermekük, inkább egyetértenek az állítással, mint azok, akiknek nincs. Az előbbi csoportba tartozók 51%-a, az utóbbiba tartozóknak pedig 42%-a nyilatkozott így.

A községben élők nagyobb arányban (47%) vélték a gyermekvállalás akadályának, hogy a fiatalok úgy érzik, hogy még sok idejük van rá, mint a fővárosiak (43%). A gyermekek 43%-a értett egyet az állítással, míg a gyermekteleneknek a 40%-a. A kapcsolati állapot mentén megfigyelhető, hogy legnagyobb arányban az élettársi kapcsolatban élő (50%) és az özvegy (47%) válaszadók vélték úgy, hogy a fiataloknak még van idejük a gyermekvállalásra, legkevésbé pedig az elváltak voltak megértők (33%). A munkaerőpiaci státusz mentén megállapítható, hogy a tanulók (58%) kiugróan magas arányban tudtak azonosulni a kijelentéssel, legkevésbé pedig a kisgyermekesek (35%).

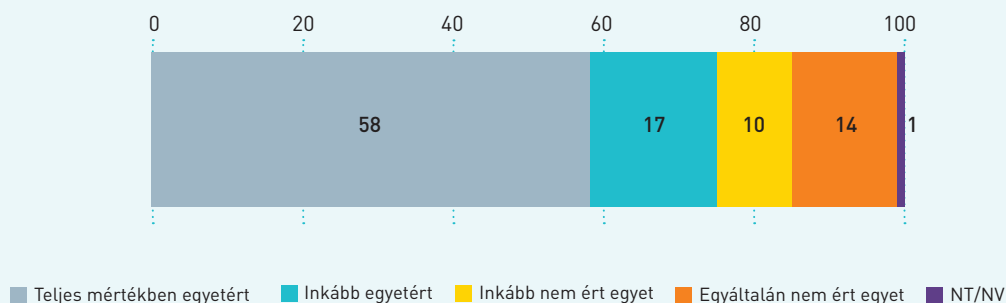
A korcsoport szerinti bontásnál megfigyelhető, hogy leginkább a 18-29 évesek, valamint a 65 év felettiek (50%) gondolták úgy, hogy a fiatalokat a tanulmányaik akadályozzák a gyermekvállalásban. A diplomások 49%-a, a középfokú végzettségűek 40%-a, míg az alapfokú végzettségűek 42%-a szerint lehet meghatározó akadály a tanulás.

A korcsoport szerinti összehasonlításban a 30-49 évesek (25%) értettek a legkevésbé, az 50-65 évesek (42%) pedig a leginkább egyet azzal a kijelentéssel, miszerint a gyermekvállalás akadálya, hogy a fiatalok nem akarnak felnőtté válni. Minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége, annál kevésbé értett egyet az állítással. Az alapfokú végzettséggel rendelkezők 39%-a, míg a felsőfokú végzettségűek 30%-a értett csak egyet ezzel a kijelentéssel. A gyermekek sokkal nagyobb arányban (38%) tudtak azonosulni az állítással, mint a gyermektelenek (29%). Az egy-, valamint

kétgyermekesek 36%-a, a nagycsaládosoknak pedig a 44%-a értett egyet az állítással. A családi állapot szerint leginkább az özvegyek (42%), míg legkevésbé az egyedülállók (33%) értenek egyet. Markáns különbség látható a gazdasági aktivitás szerint. A tanulók 27%-a gondolja úgy, hogy a fiatalok nem akarnak felnőtté válni. Ezzel szemben a kisgyermekesek 41%-a vélekedett így.

Minél magasabb valakinek az iskolai végzettsége, annál kevésbé ért egyet azzal az állítással, hogy a fiatalok egyáltalán nem szeretnének gyereket. Az alapküvé végzettséggel rendelkezők 23%-a, míg a felsőfokú végzettségűek 13%-a értett egyet a kijelentéssel. A kapcsolati állapot mentén megfigyelhető, hogy legnagyobb arányban az egyedülállók (29%) válaszadók tudtak azonosulni az állítással, legkevésbé pedig az elváltak (15%).

6. ábra: Ön szerint szükséges-e külön támogatni a 30 év alattiakat, hogy a gyermekvállalási terveiket előbbre hozzák? (N=1000), %, Forrás: KINCS, 2022. július omnibusz kutatás

A gyermekesek nagyobb arányban értettek egyet az állítással (78%), mint a gyermektelenek (69%). Jelentős különbség fedezhető fel a családi állapot alapján. A házások 79%-a szerint szükséges

a 30 év alattiak külön támogatása, ezzel szemben az elváltaknak csak 65%-a volt ezen a véleményen. Lényeges jelzés, hogy a tanulók 83%-a vélekedett így.

Új intézkedések 2023-tól

A kormányzat 2023 január 1-től két olyan új intézkedést vezetett be, amelyek kifejezetten a 30 éves kor alatti nők gyermekvállalását ösztönzik.

2023-tól a négygyermekes édesanyákhoz hasonlóan, SZJA-mentességet élveznek azok a nők is, akik 30 éves koruk előtt vállalnak gyermeket. Ez a kedvezmény nemcsak a munkabérrre vonatkozik, hanem a gyermekgondozási ellátásokra is, amelyek összege ezáltal jelentős mértékben nő. A csecsemőgondozási díj esetében ez azt jelenti, hogy az édesanyák korábbi bruttó fizetésüket nettó összegben kapják meg. A gyermekgondozási díj összege pedig ennek az intézkedésnek köszönhetően 20 százalékkal magasabb a 30 év alatti anyák számára. Az SZJA-mentesség az átlagbér mértékéig, azaz 500 ezer forintig érvényesíthető, így havonta akár 75 ezer forint többletet is jelenthet egy fiatal édesanyának.

Ugyancsak 2023-tól minden 30 év alatt szülő édesanya számára elengedi az állam a teljes diákhitel

tartozását összegtől függetlenül. Ezzel kibővült a diákhitel rendszer családtámogatási kedvezményeinek köre, amelynek keretében a diákhitellel rendelkező édesanyák számára első gyermekük születésekor szünetel a törlesztés, a második gyermek születésekor a diákhitel felét, harmadik gyermek születését követően pedig a teljes diákhitel tartozást elengedi az állam.

A 30 év alatti édesanyákat támogató 2023-as új intézkedéseket a KINCS februári felmérése alapján az emberek nagyrésze ismerte, az szja-mentességről 77 százalékuk, a diákhitel elengedéséről 57 százalékuk hallott a bevezetést követő második hónapban. Tízből kilencen egyetértettek ezen intézkedésekkel és háromnegyedük hasznosnak is tartotta ezeket. Különösen a gyermeket nevelő családok voltak jól tájékozottak és egyetértők, ugyanakkor éppen a célcsoportnak tekinthető fiatalabbak körében kissé alacsonyabb volt az ismertség szintje.

Összegzés

A gyermekvállalás halasztása és a családalapítás időpontjának kitolódása olyan jelenség, amely nemcsak hazánkban, hanem a fejlett világ nagy részében tapasztalható. Magyarországon a rendszerváltás évéhez képest hat, az ezredfordulóhoz képest pedig négy évvel tolódott ki az az életkor, amikor a nők első gyermeke megszületik. Ugyan a halasztás üteme csökkent a 2010-es évek során, de továbbra is olyan problémát jelent, ami hosszú távon befolyásolja hazánk demográfiai helyzetét.

A kormány számos olyan intézkedést vezetett be, amelyek kedvező lehetőségeket biztosítanak azoknak, akik már a húszas éveik során családot alapítanak, a babaváró támogatás, az otthoneremlési kedvezmények vagy a családi adózás is segítik a fiatalokat a gyermekvállalás melletti döntésben, s ezen intézkedések sora 2023-ban újabb két új elemmel bővült, a 30 év alatti édesanyák szjamentességével és a diákhitelük elengedésével. Soha nem volt ilyen széles körű a fiatalok családalapításának anyagi támogatása az állam részéről. A családtámogatások ugyanakkor csak akkor lehet-

nek eléggé eredményesek, ha az általuk szolgált célokkal azonosulni tudnak maguk az érintettek. A fiatalon történő szülővé válás időpontjának kitolódása nem állt meg, legfeljebb lelassult hazánkban, ami mutatja a családtámogatások pozitív hatását, ugyanakkor azt is, hogy ezek önmagukban nem tudják a fiatalok gyermekvállalását akadályozó olyan világszintű jelenségeket ellensúlyozni, mint amilyen a világszerte tapasztalható individualizáció, infantilizáció, digitalizáció vagy a fiatalok hiányos termékenységi ismeretei. A gyermekvállalás halasztásának jelensége tehát olyan komplex probléma, amely komplex látásmódot és megoldást igényel, lehetőleg a családtámogatások és a szemléletet alakító programok együttes érvényesülését. Magyarországon szerencsések vagyunk abból a szempontból, hogy ezen célok elérése mögött széles a társadalmi támogatottság, Európában a magyarok azok, akik közül a legtöbben (88%) gondolják úgy, hogy a fiatalokat támogatni kell abban, hogy minél előbb vállalhassanak gyermeket (Századvég, 2020).

Felhasznált irodalom

Császár-Nagy Noémi (2021): *Babavágyó – családtervezők tudástára*, 2021, KINCS

Demény Pál (2016): *Népességpolitika és demográfiai átmenet (2011)* In: *Népességpolitika a közjó szolgálatában*, 2016, KSH-NKI (280.o)

Európa Projekt, 2020, Századvég <https://szadveg.hu/hu/europa-projekt/2020-as-kutatas>

Hans-Peter Kohler, Axel Skytthe, Kaare Christensen (2001): *The Age at First Birth and Completed Fertility Reconsidered: Findings from a Sample of Identical Twins*, MPIDR WORKING PAPER WP 2001-006.

Kapitány Balázs (2022): *Az első gyermekvállalás életkorának változása Magyarországon (2022)* In: *Korfa*, XXII. évfolyam 3. szám

Kapitány Balázs-Spéder Zsolt (2021): *Gyermekvállalás* In: *Demográfia Portré*, 2021, KSH-Népességtudományi Kutatóintézet

Lutz, W., Skirbekk, V., & Testa, M. R. (2006): *The low-fertility trap hypothesis: Forces that may lead to further postponement and fewer births in Europe*. Vienna yearbook of population research, 167-192. Forrás: <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/8465/1/RP-07-001.pdf>

Németh Erzsébet, Füzi Beatrix, Pats Regina, Puskás Balázs, Váradi Eszter: *„Pink education” jelenség Magyarországon?! – A felsőfokú végzettséggel rendelkező nők túlreprezentáltságának tényezői és gazdasági-társadalmi hatásai*, 2022, Állami Számvevőszék Vesztergom Dóra - Szomszéd Orsolya - Nagy Tímea - Papházi Tibor: *A magyar fiatalok termékenységtudatossága*, 2021, Kapocs 2021/3-4. (12. o.)

Sobotka, T., Wolfgang, L., & Philipov, D. (2005, June): *Missing Births: Decomposing the Declining Numbers of Births in Europe into Tempo, Quantum and Age Structure Components*. In *Vienna Institute of Demography, Friday Lunch Seminar (Vol. 24)*. Forrás: https://www.oeaw.ac.at/fileadmin/subsites/Institute/VID/PDF/Publications/EDRP/edrp_2005_02.pdf

Wolfgang Lutz,* Brian C. O'Neill, Sergei Scherbov: *Europe's Population at a Turning Point (2003)*: In: *Science*, 2003 <https://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/7085/1/RR-03-006.pdf>

A Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK) főbb eredményei, 2016 – 2022

Betekintő

A magyar családpolitikánk egyik fontos pillére az otthonteremtés, ami a családalapítás egyik legfontosabb feltétele. A Családi Otthonteremtési Kedvezmény, a CSOK a hazai családpolitika zászlóshajója, amely 2016 óta nyújt segítséget azoknak a gyermekes családoknak, akik újabb, nagyobb, korszerűbb otthonba szeretnének költözni. A CSOK bevezetése óta számottevően megemelkedett a megkötött szerződések száma: a 2016-os bázisévhez képest 2022-ben 82,5%-kal több szerződést kötöttek a MÁK adatai alapján, bár a legtöbb szerződéskötésre ezidáig 2021-ben került sor. Az elmúlt hét évben összesen 203 ezer család vette igénybe a Családi Otthonteremtési Kedvezményt, közülük csaknem 69 ezer esetben CSOK hitelt is felvettek. 2022-ben 47 342 szerződést kötöttek, aminek 30%-a volt kamattámogatott hitelszerződés.

Az új lakásokra irányuló szerződések száma 2022-ben 27,2%-kal volt több, mint 2016-ban. A falusi CSOK-ra irányuló szerződések száma még nagyobb mértékben, 2,3-szeresére nőtt 2022-ben 2016-hoz képest. A kamattámogatott hitelekre irányuló szerződések száma a 2016-os bázisévhez képest közel ötszörösére nőtt 2022-ben. A használt lakásokra irányuló szerződések száma 2022-ben 2016-hoz képest alig változott, a 2021-es csúcshoz képest ötödével csökkent. 2022-ben nagy volatilitás figyelhető meg a szerződéskötésekben, hiszen 2022 első felében az előző év azonos időszakához képest még alig volt visszaesés, a második felében viszont közel 40%-kal csökkent a használt lakás vásárlásához kapcsolódó CSOK szerződések száma. A szerződések számának visszaesése 2022-ben minden településtípusban megmutatkozott. A CSOK-ot igénylők családok közül minden második személy a 30-39 éves korosztályba tartozott. Míg a vissza nem térítendő támogatások összege 2016-ban 66,9 milliárd forint volt, addig 2022-ben 107,4 milliárd forint, ami 60,5%-os növekedést jelentett.

A CSOK egyik legnagyobb eredménye, hogy a szerződésekben előre vállalt gyermekek száma 2022-ben meghaladta a 21 ezer főt. Összevetve a meglévő és a vállalt gyermekek számát, megállapítható, hogy 2022-ben az előző évekhez képest a családok átlagosan kevesebb meglévő gyermekkel és több gyermek vállalásával kötötték a Családi Otthonteremtési Kedvezményrel érintett szerződéseket.

2016-ról 2022-re 75,8%-kal emelkedett az előre gyermeket vállaló családok száma, míg a vállalt gyermekeké 79%-kal és az egy családra jutó átlagos előre vállalt gyermekek száma 0,51-ről 0,63-ra emelkedett. Amennyiben a CSOK keretében tett gyermekvállalások teljesülnek, a vizsgált időszak adatai alapján a CSOK-ot igénylő családok termékenységi mutatói meghaladják a 2,1 értéket, mely a szakirodalom szerint biztosítaná a népesség reprodukcióját ezen családok körében.

Bevezetés

Az otthonteremtés támogatásának célja a családnak mint Magyarország legfontosabb nemzeti erőforrásának és a társadalom alapvető egységének a sokoldalú segítése, a családi élet biztonságának, a gyermekvállalás feltételeinek javítása. A családok

támogatásának, az otthonteremtés biztosításának érdekében 2015-ben a kormány egyedülálló, Magyarország minden idők eddigi legnagyobb otthonteremtési programjának megvalósításába kezdett.¹

¹A CSOK 2016-os dátumú kormányrendeletekkel kapott jogi formát: 16/2016. (II. 10.) Korm. rendelet az új lakások építéséhez, vásárlásához kapcsolódó lakáscélú támogatásról, 17/2016. (II. 10.) Korm. rendelet a használt lakás vásárlásához, bővítéséhez igényelhető Családi Otthonteremtési Kedvezményről. Ez utóbbi 2019-es módosítása teremtette meg az ún. falusi CSOK jogintézményét is.

Ide sorolhatók a családvédelmi akcióterv² keretében a családok anyagi feltételeinek, életkörülményeinek javítására bevezetett intézkedések, adó- és illetékkedvezmények, otthonfelújítási támogatások³ és kölcsönök.

A tágan értelmezett otthonteremtési program (amelybe a CSOK mellett az otthonfelújítási támogatás, az ÁFA könnyítés és a kölcsönök is beletartoznak) legnagyobb volumenű tétele a Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK). A CSOK a gyermeket nevelő vagy gyermeket vállaló családok részére biztosít vissza nem térítendő állami támogatást új otthon vásárlására, építésére vagy használt lakás vásárlására, bővítésére, korszerűsítésére.

A kedvezmény 2016 óta jelentősen bővült, adminisztrációja pedig számottevően egyszerűsödött, miközben az igényelhető összegek emelkedtek. A legfontosabb változások a 2016-os kormányrendelet hatálybalépése óta a következők:

- 2016-ban a jogosultságot biztosító gyermek életkora 20-ról 25 évre nőtt, és a magzat is gyermeknek minősül már a várandósság 12. betöltött hetét követően.

- 2017-től az igénylő esetleges elhalálása esetén az egyenes ági rokona, házastársa, élettársa is tulajdonjogot szerezhet a CSOK-os ingatlanban anélkül, hogy vissza kellene fizetnie a támogatást.

- 2018-ban a feltételek egységesítésének érdekében a meglévő ingatlanulajdonra vonatkozó korlátozást eltörölték, a kétgyermekesek is jogosultakká váltak a 10 millió forint 3%-os kamatozású ked-

vezményes lakáshitelre új építésű ingatlanok esetében, a háromgyermekesek pedig immár 15 millió forint kedvezményes lakáshitelre; könnyebbé vált a külföldről hazatérő magyarok hozzájárása a támogatáshoz, valamint az igénylési folyamat is egyszerűbb lett.

- 2019 júliusától eltörölték a 35 milliós értékhatárt az új ingatlanokra, és bevezették a falusi CSOK-ot, amely használt lakás és ház vásárlására, illetve a megvásárolt ingatlan felújítására, korszerűsítésére, kibővítésére vehető fel a preferált kistélepeken. Emellett a kamattámogatott CSOK kölcsön felvétele használt lakás vásárlására is elérhetővé vált, az új lakásra járóval megegyező összeggel (a falusi CSOK tekintetében kedvezményezett településeken korszerűsítésre és bővítésre is felvehető 50%-os mértékben).

- 2020-ban további adminisztrációs könnyítésekre került sor.

- 2021. január 1-től a CSOK-kal vásárolt lakások esetében nem kell illetéket fizetni, új lakásoknál az áfa 5%-ra csökkent, illetve visszaigényelhető, a tetőtér-beépítés támogatása kibővült. 2021-től a nyugdíjasok is igényelhetik a CSOK-ot, ha megfelelnek minden feltételnek és dolgoznak a nyugdíj mellett.

2022-től lehetőség van arra, hogy a CSOK több alkalommal is felvehető legyen, amennyiben a támogatott személyek által a korábban vállalt gyermek(ek) már megszülettek, és a benyújtott új igénylés megfelel az elbírálási szempontoknak, feltételeknek.

Rövid szakirodalmi kitekintés

A 2010-es évektől a családpolitika fókusza elsősorban a gyermekvállalást és a termékenység emelését célozta meg (pro-natalizmus), mivel 2011-ben Magyarországon a születések száma történelmi mélypontra süllyedt. Az évtized közepétől pedig hangsúlyos lett a gyermekvállalás ösztönzése mellett a családok életminőségének javítása is (Fűrész és Görög, 2018; Fűrész és Molnár, 2021). Az otthonteremtés is ebben az időszakban kapott

fontos szerepet, ahogy a CSOK-ot „a gyermekvállalás és gyermeknevelés támogatása, a családok új lakáshoz jutásának elősegítése és az új lakások építésének ösztönzése”⁴ céljából vezették be. A 2019-es családvédelmi akcióterv elemei tovább bővítették az otthonteremtési kedvezményt (Pári és mtsai., 2019; Papházi és mtsai., 2021).

A CSOK-kal kapcsolatos adatokat a Magyar Államkincstár (MÁK) rögzíti, a pénzügyektől beér-

²1110/2019. (III. 12.) Korm. határozat a családvédelmi akcióterv részét képező kormányzati intézkedésekről, MK 2019. évi 40. szám.

³518/2020. (XI. 25.) Korm. rendelet a gyermeket nevelő családok otthonfelújítási támogatásáról.

⁴Forrás: 16/2016. (II. 10.) Korm. rendelet az új lakások építéséhez, vásárlásához kapcsolódó lakáscélú támogatásról 1. §-a.

kező adatokat is a MÁK tartja nyilván, kezeli a változásokat is. A CSOK szerződések részletes elemzéséről szóló kutatások a Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) kutatóműhelyében készülnek, melyek a MÁK-tól átvett adminisztratív adatok illetve intézeti kutatások eredményeit mutatják be (Papházi és mtsai 2020; Papházi és mtsai 2021; Papházi, 2022; Nyírády és mtsai., 2022). Emellett a gazdaságot, lakáspiacot figyelő szereplőktől található feldolgozások

a CSOK vonatkozásában (Tatay et al. 2017; Banai et al 2019a; Banai et al. 2019b; Szabó et al. 2020; Plöchl és Obádovics 2021). A KINCS a család-kutatások részeként egyes speciális területekhez kötődő elemzéseket is készít (Pári és mtsai., 2019; Antal, Török 2020; Pári – Papházi – Uhljár, 2023; Papházi 2023). A CSOK-ot 2015 második félévétől lehet igényelni, de az adatok csak 2016 januártól állnak rendelkezésre, ezért az idősoros összehasonlításban a 2015. évi adatok nem szerepelnek.

A CSOK szerződéskötések száma

A szerződések száma 2021-ig folyamatosan növekedett, melyet 2022-ben, a negatív gazdasági kilátások már csökkentettek. Míg 2016-ban összesen 25944 szerződést kötöttek, addig 2022-ben 47342-öt, ez az előző évhez képest 17,6%-os csökkenést jelentett. Az elmúlt hét évben 272 346 szerződés kötöttek, ami tartalmazza a közel 69 ezer hitelszerződést is.

A féléves összesített adatok alapján elmondható, hogy jellemzően több szerződést kötöttek a vizsgált évek második felében, mint az elsőben. A 2016-2022-es időszakban az első félévek-

ben kötött összes szerződés száma 130 341 db volt, a második féléves összes szerződéskötéseké 142 005 db.

Ebben az időszakban mindössze két olyan évet látunk, amikor az első félévben kötött szerződések száma meghaladta a második félévben kötötteket, ezek a 2018 és a 2020-as évek voltak. Az igénylések során az inkább második félévre helyeződő lakásvásárlási vagy építési tendenciákat az magyarázza, hogy a családok a nyári időszakot fordítják lakáshelyzetük rendezésére, amelyet a CSOK szerződések megkötése is követ.

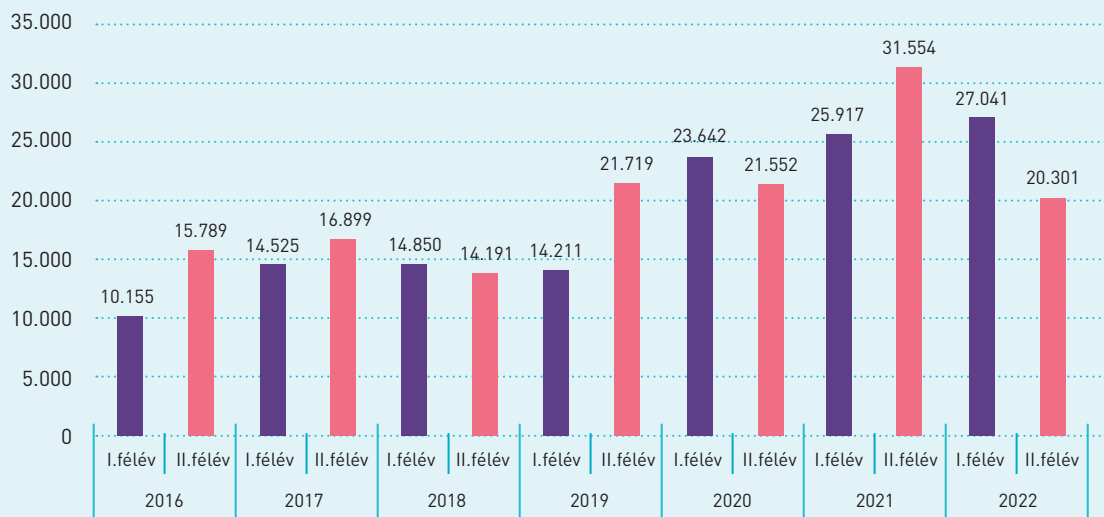
1. táblázat: Szerződések száma (db) és aránya (%) naptári féléves időszakok szerint*, Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

Időszak	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Összesen
Szerződések száma								
Első félév	10 155	14 525	14 850	14 211	23 642	25 917	27 041	130 341
Második félév	15 789	16 899	14 191	21 719	21 552	31 554	20 301	142 005
Összesen	25 944	31 424	29 041	35 930	45 194	57 471	47 342	272 346
Szerződések aránya (%)								
Első félév	39,1	46,2	51,1	39,6	52,3	45,1	57,1	47,9
Második félév	60,9	53,8	48,9	60,4	47,7	54,9	42,9	52,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

*Megjegyzés: Kamattámogatott hitelszerződésekkel együtt.

1. ábra: CSOK szerződéskötések száma féléves időszokban (db)*, Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

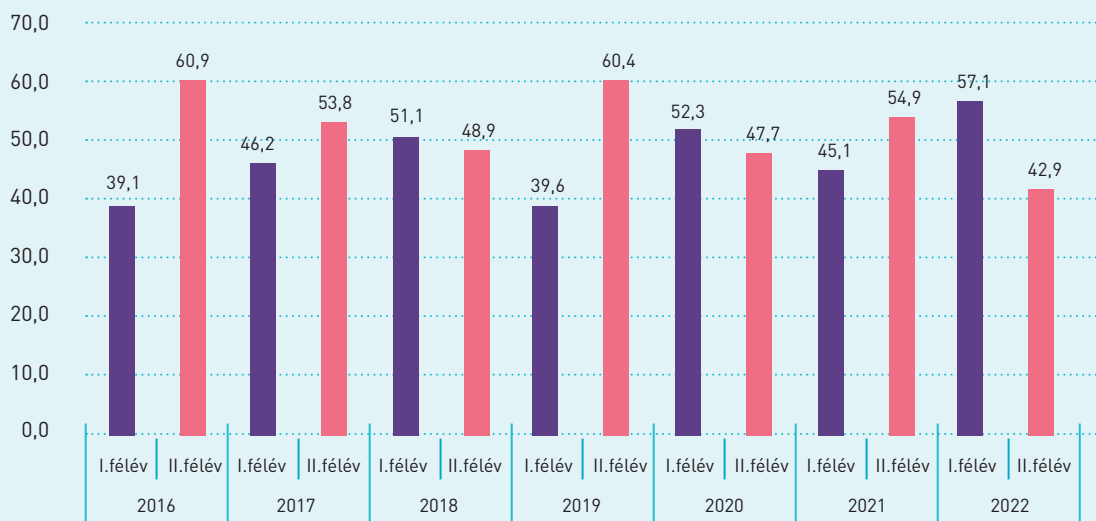

*Megjegyzés: Kamattámogatott hitelszerződésekkel együtt.

A szerződések számának féléves megoszlásából arra következtethetünk, hogy maga a bejelentés, az intézkedés bevezetése és újdonságértéke, lényegesen befolyásolja a megkötött szerződések alakulását. A 17/2016. (II. 10.) Korm. rendelet módosításával a 2019-es év második felétől igényelhető falusi CSOK először 2486 településen, majd 2678 településen igényelhető. Ennek köszönhetően ismét jelentősen megnőtt a megkötött szerződések száma, amit az is befolyásolt, hogy a CSOK kölcsönt

kiterjesztették a használt lakásokra és eltörölték a 35 millió forintos értékhatárt. Az újonnan bevezetett intézkedéseknek, illetve a jelentősebb módosításoknak, bővítéseknek tulajdonítható, hogy 2016-ban és 2019-ben éri el a legmagasabb értéket a második félévben megkötött CSOK szerződések aránya: a rendelkezésre álló hét teljes év adatai alapján az első félévben a szerződések 47,9%-át, a második féléves időszakban 52,1%-át kötötték átlagosan.

2. ábra: CSOK szerződéskötéseinek aránya féléves időszokban (%)*, Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

*Megjegyzés: Kamattámogatott hitelszerződésekkel együtt.

A Családi Otthonteremtési Kedvezményt igénylők kor szerinti megoszlása

Az első számú igénylők (jellemzően a családokban a szerződést kötő felek) közül a 18-49 éves korosztályból a 18-29 éves korosztály átlagos aránya a legkisebb a 2016-2022-es időszakban (17,1%), a legnagyobb ez az arány a 30-39 évesek körében (48,9%).

Legalább egy igénylő minden szerződésben van, ezért az első számú igénylők száma megegyezik a családok számával (2. táblázat). Nem biztos, hogy egy CSOK-ot igénylő családban két igénylő volt, ezért a második számú igénylők száma kevesebb, korcsoportos megoszlásukat a 3. táblázat mutatja.

2. táblázat: Első igénylők korcsoportok szerint, Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés.

*Az összesen oszlop értéke a 2016-2022-es évek átlagát jelenti.

Korcsoport	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	összesen
Első igénylők száma								
18 év alatti	1	0	0	0	0	1	0	2
18-29 éves	4228	4665	4554	3903	5057	6336	6061	34804
30-39 éves	12617	13503	12001	12386	14715	18629	15691	99542
40-49 éves	5691	7623	7575	8282	9853	11910	9861	60795
50-59 éves	454	783	937	1088	1321	1831	1620	8034
60 év fölötti	26	40	35	48	67	82	72	370
Összesen	23017	26614	25102	25707	31013	38789	33305	203547
Első igénylők aránya (%)*								
18 év alatti	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
18-29 éves	18,4	17,5	18,1	15,2	16,3	16,3	18,2	17,1
30-39 éves	54,8	50,7	47,8	48,2	47,4	48,0	47,1	48,9
40-49 éves	24,7	28,6	30,2	32,2	31,8	30,7	29,6	29,9
50-59 éves	2,0	2,9	3,7	4,2	4,3	4,7	4,9	3,9
60 év fölötti	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A második helyen szerződött igénylők között már jóval nagyobb arányban vannak a 18-29 éves korosztályhoz tartozók, mintegy negyedük tartozik ehhez a korosztályhoz, míg a 30-39 évesek korcsoportja a vizsgált évek átlagában lényegében azonos az első igénylők arányával.

Az igénylők átlagos életkora 2016 és 2022 között csak keveset változott, a szerződésekben szereplő első igénylők átlagosan bő két évvel idősebbek. 2022-ben átlagosan 36,55 éves a szerződést kötő (első igénylő), míg a párja (második igénylő) 34,16 éves volt.

3. táblázat: Második igénylők korcsoportok szerint, Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

*Az összesen oszlop értéke a 2016-2022-es évek átlagát jelenti.

Korcsoport	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	összesen
Második igénylők száma								
18 év alatti	13	6	6	0	7	5	1	38
18-29 éves	5734	6109	5840	5508	7037	8939	8175	47342
30-39 éves	10787	12006	10655	11373	13595	17200	14761	90377
40-49 éves	3621	5014	5070	5640	6719	7935	6404	40403
50-59 éves	237	408	491	621	805	1089	1027	4678
60 év fölötti	33	39	46	43	47	79	74	361
Összesen	20425	23582	22108	23185	28210	35247	30442	183199
Második igénylők aránya (%)*								
18 év alatti	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
18-29 éves	28,1	25,9	26,4	23,8	24,9	25,4	26,9	25,8
30-39 éves	52,8	50,9	48,2	49,1	48,2	48,8	48,5	49,3
40-49 éves	17,7	21,3	22,9	24,3	23,8	22,5	21,0	22,1
50-59 éves	1,2	1,7	2,2	2,7	2,9	3,1	3,4	2,6
60 év fölötti	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

4. táblázat: CSOK igénylők átlagos életkora, év, Forrás: MÁK adatok alapján KINCS számítás.

*Az összesen oszlop értéke a 2016-2022-es évek átlagát jelenti.

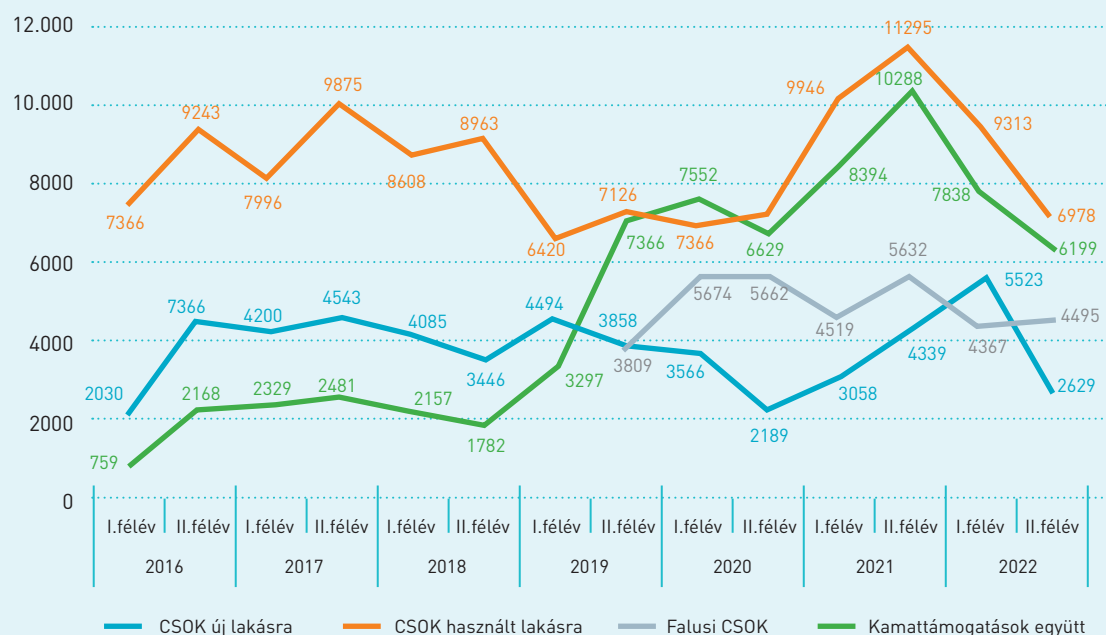
Megnevezés	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	összesen
1. igénylők átlagos kora	35,58	36,26	36,48	37,03	36,92	36,89	36,67	36,55
2. igénylők átlagos kora	33,72	34,35	34,61	35,10	31,80	34,88	34,68	34,16

Szerződéstípusok

A szerződések négy nagyobb csoportba sorolhatók a támogatások tartalma szerint: új lakásra, használt lakásra, falusi CSOK-ra irányuló támogatások, va-

lamint a kamattámogatott hitelek felvételére vonatkozó szerződések.

3. ábra: CSOK szerződések száma félévenként, szerződéstípusonként (db), Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

5. táblázat: CSOK szerződések számának féléves alakulása szerződéstípusonként (db)*, Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

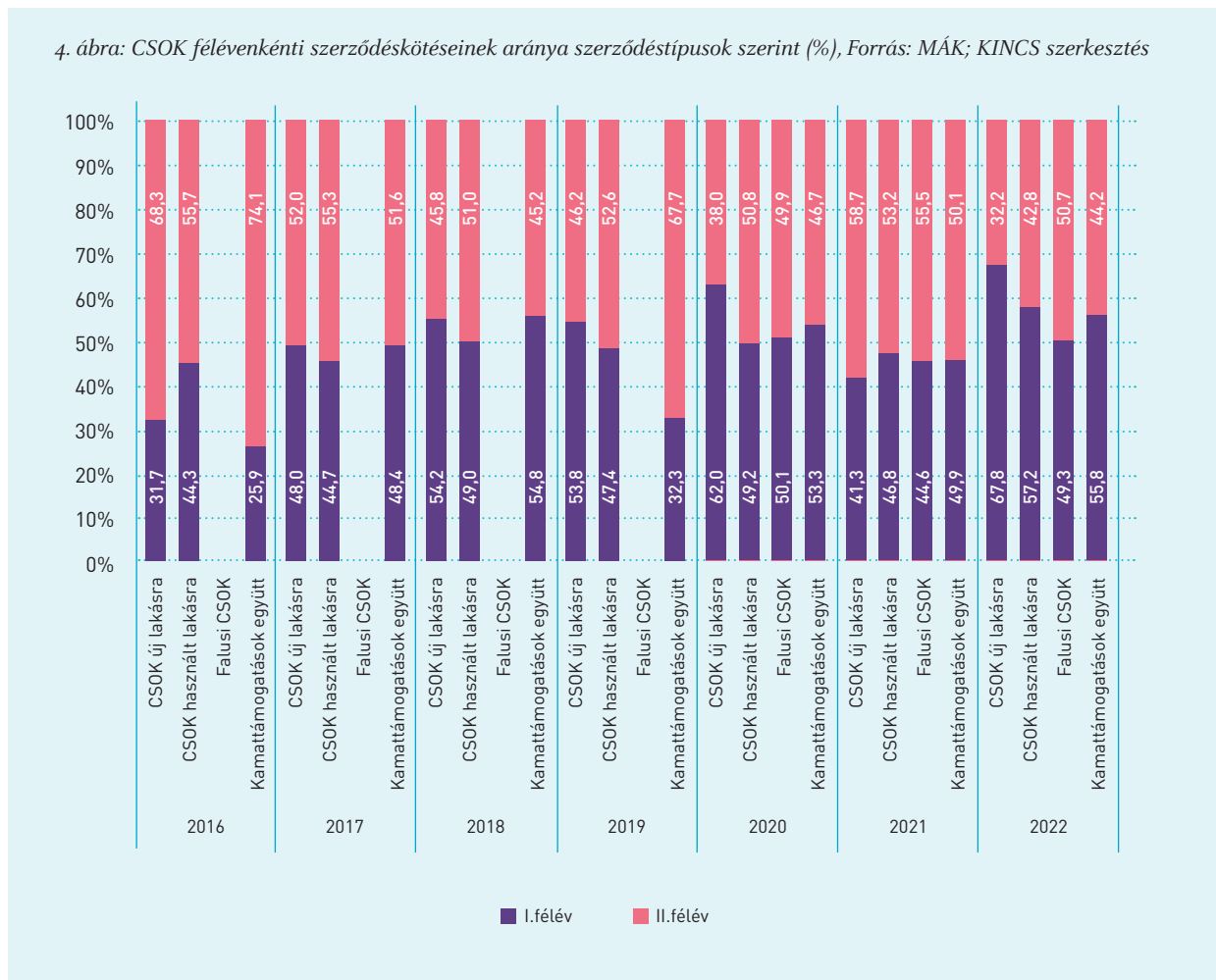
Időszak	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Összesen
CSOK új lakásra								
Első félév	2030	4200	4085	4494	3566	3058	5523	26956
Második félév	4378	4543	3446	3858	2189	4339	2629	25382
Összesen	6408	8743	7531	8352	5755	7397	8152	52338
CSOK használt lakásra								
Első félév	7366	7996	8608	6420	6850	9946	9313	56499
Második félév	9243	9875	8963	7126	7072	11295	6978	60552
Összesen	16609	17871	17571	13546	13922	21241	16291	117051
Falusi CSOK								
Első félév					5674	4519	4367	14560
Második félév				3809	5662	5632	4495	19598
Összesen				3809	11336	10151	8862	34158
Kamattámogatott hitelek együtt								
Első félév	759	2329	2157	3297	7552	8394	7838	32326
Második félév	2168	2481	1782	6926	6629	10288	6199	36473
Összesen	2927	4810	3939	10223	14181	18682	14037	68799

*Megjegyzés: a féléves bontások összesített megoszlását a legelső táblázat mutatja.

A féléves adatokból látható, hogy a 2016-2021 időszakban a kamattámogatott hitelszerződések száma szinte folytonos emelkedést mutatott, amely 2022-re megtorpant: az első félévben az előző évhez képest 6,6%-kal, a második félévben majdnem 40%-kal kevesebb ilyen szerződést kötöttek. Ugyancsak csökkent a használt lakásokra kötött szerződések száma: 2021-ről 2022-re 23,3%-kal.

A falusi CSOK körében az előző évhez képest a visszaesés kisebb, 12,7%-os. A szerződéskötések körében egyedül az új lakásokra vonatkozóan van növekedés: 2022 első félévében az új lakásokra vonatkozó szerződések száma előző évhez képest 80,6%-kal emelkedett, a második félévben közel 40%-kal csökkent, ami az egész évre számítva 10%-os emelkedést jelent 2021-hez képest.

4. ábra: CSOK félévenkénti szerződéskötéseinek aránya szerződéstípusok szerint (%), Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

Támogatási összegek

Az igénybe vehető otthonteremtési támogatást elsősorban a gyerekszám befolyásolja, amely a meglévők mellett vállalt gyermekeket is jelenthet. A támogatási összegek féléves áttekintése alapján megállapítható, hogy az elmúlt években összességében a második félévekben került sor nagyobb összegek folyósítására. 2016 és 2022 között 1352,2 milliárd forint támogatás került kifizetésre a CSOK

szerződések keretében. 2022 első félévében az előző év azonos időszakához képest 5%-kal 143,7 milliárd forintra emelkedett az összes támogatási összeg, míg az év második felében 37%-kal, 108,2 milliárd forintra csökkent.

A támogatási összegekre vonatkozó első féléves adatok 2021-ről 2022-re az új lakások kivételével mindegyik támogatástípus esetében csökkenést

mutatnak. Az új lakásokra vonatkozó támogatási összeg 2021 első félévéhez képest 50%-kal növekedett, míg a 2. félévben már ebben a típusban is 44,2%-os csökkenés történt.

6. táblázat: CSOK szerződésekre kifizetett összegek támogatástípusok szerint félévenként, milliárd Ft, Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

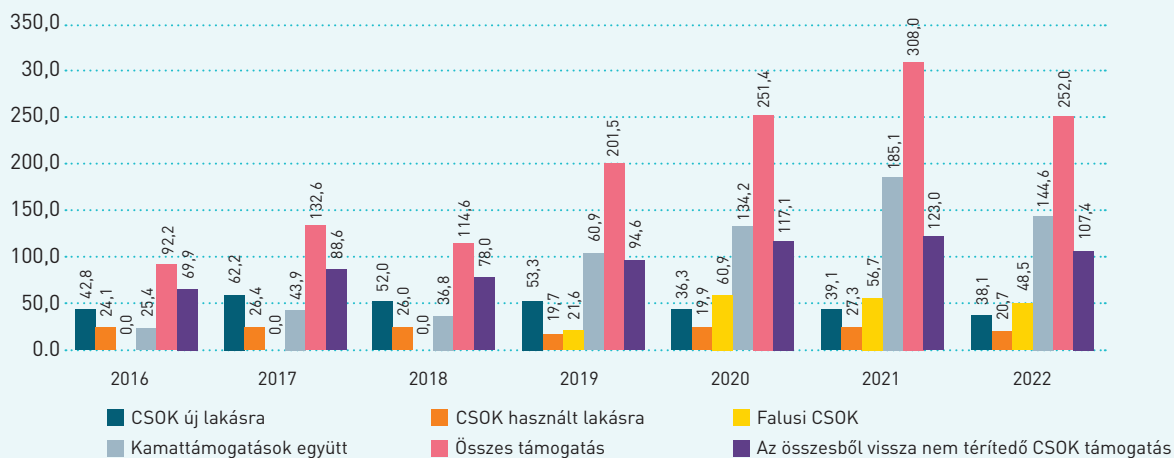
Támogatástípus	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Összesen
Első félév								
CSOK új lakásra	12,7	29,9	28,6	29	22,4	17,2	25,9	165,7
CSOK használt lakásra	10,1	11,7	12,7	9,3	9,9	12,9	11,7	78,3
Falusi CSOK					30,4	24,9	24,5	79,8
Kamattámogatott hitelek együtt	6,4	21	20,1	38,2	72,3	81,9	81,6	321,5
Összes támogatás	29,2	62,7	61,3	76,5	135,1	136,8	143,7	645,3
Ebből vissza nem térítendő CSOK támogatás *	22,8	41,6	41,3	38,3	62,7	55	62,2	323,9
Második félév								
CSOK új lakásra	30,1	32,3	23,4	24,3	13,9	21,9	12,2	158,1
CSOK használt lakásra	14	14,7	13,3	10,4	10	14,4	9	85,8
Falusi CSOK				21,6	30,5	31,8	24	107,9
Kamattámogatott hitelek együtt	19	22,9	16,7	68,7	61,9	103,2	63	355,4
Összes támogatás	63	69,9	53,3	125	116,3	171,2	108,2	706,9

*Megjegyzés: új lakás, használt lakás és falusi CSOK együtt.

A kamattámogatott hitelek összege 2016 óta folyamatosan növekedett 2021-ig, azonban 2022-re 22%-os visszaesést láthatunk. Míg 2016-ban a kamattámogatott hitelek aránya az teljes támogatáson

belül 27,6% volt, 2021-ben már 60,1%. A 2016-tól 2022-ig összesen kifizetett összegekben a kamattámogatott hitelek 50,1%-os arányt képviselnek.

5. ábra: CSOK szerződésekre kifizetett összegek támogatástípusok szerint, milliárd Ft, Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

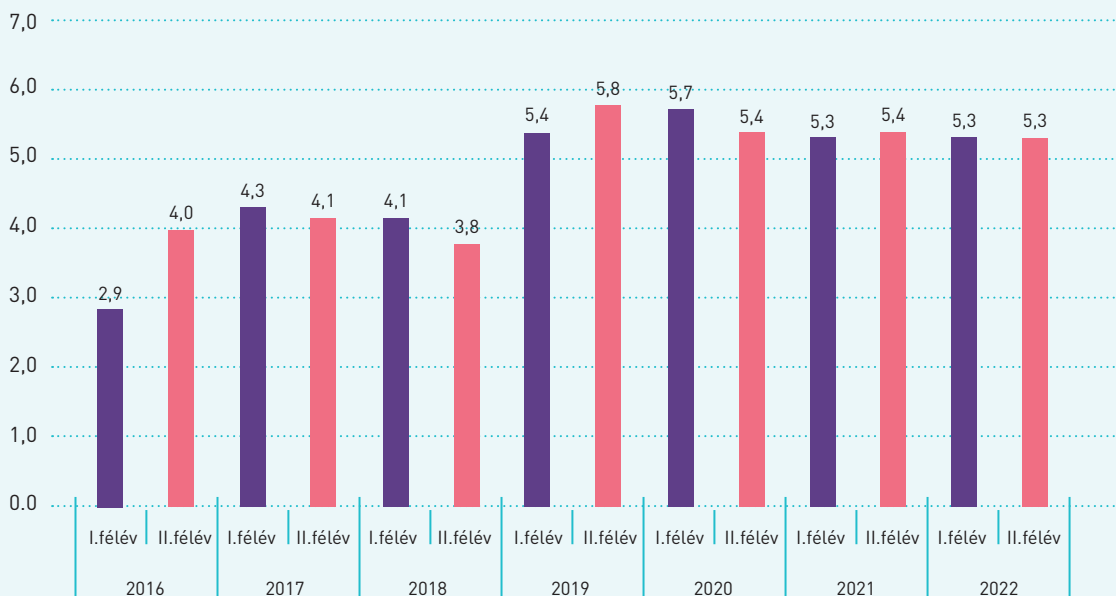

Az első félévben 2016–2022 között az egy szerződésre jutó átlagos összeg 4,7 millió forint volt a félévek átlagában a hitelszerződésekkel együtt, míg a kifizetett támogatás teljes összege 645,3 milliárd forint volt. A második félévben kötött szerződések támogatási összegekkel kapcsolatos mutatói az első

féléves értékekhez hasonlóak. A 2016–2022-es időszakban az egy szerződésre jutó átlagos összeg 4,8 millió forint volt a 2. félévek átlagában, míg a kifizetett támogatás teljes összege 706,9 milliárd forint.

6. ábra: Egy szerződésre jutó átlagos támogatási összeg, félévenként, millió forint, Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

*Megjegyzés: Kamattámogatott hitelszerződések összegeivel együtt

A legnagyobb átlagos összeghez a vizsgált időszak során 2019 második félévében, vagyis a falusi CSOK bevezetésének és a CSOK kölcsön bővíté-

sének időszakában jutottak hozzá az igénylők, átlagosan közel 5,8 millió forinthez.

Meglévő és vállalt gyermekek száma

A meglévő gyermekek⁵ átlagos száma 2020-ban volt a legmagasabb (1,84) és 2022-ben pedig a legalacsonyabb (1,52). 2021-től csökken a meglévő gyermekek átlagos száma, ami azt jelenti, hogy az utóbbi években már olyanok igényelték a CSOK-ot,

akik a szerződéskötés pillanatában kevesebb gyermeket neveltek. Ez a tendencia 2022-ben is folytatódott. Ugyanakkor látható a továbbiakban, hogy nő az előre vállalt gyermekek átlagos száma a CSOK szerződésekben.

⁵A szerződésekben a gyermekek számát nyolc gyermekig rögzíti az adatbázis: gyermeknek számít a magzat is a 12. héttől, valamint nemcsak a vérszerinti, hanem az örökbefogadott, eltartott gyermek is, ha a 25. évét még nem töltötte be, kivéve, ha megváltozott munkaképességű személy.

7. táblázat: A CSOK szerződéseiben rögzített, meglévő gyermekek száma és átlaga (fő), Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

Időszak	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Összesen
Meglévő gyermekek száma								
Első félév	15 282	22 278	22 828	19 499	30 170	27765	28 556	166 378
Második félév	24 604	26 430	22 099	27 555	26 950	33213	21 944	182 795
Összesen	39 886	48 708	44 927	47 054	57 120	60 978	50 500	349 173
Meglévő gyermekek átlagos száma családonként*								
Első félév	1,63	1,83	1,80	1,79	1,88	1,58	1,49	1,71
Második félév	1,81	1,83	1,78	1,86	1,81	1,56	1,56	1,74
Összesen	1,73	1,83	1,79	1,83	1,84	1,57	1,52	1,73

*Az összesen oszlop értéke a 2016-2022-es évek átlagát jelenti.

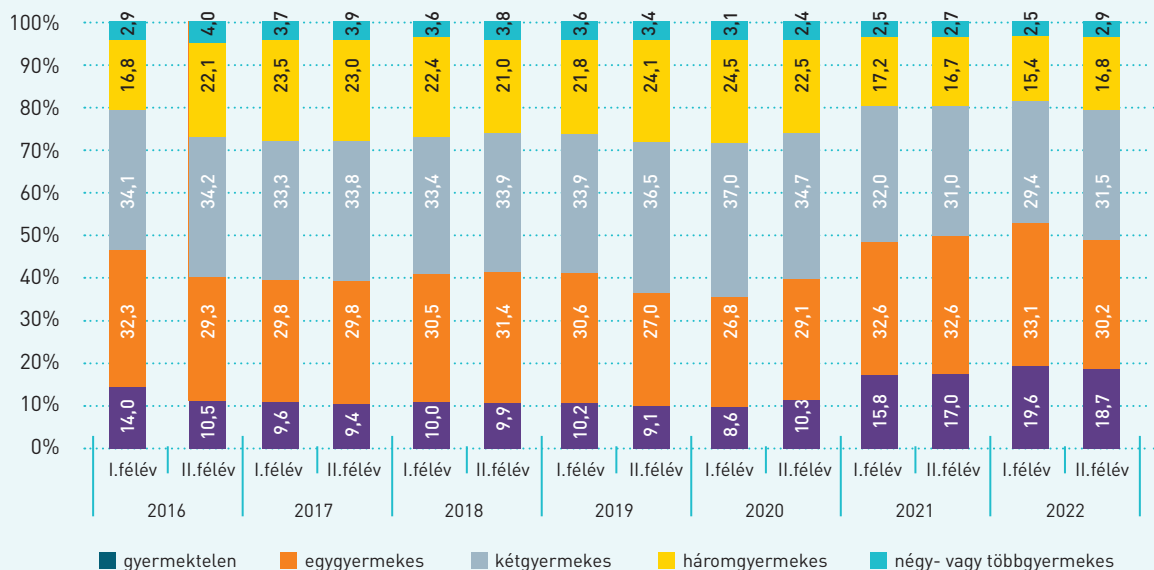
8. táblázat: A CSOK-ot igénylő családok száma a meglévő gyermekek száma szerint, Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

Időszak	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Összesen
gyermektelen								
Első félév	1315	1172	1275	1110	1381	2765	3760	12778
Második félév	1426	1354	1228	1343	1537	3613	2637	13138
Összesen	2741	2526	2503	2453	2918	6378	6397	25916
1 gyermekes								
Első félév	3036	3640	3867	3337	4316	5717	6350	30263
Második félév	3987	4296	3902	3997	4338	6939	4254	31713
Összesen	7023	7936	7769	7334	8654	12656	10604	61976
2 gyermekes								
Első félév	3200	4064	4244	3701	5953	5609	5653	32424
Második félév	4654	4879	4204	5395	5181	6595	4441	35349
Összesen	7854	8943	8448	9096	11134	12204	10094	67773
3 gyermekes								
Első félév	1577	2866	2847	2375	3943	3010	2966	19584
Második félév	3006	3321	2608	3559	3357	3541	2368	21760
Összesen	4583	6187	5455	5934	7300	6551	5334	41344
4 gyermekes								
Első félév	268	454	460	391	497	422	474	2966
Második félév	548	568	467	499	510	578	402	3572
Összesen	816	1022	927	890	1007	1000	876	6538
Családok összesen	23017	26614	25102	25707	31013	38789	33305	203547

A 2016-tól 2022-ig terjedő időszak átlagában a családok harmada kétgyermekes, az ő arányuk a legmagasabb az igénylő családokon belül. A háromgyermekesek teszik ki a családok negyedét a vizsgált időszak átlagában, az egygyermekesek aránya

30,4%, a négy vagy több gyermekeseké pedig 3,2%. A két- és háromgyermekes családok aránya a vizsgált időszak átlagában 53,6%, ők teszik ki az eddigi CSOK igénylők többségét.

7. ábra: A CSOK igénylők aránya a meglévő gyermekek szerint, félévenként (%), Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

Előre vállalt gyermekek számával kapcsolatos tendenciák

A vállalt gyermekek száma a 2019-es CSOK bővítésig (falusi CSOK, CSOK-kölcsön használt lakásra is) hullámzó volt, évente 12 000 körül ingadozott, majd 2020-ban átlépte a 16 000-et, 2021-ben pedig megközelítette a 23 000-et. 2022-ben

a vállalt gyermekek száma valamelyest csökkent, közel kétezer fővel. 2019 első félévétől fokozatosan nő az egy családra jutó előre vállalt gyermekek átlagos száma is.

9. táblázat: A CSOK szerződésekben vállalt gyermekek száma és átlaga (fő), Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

Időszak	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Összesen
Vállalt gyermekek száma								
Első félév	4 826	5 874	6 121	5 339	7 990	10 254	12 279	52 683
Második félév	6 925	6 883	5 918	7 205	8 036	12 653	8 754	56 374
Összesen	11 751	12 757	12 039	12 544	16 026	22 907	21 033	109 057
Vállalt gyermekek átlagos száma az összes CSOK-ban részesült családot tekintve*								
Első félév	0,51	0,48	0,48	0,49	0,50	0,59	0,64	0,53
Második félév	0,51	0,48	0,48	0,49	0,54	0,59	0,62	0,53
Összesen	0,51	0,48	0,48	0,49	0,52	0,59	0,63	0,53

*Az összesen oszlop értéke a 2016-2022-es évek átlagát jelenti.

Éves összehasonlításban a gyermeket előre vállaló családok aránya 2020-tól indult növekedésnek. 2016-ban még 35,9% volt a gyermeket vállalók aránya a CSOK-ban részesült családok között, 2022-ben pedig 43,6%. Ezzel párhuzamosan csök-

kent a gyermeket (már) nem vállaló családok aránya, ez a csoport ugyanis 2022-ben 56,4%-ot tett ki a szerződő családokból, miközben 2016-ban még 64,1%-ot. Jellemzően egy vagy két további gyermek vállalása jelenik meg a CSOK igénylésekben.

10. táblázat: A gyermeket előre vállaló és gyermeket (már) nem vállaló családok száma, Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

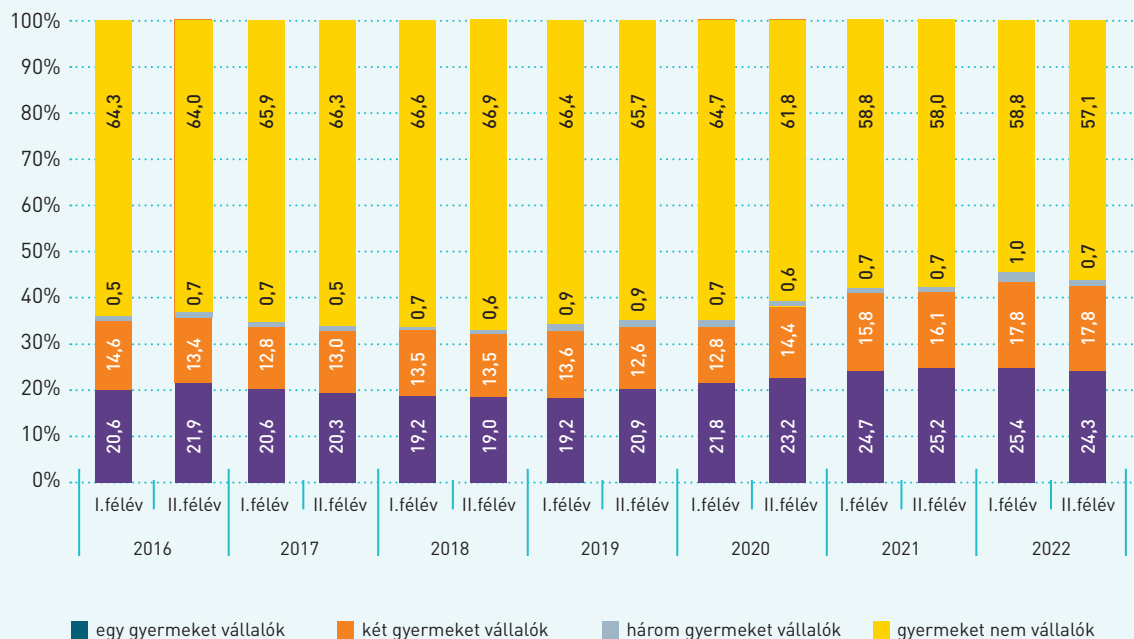
Időszak	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Összesen
1 gyermeket előre vállalók								
Első félév	1936	2515	2443	2092	3503	4327	4870	21686
Második félév	2980	2921	2363	3086	3464	5352	3429	23595
2 gyermeket előre vállalók								
Első félév	1373	1555	1713	1481	2065	2776	3421	14384
Második félév	1830	1870	1674	1866	2154	3427	2517	15338
3 gyermeket előre vállalók								
Első félév	48	83	84	95	119	125	189	743
Második félév	95	74	69	129	88	149	97	701
Gyermeket előre vállalók összesen								
Első félév	3357	4153	4240	3668	5687	7228	8480	36813
Második félév	4905	4865	4106	5081	5706	8928	6043	39634
Gyermeket vállaló családok száma összesen	8262	9018	8346	8749	11393	16156	14523	76447
Gyermeket (már) nem vállalók								
Első félév	6039	8043	8453	7246	10403	10295	10723	61202
Második félév	8716	9553	8303	9712	9217	12338	8059	65898
Gyermeket nem vállaló családok száma összesen	14755	17596	16756	16958	19620	22633	18782	127100

Összevetve a meglévő és a vállalt gyermekek számát, megállapítható, hogy a több meglévő gyermekkel és kevesebb vállalással megkötött szerződések tendenciája megfordult. 2021 első félévétől

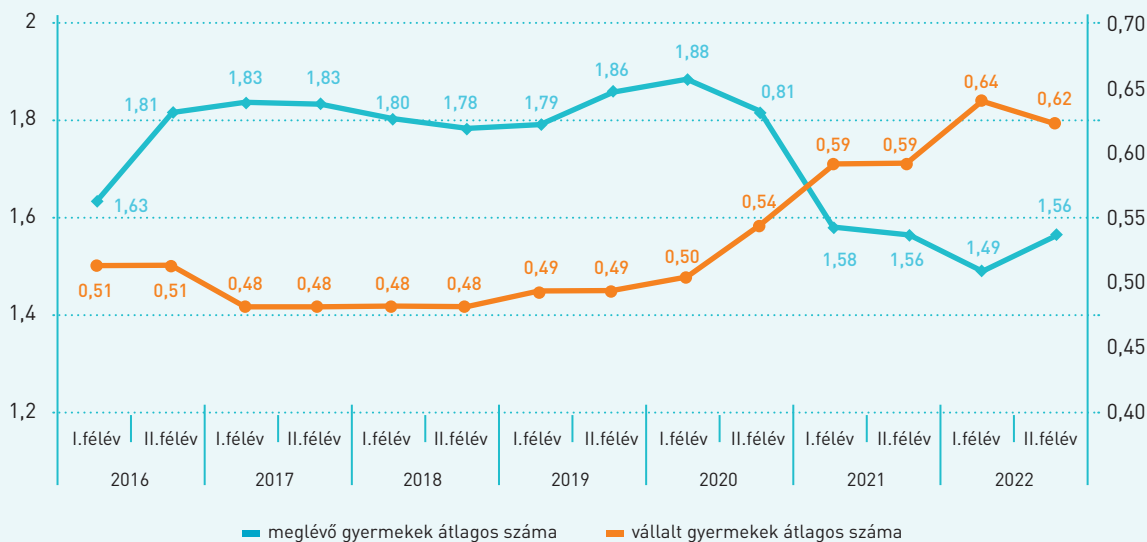
a CSOK szerződést kötő családokban csökken a már meglévő gyermekek átlagos száma és nő a vállalt gyermekeké. Ez azt jelzi, hogy a CSOK ösztönzi a gyermekvállalást.

8. ábra: A gyermeket előre vállaló és gyermeket már nem vállaló családok aránya félévenként (%)

Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

9. ábra: Meglévő és vállalt gyermekek átlagos száma a szerződő családokban (fő), Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

Megjegyzés: a vállalt gyermekek átlagos száma az ábra jobb oldali tengelyén olvasható le.

Területi megoszlás

A szerződéstípusok szerinti bontásból látható, hogy a vizsgált évek átlagában Budapesten az új lakásokra vonatkozó szerződések aránya emelkedik ki, míg a használt lakások tekintetében a vi-

déki városok relatív előnye mutatkozik meg. A falusi CSOK a községekben élők számára jelentheti a lakásmegoldás lehetőségét.

11. táblázat: Szerződések aránya a támogatott ingatlan településtípusa szerint szerződéstípusonként %

Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

Megnevezés	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Összesen
CSOK új lakásra								
Budapest	10,5	11,8	13,1	15,0	16,6	19,0	18,8	15,0
megyei jogú város	27,3	27,6	27,9	26,3	23,5	21,4	22,2	25,2
város	36,3	36,3	35,5	33,0	32,1	30,8	30,4	33,5
község	25,9	24,3	23,5	25,7	27,8	28,7	28,6	26,3
összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
CSOK használt lakásra								
Budapest	7,4	6,9	5,9	7,5	11,3	19,1	19,1	11,3
megyei jogú város	20,5	20,4	20,4	22,7	26,1	27,0	25,2	23,2
város	37,0	37,7	37,5	40,6	41,8	37,6	38,0	38,4
község	35,1	35,1	36,2	29,1	20,8	16,3	17,8	27,0
összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
falusi CSOK								
Budapest				0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
megyei jogú város				0,0	0,1	0,1	0,2	0,1
város				12,9	12,8	12,2	11,8	12,4
község				87,1	87,1	87,6	88,0	87,5
összesen				100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

A vissza nem térítendő szerződések számának alakulásából az látható, hogy 2016-tól Budapesten nőtt a legnagyobb mértékben a szerződéskötések száma, közel két és félszeresére. Ezután viszont a községek következnek, 74,1%-os növekedéssel. 2022-ben az előző évhez képest minden településtípusban kevesebb a szerződéskötések száma, a csökkenés aránya a községekben a legkisebb, 10%-os.

Bár a szerződések számának növekedése Budapesten a legdinamikusabb, látható, hogy a támoga-

tott ingatlan településtípusa szerint a fővárosban a legkisebb a megkötött szerződések aránya, (10% a 2016 – 2022-es évek átlagában) sőt, a települési hierarchia emelkedésével csökken a megkötött szerződések aránya, azaz átlagosan a községekben a legmagasabb (36,6%). Ez a trend 2019 év második felétől rajzolódik ki markánsan, a falusi CSOK bevezetésével, aminek következtében a községekben lévő ingatlanokra kötötték a legtöbb szerződést a településtípusok szerint.

12. táblázat: CSOK szerződések száma és aránya az ingatlan településtípusa szerint (kamattámogatott hitelszerződések nélkül)
 Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

Településtípus	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Összesen
Szerződések száma								
Budapest	1897	2266	2025	2271	2533	5458	4640	21090
megyei jogú város, megyeszékhely	5158	6057	5678	5273	5002	7333	5924	40425
város	8472	9903	9260	8749	9113	11510	9701	66708
község	7489	8386	8138	9412	14364	14488	13040	75317
összesen	23016	26612	25101	25705	31012	38789	33305	203540
Szerződések aránya, %*								
Budapest	8,2	8,5	8,1	8,8	8,2	14,1	13,9	10,0
megyei jogú város, megyeszékhely	22,4	22,8	22,6	20,5	16,1	18,9	17,8	20,2
város	36,8	37,2	36,9	34,0	29,4	29,7	29,1	33,3
község	32,5	31,5	32,4	36,6	46,3	37,4	39,2	36,6
összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

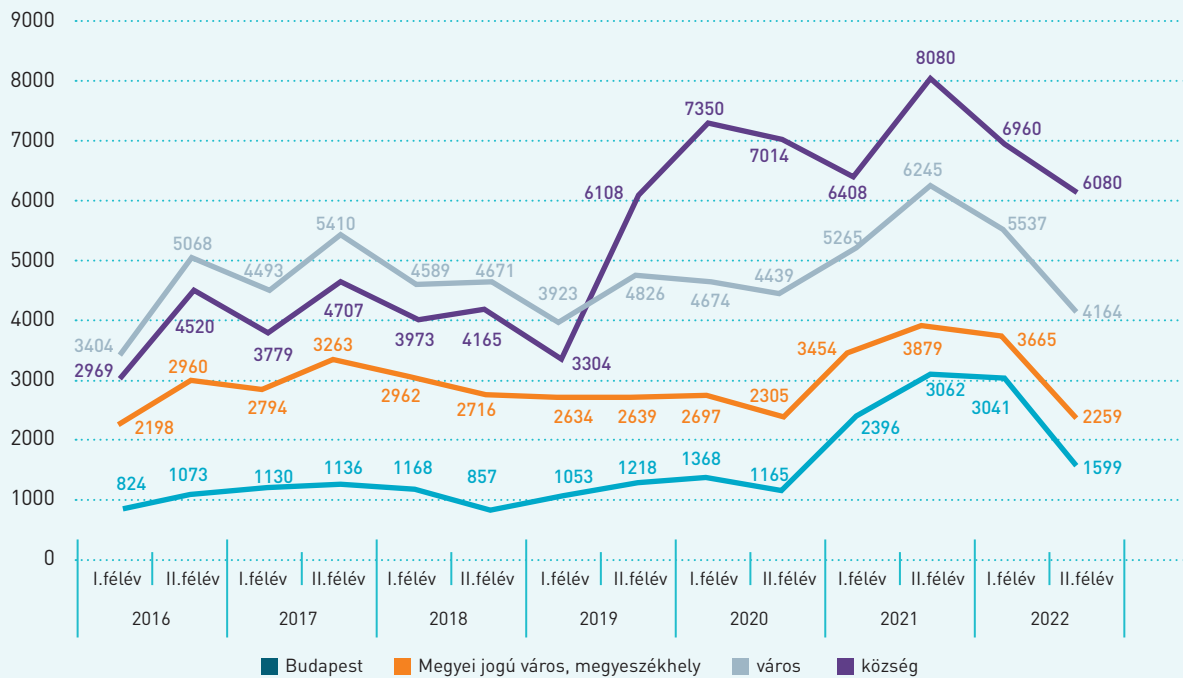
*Az összesen oszlop százalékként a 2016-2022-es évek átlagát jelenti.

13. táblázat: CSOK szerződések száma az ingatlan településtípusa szerint féléves bontásban, kamattámogatott hitelszerződések nélkül (db), Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

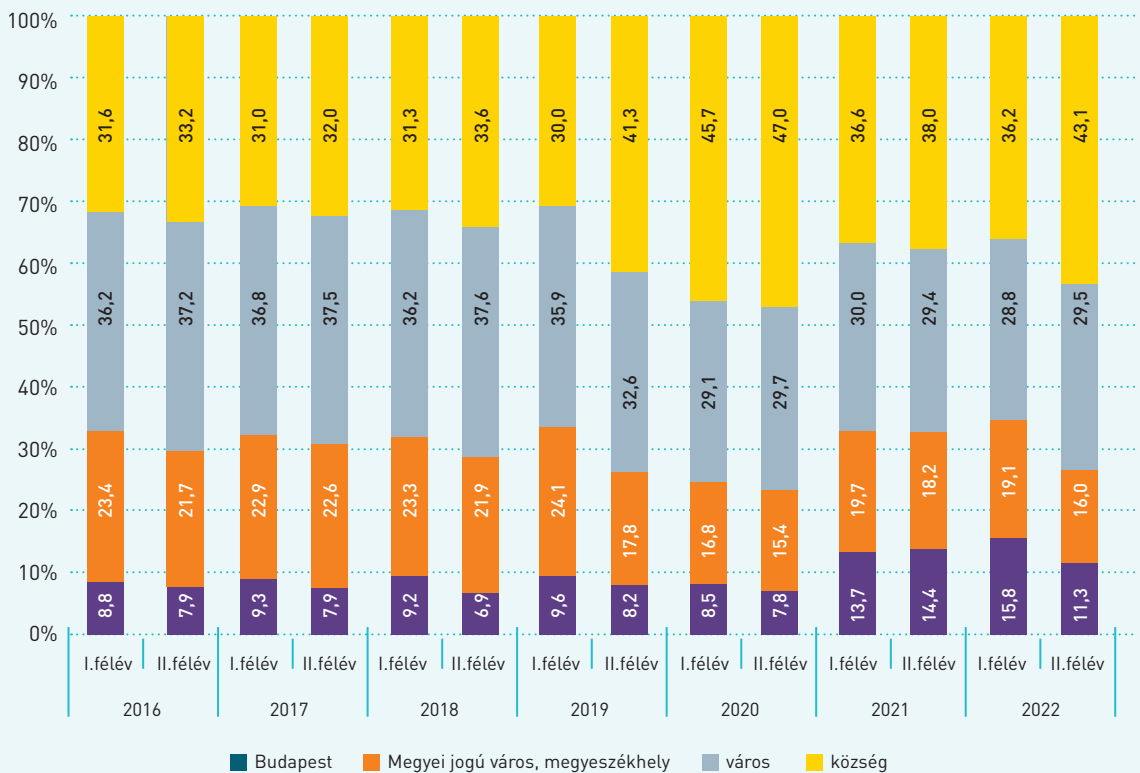
Településtípus	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Összesen
Első félév								
Budapest	824	1130	1168	1053	1368	2396	3041	10980
megyei jogú város	2198	2794	2962	2634	2697	3454	3665	20404
város	3404	4493	4589	3923	4674	5265	5537	31885
község	2969	3779	3973	3304	7350	6408	6960	34743
összesen	9395	12196	12692	10914	16089	17523	19203	98012
Második félév								
Budapest	1073	1136	857	1218	1165	3062	1599	10110
megyei jogú város	2960	3263	2716	2639	2305	3879	2259	20021
város	5068	5410	4671	4826	4439	6245	4164	34823
község	4520	4607	4165	6108	7014	8080	6080	40574
összesen	13621	14416	12409	14791	14923	21266	14102	105528

Megjegyzés: mivel egy család egy CSOK szerződést köthetett 2022-ig, a családok száma megegyezik a szerződések számával, kamattámogatott hitelszerződések nélkül. A településtípusok szerint összesített adatokban adathiányok is voltak.

10. ábra: CSOK szerződések száma féléves bontásban, 2016 és 2022 között (db), Forrás: MÁK, KINCS szerkesztés

11. ábra: A szerződött ingatlanok aránya településtípusok szerint, féléves bontásban (%), Forrás: MÁK, KINCS szerkesztés

A szerződések megyei megoszlása azt mutatja, hogy a 2016-2022-es évek átlagában legtöbb szerződést Pest vármegyében kötötték, ezután a főváros

következik. Magas arányban kötnek szerződést még Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyékben.

14. táblázat: Ezer lakosra jutó, vissza nem térítendő CSOK támogatásokra vonatkozó szerződések száma a támogatott ingatlan vármegyéje szerint*, Forrás: MÁK; KINCS szerkesztés

Vármegye	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Átlag
Bács-Kiskun	2,52	2,92	2,83	2,90	3,86	4,01	3,40	3,21
Baranya	2,58	2,75	2,68	2,74	3,93	4,14	3,41	3,18
Békés	2,54	2,85	2,35	2,58	3,59	3,62	2,76	2,90
Borsod-Abaúj-Zemplén	2,72	2,85	3,00	2,83	3,75	3,99	3,49	3,23
Csongrád-Csanád	2,49	3,05	2,68	2,59	2,97	3,82	3,30	2,98
Fejér	2,23	2,72	2,47	2,48	3,17	4,06	3,61	2,96
Főváros	1,08	1,29	1,16	1,30	1,45	3,17	2,72	1,74
Győr-Moson-Sopron	3,22	3,60	3,21	3,39	3,53	4,62	3,89	3,64
Hajdú-Bihar	2,96	3,21	3,32	3,13	3,24	4,06	3,23	3,31
Heves	2,45	2,88	2,86	2,77	3,67	3,86	3,45	3,13
Jász-Nagykun-Szolnok	2,64	3,05	2,80	2,45	2,95	3,06	2,69	2,81
Komárom-Esztergom	2,35	2,86	2,31	2,23	3,02	3,78	3,54	2,87
Nógrád	2,21	2,67	2,79	2,99	3,90	4,10	3,57	3,18
Pest	2,88	3,67	3,20	3,33	3,38	4,86	4,36	3,67
Somogy	2,11	2,43	2,56	2,62	3,15	3,16	2,65	2,67
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2,67	2,93	3,43	3,57	5,01	5,35	4,66	3,95
Tolna	2,34	2,55	2,47	2,62	3,78	3,85	3,08	2,95
Vas	2,64	2,82	2,87	3,05	3,57	4,08	3,95	3,28
Veszprém	2,32	2,98	2,61	2,82	3,49	4,06	3,39	3,10
Zala	2,42	2,49	2,18	2,64	3,24	3,62	2,82	2,77
Összesen	2,34	2,72	2,57	2,63	3,17	3,99	3,44	2,98

*Támogatott hitelszerződések nélkül.

Ha a megkötött szerződések számát ezer lakosra vetítve vizsgáljuk, akkor a 2016-2022-es évek átlaga szerint Pest vármegye csak a második helyen van, első helyre Szabolcs- Szatmár-Bereg vármegye kerül. Lakosságárányosan az idősor átlagában a leg-

kevesebb szerződést összességében budapesti ingatlanokra kötik, bár az egyes években eltérések mutatkoznak az ezer főre jutó CSOK szerződések alakulásában.

Összegzés

Az elmúlt években elindított, és Magyarország történetének eddigi legnagyobb otthonteremtési programjának célja, hogy az országban esélyt adjon minden családnak, hogy saját tulajdonú otthonban élhessen, jobb körülmények között és a lehető legnagyobb biztonságban tudják várni és nevelni a gyermekeiket.

A program mind volumenében, mind eszközeiben számottevően kibővült 2016 óta. Éves tekintetben 2016-ról 2022-re összességében 82,4%-kal nőtt a megkötött szerződések száma, ami típusonként eltéréseket mutat. A kamattámogatott hitelekre irányuló szerződések száma 4,8-szorosára nőtt, az új lakásokra vonatkozó 1,3-szorosára. A falusi CSOK-ra irányuló szerződések száma 2,3 szorosára emelkedett 2019 évi bevezetése óta. A használt lakásokra irányuló szerződések száma viszont csaknem ugyanannyi 2022-ben is, mint 2016-ban volt, a csökkenés mértéke 1,9%.

2022-ben 2021-hez képest visszaesett szerződéskötések számát alapvetően a háború és a szankciók okozta gazdasági nehézségekkel terhelt 2. félévben bekövetkezett csökkenés okozta, azonban még így is 2022-ben kötötték a második legtöbb szerződést a CSOK bevezetése óta. 2022-ben ugyan kevesebb szerződést kötöttek, ugyanakkor a csökkenés ellenére nőtt a gyermeket vállaló családok aránya a szerződést kötő családokon belül, és a vállalt gyermekek átlaga is emelkedett.

A támogatott ingatlan településtípusok szerinti megoszlásából látható, hogy 2022-re az előző évhez képest nem volt változás a településtípusok szerinti arányokban, továbbra is a községekben a legnagyobb arányú a CSOK szerződéskötések száma és Budapesten a legkisebb, ahol 2016-2022-es évek átlagában a lakosságárányos szerződéskötések száma a legkevesebb volt.

Felhasznált irodalom

Antal István, Török Péter (2020): A CSOK igénybevétele a „Felzárkózó települések” program által érintett helységeekben. Kapocs 1. 120-132.

Banai Ádám, Fábíán Gergely, Nagy Tamás (2019a): Mennyiség vs. minőség – Mit támogat a CSOK? Portfolio 2019. március 06. <https://www.portfolio.hu/bank/20190306/mennyiseg-vs-minoseg-mit-tamogat-a-csok-316361>

Banai Ádám, Danila Pankov, Fábíán Gergely, Nagy Tamás (2019b): Hogyan alakította át a CSOK a hazai lakás- és hitelpiacot? Portfolio 2019. március 13. <https://www.portfolio.hu/bank/20190313/hogyan-alakitotta-at-a-csok-a-hazai-lakas-es-hitelpiacot-317107>

Fűrész Tünde - Görög Norbert (2018): A 2010- es évek családtámogatása. Kapocs, 1. évf. 3. sz. 39-46.

Fűrész Tünde - Molnár Balázs (2021): The first decade of building a family-friendly Hungary. Quaderns de Politiques Familiars, 7. sz. 6-17.

Nyírády Adrienn - Pári András - Székely András - Trieb Mariann (2022): A különböző családtámogatási formák fontosságának megítélése. In: Engler, Á; Purebl, Gy.; Susánszky, É.; Székely, A. (szerk.) Magyar Lelkiállapot 2021. Család- egészség - közösség: Hungarostudy 2021 tanulmányok. Budapest, Magyarország: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) (2022) pp. 169-189. , 21 p.

Papházi Tibor (2022): Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK) – hat év eredményei a számok tükrében. Kapocs, 3-4., 49-66.

Papházi Tibor (2023): A Családi Otthonteremtési Kedvezmény (CSOK) igénybevétele a Felzárkózó Települések programban résztvevő településeken 2019 és 2021 között. Kapocs 1. 27-35.

Papházi Tibor, Fail Ágnes, Horváth-Varga Anikó (2021): A Családi Otthonteremtési Kedvezmény 2020. évi eredményei. KINCS Gyorsjelentés, https://www.koppmariainteze.hu/docs/CSOK_2020_gyorsjelentés_2021_03_05.pdf

Papházi Tibor, Nyírády Adrienn, Pári András (2021): Magyarország történetének legnagyobb otthonteremtési programja a koronavírus-járvány alatt is bővült. *Kapocs*, 1., 77-88.

Pári András, Varga Anikó és Balogh Enikő (2019): Magyar családpolitikai folyamatok a Családvédelmi Akcióterv 2019. szeptember végén rendelkezésre álló eredményeinek tükrében. *Kapocs*, 2. évf. 3-4. sz. 12-25.

Uhljár Péter, Pári András, Papházi Tibor (2023): A falusi CSOK hatása a települések népességére. *Modern Geográfia*, 18(3), online first. <https://doi.org/10.15170/MG.2023.18.03.03>

Plöchl Kata, Obádovics Csilla (2021): A CSOK-támogatást igénylők vizsgálata az előzetes gyermekvállalás és az ingatlanszerzés mértéke szempontjából egy hitelintézet adatai alapján. *Hitelintézeti Szemle*, 3. szám, 80-109. <https://hitelintezetiszemle.mnb.hu/letoltes/hsz-20-3-t4-plochl-obadovics.pdf>

Szabó Beáta, Szabó Eszter, Bereczki Ákos, Hajnal Gábor, Winkler Sándor (2020): Lakáspiaci jelentés, MNB 2020. november

Tatay Tibor, Neumanné Virág Ildikó, Lentner Csaba, Sági Judit (2017): Az otthonteremtési támogatási rendszer értékelése egy kérdőíves vizsgálat tükrében. *Polgári Szemle*, 1-3. szám, 27-40. <https://polgariszemle.hu/aktualis-szam/139-allam-penzugyek/881-az-otthonteremtes-tamogatasi-rendszer-ertekelese-egy-kerdoives-vizsgalat-tukreben>

Gere Dömötör

Családszemlélet Európában és Magyarországon egy nagymintás nemzetközi felmérés alapján

Betekintő

Az Európai Unió lakossága az elmúlt évtizedben jelentős mértékben átalakult.¹ Egyfelől megnövekedett a születéskor várható élettartam, másfelől a földrész-szerte tapasztalható csökkenő születésszám miatt elöregedő társadalmak alkotják.² Az ebből fakadó demográfiai kihívásokra eltérő válaszokat adnak a döntéshozók, amely különbözőség az utóbbi években meghatározó törésvonalat képzett nem csak a politikai kommunikációs térben, hanem az egyes tagállamok, valamint az Európai Unió társadalompolitikájában is. Ez a törésvonal – amely a népesedési kihívásokat a bevándorlás ösztönzésével vagy a születésszám növelésével és a családok támogatásával való megoldása között feszül – az európai polgárok és az Európai Unió³ vezetése között is fennáll. A megkérdezett európai állampolgárok kétharmada (65 százalék, 2022a⁴) gyengének minősítette a migrációs válság uniós kezelését.

Emellett az elmúlt években a népesedés mellett a család intézménye is egyre komolyabb kihívásokkal szembesül a családformák pluralizálódása (Vaskovics 2014), és a szexuális kisebbségek érdekérvényesítő képességének térnyerése következtében. A megkérdezett 28 ezer európai bő kétharmada (68 százaléka, 2022a) szerint kormányának a belső erőforrásokra kell támaszkodnia és a helyi családokat támogatni a bevándorlás helyett. Ennél is magasabb azon válaszadók aránya (88 százalék, 2022a), akik számára a család egy fontos érték, ráadásul ebben a kérdésben minden tagországban elsősorú többséget élveztek az így vélekedők. Tízből nyolc (81 százalék, 2022a) uniós lakos véleménye szerint fontos, hogy az állam támogassa a családokat, a családalapítást. Az Európai Unió polgárainak több mint fele (53 százaléka) véli úgy, hogy segíteni kell a fiatalokat abban, hogy minél előbb vállalhassanak gyermeket. Az egyes országok vagy országcsoportok közötti eltérések tekintetében azt tapasztaljuk, hogy a volt szocialista országok és a visegrádi országok lakosai elkötelezettebbek a hagyományos családmódellet és a családi értékek mellett. Azon országok, amelyek nagyobb arányban támogatják a tradicionálistól eltérő értékeket, család- és együttélési formákat, valamint a szexuális kisebbségek térnyerését, jellemzően a skandináv és Benelux államok, kiegészülve Svájjal és az Egyesült Királysággal.

Bevezetés

Európa, az „öreg kontinens”, napjainkra már nem csak kulturális jelző, hanem demográfiai értelemben is jelentéshordozó szókapcsolattá vált. A földrész egyre idősödő népessége okán jelentős népesedési kihívással néz szembe, nem csak a nem-

zetek és kultúrák fennmaradása miatt, hanem azért is, mert a gazdaságok működtetése az aktív korú népesség „feladata”. Az utóbbi időben az egyes kormányok és politikai vezetők különböző válaszokat keresnek, illetve kínálnak a demográ-

.....

¹<https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/demography-2023> 2023.05.31. 11:40

²<https://www.euronews.com/my-europe/2023/05/11/changing-continent-the-eus-population-is-declining-new-figures-reveal> 2023.05.31. 11:27

³Továbbiakban EU, Unió megnevezést is alkalmazva

⁴A 2022-es évben két adatfelvétel is történt, az első [2022a] 2022. január 3. – február 14. között, a második [2022b] 2022. október 13. – december 7. között

fiai válságra, amely két politikai tábor megjelenésében ölt testet: az egyik a bevándorlás ösztönzésében, míg a másik a családpolitika révén a belső erőforrásokra támaszkodva, a születésszámok növekedésével keresi a kiutat. Magyarországon az elmúlt évtizedben családbarát fordulat ment végbe, amely megmutatta, hogy létezik patrióta alternatíva a fenti népesedési kihívásokra. Ez a dichotómia azonban nem csak instrumentális jellegű, hanem egyaránt jelent társadalmi és politikai törésvonalat. A bevándorlás ösztönzése ugyanis egyszerre vezethet a társadalm szerkezet, a munkaerőpiac vagy éppen a politikai szavazóbázisok jelentős megváltozásához. Egyszerűbben fogalmazva az adott társadalmak életmódjának jövője a tét, ezért

Módszertan

2016 első felében a Századvég Alapítvány vezetésével az Európai Unió 28 tagországára kiterjedő közvélemény-kutatás készült azzal a céllal, hogy megvizsgálja az európai állampolgárok véleményét az unió jövőjét leginkább érintő kérdésekben. A Project28 közvélemény-kutatás egyedülálló módon, az eddigi legszélesebb körben, országonként 1000, azaz összesen 28 000 véletlenszerűen kiválasztott, felnőtt korú személyt kérdezett meg. A 2017-es, 2018-as és 2019-es felméréseket követően a Századvég Alapítvány a magyar kormány megbízásából 2020 óta Európa Projekt néven folytatta a kutatást, amely továbbra is az európai politikai és társadalmi közbeszédet leginkább meghatározó témákra reflektált, az uniós tagállamok mellett a vizsgálatba bevonva az Egyesült Királyságot, Norvégiát és Svájcot. 2022-ben a megváltozott körülmények⁵ okán két adatfelvétel is történt, az év első felében, valamint az év végén. Ez utóbbi esetében a kutatás az Eu-

Eredmények

A család fontossága

Elsőként megvizsgáltuk, hogy a családot mint értéket mennyire támogatják az európai polgárok.⁶ Adataink alapján döntő többségük számára meghatározó: 2020-ban és 2021-ben a megkérdezet-

.....

⁵Az első adatfelvétel az orosz-ukrán háború kitörése előtt lezárult.

⁶Az Ön életében mennyire fontos a család?

válík szükségszerűvé a lakosság beállítódásainak feltérképezése a vonatkozó kérdésekben. Mít gondolnak az Európai Unió és más európai országok választópolgárai a családi értékekről, a családok állami támogatásáról, a családalapítás és gyermekvállalás állami ösztönzőiről, az említett társadalmi és politikai vita kormányzati szerepéről, a migrációról, vagy épp az egyre szélesebb körben megjelenő LMBTQ mozgalmakról? Az eredmények ismerete megadhatja az érintett szakpolitikák irányait, motivációit, valamint lehetővé teszi, hogy a demográfiai kihívások tematizálása révén a családpolitika és a népesedéspolitika közös európai üggyé váljon.

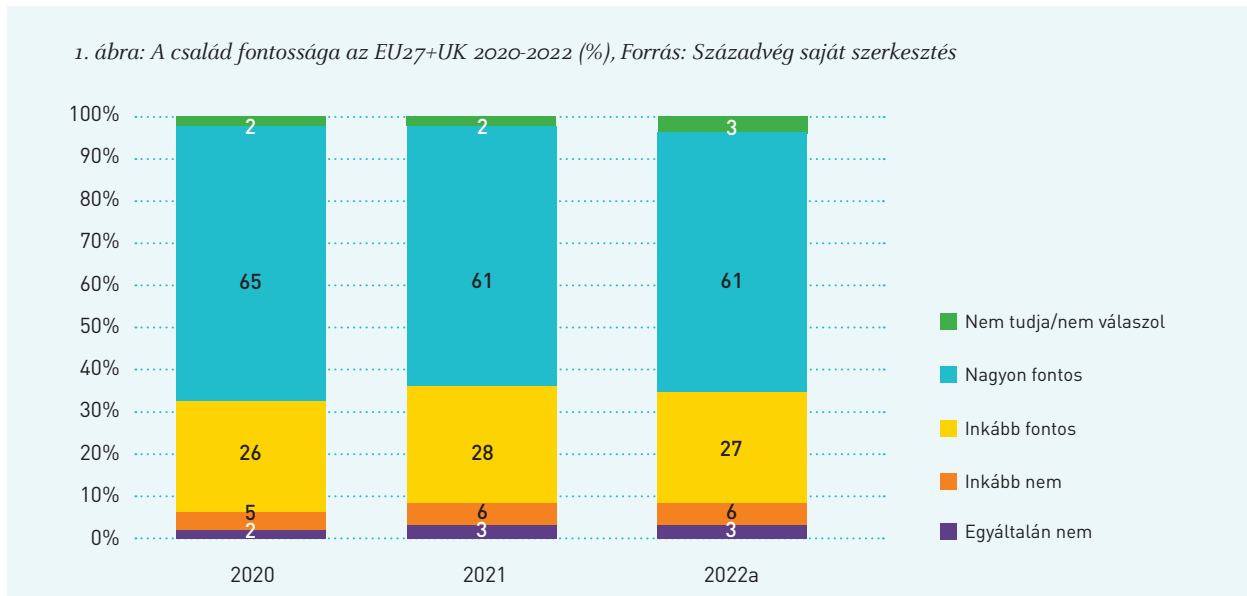
rópai Unió tagországai mellett az Egyesült Királyságra, Norvégiára, Svájcra, Moldovára, Albániára, Koszovóra, Észak-Macedóniára, Montenegróra, Szerbiára, Törökországra és Bosznia-Hercegovinára is kiterjedt, így összesen 38 000 véletlenszerűen kiválasztott, felnőtt korú személyt kérdeztek meg CATI-módszerrel október 13. és december 7. között.

Jelen elemzésünkben azokat a változókat vetettük össze, melyek kifejezetten, az említett országok polgárainak családformákkal, családtámogatásokkal, demográfiai eseményekkel kapcsolatos álláspontját, attitűdjeit, értékpreferenciáit tükrözik. A vizsgálatba bevont kérdéskörök esetében, ahol mód volt rá, ott a 2016-os és 2022-es adatokat, valamint a 2020-as, 2021-es és 2022-es eredményeket vetettük össze. Vizsgálatunk fókuszában a hazai és uniós eredmények közötti eltérések, valamint egyes országcsoportok között mutatkozó különbségek feltárása állt.

tek 65, illetve 61 százaléka számára nagyon fontos, 26, illetve 28 százalékuk szerint inkább fontos volt, míg szintén e két adatfelvétel között valamelyest nőtt (7 százalékról 9 százalékra) azok részaránya, aki számára inkább nem, vagy egyáltalán

nem fontos a család. 2022-re nem láttunk jelentős elmozdulást az összesített adatokban. Az egyes országok 2022-es részletes eredményeit összevetve a magyarok esetében tapasztaltuk a legnagyobb társadalmi konszenzust a kérdésben: 89 százalékuk számára nagyon fontos, további 9 százalékuk számára inkább fontos a család. Mindössze három

olyan ország volt, ahol a legfontosabb kategóriát a válaszadók kevesebb, mint 50 százaléka jelölte: Belgium és Finnország (egyaránt 46 százalék) valamint Svájc (48 százalék), az alpesi országban volt a legmagasabb azok részesedése, akik számára a család nem fontos (16 százalék).

Ideális gyermekszám és nagycsaládok támogatása

A családszemlélet másik fontos mutatója az ideálisnak tartott gyermekszám⁸, amelyre vonatkozóan megállapíthatjuk, hogy a volt szocialista országok esetében egyértelműen a nagyobb családokat preferálják. Esetükben a válaszadók negyede (27 százaléka, 2020) három vagy több gyermeket tart ideálisnak, hat tizedük a kétgyermekes családok, 5 százalékuk az egygyermekesek mellett foglalt állást. Ezzel szemben az EU-alapítók és a 20. századi csatlakozók körében jóval magasabb az „egykézűk” aránya (8 százalék), kevesebb, mint ötödük (17 százalékuk) véli ideálisnak a három vagy több gyermek jelenlétét a családban (61 százalékuk szerint két gyermek a legmegfelelőbb családonként). Kiemelendő, hogy 2022-ben Észtországban és Lettországon a megkérdezettek több mint fele a három és többgyermekes

családmódot tartja ideálisnak, míg Ausztriában, Svájcban, Németországban, Finnországban és Belgiumban 9 százalék szerint gyermek nélkül ideális a családi élet (esetükben minimális, de növekvő tendenciáról beszélhetünk). Magyarországon a válaszadók 3 százaléka egy, majdnem fele (47 százaléka) kettő, 38 százaléka három, 5 százaléka négy vagy több gyermeket tart ideálisnak (2022). Ezzel összefüggésben arról is kikértük a válaszadók véleményét, hogy szükséges-e a nagycsaládok kiemelt támogatása⁹. 2022-ben a megkérdezettek bő fele (54 százaléka) igennel válaszolt, míg harmaduk (34 százalékuk) nemleges választ adott.¹⁰ Érdekeség, hogy e tekintetben a V4 országok nagycsaládok támogatását pozitívan értékelő eredményei (52 százalék) valamelyest elmaradtak az uniós átlagtól (54 százalék). Az egyes európai

⁷2022a

⁸Ön szerint mennyi lenne az ideális gyermekszám egy családban?

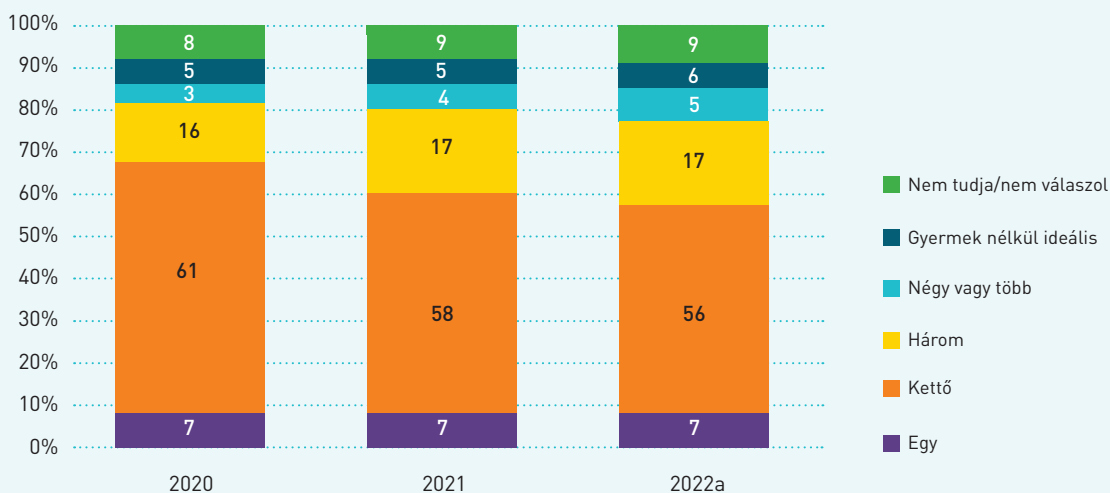
⁹Ön szerint kiemelten kell-e támogatni a nagycsaládokat?

¹⁰2022a

országok között ezúttal Görögország (82 százalék) és Dánia (26 százalék) jelentették a két végpontot az igen válaszok esetén, a nagycsaládosok kiemelt

támogatását ezzel együtt leginkább Hollandiában és az Egyesült Királyságban „vetik el” (62-62 százalék).

2. ábra: Ideális gyermekszám egy családban, EU27+UK, 2020-2022a, Forrás: Századvég saját szerkesztés

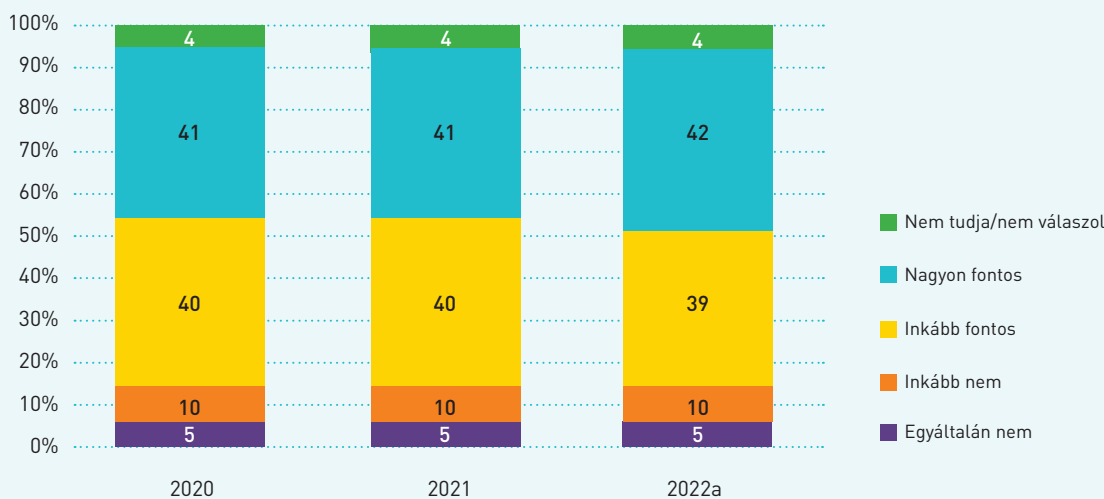

Családok állami támogatása

A fentiek mellett az állami szerepvállalás jelentőségéről is kérdeztük a válaszadókat¹¹. A 27 tagállam és az Egyesült Királyság lakossága körében egyöntetű (81 százalék, 2021) az az álláspont, mely szerint fontos, hogy az állam támogassa a családokat és a családalapítást. A legfontosabbnak (90 szá-

zalék felett) a magyarok mellett a bolgárok, románok, szlovákok, ciprusiak, görögök tartották e kérdést, míg a legmegosztottabb Hollandiában, Dániában és az Egyesült Királyságban volt, ám ezekben az országokban is tízből hatan fontosnak gondolták az állam szerepét e tekintetben.

3. ábra: Ön szerint mennyire fontos, hogy az állam támogassa a családokat, a családalapítást? (%) EU27+UK, 2020-2022, Forrás: Századvég saját szerkesztés

¹¹Ön szerint az mennyire fontos, hogy az állam támogassa a családokat, a családalapítást?

A családok és a gyermekvállalás vagy a bevándorlás támogatása

Vizsgálatunkban fel kívántuk tárni a kutatás elvi kereteit meghatározó politikai cselekvésekről alkotott véleményeket is, így megkérdeztük a bevándorlás ösztönzése és a helyi családok támogatása közötti preferenciákat.¹² E szerint az európai lakosok jelentős „felhatalmazást adtak” a családbarát kormányzásra a migrációs politikával szemben. A megkérdezettek stabilan, több mint kétharmada (68-69 százaléka) értett egyet azzal, hogy a belső erőforrásokra támaszkodva a helyi családokat kell támogatni a bevándorlás helyett. Megfigyelhető, hogy az övéktől eltérő állásponton lévők aránya azonban az évek során megnövekedett, 19 százalékról 25 százalékra, ami a kérdéskör fontosságára hívja fel a figyelmet, hiszen a közömbösek aránya ezzel párhuzamosan csökkent (12 százalékról 7 százalékra). Mint a legtöbb kérdésben, e tekintetben is jelentős eltérést láthatunk a volt szocialista vagy a visegrádi országok és az alapító országok között. A korábban a szovjet érdekszférához tartozó társadalmak esetében 14 százalékponttal magasabb a helyi családokat támogató politikát kívánók aránya (78 százalék) az úgynevezett „nyugati” tagállamokhoz képest, a V4 országok (75 százalék) esetében is 11 százalékpontos eltérést tapasztalhatunk. A legmagasabb értéket a csehek és a magyarok mutatták (88 százalék), míg a legalacsonyabbat (54 százalék) Írország. Érdekes megfigyelni, hogy a lengyelek és a svájciak produkálták az átlaghoz legközelebbi eredményeket e kérdéskörben.

Fentiekhez nagyon hasonlóan a népességcsökkenés problémájára adott szükséges kormányzati válasza is rákérdeztünk. Az európaiak negyede (27 százaléka) nem ért egyet azzal, hogy a gyermekek számának növelését kell előnyben részesíteni a bevándorlással szemben, míg csaknem hat tizedük (59 százalékuk) egyetért az állítással. A népességcsökkenést migrációval pótló megoldással leginkább az írek (43 százalék), az Egyesült Királyság-beliek (38 százalék) illetve a luxemburgiak és svéddek (37 százalék) értenek egyet.

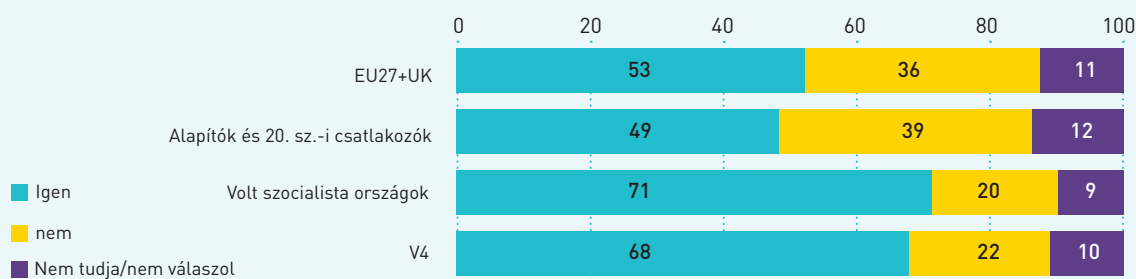
A képzeletbeli skála másik végén ez esetben is a magyarokat és bolgárokat találjuk, 86 illetve 84 százalékuk támogatja a gyermekek számának növekedését a bevándorlással szemben.

Noha az európaiak nagyobb része a népesedési folyamatokra a gyermekvállalás növekedését tartja jobb megoldásnak, a nemzetközi adatok azt mutatják, hogy a gyermekvállalási életkor egyre jobban kitolódik, amely egyúttal a vágyott gyermekek megszületésének esélyét is csökkenti. Éppen ezért a családpolitikai intézkedéseknek e tényezőt is figyelembe kell vennie. Így vizsgálatunkban is megkérdeztük a válaszadóktól, hogy segíteni kell-e a fiatalokat a gyermekvállalásban.¹³ Az európaiak több mint fele (53 százaléka) egyetért a fiatalok ezirányú támogatásával, míg bő harmaduk (36 százalékuk) ezzel ellentétes állásponton van. Érdekes módon ez a kérdés osztotta meg az egyik legnagyobb mértékben az egyes országcsoportokat. Az alapítók és 20. századi csatlakozók körében csak minden második (49 százalék) válaszadó értett egyet a fiatalok támogatásával, míg a volt szocialista országok esetében tízből heten (71 százalék) voltak ezen az állásponton. Ennek megfelelően a visegrádi országokban, a fiatalokat gyermekvállalási terveik minél hamarabb megvalósulását támogatók aránya (68 százalék) is jóval meghaladta az uniós átlagot (53 százalék). Az Egyesült Királyságban csak minden ötödik (22 százalék) válaszadó gondolja úgy, hogy segíteni kell a fiatalokat abban, hogy minél előbb vállalhassanak gyereket, míg 68 százalékuk szerint erre nincs szükség. A szigetországiak mellett négy országban haladja meg az 50 százalékot azok részaránya, akik szerint nem kell segíteni a fiatalokat: Hollandiában (59 százalék), Svédországban (56 százalék), valamint Dániában és Belgiumban (egyaránt 54 százalék). Várakozásainknak megfelelően a magyarok 85 százaléka szerint segíteni kell a fiatalok korábbi gyermekvállalását, 13 százalékuk szerint nem.

¹²Ön inkább egyetért vagy inkább nem ért egyet az alábbi állítással? Az Ön országa a belső erőforrásokra támaszkodik és a helyi családokat támogatja a bevándorlás helyett.

¹³Ön szerint kell-e segíteni a fiatalokat abban, hogy minél előbb vállalhassanak gyereket?

4. ábra: A fiatalok gyermekvállalásának segítéséről alkotott vélemények (Kell-e segíteni a fiatalokat abban, hogy minél előbb vállaljanak gyermeket?) 2022a (%), Forrás: Századvég saját szerkesztés

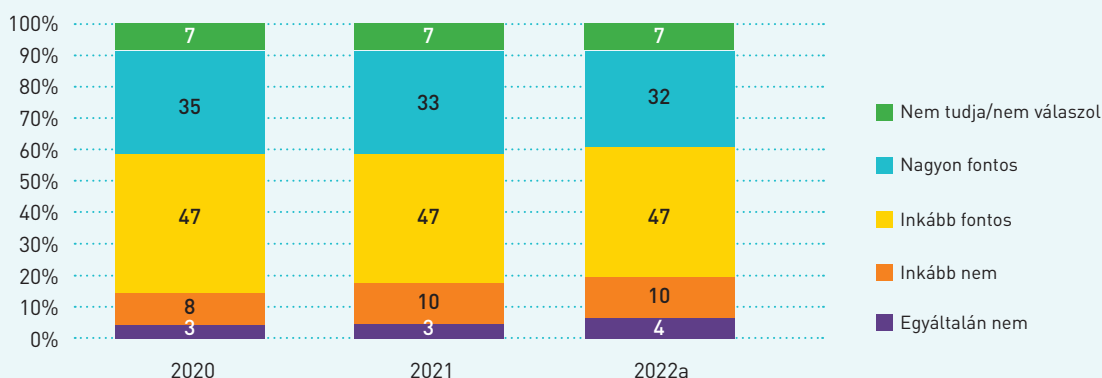

Családbarát mentalitás támogatása

Azt is megkérdeztük, hogy az anyagi támogatás mellett fontosnak tartja-e a válaszadó a családbarát mentalitás erősítését. Adataink az mutatják, hogy kis mértékben ugyan, de csökkent 2020-hoz képest azok aránya, akik a fenti kérdést nagyon fontosnak tartják (35 százalékról 32 százalékra), és ezzel párhuzamosan nőtt azok hányada, akik inkább nem (8 százalékról 10 százalékra) vagy egyáltalán

nem (3 százalékról 4 százalékra) tartják ezt fontosnak. Magyarországon a válaszadók hét tizede (71 százaléka) szerint nagyon fontos, további ötödük (22 százaléka) szerint inkább fontos, 3 százalékuk szerint inkább nem fontos és 2 százalékuk szerint egyáltalán nem fontos a családbarát mentalitás erősítése.

5. ábra: A családbarát mentalitás erősítésének megítélése EU27+UK, (Fontos-e a családbarát mentalitás erősítése?) 2020-2022a (%), Forrás: Századvég saját szerkesztés

Vélemények az illegális migrációról, annak Európai Uniói kezeléséről¹⁴

Az európai polgárok véleményét tükröző adatok megismerése és összevetése mellett elemzésünk fő kérdése, hogy az egyes uniós politikák mennyiben állnak összhangban a választók beállítódásaival. Ezért megvizsgáltuk, hogy az európai lakosok

hogyan értékelik az illegális bevándorlás jelenségét, az Európai Unió migrációs válságkezelését, valamint összességében a társadalom összetételére, életformájára és jövőbeni demográfiai folyamataira döntően ható családpolitikai döntéseket.¹⁵

¹⁴Az adatfelvétel és a kézirat elkészülését követően, 2023. júniusában ismételten napirendre került a bevándorlók kvóta szerinti elosztása az Európai Unió tagállamai között, az erről alkotott lakossági véleményeket így az adatok nem tükrözik.

¹⁵Ön mennyire itéli aggasztónak az illegális bevándorlók az Ön országába áramlásának problémáját? (Q53)

Kérem, értékelje az EU alábbi területen végzett tevékenységét! Migrációs válság kezelése (Q38)

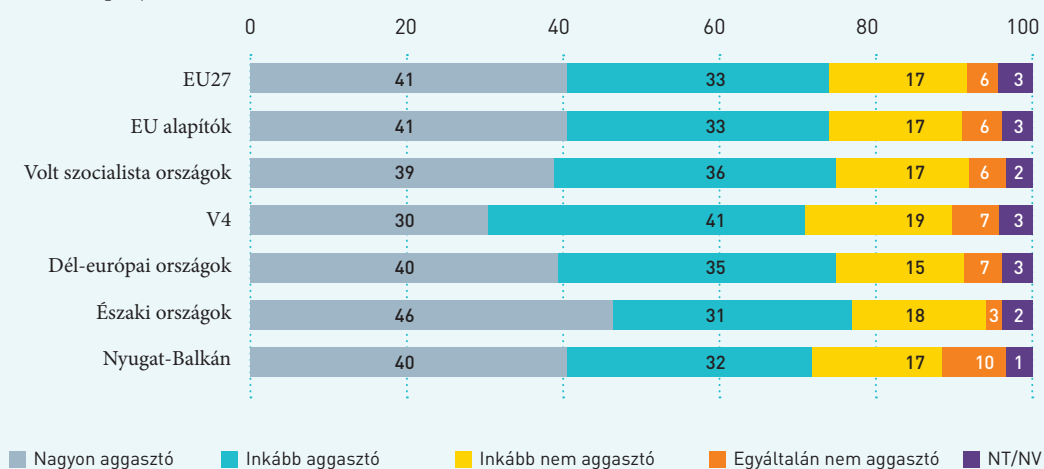
Az ön kormányának mire kellene most nagyobb hangsúlyt fektetnie? (Q729) 1 - családok védelmére, családok támogatására, gyermekvállalás segítésére; 2 - az LMBTQ közösség és a szexuális kisebbségek védelmére és jelentősebb támogatására.

A migrációs válság kitörését követően, 2016-ban a megkérdezettek elsöprő többsége, 84 százaléka aggasztónak ítélte az illegális bevándorlók saját országába áramlását. Ez az arány fokozatos csökkenést mutat, de az utóbbi években (2020, 2021, 2022b) 75 százalék körül stabilizálódott.¹⁶ Az uniós tagállamok és az Egyesült Királyság lakosainak körében tízből négyen (42 százalék) nagyon aggasztónak ítélik a jelenséget. A régiók tekintetében kis mértékű eltéréseket tapasztalhatunk a kérdés megítélésében: az északi országok válaszadóinak több mint háromnegyede (77 százaléka) aggasztónak tartja az illegális migrációt,

őket a dél-európai országok és a volt szocialista országok követik egyaránt 75 százalékos aránnyal, tőlük mindössze egy százalékponttal maradnak el az EU alapítók és a 27 tagállam átlagos értéke (74 százalék), majd a Nyugat-Balkán országai következnek 72 százalékos részaránnyal, végül a visegrádi országok lakosságának 71 százaléka vélekedik így. A Nyugat-Balkánon minden tíz válaszadó között akad egy (10 százalék), aki szerint egyáltalán nem aggasztó az illegális bevándorlók beáramlása saját országába, ebben az összevetésben ők képviselik a legmagasabb arányt.

6. ábra: Az illegális bevándorlók saját országba történő áramlásának megítélése (%), 2022b

Forrás: Századvég saját szerkesztés

Egyetlen olyan ország van, ahol többen vannak azok, akik szerint nem aggasztó ez a folyamat: az albánok fele (50 százaléka) nyilatkozott így, 49 százalékuk ugyanakkor aggasztónak tartja egy százalék nem válaszoló mellett. A magyarok harmada (35 százaléka) szerint nagyon aggasztó, másik harmada (30 százaléka) szerint inkább aggasztó, míg 18 és 17 százalékuk véli úgy, hogy inkább nem aggasztó illetve egyáltalán nem aggasztó ez a folyamat. Az illegális bevándorlás problémáját Törökországban tartják a legjelentősebbnek, a válaszadók több mint négyötöde (82 százaléka) szerint nagyon aggasztó, további 14 százalék szerint inkább aggasztó, és tízből mindössze négyen (3, illetve 1 százalék) nem aggódnak emiatt.

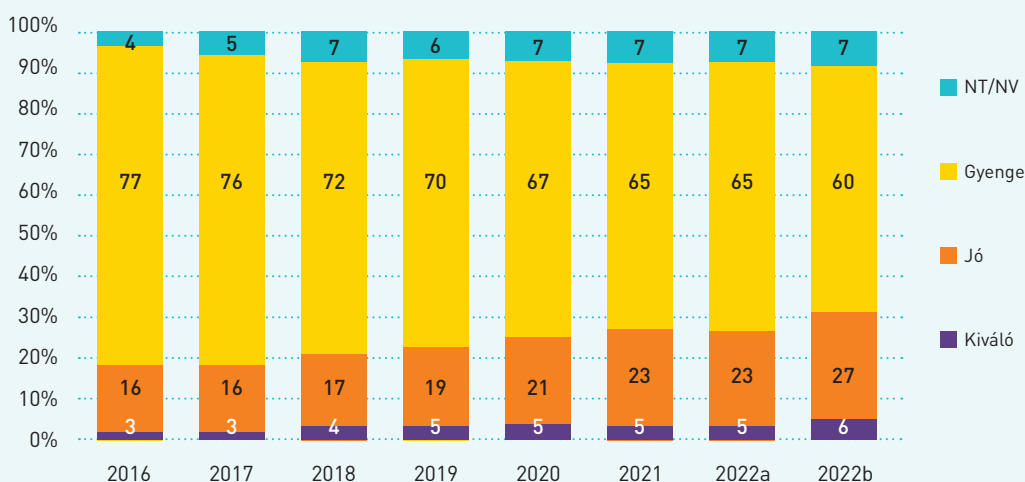
Az Európai Unió migrációs válságkezelését a 27 uniós tagállam az Egyesült Királysággal kiegészítve meglehetősen gyengének ítélik meg, noha az évek előre haladtával egyre elégedettebbek. Az Unió lakosságának több mint kétharmada (77 százaléka) gyengének minősítette a válságkezelést 2016-ban, míg 2022 második felére már csak tízből hatan (60 százalék) osztották ezt az álláspontot. A legutóbbi adatfelvétel idején már minden negyedik válaszadó (27 százalék) szerint jó volt a migráció kezelése az unióban, szemben a válság kialakulását követő 2016-os év 16 százalékos arányával. Azok részesedése, akik kiválóan értékelték a „brüsszeli” migrációs politikát, enyhén emelkedett a vizsgált időszakban 3 százalékról 6 százalékra.

¹⁶EU27+UK

7. ábra: Az Európai Unió migrációs válságkezelésének megítélése, EU27+UK, (%) 2016-2022

Forrás: Századvég saját szerkesztés

Az egyes régiók szerinti bontásban azt láthatjuk, hogy 2022 második felében összességében a dél-európai országok, illetve az EU alapítók a legelégedetlenebbek, előbbieket hét tizede (70 százaléka), utóbbiak kétharmada (65 százaléka) értékelte gyengének a migrációs válság uniós kezelését. A velük egyetértők aránya az északi országokban 52 százalék, a Nyugat-Balkánon 53 százalék, míg a volt szocialista országokban és a visegrádi országokban a válaszadók kevesebb mint felét (48 százalékat) teszik ki. Az egyes országokat tekintve világosan látszik, hogy a déli tengerparttal rendelkező országok lakosai a legelégedetlenebbek: az olaszok (75 százaléka) és a görögök (73 százaléka) háromnegyede, a ciprusiak (68 százaléka), a spanyolok (66 százaléka) és törökök (66 százaléka)

kétharmada gyengének ítélte meg a migrációs válság uniós kezelését, érdekes módon hozzájuk csatlakoznak az osztrákok (66 százaléka) és szlovének (65 százaléka) is. Tőlük alig marad el Franciaország (64 százaléka), Magyarország, Belgium, Bulgária, Málta (egyenként 63 százaléka). A 38 vizsgált országból mindössze hat olyan van, ahol 50 százalékot meghaladja az elégedettek (a jó és kiváló választ adók) aránya, ezek: Moldova (66 százaléka), Albánia (62 százaléka), Montenegró (57 százaléka), Koszovó (54 százaléka), Románia (53 százaléka), Észak-Macedónia (51 százaléka). Találunk további három országot, ahol az elégedettebb lakosok aránya meghaladja az elégedetleneké: Lengyelországban (49 és 40 százaléka), Norvégiában (46 és 42 százaléka) és Luxemburgban (49 és 45 százaléka).

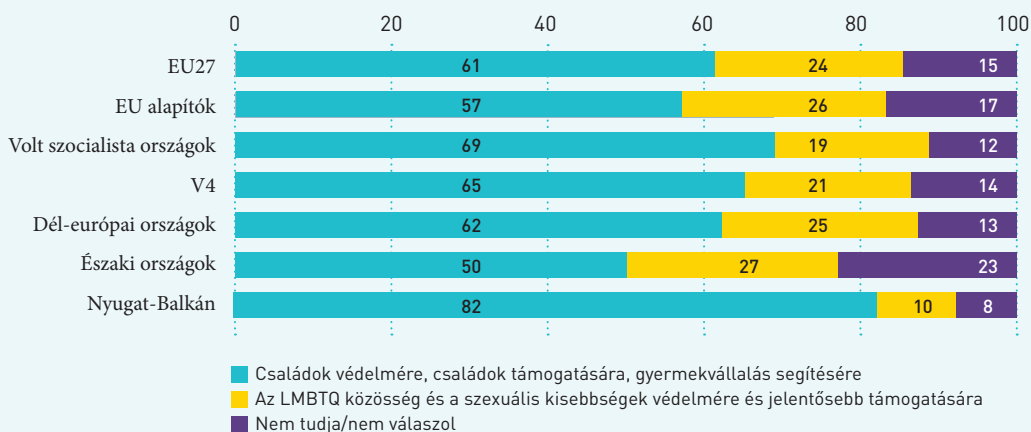
Családok versus LMBTQ közösség védelme és támogatása

Minden régióban jóval 50 százalék feletti azok aránya, akik szerint a családok védelme, támogatása, a gyermekvállalás ösztönzése a kormányok hangsúlyosabb feladata, mint az LMBTQ közösség és a szexuális kisebbségeké. Az északi országokban a legalacsonyabb a hagyományos családok „támogatóinak” köre (50 százaléka) és ebben a térségben vannak a legtöbben (27 százaléka), akik az új típusú nemi identitással rendelkezők támogatását tartják fontosabb kormányzati cél-nak. A várakozásoknak megfelelően a Nyugat-Balkán országai közül mindössze egy fő (10 százaléka) válaszolta, hogy az LMBTQ közösség támogatása fontosabb kormányzati feladat lenne

a családok támogatásánál, amely véleményen a megkérdezettek négy ötöde (82 százaléka) osztozik. Hozzájuk hasonlóan kétharmad közelében a volt szocialista országok (69 százaléka) és a visegrádi országok (65 százaléka) családok támogatását előnyben részesítők köre. Azonos véleményen van tőlük kevéssel elmaradva a dél-európai országok lakosainak 62 százaléka és az EU 27 tagállamának 61 százaléka. Még az Unió alapítóit képező ország-csoportban is kétszer annyian vannak (57 százaléka) a hagyományos családok védelmét pártoló a szexuális kisebbségek védelmét támogatóknál (26 százaléka).

8. ábra: Az Ön kormányának mire kellene most nagyobb hangsúlyt fektetnie? (%), 2022b

Forrás: Századvég saját szerkesztés

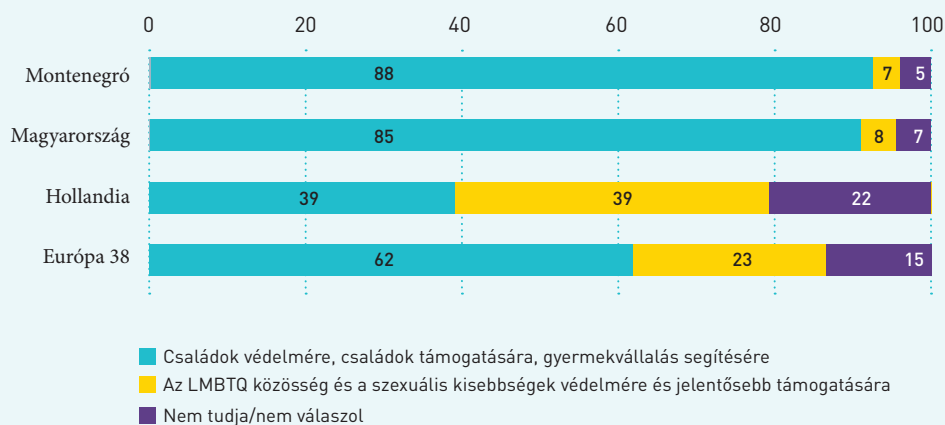

A kérdés leginkább a hollandokat osztotta meg, ahol egyaránt 39 százalék volt a két tábor aránya, olyan ország nem volt, ahol többen lettek volna az LMBTQ közösség támogatói, mint a családok védelmét és támogatását fontosnak tartó társaik. A leginkább egybehangzó véleményen a montenegróiak (88 százaléka), észak-macedóniaiak (88 százaléka), albánok (87 százaléka) és a magyarok (85 százaléka) vannak a családok támogatása te-

kintetében, de a csehek (82 százaléka), szerbek és bolgárok (egyenként 81 százaléka) döntő többsége is a családok védelmét preferálók „klubját” erősíti.

A 38 vizsgált ország közül mindössze öt olyan akadt, ahol a válaszadók kevesebb mint fele vélte úgy, hogy a családok védelme fontosabb kormányzati feladat: a már említett Hollandia (39 százalék) mellett, Dánia (38 százalék), Norvégia (43 százalék), Svédország (46 százalék), Belgium (49 százalék).

9. ábra: Az Ön kormányának mire kellene most nagyobb hangsúlyt fektetnie? (%), Montenegró, Magyarország, Hollandia, Európa 38, 2022b, Forrás: Századvég saját szerkesztés¹⁷

¹⁷EA teljes országlistából az önkényes kiemelés indoka, hogy Montenegró és Hollandia helyezkedett el a „rangsor” két végén, emellett a hazai eredményeket és a vizsgálatba bevont 38 európai ország átlagos eredményeit kívántuk megjeleníteni.

Összességében az európaiak közel kétharmada (62 százaléka) úgy véli, kormányának a családok védelmére, a családok támogatására, a gyermekvállalás segítésére kellene nagyobb hangsúlyt fektetnie, szemben a lakosság kevesebb mint

negyedével (23 százalék), akik az LMBTQ közösség és a szexuális kisebbségek védelmét, jelentősebb támogatását tekintik kormányuk hangsúlyosabb feladatának.

Összegzés

A Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány 2016 és 2022 között, reprezentatív mintán, (országanként 1000 fő bevonásával), kezdetben 28, majd 38 országban vizsgálta az európai lakosság véleményét egyebek mellett a családról, családi értékekről, migrációról és a szexuális kisebbségekkel kapcsolatos beállítódásokkal kapcsolatban. Az elmúlt időszak vizsgálati eredményei azt mutatják, hogy az európaiak döntő többsége számára fontosak a családi értékek, fontos számukra a családok támogatása, a családbarát mentalitás erősítése, és úgy vélik, hogy az államnak szerepet kell vállalnia a családok védelmében. Az ideálisnak tartott gyermekszám a volt szocialista országokban a legmagasabb. Az európaiak több mint fele egyetért azzal, hogy a fiatalokat támogatni kell a korábbi gyermekvállalásban. Világosan látszik, hogy az Eu-

rópai Unió család- és népesedéspolitikai tevékenységével kapcsolatban a megkérdezettek kevésbé elégedettek, beleértve a migrációs válságkezelést is. Az európai országok polgárai a családok és fiatalok támogatását, a születésszám növekedését preferálják a bevándorlás ösztönzése valamint az LMBTQ közösség és a szexuális kisebbségek védelmével és támogatásával szemben, bár utóbbiak részaránya növekedést mutat. Ezzel együtt az egyes régiók és országcsoportok között jelentős különbségek mutathatók ki, a nyugat-balkáni országok, a volt szocialista országok és a visegrádi országok rendre elkötelezettebbek a tradicionálisabb értékek mellett, míg az északi és déli országok, valamint az Európai Unió alapító országai és a 20. századi csatlakozók a kevésbé hagyományos álláspontot követik.

Absztrakt

Az Európai Uniónak egyre inkább szembe kell néznie az utóbbi időszak demográfiai változásaival, melynek hátterében többek között az előregedő társadalmak okozta kihívások állnak. Az erre adandó válaszok az egyes tagállamok valamint a politikai vezetők és az uniós polgárok között egyaránt törésvonalakat hoznak létre. Mindezzel párhuzamosan tanúi vagyunk a családformák pluralizációjának és a szexuális kisebbségek érdekérvényesítő térnyerésének. A Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány 2016 óta vizsgálja 28 Európai Unió tagállamban országanként 1000

fős mintán a felnőtt lakosság véleményét a fenti kérdésekben. Az európai polgárok nagyobb része a családok támogatását, a gyermekvállalás ösztönzésére irányuló népesedéspolitikát részesíti előnyben, a migráció ösztönzésével szemben. A megkérdezettek közel kilenc tizede (88 százaléka) fontosnak tartja a családi értékeket, négyötödük (81 százaléka) szerint fontos, hogy az állam támogassa a családokat, és kétharmaduk (65 százaléka) gyengénekként minősítette az Európai Unió migrációs válságkezelését.

Felhasznált irodalom

Changing continent: The EU's population is declining, new figures reveal.

<https://www.euronews.com/my-europe/2023/05/11/changing-continent-the-eus-population-is-declining-new-figures-reveal>
2023.05.31. 11:27

Demography of Europe. 2023 interactive edition. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/demography-2023>
2023.05.31. 11:40 doi:10.2785/083

Vaskovics László (2014): Családszerkezeti átalakulások európai kitekintésben. *Szociológiai Szemle* 24. évf. 1. sz. 5–39.

A családi állapot összefüggése az elégedettséggel és a boldogsággal a Kárpát-medencei magyarok körében

Betekintő

A Kárpát-medence magyar nemzetiségű lakossága családi állapotának és elégedettségének, valamint boldogságának összefüggéseit vizsgáltam egy nagymintás kutatás segítségével. Az elvált és az özvegy párkapcsolati státusz minden vizsgált terület esetében negatívan befolyásolta az elégedettséget és a boldogságot, azonban ennek mértéke régióként különböző volt. Az együtt élő házások, valamint az élettársi kapcsolatban élők összességében boldogabbak és elégedettebbek, mint átlagosan a vizsgált teljes népesség. A hajadonok/nőtlenek boldogsága és elégedettsége összességében a korábban említett párkapcsolati formákban élők boldogsága és elégedettsége között helyezkedik el, azonban a nemzetrészek között vannak eltérések, melyet a regionális tényezők befolyásolnak.

Bevezető

A boldogság és az elégedettség az életminőség meghatározásának fontos tényezői. A családi állapot és az életminőség összefüggést mutatnak egymással. Fontos kérdés, hogyan alakulnak ezek az összefüggések általában a magyarságban, és ezen belül is különösen izgalmas, hogy mit tapasztalhatunk e téren a kisebbségi sorsban élő magyar közösségekben. Utóbbi különösen azért érdekes kérdés, mert a külhoni magyar közösségekben zajló folyamatok arra utalnak, hogy a boldogulást

sokan nem a szülőföldjükön, a saját kisebbségi közösségükben, hanem máshol, különösen az anyaországban keresik és találják meg (Péti et al., 2021b, 2020–2017). A Nemzetstratégiai Kutatóintézet 2018–2019-es, nagymintás kérdőíves felmérése lehetőséget nyújt összehasonlítani, hogy a határon túli és a magyarországi magyarok esetében is igazolódik-e ez az állítás. A vizsgálat Magyarországra, Erdélyre, a Felvidékre, Kárpátaljára és a Vajdaságra terjedt ki.

Szakirodalmi áttekintő

Az elégedettséget leginkább talán a pozitív lelki egészség, a jóllét (angolul: well-being) és a pozitív életminőség (angolul: quality of life) indikátorai mutatják meg (Martos et al., 2014). Az elégedettség érzését tapasztalva az életet általában véve jónak tartjuk (Morris, 2005).

A boldogság az érzelmek valószínűleg legszubsjektívebb típusa, ahol ez a szubsjektivitás ráadásul a megélésnek is egyedi jelleget ad (Osváth, 2015). A boldogság egy rendkívül intenzív érzelme hullám, ezt egy intenzív rövid pillanatként is felfoghatjuk (Tózsér, 2019). Más értelmezés szerint a boldogság egy szintetizáló kategória, benne különböző forrásokból származó pozitív érzelmekkel (Seligman, 2008). A családi állapot összefüggésben van a boldogság- és elégedettségérzettel,

a családostok, gyermekesek a legtöbb felmérés szerint boldogabbak és elégedettebbek az átlagnál (Fűrész-Wappler, 2022; Pári et al., 2022). A Hungarostudy 2021 kutatásban a gyermekvállalással szemben elutasítóak alacsonyabb szintű boldogságról és elégedettségről számoltak be, valamint az átlagos stressz-értékeik is magasabbak, mint gyermekeseké (Pári–Balog, 2022).

A kutatás kérdőíves felméréssel zajlott. Az elméleti megalapozás főként a magyar nyelvű szociológiai életminőség-kutatások hagyományos nézőpontja szerint történt (Sági, 2002; Lengyel–Janky, 2003; Utasi, 2007). Emellett azonban támaszkodik a közgazdaságtan olyan irodalmára is, amely a hasznosságot azonosítja a jólléttel, valamint a pszichológia több évtizedes, életminőséggel

kapcsolatos vizsgálataira is (Kopp–Martos, 2011). E témakör életminőséget érintő aspektusai néhány korábbi, a külföldi magyarságra kiterjedő felmérésben is megjelentek, de ezek többnyire csak a társadalmi és gazdasági pozíciók egy szűkebb körére és csak egyes nemzetrészekre irányultak (Péti et al., 2020). Lassan már másfél évtizede jelent meg egy szélesebb tematikájú, a Kárpát-medencét átfogó felmérés Papp–Veress (2007) gondozásában.

Módszerek

A kutatás a Nemzetstratégiai Kutatóintézet koordinálásával 2018–19-ben készült, az „Életminőség és jólét 2018–2019” című kérdőíves felmérés eredményeit dolgozza fel (Schwarz et al., 2021). Összeségében 4200, önmagát magyar nemzetiségűnek valló válaszadó volt, akiket rétegzett, véletlen mintavételi eljárással választottak ki. Mivel a minta tagjai kisebbségben voltak a teljes népességhez képest, ezért a véletlenszerűség lehetősége korlátozottá vált, és a szórványvidékeken egy ún. javított

Egy, a nemzeti identitást feltáró kutatás szerint a Kárpát-medencében élő magyarok kultúrnemzeti összetartozástudata jelentős (Nagy et al., 2022). A korábbi munkák a külföldi magyarság társadalmi-gazdasági pozícióinak a többségtől való elmaradását mutatták ki (Péti et al., 2021a), bár erdélyi térségi-települési elemzések ettől eltérő következtetésekre is jutottak (Megyesi–Péti, 2019).

vagy szisztematikus kvótás eljárást alkalmaztak (Péti et al., 2021a). Az öt regionális almintát (Felvidék, Erdély, Vajdaság, Kárpátalja, Magyarország) nemek, korcsoportok, iskolai végzettség és belső régiók szerint az egyénekre (és nem háztartásokra) reprezentatív. A kérdőív tartalmazta a szokványos szociodemográfiai jellemzőket, valamint kiemelten az életminőség és a jólét paramétereit vizsgáló kérdéseket is (Péti et al., 2021a).

Eredmények

A minta összetétele családi állapot és nemzetiség szerint az 1-es táblázatban látható. A mintába 18 év feletti személyek kerültek. A nőtlenek/hajadonok aránya 17 és 24 százalék között alakul, a házások aránya pedig 46 és 63 százalék közötti. A házások esetében két kategóriát lehet elkülöníteni: „házások és együtt élnek”, valamint „házások és külön élnek”. 3 és 11 százalék közötti arányban élettársi kapcsolatban élnek a megkérdezettek, 4 és 13

százalék között elváltak, 11 és 16 százalék között van az özvegyek aránya. A válaszmegtagadók aránya csekély volt, mindössze maximum 1 százalék. A nemzetrészek közül Kárpátalján és Erdélyben volt a legmagasabb a házások, és legalacsonyabb az elváltak aránya, míg az egyedülállók (nőtlen/hajadon; elvált; özvegy) aránya Magyarországon és a Felvidéken volt a legmagasabb.

1. táblázat: A vizsgált két alpopulációnk megoszlása nemenkénti, településtípusonként és családi állapotonként (N=5707)

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázis - Forrás: Életminőség és jólét, 2018–2019, NSKI (Felvidék n=800; Erdély n=1010; Vajdaság n=800; Kárpátalja n=605; Magyarország n=1018)

	Felvidék	Erdély	Vajdaság	Kárpátalja	Magyarország
1 nőtlen/hajadon	23,86%	16,54%	17,99%	19,36%	17,89%
2 házias és együtt élnek	46,08%	57,63%	55,38%	60,55%	45,50%
3 házias és külön élnek	1,03%	1,15%	0,53%	2,35%	0,79%
4 élettársi kapcsolatban él	9,25%	3,56%	5,45%	2,87%	10,66%
5 elvált	5,63%	4,41%	6,24%	4,13%	12,61%
6 özvegy	13,70%	15,86%	14,07%	10,75%	12,33%
9 NV (nem válaszolt)	0,46%	0,84%	0,34%	0,00%	0,22%
Összesen	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Elégedettség vizsgálata

A kérdőíves felmérésben az elégedettséget több aspektusból vizsgáltuk, ebből hét került bele ebbe a kutatásba.

Ezek a következők: mennyire elégedett...

- az életével mostanában
- a háztartása anyagi helyzetével
- a lakása, lakókörnyezete minőségével
- a jelenlegi munkájával
- azon idő mennyiségével, amit kedvelt dolgokkal tölthet

• azzal, ahogyan a munkát és a családi életet össze tudja egyeztetni

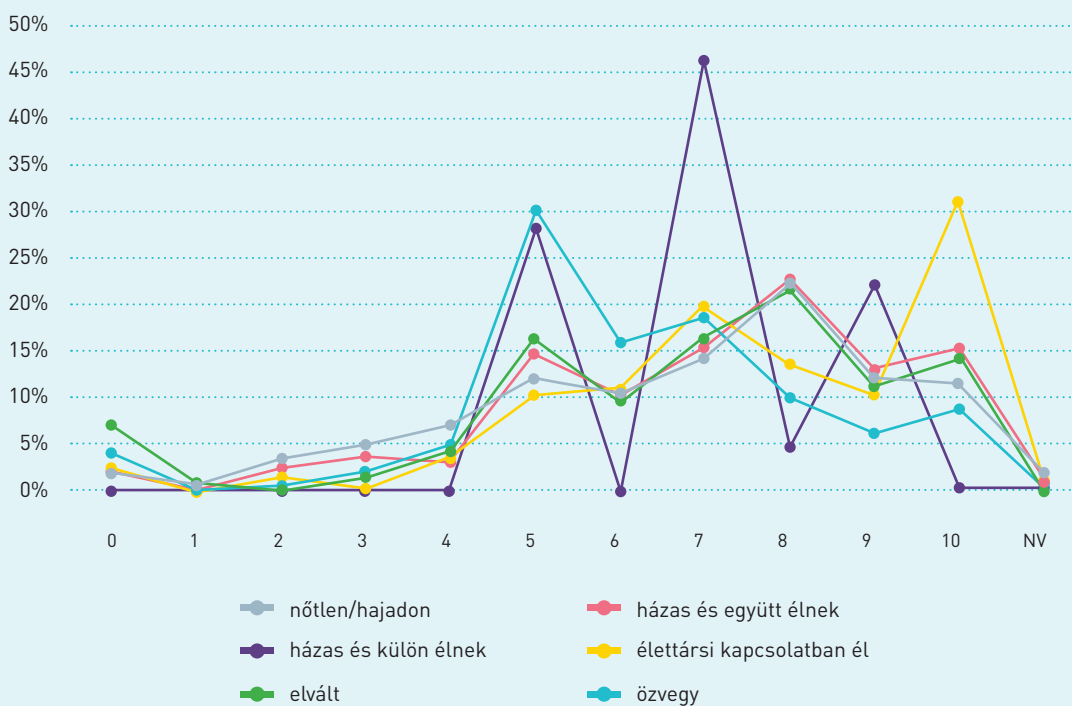
• a személyes kapcsolataival.

Nemzetrészenként és családi állapot szerint eltérő választ adtak a megkérdezettek, azonban összességében úgy tűnik, hogy a házasok (akik együtt élnek) és az élettársi kapcsolatban élők átlagos elégedettségi szintje magasabb.

Az elégedettséget 0 és 10 közötti skálán mértük, ahol a 0 volt a legkevésbé elégedett, míg a 10 a legelégedettebb.

1. ábra: Mennyire elégedett az életével mostanában – Felvidék (2018)

Forrás: Életminőség és jólét, 2018–2019, NSKI (n=796)

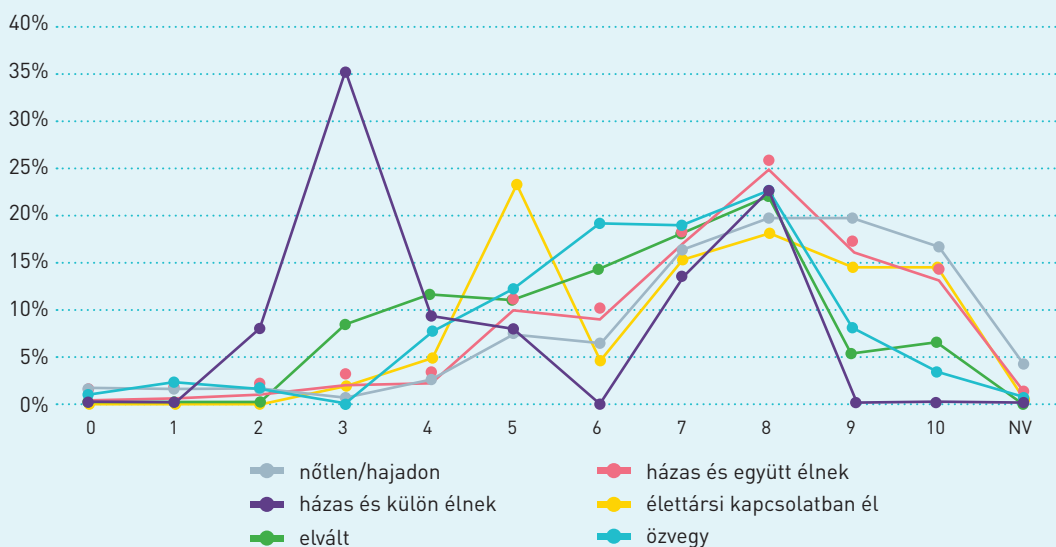
Az 1. ábrán a felvidéki válaszadók elégedettségének értékei látszanak, párkapcsolati státusz szerint elkülönítve. Az élettársi kapcsolatban élők és az együtt élő házások átlagos pontszáma a legmagasabb. Az elváltak és az özvegyek esetében jelentős azon válaszadók aránya, akik alacsonyabb-

ra értékelték az elégedettségük szintjét (0–4 között 12, illetve 11%). A nőtlének/hajadonok esetében kicsit nagyobb az alacsony pontszámot adók aránya, azonban esetükben a szórás jelentősebb, tehát vannak, akik elégedettebbek.

2. ábra: Mennyire elégedett az életével mostanában – Erdély (2018)

Forrás: Életminőség és jólét, 2018–2019, NSKI (n=1001)

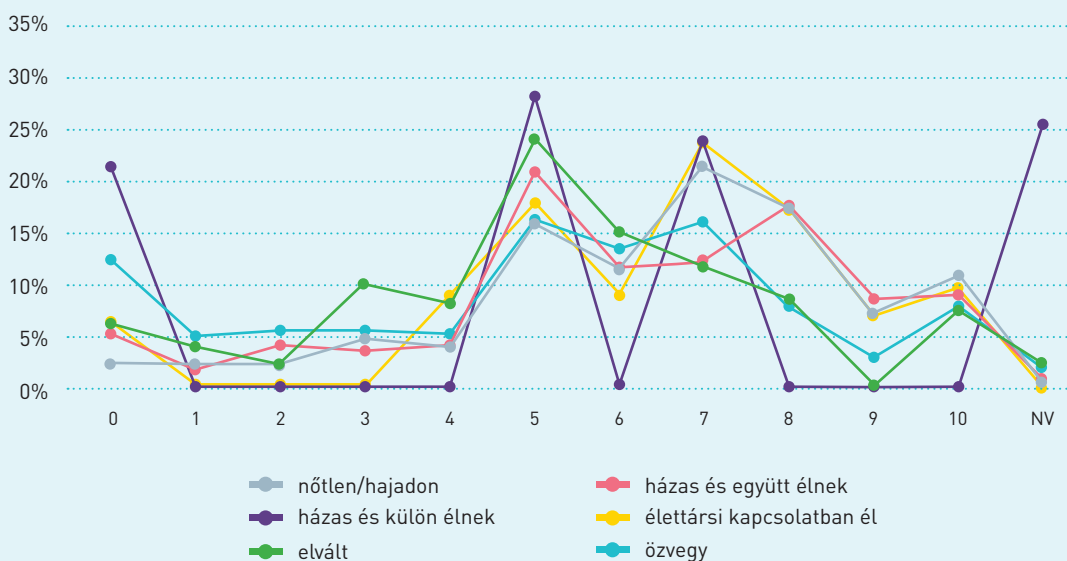

Az erdélyi válaszadók esetében (2. ábra) a nőtlen/hajadon családi állapotúak élettel való elégedettsége magasabb (57%, aki 8-as vagy annál magasabb értéket jelölt), mint a felvidékiek esetében

(46%). Az elváltak és a külön élő házások esetében magasabb a nem elégedettek aránya (0–4 között 21, illetve 54%).

3. ábra: Mennyire elégedett az életével mostanában – Vajdaság (2018)

Forrás: Életminőség és jólét, 2018–2019, NSKI (n=979)

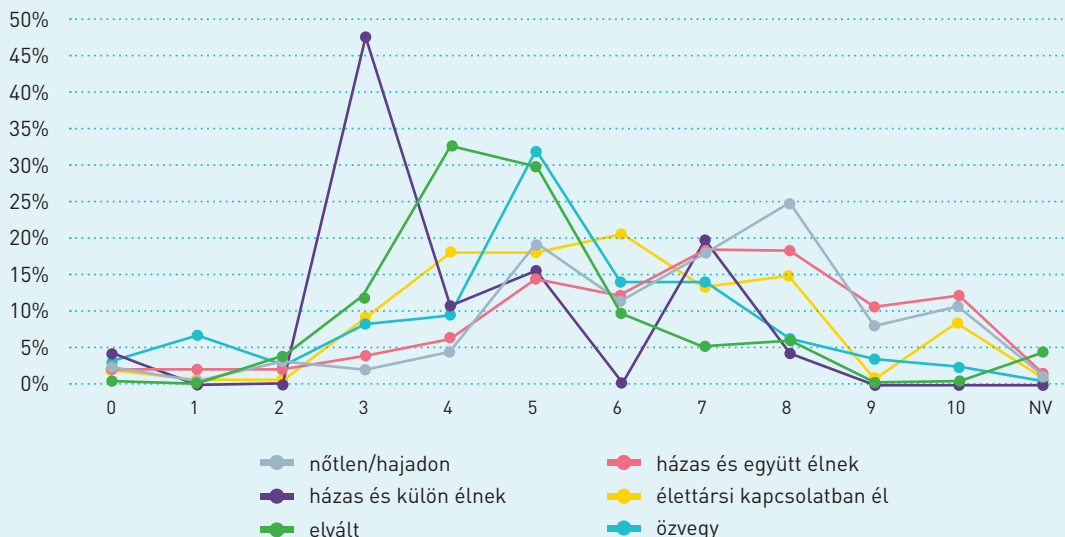

A Vajdaságban élő magyarok elégedettsége (3. ábra) összességében alacsonyabb, mint a többi nemzetiségben. Az elváltak és özvegyek nagyobb arányban elégedetlenek, és kisebb arányban elége-

dettek az élettel, míg a házások, élettársi kapcsolatban élők, valamint a hajadonok/nőtlenek nagyobb arányban elégedettek.

4. ábra: Mennyire elégedett az életével mostanában – Kárpátalja (2018)

Forrás: Életminőség és jólét, 2018–2019, NSKI (n=605)

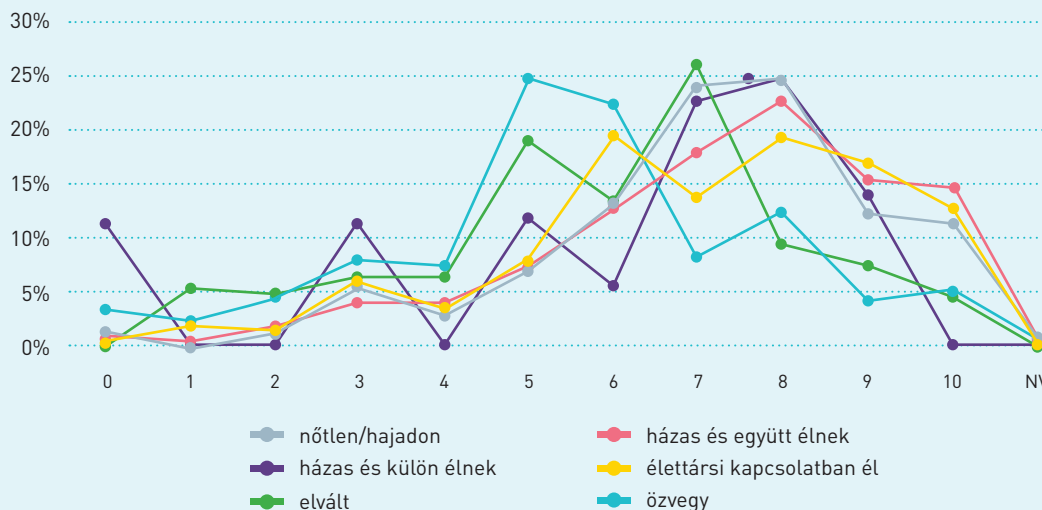

Kárpátalján (4. ábra) a házasok választották legnagyobb arányban a 9-es és 10-es kategóriát (21% összesen), tehát ők a legnagyobb arányban elégedettek az életükkel. Az elváltak és az özvegyek ezzel szemben kevésbé voltak elégedettek (9–10-es kategória 0 és 6%). Az elváltak aránya azonban elenyésző a mintában: a 600 válaszadóból 24 fő, tehát mindössze 4%, így ezen adatok megbízhatósága nem egyértelmű.

Magyarországon (5. ábra) a házasok és az élettársi kapcsolatban élők voltak a legelégedettebbek a felmérés idején. A nőtlen/hajadonok elégedettsége egy kicsit az átlagoshoz volt közelebb. Az elváltak esetében nagy szórása volt az adatoknak: míg 16 százalékuk nagyon elégedetlen (0–3 között), addig 21 százalékuk elégedett (8–10). Az özvegyek esetében a legtöbben az 5-ös és 6-os választ jelölték, ami azt jelenti, hogy közepesen elégedettek az élettel.

5. ábra: Mennyire elégedett az életével mostanában – Magyarország (2019)

Forrás: Életminőség és jólét, 2018–2019, NSKI (n=1017)

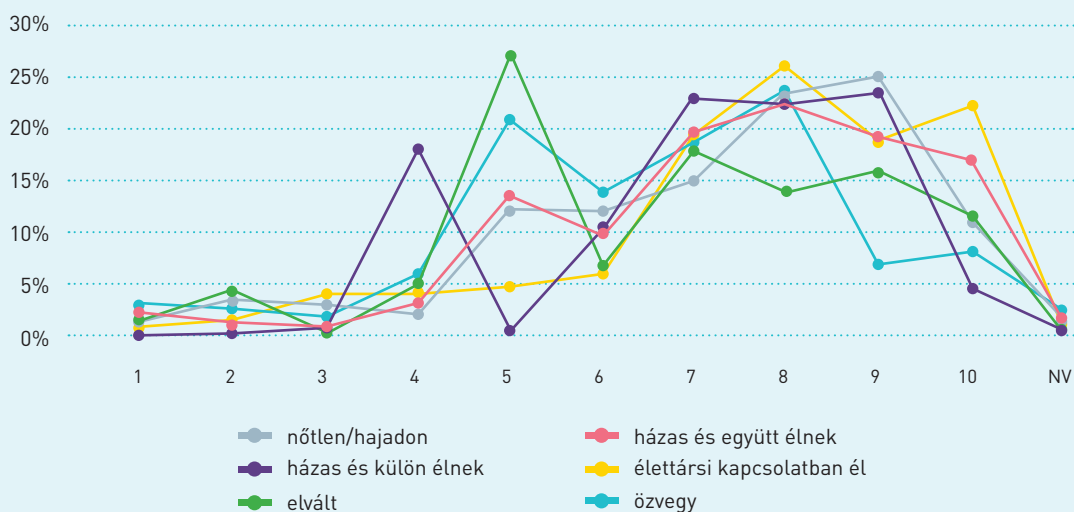

Boldogság vizsgálata

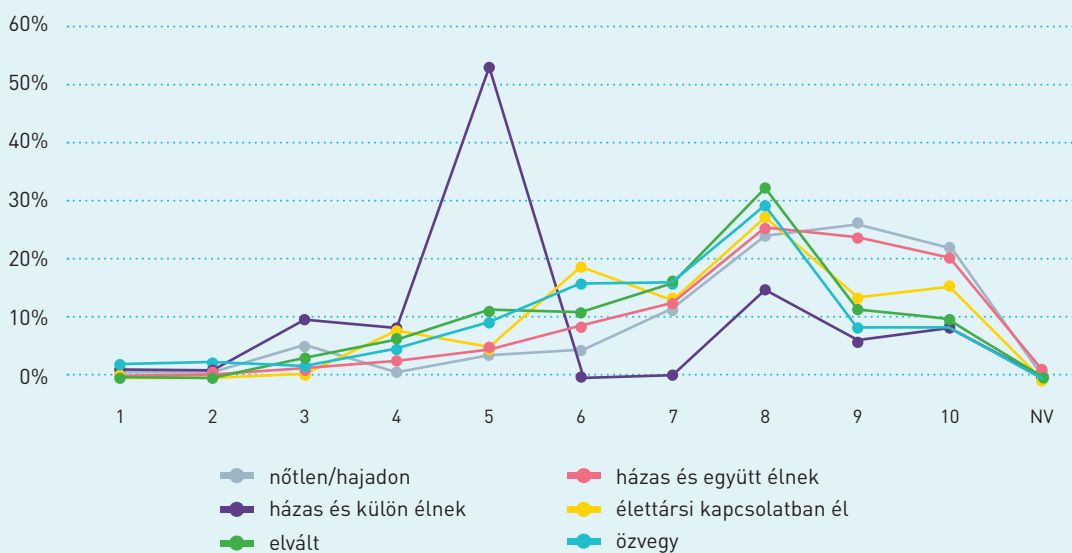
A boldogság értékét 1–10 közötti skálán mértük. Magyarországot ebben a kérdésben adathiány miatt nem vizsgáltuk, így csak a korábban vizsgált, határon túli magyarok válaszai kerültek elemzésre. A boldogság az élet fontos jellemzője. Az elégedettséghez képest általánosságban magasabb pontszámot adtak a válaszadók. A Felvidéken (6. ábra) a boldogságukat tízesre a há-

zasok és az élettársi kapcsolatban élők értékelték a legnagyobb mértékben (21 és 16 százalék). A nőtlenek/hajadonok több mint fele 8 és 10 között értékelte a boldogságát. Az elváltak, a külön élő házások, és az özvegyek alacsonyabb átlagos boldogságról számoltak be, azonban a szórás itt jelentős: az elváltak módusza 5, de a 7 és 9 pontot adók sincsenek sokkal kevesebben.

6. ábra: Egészében véve mennyire tartja magát boldognak – Felvidék (2018)
 Forrás: Életminőség és jólét, 2018–2019, NSKI (n=798)

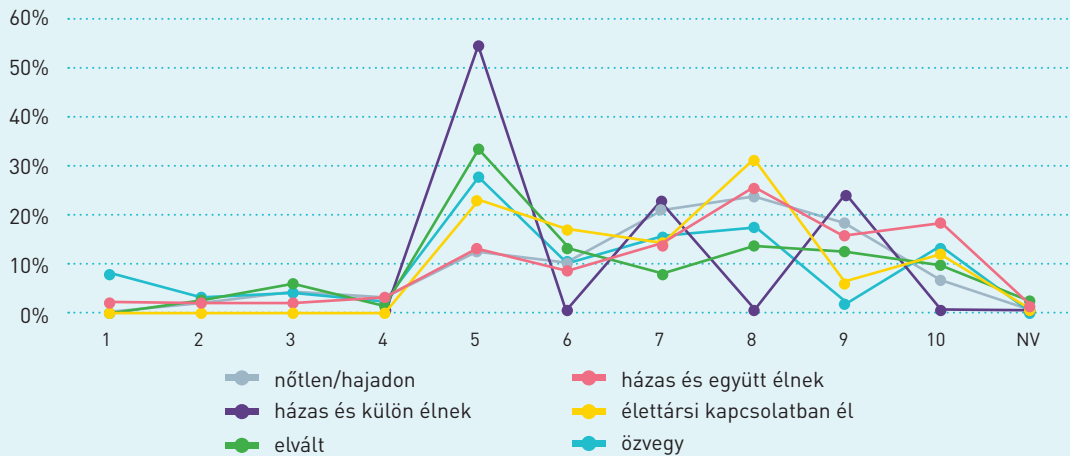
7. ábra: Egészében véve mennyire tartja magát boldognak – Erdély (2018)
 Forrás: Életminőség és jólét, 2018–2019, NSKI (n=1005)

Erdélyben (7. ábra) kicsi a különbség boldogság tekintetében a különböző családi állapotú válaszadók esetében. A külön élő házások esete tér el jelentősen az átlagtól. A válaszok módusza itt 5, míg a többi párkapcsolati státusz esetén 8 vagy 9. Azonban meg kell jegyezni, hogy a házások, de külön

elő válaszadók kis csoportját tették ki a válaszadóknak. A nőtlenek/hajadonok és az együtt élő házások boldogsága azonban kissé kiemelkedik a többi kategóriájából, mert itt a 8–10-es kategória a válaszok több mint kétharmadát jelenti.

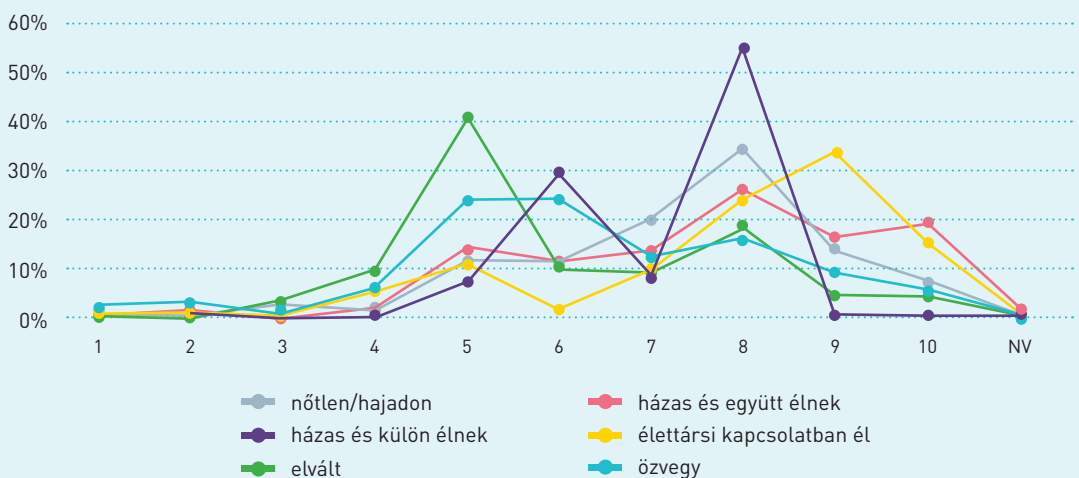
8. ábra: Egészében véve mennyire tartja magát boldognak – Vajdaság (2018)
 Forrás: Életminőség és jólét, 2018–2019, NSKI (n=799)

A Vajdaságban élő magyarok boldogsága (8. ábra) az erdélyi, felvidéki és kárpátaljai magyarok átlagos értékei alatt marad. Családi állapot szerint vizsgálva a külön élő házások, elváltak és özvegyek boldogságpontjának módusza 5, míg a nőtlen/hajadonok, élettársi kapcsolatban élők, valamint az együtt élő házásoknál ez az érték 8.

Kárpátalján (9. ábra) a boldogság szintje az élet-társi kapcsolatban élők esetében volt a legmagasabb. Az ilyen családi állapotú válaszadók több mint kétharmada 8 és 10 pont között értékelte a boldogságát. Az elváltak több mint 50 százaléka ezzel szemben ötösrre vagy annál kisebbre értékelte ugyanezt. A házások, valamint a nőtlen/hajadonok esetében a 7 fölötti válaszok voltak a leggyakoribbak.

9. ábra: Egészében véve mennyire tartja magát boldognak – Kárpátalja (2018), Forrás: Életminőség és jólét, 2018–2019, NSKI (n=601)

A kutatás eredményei megerősítik a szakirodalomban is feltárt jelenséget, miszerint a családi állapot befolyásolja a boldogságot és az elégedettséget. A házások és a párkapcsolatban élők az adott országban élő magyarok között a boldogabbak és elégedettebbek közé tartoznak, míg az elváltak

és özvegyek a kevésbé boldogok és elégedettek csoportjába sorolhatóak. A nőtlenek/hajadonok esetében az országok között eltérés mutatkozik: Erdélyben ez a csoport volt a legboldogabb, míg a Vajdaságban és Kárpátalján átlag alatti boldogság volt mérhető.

Összegzés

A tanulmány célja a párkapcsolati státusz, valamint a boldogság- és elégedettségérzet azonosítása volt öt kelet-közép-európai állam magyar nemzetiségű lakossága körében; valamint ezen értékek összehasonlítása regionális szinten. A hipotézis szerint a vizsgált országok mindegyikében a házások és a párkapcsolatban élők boldogsága és elégedettsége a legmagasabb. Ez részben igazolódott, bár voltak különbségek az általános boldogság és elégedettség tekintetében is a magyarok lakta nemzetrészek között, azonban a családi állapot mindenhol hasonlóan befolyásolta az eredményeket. Azt lehet mondani, hogy a határon túli magyar nemzetisé-

gűek átlagos eredményei jobban korrelálnak az adott ország teljes lakosságának átlagos értékeivel, mint a magyarországi magyarokéval. A boldogság és az elégedettség az EU-tagországokban magasabb átlagos értékeket mutat, míg Kárpátalján és a Vajdaságban az ott élő magyarokra (és a teljes társadalomra vetítve is) átlagosan alacsonyabb szint jellemző. A családi állapot szerinti összehasonlításban meg kell jegyezni az életkor lehetséges torzító szerepét: a nőtlenek/hajadonok általában fiatalabb korcsoportba tartoznak, így náluk a boldogság és elégedettség szintje magasabb lehet, mint az átlagosan idősebb özvegyeké.

Felhasznált irodalom

- Fűrész Tünde, Wappler Ádám (2022) *Család mint boldogságforrás – KINCS Közérzetkutatás 2020-2022, KAPOCS folyóirat 2022.* 3-4. 79–85.
- Kopp Mária, Martos Tamás (2011) *A magyarországi gazdasági növekedés és a társadalmi jólét, életminőség viszonya.* Budapest: Magyar Pszichofiziológiai és Egészséglélektani Társaság, http://ess.tk.mta.hu/wp-content/uploads/2013/04/kopp_gazdasagi_novekedes.pdf
- Lengyel György, Janky Béla (2003) *A szubjektív jólét társadalmi feltételei. Esély, 1,* http://www.esely.org/kiadvanyok/2003_1/LENGYEL.pdf
- Martos Tamás, Sallay Viola, Désfalvi Judit, Szabó Tünde, Ittész András (2014) *Az Élettel való Elégedettség Skála magyar változatának (SWLS-H) pszichometriai jellemzői. Mentálhigiéné és Pszichoszomatika, 15,* 289–303. <http://doi.org/10.1556/mental.15.2014.3.9>
- Megyesi Zoltán, Péti Márton (2019) *A comparative analysis of the socio-economic development of Romanian cities and towns inhabited by ethnic Hungarians DETUROPE: CENTRAL EUROPEAN JOURNAL OF TOURISM AND REGIONAL DEVELOPMENT 11* : 3 pp. 205-228., 24 p.
- Morris, Desmond (2005) *A boldogság természete.* Budapest: Partvonal Kiadó.
- Nagy Tímea, Pári András, Uhljár Péter, Ferkis Anna, Horváth-Varga Anikó (2022) *A nemzeti identitást feltáró kutatás In: Péti Márton, Rész Boglárka (szerk.) A Kárpát-medencei magyarság helye és szerepe a klímaváltozás és a lokális társadalmi átalakulások folyamatában. Tanulmányok Budapest, Magyarország: Nemzetstratégiai Kutatóintézet 125 p. pp. 101-111.*
- Osváth Andrea (2015) *Miért (nem) vagyunk boldogok? Szellem és tudomány, 6(1-2.),* 189–200.
- Pári András, Szarvas Andrea, Nagy Tímea, Horváth-Varga Anikó (2022) *Több gyermek, zöldebb jövő – környezettudatos magatartás az európai és magyar nagycsaládosok körében In: Péti Márton; Rész Boglárka (szerk.) A Kárpát-medencei magyarság helye és szerepe a klímaváltozás és a lokális társadalmi átalakulások folyamatában. Tanulmányok Budapest, Magyarország: Nemzetstratégiai Kutatóintézet (2022) 125 p. pp. 27-41.*

- Pári András, Balog Piroska (2022) A gyermekvállalást jelenleg elutasító gyermektelenek a fiatal felnőttek körében In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva, Székely András (szerk.) Magyar Lelkiállapot 2021. Család - egészség - közösség: Hungarostudy 2021 tanulmányok, Budapest, Magyarország: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért KINCS pp. 147-167.
- Papp Z. Attila, Veress Valér (szerk.) (2007) Kárpát Panel 2007. A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái. Gyorsjelentés. Budapest: MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet
- Péti Márton, Csata Zsombor, Schwarcz Gyöngyi, Borbély Mátyás (2021a) Hogy élnek a magyarok?. A Kárpát-medencei magyarság életminőségének átfogó vizsgálata. MAGYAR TUDOMÁNY, 182 (6). 755–768. ISSN 0025-0325
- Péti Márton, Szabó Laura, Obádovics Csilla, Szabó Balázs, Csécsi, Dávid (2021b) Analyzing Ethnocentric Immigration through the Case of Hungary – Demographic Effects of Immigration from Neighboring Countries to Hungary. in: JOURNAL OF ETHNIC AND CULTURAL STUDIES 8 : 4 pp. 128-153., 26 p.
- Péti Márton, Pakot Levente, Megyesi Zoltán, Szabó Balázs (2020) A Kárpát-medencei magyarság népesség-előreszámítása, 2011-2051 DEMOGRÁFIA 63 : 4 pp. 269-318., 50 p.
- Péti Márton, Szabó Balázs, Szabó Laura (2017) A Kárpát-medence országából Magyarországra áttelepült népesség területi mintázata TERÜLETI STATISZTIKA 57 : 3 pp. 311-350., 40 p.
- Sági Matild (2002) Elégedettség, jövedelmi feszültség. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. (szerk.): Társadalmi riport. Budapest: TÁRKI, 75–92. <https://tarki.hu/sites/default/files/adatbank-h/kutjel/pdf/a821.pdf>
- Schwarcz Gyöngyi, Csata Zsombor, Péti Márton, Borbély Mátyás (2021) A Kárpát-medencei magyarok életminőségének összehasonlító elemzése KISEBBSÉGI SZEMLE 6 : 2 pp. 59-85., 27 p.
- Seligman, Martin (2008) Autentikus életöröm - A teljes élet titka. Budapest: Laurus Kiadó
- Tózsér Anett (2019) A magyar társadalom mentális egészségi állapotának bemutatása. Polgári Szemle, 2019/4–6., pp. 370–382.
- Utasi Ágnes (szerk.) (2007) Az életminőség feltételei. (Műhelytanulmányok Digitális Archívum 11, 2007/1). Budapest: MTA Politikai Tudományok Intézete, <https://mek.oszk.hu/04800/04806/04806.pdf>

Bencze Ádám

Gyermeket nem tervező fiatalok a Magyar Ifjúság Kutatásban

Betekintő

Az utóbbi bő egy évtized hazai demográfiai fordulata (jelentősen növekvő teljes termékenységi arányszám, a gyermekvállalási tervek és a ténylegesen megszületett gyermekek száma közötti csökkenés) (Novák-Fűrész 2021) mellett a fiatalok között kismértékben nőtt azok aránya, akik nem terveznek gyermekvállalást (Nagy-Pári 2021). Tanulmányunkban bemutatjuk, hogy ez a kisebbségi csoport milyen szociodemográfiai adatok mentén tér el a többségtől, és miért nem érhetette még el őket a magyar családpolitikai fordulat. A kvantitatív elemzéshez a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 - a magyarországi 15 és 29 év közötti fiatalokat reprezentáló - adatbázisát használtuk, melyet leszűkítettünk a gyermektelen fiatalokra. Eredményeink szerint a gyermekvállalást nem tervező fiatalok közül felülreprezentálva jelentek meg a férfiak, a nőtlenek/hajadonok, a fővárosban élők. Szubjektív jólétüket tekintve a gyermekvállalást nem tervező fiatalok elégedetlenebbek a jelenlegi életükkel, mint a gyermekvállalást tervezők, a magyarságukat kevésbé tudják megélni, és úgy gondolják, hogy a gyermekvállalás tovább rontana az életesélyeiken. Eredményeink fontos támpontok lehetnek a gyermekvállalást ösztönözni kívánó szempontok rendszerében, ahol a magyarság jobb megélésének elősegítése, a fiatalok elégedettségének a növelése, valamint a gyermekvállalással járó feltételezett negatív változások további társadalmi segítése is megjelenhet.

Bevezető

A XXI. században és már az azt megelőző évtizedekben is a fejlett világ nagy részén a társadalmaknak – köztünk hazánknak is – fogyó népelességgel, elöregedő közösségekkel kell szembenéznük, melynek számtalan oka van a felgyorsult posztmaterialis, posztmodern, posztindusztriális világunkban. A tervezett gyermekszámok és a ténylegesen megszületett gyermekek száma közötti eltérésnek – mégha hazánkban az utóbbi bő egy évtizedben kedvező tendenciák figyelhetők meg ebben a kérdésben (Kopp-Skrabski 2021) –, valamint a fiatalok alacsony gyermekvállalási hajlandóságának az okai komplex elemzéseket kívánnak. Tanulmányunkban ezeknek az okaira keressük a választ a gyermekvállalást nem tervező fiatalokat a középontba állítva. Az elméleti részben a gyermekvállalást érintő globális változásokat fogunk felvázolni, melyek alapvetően befolyásolják a fiatalokat. A feltárt változások között számos nehézség van,

melyek inkább megnehezítik a fiatalok gyermekvállalását, elbizonytalanítják az élettel kapcsolatos terveiket a fejlett világ legtöbb részén. Az egyetemleges tendenciák minden társadalmat kihívások elé állítanak, és számtalan további lokális hatások születnek ezekből a globális változásokból. A társadalmak mindezen nehézségek mellett segíteni kívánják a fiatalokat a gyermekvállalásban különböző család- és népesedéspolitikai intézkedésekkel. Vannak országok, akik ebben sikeresebbek és vannak, akik sikertelenebbek, hazánk az előbbi kategóriába tartozik növekvő gyermekvállalási és házassági hajlandósággal (Novák-Fűrész 2021). Kutatásunkban a 15 és 29 év közötti fiatalokat reprezentáló Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adataival számolunk. Arra keressük a választ, hogy miben térnek el azok a többséget jelentő fiatalok, akik terveznek gyermekvállalást a jövőben, azoktól, akik nem terveznek gyermeket vállalni.

Globális tendenciák hatásai a gyermekvállalásra

Az utóbbi évtizedekben a világot átformáló univerzális változások a technológiai fejlődéshez, az individualizációhoz és ezzel párhuzamosan a hagyományos közösségek-intézmények felbomlásához, a korábbi egységes értékrendszerek pluralizálódásához, a hagyományok tiszteletének erodálásához, a kapitalista piacgazdaságok kiteljesedéséhez, a társadalmi intézmények átalakulásához és a világban történő változások felgyorsulásához köthetők.

A technológiai fejlődés részeként az orvostudomány általi eredményekkel jelentősen csökkent az anya-, a csecsemő- és a gyermekhalandóság, miközben a születéskor várható élettartam emelkedett. Emellett a fogamzásgátló módszerek javulásával és hozzáférhetőségével a tudatos családtervezés lehetősége megnőtt. A gyermekvállalás a technológiai fejlődés hatására egy döntéssé vált, vagy a másik oldalról nézve nem a termékenységéről hoznak döntést az egyének, hanem éppen a terméketlenségről. Mindeközben az orvostudomány a termékenységi döntésben is a gyermeket vállalni kívánó párok segítségére lehet a különböző meddőségi problémák orvosolásában (Gál 2014, Mihályi 2019). A gazdasági és társadalmi változások bizonytalanságot, kiszámíthatatlanságot hoztak a fiatalok életútjában, miközben olyan korábbi támaszok is eltűntek, mint az egységes értékrend, a társadalmi normák és a hagyományok. A fiatalok többsége ebben a bizonytalan döntési helyzetben a döntés elhalasztásával válaszol, melynek eredményeként a házasság, a gyermekvállalás és általános értelemben a felnőtté válás világszerte kitolódik (Paksi et al. 2014). A hagyományos közösségek és intézmények háttérbe szorulásába magát a család és a házasság intézményét is beleérthetjük, nemcsak a különböző kisközösségek hatásainak gyengülését. A nagycsalád felbomlása és a nukleáris családok terjedése elsősorban a nők családi munkamegosztásban kapott terheit növelelik (Kamarás 2005).

Az értékrendszer átalakulása is alapvetően befolyásolja a gyermekvállalást. A hagyományos értékektől, normáktól és a vallástól eltávolodtak az emberek, miközben megszabadultak a korábbi korszakokat jellemző kötöttségektől (erkölcsi, szexuális, anyagi). Az individualizmussal párhuzamosan elterjedtek a posztmateriális és posztmo-

dern értékek és életformák, illetve ezek a többség által elfogadott pluralizmusa (Van de Kaa 2001, 2002, Kamarás 2005, Koncz 2019). Az iparosodás terjedésével, a bér munka általánossá válásával és a kapitalista piacgazdaságok kiteljesedésével a társadalmak gazdasági és ezáltal társadalmi összetétele megváltozott. A változások hatására nőtt a munkaadók elvárása a profit maximalizálás érdekében a munkavállalókkal szemben, ezért szükségessé vált a munkavállalók képzése, így az iskolában töltött idő kitolódott, a szak tudás felértékelődött. Az iskolában töltött idő növekedésével természetes módon a munkába állás és így a családalapítás és az első gyermek vállalásának az ideje is kitolódott (Mihályi 2019). Fontos társadalmi változás volt még, hogy kialakult a nyugdíjrendszer, amely állami garancia csökkenti annak a szükségességét, hogy az egyént idős korában a gyermekei segítsék (Mihályi 2019). A nők helyzete a mindent behálózó piacgazdaságban és a kizárólag bérmunkára épülő kapitalizmusban kiszolgáltatottá válhat a gyermekvállalással, ugyanis társadalmi segítségek nélkül kedvezőtlen munkaerő-piaci helyzetbe és ezáltal kiszolgáltatott élethelyzetbe kerülhetnek, a munka és a család közötti konfliktusok merülhetnek fel (Engler-Pusztai 2022). Az egyetemes változások hatására az utóbbi bő évtizedekben a fejlett világ nagy részén a gyermekvállalási tervek és a ténylegesen megszületett gyermekek száma közötti távolság növekedett (Tóth 2012, Mihályi 2019). Látható, hogy a modern-posztmodern világunkban a társadalmaknak számos olyan tényezővel kell szembenéznük, melyek a fiatalok gyermekvállalási hajlandósága ellen hatnak. Ezért az előregedő, csökkenő népességű országoknak még nagyobb kihívásokkal kell szembenéznük, ha demográfiai fordulatot szeretnének elérni. Hazánkban a gyermekvállalási tervekben mutatott magas gyermekszámot a magyar lakosság gyermekcentrikusságával, gyermekpártiságával és gyermekszeretetével magyarázhatjuk. Viszont hosszú évtizedekig a szándékok és a tettek nagy eltérést mutattak egymástól Magyarországon is (S. Molnár 2010, Kapitány 2012, Tóth 2012). Az utóbbi bő egy évtized hazai család- és népesedéspolitikai intézkedéseinek a hatására csökkent a gyermekvállalási tervek és a ténylegesen megszületett gyermekek

száma közötti különbség, valamint ezzel párhuzamosan nőtt a gyermekvállalási hajlandóság (Fűrész-Székely 2019, Novák-Fűrész 2021, Engler-Pári 2021, Engler-Markos-Major 2022, Kapdebo-Papházi-Tárkonyi 2022).

Ugyanakkor figyelembe kell vennünk, hogy a kapcsolatot egyéb tényezők is befolyásolhatják. Egyrészt a megszülető gyermekek számát nemcsak a szülőképes korú nők gyermekvállalási hajlandósága határozza meg, hanem a számuk is, és amennyiben ez a szám csökken, akkor növekvő teljes termékenység arányszám mellett is csökkenhet vagy stagnálhat a megszülető gyermekek száma (Földházi 2014). Másrészt az első gyermek vállalás idejének a kitolódásával nőhet azoknak a nőknek a száma, akiknek biológiai okokból nem sikerül megvalósítaniuk a tervezett gyermekszámukat. Így nőhet azoknak a nőknek a száma, akik a gyermekvállalási terveikkel ellentétben gyermektelenek maradnak, miközben szerepmintákat közvetítve hatással lehetnek mások gyermekvállalási terveire és tényleges gyermekvállalására is (Pongrácz 2002,

Spéder 2006, Kapitány 2010, 2012). Ugyanakkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a két ténytet sem, hogy egy kutatás során az emberek hajlamosak a meggyőződésüket a társadalom vélt többségi véleményéhez alakítani, illetve az egyén vágyai és a valóság az életutak során sok más esetben sem találkoznak, így ez az eltérés a gyermekvállalás esetében is előfordulhat (Mihályi 2019). Kapitány és Spéder vizsgálata szerint az elmúlt időszakban a gyermekvállalási korban lévő nők számának csökkenése mellett is stagnál a megszületett gyermekek száma a gyermekvállalási kedv növekedésének a hatására. A gyermekvállalási életkor kitolódása az utóbbi időszakhoz képest megállt, de így is egy magas szinten állapodott meg. Az alacsony iskolai végzettségűeknél és fiatalabb életkorban nőtt a gyermekvállalási kedv, a kétgyermekes családokban nőtt a nagycsaláddá alakulás esélye. Ezzel párhuzamosan emelkedett a gyermektelenek és az egygyermekesek aránya is. Összességében csökkent a kétgyermekes családok aránya (Kapitány - Spéder 2015, Kapitány - Spéder 2018).

A kutatásról

A továbbiakban a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 országos reprezentatív adatbázisát felhasználva fogjuk bemutatni az eredményeinket. Az ifjúságkutatás a magyarországi 15 és 29 év közötti fiatalokat reprezentálja. A tanulmányunk középpontjába a gyermekvállalást nem tervező fiatalokat állítjuk, és így szeretnénk megragadni a gyermekvállalási motivációkat és nehézségeket.

A fentieknek megfelelően az adatbázist leszűkítettük a magyarországi gyermektelen 15 és 29 év közötti fiatalokra (86,7%, N=6856), ennek megfelelően eredményeink őket fogják reprezentálni. Emellett létrehoztunk egy olyan változót, melynél

a gyermektelen gyermekvállalást nem tervezők alkotják az egyik alpopulációt (12,7%, N=725), míg a gyermektelen gyermekvállalást tervezők, függetlenül a tervezett gyermekek számától, a másik alpopulációt (87,3%, N=4993). A tanulmány során ezt a két almintát fogjuk egymással összevetni (N=5718). A fiataloknak több mint a fele tervez két gyermeket (54,7%, N=3129), egy gyermeket pedig az ötödük (20,2%, N=1156). A három vagy több gyermeket tervező fiatalok aránya hasonló a gyermekvállalást nem tervező fiatalok arányához (12,3%, N=708).

A nem, a településtípus és a családi állapot hatásai

Az elemzés során első körben megállapítottuk, hogy a nem változó alapján szignifikáns ($p < 0,001$) különbség van. A férfiak nagyobb arányban szerepelnek a gyermekvállalást nem tervezők között, mint a nők. A településtípus alapján megállapítottuk ($p < 0,001$), hogy a gyermeket nem tervező fiatalok legnagyobb arányban a fővárosban és a legkisebb településeken élnek, míg a megyeszékhelyeken, a megyei jogú városokban és a városokban kisebb arányban. A jelenlegi családi

állapot szintén szignifikáns különbségeket mutat ($p < 0,001$), míg a nőtlenek/hajadonok közötti 13,5% a gyermeket nem tervezők aránya, addig az élettársi kapcsolatban élőknel 9,8%, míg a házasok esetében csak 6,4% (1. táblázat). Összességében azt láthatjuk, hogy a gyermekvállalást nem tervezők között felülreprezentálva jelennek meg a férfiak, a fővárosban élők és a nőtlenek/hajadonok, így ők terveznek a jövőben a legkevésbé gyermekvállalást.

1. táblázat: A vizsgált két alpopulációnk megoszlása nemenkénti, település típusonként és családi állapotonként (N=5707), Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázis, KINCS szerkesztés

	Nem szeretne gyermeket	Szeretne gyermeket
Férfi	14,2%	85,8%
Nő	11,0%	89,0%
sign.	p<0,001	
Főváros	23,8%	76,2%
Megyeszékhely	7,8%	92,2%
Megyei jogú város	9,7%	90,3%
Város	9,9%	90,1%
Nagyközség	10,3%	89,7%
Község	12,8%	87,2%
sign.	p<0,001	
Nőtlen/hajadon	13,5%	86,5%
Házass	6,4%	93,6%
Élettársi kapcsolat	9,8%	90,2%
sign.	p<0,001	

A gyermekvállalás vélt hatásainak befolyása

A Magyar Ifjúság Kutatás 2020 kutatásban található egy olyan kérdés, amely a gyermekvállalás következményeit kívánja vizsgálni („Véleménye szerint hogyan befolyásolja a gyermekvállalás az emberek... (anyagi helyzetét stb.)?”). A felsorolt életaspektusokon keresztül láthatjuk, hogy a fiatalok előzetesen az életük melyik területén látják a legnagyobb pozitív és negatív változásokat, amelyek a gyermekvállalással járhatnak. A keresztábra elemzésünkben minden életaspektusnál szignifikáns különbségeket találtunk (p<0,001) a gyermekvállalást tervezők és a gyermekvállalást nem tervezők arányainak a megoszlása között. Az ötfokozatú skálán a „nagyértékben rontja” és a „teljes mértékben javítja” volt a két szélső érték. A következőkben a „nagyértékben rontja” válaszkategóriák közötti aránykülönbségeket mutatjuk be, ugyanis ezekben az esetekben voltak a legnagyobb eltérések. A legnagyobb eltérések

a boldogság és a családi, baráti kapcsolatok változásának a megítélésében volt a két alpopuláció között. Míg a gyermeket nem tervezők 11,3%-a gondolja úgy, hogy egy gyermek vállalása nagymértékben rontaná a boldogságát, addig a gyermeket tervezőknek csak a 0,6%-a nyilatkozott így, míg a családi, baráti kapcsolatoknál 16,4%-2,2% volt ez az arány. A gyermeket nem tervezők 27,4%-a gondolja úgy, hogy a gyermekvállalás nagymértékben rontaná az anyagi helyzetét, míg a gyermeket tervezőknek csak a 6,8%-a mondta ezt. Hasonló arányokat kaptunk a szexuális élet (23,0%-3,5%), a tanulási lehetőségek (22,3%-7,8%), a munkahelyi karrier (24,9%-5,8%) és a szabadidő eltöltés (24,9%-5,8%) esetében is. Összességében elmondható, hogy a 15 és 29 év közötti gyermektelen fiatalok közül a gyermekvállalást nem tervezők lényegesen rosszabbul ítélik meg a gyermekvállalással bekövetkező előzetesen vélt változásokat az életükben, mint a gyermekvállalást tervező társaik.

Elégedettség és a gyermekvállalási tervek

A kutatásban azt a kérdést tették fel a fiataloknak, hogy mennyire elégedettek a partnerkapcsolatukkal, a baráti kapcsolataikkal, a munkavállalási lehetőségeikkel, a jelenlegi életszínvonalukkal, az anyagi helyzetükkel, a tanulási lehetőségeikkel, a személyes életterveik megvalósulási esélyeivel, a jövőbeli kilátásaikkal és mindent egybevetve az életükkel (1=egyáltalán nem elégedett, 5=teljes mértékben elégedett). Az átlagok közötti különbségek vizsgálata során mind a kilenc esetben szignifikáns különbséget állapítottunk meg (p<0,001). A gyermekvállalást tervező fiatalok mind a kilenc aspektusban elégedettebbnek mondták magukat, mint a gyermekvállalást nem tervezők. A legnagyobb különbségek a baráti kapcsolatok és a tanulási lehetőségek területén voltak (2. táblázat). Az elemzésünk alapján a gyermekvállalást nem tervezők szignifikánsabbnak elégedetlenebbek az életükkel, mint a gyermekvállalást tervezők. Tehát úgy tűnik, hogy azok a fiatalok, akik nem terveznek gyermekvállalást, azok úgy gondolják, hogy az életük negatív irányba változna a gyermekvállalásukkal, de a jelenlegi életükkel is már kevésbé elégedettebbek, mint azok, akik terveznek gyermekvállalást.

2. táblázat: A két vizsgált alpopuláció átlagai a különböző elégedettséget vizsgáló szempontokkal (N=5708), Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázis, KINCS szerkesztés

Elégedettség	Nem szeretne gyermeket	Szeretne gyermeket	Eltérés
Baráti kapcsolat	3,57	4,23	0,66
Tanulási lehetőség	3,38	3,93	0,55
Párkapcsolat	3,34	3,78	0,44
Mindent egybevetve az élettel	3,37	3,79	0,42
Jövőbeli kilátások	3,35	3,73	0,38
Személyes élettervek megvalósításának esélyei	3,42	3,77	0,35
Életszínvonal	3,37	3,7	0,33
Munkavállalási lehetőség	3,31	3,59	0,28
Anyagi helyzet	3,28	3,52	0,24

A magyarság megélésének hatásai a gyermekvállalási tervekre

A továbbiakban azzal a kérdéssel fogunk foglalkozni, hogy a fiatalok hogyan tudják megélni a magyarságukat ("Mennyire ért egyet az alábbi állításokkal? Magyarnak érzem magam. Általában jobban szeretem a magyar népet, mint más népeket. Büszke vagyok arra, hogy magyar vagyok. Életem nagy részét inkább Magyarországon szeretném leélni, mint bármely más országban. Magyarország a legjobb ország, ahol élni lehet. Szeretem a magyar nyelvet. Szeretem Magyarországot. Büszke vagyok arra, hogy magyar állampolgár vagyok. 1=egyáltalán nem ért egyet, 5=teljes mértékben egyetért"). Az átlagok közötti különbségek vizsgálata során mind a nyolc esetben szignifikáns különbséget találtunk ($p < 0,001$). A gyermekvállalást tervező fiatalok mind a nyolc állítással nagyobb átlaggal értettek egyet, mint a gyermekvállalást nem tervezők (3. táblázat).

3. táblázat: A vizsgált két alpopulációnk megoszlása nemenkénti, település típusonként és családi állapotonként (N=5707), Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázis, KINCS szerkesztés

Magyarság	Nem szeretne gyermeket	Szeretne gyermeket	Eltérés
Magyarnak érzem magam.	3,75	4,46	0,71
Szeretem a magyar nyelvet.	3,77	4,43	0,66
Szeretem Magyarországot.	3,73	4,38	0,65
Büszke vagyok arra, hogy magyar vagyok.	3,69	4,3	0,61
Büszke vagyok arra, hogy magyar állampolgár vagyok.	3,72	4,27	0,55
Életem nagy részét inkább Magyarországon szeretném leélni, mint bármely más országban.	3,68	4,2	0,52
Általában jobban szeretem a magyar népet, mint más népeket.	3,64	4,11	0,47
Magyarország a legjobb ország, ahol élni lehet.	3,5	3,75	0,25

Az eredményeink szerint az életükkel elégedetlenebbek és a magyarságukat kevésbé megélni tudók azok, akik nem terveznek gyermeket a fiatalok közül, miközben úgy érzik, hogy a gyermekvállalásuk tovább rontana az életesélyeiken. Úgy tűnhet, hogy egyfajta társadalmi integrációs hiánnyal szembesülhetünk mind a két esetben, amely szignifikánsan erősebben jellemzi a gyermekvállalást nem tervező fiatalokat, mint a gyermekvállalást tervezőket. Tehát összességében úgy tűnik, hogy a 15 és 29 év közötti gyermektelen fiatalok közül azok nem terveznek gyermeket vállalni (12,7%), akik elégedetlenebbek a jelenlegi életükkel, a magyarságukat kevésbé tudják megélni, és úgy gondolják, hogy a gyermekvállalás tovább rontana az életesélyeiken. Miközben

nagyobb arányban férfiak, fővárosban élők, nőtlenek és hajadonok alkotják a gyermektelenséget tervezők csoportját, a gyermektelen gyermekvállalást tervező fiatalok (87,3%) között felülreprezentálva jelentek meg a nők, a nem a fővárosban

élők és a házások; valamint azok a fiatalok, akik elégedettebbek a jelenlegi életükkel és jobban meg tudják élni a magyarságukat. Ők azok, akik pozitívabban ítélik meg a gyermekvállalás előzetesen vélt hatásait az életükre.

Összegzés

Tanulmányunk elméleti fejezetében felvázoltuk azokat a globális változásokat, melyek alapvetően befolyásolják a fiatalokat, amikor a gyermekvállalást tervezik. Számos olyan nehézséget mutattunk be, mely a fiatalok által tervezett gyermekszámok és a ténylegesen megszületett gyermekek száma közötti eltéréseket magyarázhatja. A globális tendenciák összességében a kevesebb gyermek vállalása felé hatnak, és nehézségeket jelentenek a fiataloknak az életüknek ezen területén. Ezeket a nehézségeket lokális szinten a helyi társadalmak kezelhetik család- és népesedéspolitikai intézkedésekkel, melyek hatására hazánk az utóbbi bő egy évtizedben sikeres demográfiai fordulatot vett a családtámogatások széles körével, a teljes termékenységi arányszám jelentős javításával és a házassági hajlandóság növelésével.

Elemzésünkben a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 országos reprezentatív adatbázisát használtuk fel, mely a magyarországi 15 és 29 év közötti fiatalokat reprezentálja. A tanulmányban a középpontba a gyermekvállalást nem tervező fiatalokat állítottuk, ezért az adatbázist leszűkítettük a magyarországi gyermektelen 15 és 29 év közötti fiatalokra, és létrehoztunk egy olyan változót, melynél a gyermekvállalást nem tervezők alkotják az egyik alpo-

pulációt, míg a gyermekvállalást tervezők, függetlenül a tervezett gyermekek számától, a másik alpopulációt. A tanulmány során ezt a két almintát hasonlítottuk össze egymással.

Az eredményeink szerint tíz fiatalból egy fiatal nem tervez gyermeket, mely csoportban felülreprezentálva jelentek meg a férfiak, a fővárosban élők és a nőtlenek/hajadonok, továbbá ennek a csoportnak a tagjai elégedetlenebbek a jelenlegi életükkel, a magyarságukat kevésbé tudják megélni, és úgy gondolják, hogy a gyermekvállalás tovább rontana az életésélyeiken. Miközben tíz fiatalból kilenc tervez gyermekvállalást, mely csoportban felülreprezentálva jelentek meg a nők, a nem a fővárosban élők, a házások, a jelenlegi életükkel elégedettebbek, a magyarságukat jobban megélni tudók és azok, akik előzetesen úgy gondolják, hogy a gyermekvállalás pozitívabban fogja befolyásolni az életük számos aspektusát. Eredményeink alapján a gyermekvállalást ösztönözni kívánó szempontok rendszerében fontos lehet a magyarság jobb megélésének elősegítése, a fiatalok elégedettségének a növelése, valamint az előzetesen a gyermekvállalással járó negatív prekoncepciókkal kapcsolatos további társadalmi párbeszéd is.

Felhasznált irodalom

Engler Ágnes & Pári András (2021): *Párkapcsolat és családalapítás*. In: Székely Levente (szerk.) *Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején*, Enigma 2001 Kiadó és Médiaszolgáltató Kft (2021) pp. 87-112.

Engler Ágnes & Markos Valéria & Major Enikő (2022): *Gyermekvállalási tervek a párkapcsolati jellemzők tükrében*. *Kapocs* 2022/1., Budapest

Engler Ágnes & Pusztai Gabriella (2022): *A magyarországi fiatalok kilencedik legégetőbb problémája: a családi élet kihívásai és válaszai*. In: Pillók Péter & Székely Levente (szerk.) *Kívánj tized! A magyarországi fiatalok nemzedéki önreflexiója és jövőképe*. Budapest, Magyarország: Nemzeti Ifjúsági Tanács Szövetség (2022) 219 p. pp. 175-193., 19 p.

Földházi Erzsébet (2014): *A gyermekvállalási magatartás változása és összefüggései a párkapcsolatok átalakulásával*. *Kapocs*, 13. Buda Béla Emlékszám 31-43.

- Fűrész Tünde – Székely András (2019): A tervezett gyermekek számának alakulása a 2010-es években. *Kapocs* 2019/1-2., Budapest
- Gál Róbert Iván (2014): Kísérlet a gyermeknevelésfüggő nyugdíjszabályokról szóló vita befolyásolására. <http://www.nepesedesik-erekasztal.hu/index.php/2-uncategorised/16-kiserlet-a-gyermekneveles-fueggo-nyugdij-szabalyokrol-szolo-vita-befolyasolasara>
Utolsó letöltés: 2022.02.27.
- Kamarás Ferenc (2005): „Családalapítás és gyermekvállalás Európában. Kérdések és kérdőjelek” In Nagy Ildikó – Pongrácz Tiborné & Tóth, István György (szerk): Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről, 2005. Budapest: TÁRKI, Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, 87–101.
- Kapdebo Ágnes & Papházi Tibor & Tárkányi Ákos (2022): Gyermekvállalási tervek a pandémia idején Magyarországon. *Kapocs* 2022/1., Budapest
- Kapitány Balázs & Spéder Zsolt (2015): Gyermekvállalás. In Monostori Judit – Óri Péter & Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai portré, 2015. KSH NKI, Budapest 41–56.
- Kapitány Balázs & Spéder Zsolt (2018): Gyermekvállalás. In Monostori Judit – Óri Péter & Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai Portré 2018. KSH NKI, Budapest 47–64.
- Kapitány Balázs (2010): A kései gyermekvállalás kockázatai. *KorFa*, 2 (6), 3. p.
- Kapitány Balázs (2012): A gyermekvállalási tervek beteljesületlenségének okai. *KorFa*, 12 (2), 4 p.
- Koncz Katalin (2019): A gyermekvállalás társadalmi, gazdasági háttere. In Météki Júlia (szerk.) *Az ikerkutatás múltja, jelene és jövője az orvostudományban. Magyar Tudomány*, 180 (8). 1213–1221. DOI: 10.1556/2065.180.2019.8.11
- Kopp Mária & Skrabski Árpád (2021): A boldogságkeresés útjai és útvesztői. *KINCS*, Budapest
- Nagy Emese & Pári András (2021): A tudatos gyermektelenség lehetséges okai egy kvalitatív felmérés alapján. *Kapocs* 2021/3-4., Budapest
- Novák Katalin & Fűrész Tünde (2021): Családbarát évtized 2010-2020. *KINCS*, Budapest
- Mihályi Péter (2019): Gyermekvállalás határhasznai és határköltései mikro-, mezo- és makroszinten. *Demográfia*, 62 (4), 311–345. DOI: <https://doi.org/10.21543/Dem.62.4.1>
- Paksi Veronika – Király Gábor & Luksander Alexandra (2014): A gyermekvállalás időzítésével kapcsolatos lakossági attitűdök egyes bizonytalansági tényezők tükrében. *Szociológiai Szemle*, 24 (3), 84–112.
- Pongrácz Tiborné (2002): Az első gyermek vállalásának társadalmi-demográfiai aspektusai. *Demográfia*, 45 (4), 438–448.
- S. Molnár Edit (2010): Párkapcsolat létesítését/megszüntetését érintő magatartási normák változásának megfigyelése. *Demográfia*, 53 (2-3.) 234–275.
- Spéder Zsolt (2006): Mintaváltás közben. A gyermekvállalás időzítése az életútban, különös tekintettel a szülő nők iskolai végzettségére és párkapcsolati státusára. *Demográfia*, 49 (2-3). 113–149.
- Tóth Olga (2012): Új anyák és új apák. A gyerekvállalás motivációi. *Demográfia*, 55 (2-3), 136–146.
- Van de Kaa, Dirk J. (2001): Postmodern fertility preferences: from changing value orientation to new behaviour. *Population and Development Review*, 27 (supplement), 290–331.
- Van de Kaa, Dirk J. (2002): Is fertility post-modern and beyond the action of governments? In. Macura, Miroslav & Gijs, Beets (eds): *Dynamics of fertility and partnership in Europe. Insights and lessons from comparative research*. 1. New York and Geneva: United Nations, pp. 13–16.

Tárkányi Ákos

Min múlik a párkapcsolatok sikeressége vagy sikertelensége?

Betekintő

A KSH NKI Életünk fordulópontjai 2002-2013-as időszakban felvett panelvizsgálata kérdezési hullámainak adatai alapján folyt a cikkben ismertetett kutatás. A kutatási eredmények szerint a párkapcsolati konfliktusok negatívabb rendezésének háttérben valószínűsíthető tényezők a kérdezettek párjuk melletti elköteleződésének hiánya, az individualisztikus mentalitás, az általános pesszimizmus, bizalmatlanság. A kutatás eredményei szerint a házasságnak a felértékelése, szemben az élettársi kapcsolattal, valamint a hűség fontosnak tartása hozzájárultak a partnerek közötti viták rendezésének békés stílusához. Az értékrendieken kívül olyan strukturális tényezők is hatottak, mint az anyagi gondok, a munkával vagy a gyermekneveléssel való túlterheltség: ezek rontották a párkapcsolati viták stílusát.

Bevezető

A korábbi mélypont után ismét megnőtt Magyarországon a házasságkötések aránya az utóbbi fél évtizedben. Ezen újonnan kötött házasságok várható stabilitása fontos kérdés (Murinkó 2020). Ugyanis a válások arányának növekedése hosszú távú nemzetközi trend (Tárkányi 2008, Smock 2020), ami Magyarországon is tapasztalható (Makay 2018), és ennek, valamint a házasságoknál átlagosan kevésbé stabil élettársi kapcsolatoknak az elterjedése (Földházi 2012) idokolttá teszik a párkapcsolatok minőségét és stabilitását befolyásoló tényezők vizsgálatát. Annál is inkább, mert a válás rossz hatással van az elváló párokra is és gyermekeikre is, emellett nemzetgazdasági költségei is jelentősek – Magyarországon például a párkapcsolatok megromlásának, illetve a válásoknak az összesített éves költsége meghaladhatja akár az éves GDP 1%-át is (Székely 2014).

A személyes boldogság szempontjából igen fontos a házasság, különösen a jó házasság megléte, amit többek között a Hungarostudy vizsgálat egy korábbi és újabb hulláma is kimutatott (Kopp, 2009, Engler 2022). Például 2009-ben a középkorú férfiak körében csak 56% mondta magát boldognak azok közül, akik úgy érezték, nem számíthatnak házastársukra, míg 75% azok közül, akik nagyon számíthatnak rá. A Hungarostudy vizsgálat legutóbbi, 2021-es hullámában mért eredmények szerint pedig a megkérdezettek közül a jó házasságban élők voltak a legboldogabbak és az egyedülál-

lók a legkevésbé. Utóbbiaknál még a rossz házasságban élők boldogságának átlagos szintje is magasabb volt. A házasság az élettársi kapcsolatnál is jobbnak bizonyult: a jó házasság átlagosan nagyobb boldogsággal járt együtt, mint a jó élettársi kapcsolatban élés (Balog 2022).

Mik szoktak lenni a párkapcsolatok megromlásának és a válásnak a főbb okai? Vajon mit lehet tenni akár egyéni, akár állami szinten a válásoknak (illetve a párkapcsolatok megromlásának) megelőzésére, arányának csökkentésére? Mitől működnek jobban a házasságok (vagy élettársi kapcsolatok), milyen tényezők miatt rosszabbul? Jelen kutatás ezekre a kérdésekre keresi a választ. A minél világosabb válaszok megtalálására való törekvést az is indokolja, hogy a családi életre nevelés és a párkapcsolati tanácsadás fejlesztésének alapjaként is fontosak a párkapcsolatok megromlásának okaival kapcsolatos kutatási eredmények (Cowan 2019, Berger 2020).

Egy-egy kapcsolat megromlása általában hosszú folyamat, és csak a megromlása folyamatának a vége felé, az „akut fázisban” lehet reálisan számolni azzal, hogy a válságtünetek már a két fél számára erősen és világosan érzékelhetően jelen vannak. Ezért a párkapcsolattal való aktuális elégedettség, a két fél közötti konfliktusok gyakorisága és megoldásuk jellemző módja előre jelezhetik a váláshoz vezető helyzet kialakulását. A hazai kutatási eredmények szerint a párkap-

csolattal való elégedettséget csökkentették a nőknél a szülei válása, a korábban élettársi kapcsolatban élés, a nyugodttól eltérő konfliktuskezelési szokások, az anyagi nélkülözés gyakorisága és az egyedüli kenyérkeresői szerep, a férfiaknál pedig a szülők válása, a kapcsolat típusa (élettársi kapcsolat), valamint a konfliktuskezelés (nem békés) módja (Erát 2019). Családsegítő vagy gyermekjóléti szolgálatokhoz forduló ügyfelek esetében a féltékenység, az alkoholfogyasztás és az anyagiak bizonyultak konfliktus alapját jelentő vitatémának (Pilinszki 2012, 2013).

Egy másik hazai felmérés eredményei szerint növelték a válás valószínűségét olyan tényezők, mint a korábbi nemi partnerek magasabb száma, az alkoholfogyasztás nagyobb gyakorisága, a hűség kevésbé fontossá váló értékelése és a vallásosság kisebb mértéke (Tárkányi 2015). Utóbbi vizsgálat eredményei között szerepelt az is, hogy az előzetes élettársi vagy látogató párkapcsolatok növelték a válás valószínűségét, de csak azok, amelyek felbomlottak. Ha a leendő házastárssal volt nemi kapcsolata a kérdezettnek, az nem. Ehhez hasonló más kutatási eredmény szerint is erősen növelte a válás kockázatát a házasság előtti nemi kapcsol-

Módszerek

A KSH NKI Életünk fordulópontjai panelvizsgálata kérdezési hullámainak adatai alapján megvizsgálható, hogy például az anyagiak szerepe mennyiben változott a párkapcsolati konfliktusokat befolyásoló tényezőként a 2002-2013-as időszakban. Ugyancsak vizsgálendő a további olyan tényezők szerepe, amelyeket a Bevezetőben említett korábbi kutatások (Pilinszky 2012, 2013, Tárkányi 2015, Erát 2019) jelentősnek mutattak. A kutatás módszere keresztmetszeti elemzés, és az egyes hullámok keresztmetszeti adataiból adódó eredmények időbeli összehasonlítása.

Elsősorban a panelvizsgálat 2002-03-as, 1. hullámának adatai jelentik elemzések forrását, a párkapcsolati konfliktusok rendezésének módját befolyásoló tényezőkre koncentrálva – és ezek között is főként az értékrend és életmód tényezőire. Ugyanakkor a strukturális tényezők (anyagi nehézségek) szerepe – is vizsgálat tárgyát képezi. Az erre a hullámra való koncentrálást indokolja egyrészt az, hogy itt még nem volt (a későbbiek során jelentős) panelkopás, másrészt az, hogy nagyobb változások nem voltak kimutathatók a vizsgált tényezők kö-

latok magas száma (Smith 2020). Eddigi kutatási eredmények alapján (Erát 2019) feltárultak a párkapcsolattal való elégedettséget csökkentőként strukturális tényezők (kevésbé jellemző az aktuális párkapcsolattal való elégedettség elvált szülők gyermekeinél, és anyagi nélkülözést átélőknél) és az értékrendhez és viselkedéshez kapcsolhatóak is (a konfliktuskezelés módjától is függ az elégedettség). Ha a „másik végét” nézzük meg a váláshoz vezető egyéni élettörténeteknek, vagyis a már válásközeli helyzeteket a leginkább problémás pároknál (Pilinszki 2012), akkor a társadalmi helyzethez kapcsolható strukturális tényezők (anyagi nehézségek) mellett szintén feltűnnek értékekhez, életmódhoz kapcsolódó tényezők (féltékenység, alkoholfogyasztás).

Jelen kutatás a korábbi eredmények – az aktuális elégedettséget és válásközeli helyzetet illetők – közé mintegy „hidat épít” a váláshoz vezető egyéni életutakat illetően, amikor közelebbről megvizsgálja, hogy hogyan vezethet válásközeli helyzethez a párkapcsolat működése: a párkapcsolati viták rendezésének a módjára koncentrálva, meg az ezeket befolyásoló értékekre és élethelyzetekre.

zötti kapcsolatot illetően a négy hullám során. Bizonyos kérdéseket csak egy-egy hullám során tettek föl – például a munkahely, a munkával való túlterheltség témáját a 2. hullámnál járták körül. Így az ilyen speciális kérdéskörökhöz kapcsoló kérdések adatai csak egy-egy hullám kapcsán kerültek elemzésre. A négy hullám adatai idősorosan különösen a magukat válásközeli helyzetben érzők helyzetének bemutatását illetően váltak részletesebb elemzés tárgyává.

Az eredmények részben a párkapcsolati konfliktusok rendezésének módjára vonatkozó eredmények kerülnek elsőként ismertetésre – előbb az értékek, majd a strukturális tényezők (anyagiak, élethelyzetek) szempontjából (az első hullám anyagán kívül továbbiaké is, ahol bizonyos szempont miatt különösen indokolt). Majd a válásközeli helyzetek alakulásának elemzése jön idősorosan, a 4 hullám adatait összevetve. Az elemzés részben, ugyanilyen felosztásban, az eredmények lehetséges magyarázatai kerülnek vizsgálatra, potenciális új kutatások kérdéseit is felvetve.

Eredmények

A párkapcsolati konfliktus rendezésének módja

a) Értékek

1. adatfelvételi hullám

Egy-egy említett lehetséges vitatémáról a párkapcsolatban élő válaszadók többsége soha nem is szokott vitatkozni a párjával. Ehhez hasonlóan a többségük minden egyes megnevezett értéket „nagyon fontosnak” nevezett a házassággal kapcsolatban. A valamely témáról legalábbis „elég gyakran” vitatkozók esetében az átlagosnál jóval kisebb volt azok aránya, akiknek a vitái jellemzően „baráti” légkörben zajlanak. Ugyanígy a valamely értéket kevésbé fontosnak tartók között is az átlagosnál kisebb volt a párjukkal tipikusan „baráti” stílusú vitákról beszámolók aránya. Mindennek alapján úgy látszik, hogy a vallott értékek nagyon is összefüggnek a hétköznapi viselkedéssel. A jó házassághoz a hűséget nagyon fontosnak tartók (a válaszadók 87%-a) körében a „békés, baráti” vitákról beszámolók aránya 57% volt, míg a hűséget legfeljebb „4-esre osztályozó” kisebbség körében csak 44% volt ez az arány.

Az eredmények szerint a vizsgált népességre jellemzőnek bizonyult az, hogy minél alacsonyabbra értékeli a hűséget (minél kisebb azt a házassághoz „nagyon fontosnak” tartók aránya), annál nagyobb volt a partneri vitákat leggyakrabban nem „békés megbeszéléssel”, hanem ennél negatívabb módon rendezők aránya. Ez igaznak bizonyult mindkét nemnél, minden életkori csoportban és minden iskolai végzettségi kategóriában.

Akik szerint az ő párkapcsolatukra nagyon jellemző a hűség, azoknál is gyakoribb (58%) a „baráti vita”, mint azoknál, akik szerint a hűség ennél kevésbé jellemző a párkapcsolatukra.

Olyan értékeknél nem volt tapasztalható az összefüggés a házassággal kapcsolatos érték fontossága és a viták stílusa között, amelyek nem közvetlen kapcsolódnak a két fél közötti érzelmi viszonyhoz, hanem csak közvetve: ezek a jól vezetett háztartás, a megfelelő anyagi körülmények és a közös gyermek. Ahol viszont direkt összefüggés volt a házassághoz (valamennyire) fontos érték és a felek közötti érzelmi viszony között, ott mindig azt mutatták az eredmények, hogy az adott értéket „nagyon fontosnak” tartók között gyakoribb a viták „békés,

baráti hangvétellű” rendezése, mint az azt kevésbé fontosnak tartók között. Ugyanígy volt akkor is, ha az adott érték a kérdezett szerint jellemző kettőjük viszonyában – a vitákat békés megbeszéléssel rendezők aránya ilyenkor nagyobb volt. Így szoros kapcsolat látszik lenni a két fél közötti személyes viszonyra vonatkozó értékek és a konfliktusaikban megnyilvánuló tényleges viselkedés között.

1. táblázat: A párkapcsolati konfliktusait jellemzően „békés, baráti beszélgetéssel” rendezők aránya, %,
Forrás: KSH NKI, KINCS szerkesztés

Mennyire jellemző kettőjükre...	Nagyon (5)	Meglehetősen (4)	Közepesen vagy kevésbé (3, 2, 1)
...a közös ízlés, érdeklődés?	65	55	41
...az, hogy nincsenek titkok egymás előtt?	63	52	37
...az egyéni célok megvalósítása?	62	51	40

A „mit tanácsolna a fiataloknak – házasodjanak élettársi kapcsolatban élés nélkül, az után vagy csak élettársi kapcsolatban éljenek” kérdésre adott válaszok megoszlása azt mutatta, hogy a nagyobb fokú elköteleződés és a közvetlen házasodás gondolatának előnyben részesítése összefügghetnek. Szignifikáns volt és erős összefüggés az egyes korcsoportokon és iskolai végzettségi kategóriákon belül is. A „fontos-e megházasodni, ha élettársi kapcsolatban terhes lesz a nő” kérdésre adott válaszok megoszlása szignifikáns összefüggést mutatott a párkapcsolati viták módjával (kivéve a diplomások és a 60 fölöttiek között). Akik szerint igen, fontos, azoknak nagyobb arányban volt jó minőségű a konfliktuskezelése.

A házasságukkal, illetve élettársi kapcsolatukkal maximálisan elégedettek (azt 10 pontra értékelték) aránya nem nagyobb, hanem kisebb volt az előzetes élettársi kapcsolatot javaslok, mint a közvetlen házaságot javaslok között. Ez a még csupán élettársi kapcsolatban élők között – vagyis az együttélés módja szerint vizsgálva – is így volt. Ugyanez az eredmény volt tapasztalható valamennyi iskolai végzettségi kategóriában is, és minden egyes korcsoportban is. A házasságukkal, illetve élettársi kapcsolatukkal maximálisan elégedettek aránya mindig kisebb volt az előzetes

élettársi kapcsolatot javaslok, mint a közvetlen házasságot javaslok között. Következésképpen ugyanez az összefüggés érvényesült mindkét nem esetében is, és minden egyes jövedelmi kategóriában is. Végül pedig a vallásosság különböző kategóriáin belül is ugyanez volt az eredmény.

2. táblázat: A házasságukkal, illetve élettársi kapcsolatukkal maximálisan elégedettek (10 pont) aránya az előzetes élettársi kapcsolatot és a közvetlen házasságot javaslok között az együttélés módja szerint, %, Forrás: KSH NKI, KINCS szerkesztés

	Először éljenek együtt, majd kössenek házasságot	Kössenek házasságot előzetes együttélés nélkül
Házasságban élők	44	55
Élettársi kapcsolatban élők	41	53

„Nem kíván több gyereket, mert szabadidejét meg akarja őrizni.”: az ezt választók között jóval kisebb volt az „ideálisan” vitatkozók aránya, mint az ezt nem választók között. „Nem kíván több gyereket, mert bizonytalannak tartja a jövőt.”: az ezt választók között kisebb volt az „ideálisan” vitatkozók aránya, mint az ezt nem választók között.

b) Élethelyzetek

Figyelemre méltó az, hogy milyen hatást láthatunk a három különböző fizetett gyermekgondozási időszakot – a GYED-et, GYES-t és GYET-et – illetően. (Ezeket férfiak olyan csekély mértékben vették igénybe, hogy az alacsony esetszámok miatt

nem érdemes részletesen kitérni az e téren kapott néhány eredményre.) A GYES-en levő nők esetében a pozitív vitastílusról beszámoló aránya átlag körüli. A GYED-en lévő nők esetében a pozitív vitastílust említők aránya az átlagosnál magasabb volt, az alacsonyabb iskolai végzettségűek között is. Végül a GYET-en levők esetében a pozitív vitastílust említők aránya jóval alacsonyabb volt az átlagnál mindenhol, még a diplomások között is.

2. adatfelvételi hullám

A munkával való túlterheltségnek is jelentős negatív hatása lehet. Akiknél az elmúlt év folyamán tipikusan „hetente többször is” előfordult, hogy a válaszadó „túl fáradt volt, hogy elvégezze az otthoni tennivalókat”, azoknak az aránya a válásközeli helyzetben levőknél 34% volt, az abban nem levőknél csak 23%. Hasonló volt a trend és a különbség mértéke az egyes iskolai végzettségi kategórián belül is (bár az esetszám csak a szakmunkásképzőt végzetteknél és az érettségizetteknél volt elég a szignifikanciához).

A „munkája miatt nehéz volt teljesíteni családi kötelezettségeit” (hetente többször is az elmúlt év folyamán) kategóriában levők aránya 24% és 14% volt a válásközeli helyzetben levők és abban nem levők esetében. Itt is így volt az iskolai végzettségi kategóriákon belül is (és itt is csak a két közbülső kategória volt szignifikáns). A nemeken belül az arányokban nem volt érdemi különbség.

A válásközeli helyzetben levők arányának alakulása a panelvizsgálat négy adatfelvételi hulláma során

A 30-44 évesek körében a legalacsonyabb és legmagasabb iskolai végzettségűek között folyamatosan nőtt a magukat válásközeli helyzetben érzők aránya. A 45-59 éveseknél minden iskolai végzettség szerinti kategóriában nőtt a magukat válásközeli helyzetben érzők aránya a 3. és a 4. hullám között, de csak ott. A 30-44 éveseknél viszont a diplomások körében már a második és harmadik hullám idején elindult ez a növekedés.

3. táblázat: A magukat válásközeli helyzetben érzők aránya iskolai végzettség szerint a 30-44 évesek között a panel hullámaiban, %, Forrás: KSH NKI, KINCS szerkesztés

	1. hullám, 2002-03.	2. hullám, 2004-05.	3. hullám, 2008-09.	4. hullám, 2012-13.
Legfeljebb 8 osztály	9	10	11	15
Szakmunkásképző	9	9	9	9
Középiskola	10	8	10	10
Felsőfokú végzettség	9	7	10	13

A 2012-13-ben fölvetett 4. adatfelvételi hullám adatainál a gazdasági válság elhúzódó hatása mutatkozhat meg abban, hogy az anyagi ügyek miatti vita jóval gyakoribbá vált mindegyik ekvivalens egyéni jövedelmi kvintilisben. A szabadidő eltöltése körüli viták terén gyengén, a házimunka megosztása körüliek terén már láthatóbban érvényesült a gazdasági nehézségek hatása.

4. táblázat: A magukat válásközeli helyzetben érzők aránya iskolai végzettség szerint a 44-59 évesek között a panel hullámaiban, %, Forrás: KSH NKI, KINCS szerkesztés

	1. hullám, 2002-03.	2. hullám, 2004-05.	3. hullám, 2008-09.	4. hullám, 2012-13.
Legfeljebb 8 osztály	6	7	9	11
Szakmunkásképző	6	5	6	10
Középsiskola	7	6	7	11
Felsőfokú végzettség	7	5	5	12

Elemzés

A párkapcsolati konfliktus rendezésének módja

a) Értékek

1. adatfelvételi hullám

A kutatásban megkérdezettek között jellemző volt az, hogy minél alacsonyabbra értékelik a hűséget (minél kisebb azt a házassághoz „nagyon fontosnak” tartók aránya), annál nagyobb volt a partneri vitáikat leggyakrabban nem „békés megbeszéléssel”, hanem ennél negatívabb módon rendezők aránya. Itt fel lehet vetni azt, hogy a kérdezett „gondolatban már kezdi magában leértékelni a kapcsolatot, és ezért nem vitatkozik a párjával türelmesebben”. Mindenesetre annyi bizonyos, hogy ez a jelenség olyanok körében is tapasztalható volt, akiknek – állításuk szerint – meg sem fordult a fejében az elválás gondolata a kérdezést megelőző év folyamán, ahogyan a párjukéban sem. Vagyis az értékelésük szerint a párkapcsolatuk legalábbis „nagyjából rendben” van. Ez pedig azért arra utal, hogy a hűség leértékelése valószínűleg nemcsak okozat lehet a párkapcsolatot illetően, hanem jelentős részben ok is.

A párkapcsolatnak egy olyan fázisára látszik utalni az eredmény, amelyben az egymás (vagy legalábbis valamelyik félnek a másik) iránti elkötelezettség hiánya miatt (amit a hűség leértékelése mutat) a partnerek közötti viták feszültek, negatív módon zajlanak. Ez pedig, logikusan, ronthatja a párkapcsolat minőségét, stabilitását, közelebb hozhatja a válást, még akkor is, ha ennek a gondolatáig a felek még nem jutottak el.

Akik szerint az ő párkapcsolatukra nagyon jellemző a hűség, azoknál is gyakoribb a „baráti vita”, mint azoknál, akik szerint a hűség ennél kevésbé jellemző a párkapcsolatukra. Kérdés, hogy mi az ok és mi az okozat: a hűség vezet jó hangulatú problémamegoldáshoz, a hűtlenség pedig feszült vitákhoz, vagy pedig inkább a rossz konfliktuskezelés távolítja egymástól a párokat, akik kezdenek kifelé tekintgetni emiatt a kapcsolatból. Vagy lehet közös ok is: valami miatt a pár tagjai eltávolodtak egymástól, ezért sem a hűség nem teljesen jellemző rájuk, sem az ideális konfliktuskezelés.

Ahol direkt összefüggés volt a házassághoz (valamennyire) fontos érték és a felek közötti érzelmi viszony között, ott mindig azt mutatták az eredmények, hogy az adott értéket „nagyon fontosnak” tartók között gyakoribb a viták „békés, baráti hangvétellű” rendezése, mint az azt kevésbé fontosnak tartók között. Úgy tűnik, mintha a „mi közöm hozzá(d)” mentalitás hatásáról lenne szó – vagyis, más szóval, az elkötelezettség hiányáról, legyen ennek oka érzelmi vagy értékrendi. Ugyanis logikusnak tűnik, hogy ily módon függhet össze például a „titkolózás” a rosszabb vitastílussal, de az is, hogy a közös ízlés vagy érdeklődés hiánya így függhet össze azzal. Az, hogy a kérdezett szerint „az egyéni célok megvalósítása” nemigen lehetséges a párkapcsolatában, mintegy burkolt vádnak tűnik a párja ellen, hogy az „korlátozza őt” (hiszen az emberek zöme magát nem szokta hibáztatni). Más szóval ő nem szívesen alkalmazkodik a párjához, mert erre nem eléggé motivált. De lehetséges, hogy erről nem ő tehet, hanem a párja. Hiszen mindig „ket-tőn áll a vásár”.

Az élettársi kapcsolatban élés sok esetben bizalmatlanságot, burkolt távolságtartást fejezhet ki – vagyis megint csak a kölcsönös elkötelezettség és a belőle fakadó bizalom hiányát. Ez a hiány viszont rajta hagyja a nyomát a „nem ideális” vitastílusok nagyobb arányán is. Ezt ajánlja a nagy többség, így a nagy többségre jellemző lehet egy ilyen bizalmatlan mentalitás, a közvetlen házasságot ajánló kisebbség esetében ez jóval ritkább lehet az átlagnál – vagy az értékrendjük miatt, vagy azért, mert egy érzelmileg erősen elkötelezett, jó párkapcsolatban élnek.

A házasságukkal, illetve élettársi kapcsolatukkal maximálisan elégedettek aránya nem nagyobb, hanem kisebb volt az előzetes élettársi kapcsolatot javaslok, mint a közvetlen házasságot javaslok között. Ez a még csupán élettársi kapcsolatban élők között – vagyis az együttélés módja szerint vizsgálva – is így volt. Ezért nem tűnik valószínűnek erre a tapasztalatra az a lehetséges magyarázat, hogy „akiknek nem sikerült jól a házassága, azok úgy gondolják, hogy jobban sikerült volna, ha előtte élettársi kapcsolatban élnek”. Hiszen nemcsak a házasok, hanem az élettársi kapcsolatban élők között is kisebb volt a kapcsolatukkal teljesen elégedettek aránya azok között, akik előzetes élettársi kapcsolatban élést javasoltak volna, mint akik anélkül való közvetlen házasságkötést.

Úgy tűnik, az élettársi kapcsolatban élés valamiféle pozitív eszménnyé vált, amitől „sokat várnak” a legtöbben: elterjedt vélekedés például, hogy a házasságkötés előtt érdemes „kipróbálni egymást” és a kapcsolatot, ami burkoltan azt föltételezi, hogy jobb lesz azok házassága, akik előtte élettársi kapcsolatban éltek. (Például a jelen kutatásban feldolgozott panelvizsgálat 2. 2004-05-ös hullámában csak a megkérdezettek 15%-a állította ugyan, hogy „a házasság elavult intézmény”, viszont ezzel együtt is 63%-uk azt ajánlota volna a fiataloknak, hogy „először éljenek élettársi kapcsolatban, azután házassodjanak meg”, a legfeljebb 29 évesek között pedig 77%-nak volt az utóbbi a véleménye.) Az eddigi kutatási eredmények zöme azonban ezzel ellentétes következtetésre jutott, és alig akadt olyan, amely legalább kissé igazoltnak látta volna ezt a népszerű feltevést (hogy „jobb lesz azok házassága, akik előtte élettársi kapcsolatban éltek”). Az Életünk fordulópontjai panelvizsgálat 2002-03-as első hullámának adataiból adódó, imént vázolt következtetés

is teljesen szemben áll a közvélemény vélekedésével. Ennek a tapasztalt eredménynek a magyarázata úgy tűnik, nem kapcsolódhat sem az életkorhoz, sem az iskolai végzettséghez, sem a nemhez, az anyagi helyzethez vagy a vallásosság mértékéhez: ugyanis mindezen jellemzők minden egyes kategóriáján belül is ugyanez az összefüggés adódott. Így, ezektől eltérő tényezőt kell keresni magyarázatként – olyan tényezőt, amely valamely általános és alapvető emberi érték, ami a legkülönbözőbb szociológiai kategóriákban egyaránt jellemző, és a hatása erős, markáns a párkapcsolatokkal való elégedettséget illetően. Korábbi kutatási eredmények elemzése során fölmerült, hogy talán a hűségnek és a társ melletti, illetve a párkapcsolat melletti elköteleződésnek a mértéke lehetnek ilyen tényezők (Tárkányi 2015).

Akik szerint fontos megházasodni, ha élettársi kapcsolatban várandós lesz a nő, azoknak nagyobb arányban volt jó minőségű a konfliktuskezelése. Itt olyan következtetés kínálja magát, mely szerint azoknak fontosabb a mielőbbi házasság, akiknek nagyobb mértékű az elköteleződése, ezért nagyobb arányban jó minőségű a konfliktuskezelése.

„Nem kíván több gyereket, mert szabadidejét meg akarja őrizni”: az ezt választók között jóval kisebb az „ideálisan” vitatkozók aránya, mint az ezt nem választók között. Ez az elköteleződés hiánya mellett az individualisztikus mentalításra is mutat (a két utóbbi persze összefüggő egymással). Magyarázat lehet továbbá, hogy a párukkal az átlagosnál jobb viszonyban levők között gyakoribb az is, hogy – erre a jó viszonyra alapozva – az átlagosnál több gyermeket mernek tervezni, meg az is, hogy a vitáik minősége az átlagosnál gyakrabban „ideális”. Ugyanakkor fölmerül a lehetőség, hogy a „nagylelkűségnek” mint egyéni értéknek a megnyilvánulása a viszonylag magasabb gyermekszám ideálisnak tartása is, és a viták jobb minősége is.

Akik azt választották, hogy nem kívánnak több gyereket, mert bizonytalannak tartják a jövőt, azok között kisebb az „ideálisan” vitatkozók aránya, mint az ezt nem választók között. A pesszimizmus és a bizalmatlanság az egyén gyermekkori családjának sérültségével mutatott összefüggést korábbi magyar kutatási eredmények szerint. Akik nem számíthatnak a szüleikre, azok között gyakran kialakul egy általános „ellenséges beállítottság” (Kopp 1992), vagyis az, hogy az embereket jellemzően „aljasnak, önzőnek tartják, akik csak ki

akarják használni a másikat” (vagyis egy igen bizalmatlan hozzáállás). Ez a beállítottság, hozzáállás – mely eléggé gyakori volt Magyarországon a fiatalok között (például 28% 1988-ban) – gyakori háttere volt mind a depresszióknak, mind a szorongásnak.

b) Élethelyzetek

A GYES-en levő nők esetében a pozitív vitastílusról beszámoló aránya átlag körüli volt – nem pedig jelentősen az alatti, ami így nem látszik alátámasztani a „GYES-neurózisnak” egyesek által még a '70-es években fölvázolt rémképét (C. Molnár 1982). Ugyanakkor a GYED-en lévő nők esetében a pozitív vitastílust említők aránya az átlagnál magasabb volt, az alacsonyabb iskolai végzettségűek között is. Ez arra látszik utalni, hogy a GYED-nek a tipikusan magasabb összege lehet az, ami számít, és a magasabb jövedelemmel járó nagyobb anyagi biztonság lehet az, ami miatt kisebb lehet a párok közötti feszültség, és ezzel együtt gyakoribb a pozitív vitastílus ott, ahol az anya GYED-en van, nem pedig GYES-en. Ugyanakkor elképzelhető egy olyan összefüggés is, hogy az átlagnál kisebb a munkanélküliek aránya ott, ahol még az alacsonyabb iskolai végzettségű nőknek is jutott állás, ami miatt GYED-re mehettek – így a férjüknek vagy élet társuknak is gyakrabban jutott ott, és így ritkábban volt a párjuk munkanélküli, és esetleg főként ez számíthatott náluk az anyagi biztonság érzését illetően. Végül a GYET-en levők esetében a pozitív vitastílust említők aránya jóval alacsonyabb volt az átlagnál mindenhol, még a diplomások között is. Ennek egyfelől az lehet az oka, hogy itt már legalább három eltartott gyermekről lehet szó,

ezért a GYET által nyújtott alacsony bevétel még inkább elmarad a szükségéstől, mint a GYES esetében, ezért jelenik meg itt a GYES-hez képest egy negatív hatás. Másrészt pedig a számos (három vagy több) gyermekkel való foglalkozás pszichés terhe is nagyobb lehet, mint amilyen az egy- vagy kétgyermekesek esetében.

A válásközeli helyzetben levők arányának alakulása a panelvizsgálat négy adatfelvételi hulláma során

A 30-44 évesek körében a legalacsonyabb és legmagasabb iskolai végzettségűek között folyamatosan nőtt a magukat válásközeli helyzetben érzők aránya a panelfelvétel 1. (2002-03-as) hullámától a 4. (2012-13-as) hullámáig. Valószínűleg a nehéz gazdasági helyzetre reagálhattak így a kérdezettek (bár a gazdasági válság 2008-09-ben kezdődött, a 2. hullám idején még nem volt érzékelhető). Az alacsony iskolai végzettségűeknél érthetőbb lehet ez, például a közvetlen anyagi gondok miatt. A 45-59 éveseknél minden iskolai végzettség szerinti kategóriában nőtt a magukat válásközeli helyzetben érzők aránya a 3. és a 4. hullám között, de csak ott. A 30-44 éveseknél viszont a diplomások körében már a második és harmadik hullám idején elindult ez a növekedés. A gazdasági válság kibontakozása „mindenki gondja és terhe” volt, míg a diplomásoknál a relatíve fiatalabbak között talán az otthon megszerzése miatt (devizahitel) vagy a „fiatalon rugalmasabb az ember” mentalitás jegyében (külföldi munkavállalás) alakulhatott ki az a trend, hogy már korábban (2008-2009-ben) is megnőtt a stresszes, erősen feszült helyzetben levőeknek és párkapcsolatok aránya.

Összefoglalás

A KSH NKI Életünk fordulópontjai panelvizsgálata alapján a valamely értéket kevésbé fontosnak tartók között az átlagnál kisebb volt a párjukkal tipikusan baráti stílusú vitákról beszámoló aránya, ami arra utal, hogy a vallott értékek nagyon is összefüggnek a hétköznapi viselkedéssel. Ahol direkt összefüggés volt a házassághoz (valamennyire) fontos érték és a felek közötti érzelmi viszony között, ott azt mutatták az eredmények, hogy az adott értéket „nagyon fontosnak” tartók között gyakoribb a viták „békés, baráti hangvételű”

rendezése, mint az azt kevésbé fontosnak tartók között. Ugyanígy volt akkor is, ha az adott érték a kérdezett szerint jellemző kettőjük viszonyában – a vitáikat békés megbeszéléssel rendezők aránya ilyenkor nagyobb volt. Így szoros kapcsolat látszik lenni a két fél közötti személyes viszonyra vonatkozó értékek és a konfliktusaikban megnyilvánuló tényleges viselkedés között.

Például a hűség leértékelése valószínűleg nemcsak okozat lehet a párkapcsolati viták rendezésének negatívabb módját illetően, hanem jelentős rész-

ben ok is. A párkapcsolatnak egy olyan fázisára látszik utalni az eredmény, amelyben a valamelyik félnek a másik iránti elkötelezettsége hiánya miatt – amit a hűség leértékelése mutat – a partnerek közötti viták feszültek, negatív módon zajlanak, ez pedig ronthatja a párkapcsolat minőségét, stabilitását, közelebb hozhatja a válást, még akkor is, ha ennek a gondolatáig a felek még nem jutottak el. A házassággal, illetve élettársi kapcsolatukkal maximálisan elégedettek aránya nem nagyobb, hanem kisebb volt az előzetes élettársi kapcsolatot preferálók, mint a (a fiataloknak, elvileg) közvetlen házasságot javaslok között. Ez a még csupán élettársi kapcsolatban élők között – vagyis az együttélés módja szerint vizsgálva – is így volt. A párjuk melletti elköteleződés hiánya, az individualisztikus mentalitás, az általános pesszimizmus, bizalmatlanság is feltűntek valószínű tényezőként a párkapcsolati konfliktusok negatívabb rendezésének hátterében. Az értékrendieken kívül olyan strukturális tényezők, mint az anyagi gondok, a munkával vagy a gyermekneveléssel való túlterheltség is rontották a párkapcsolati viták stílusát. A panelfelvétel négy hullámának adatait idősor-

ként vizsgálva látható, hogy a gazdasági válság időszakában megnőtt a válásközeleli helyzetben levők aránya, főként a legalacsonyabb és legmagasabb iskolai végzettségűek között. Ez megint az anyagi gondok fontos negatív szerepére mutat. Korábbi kutatási eredmények szerint a párkapcsolattal való elégedettséget csökkentette például a kérdezett szüleinek válása, saját magának az élettársi kapcsolatban élése. Jelen kutatás eredményei alapján felvetődik, hogy előbbi okként, utóbbi következményként utalhat általános bizalmatlanságra, és részben ebből fakadóan az elköteleződés hiányára. Korábbi kutatási eredmény a vallásosság pozitív, válást megelőző szerepére utalt, a jelen kutatás az értékek – köztük kiemelten a hűség – fontosságát mutatta ki a párkapcsolati konfliktusok békés rendezését illetően. Másrészt korábbi kutatási eredmények szerint az alkoholizmus, a korábbi több nemi kapcsolat, az élettársi kapcsolatban élés csökkentették a párkapcsolattal való elégedettséget és növelték a válás kockázatát. Jelen kutatás eredményei szerint a házasságnak a felértékelése, szemben az élettársi kapcsolattal, valamint a hűség fontosnak tartása hozzájárultak a partnerek közötti viták rendezésének békés stílusához.

Felhasznált irodalom

- Balog Piroška – Susánszky Anna (2022) *A házastársi / élettársi kapcsolat minősége és a mentális egészségi állapot összefüggései fiatal felnőttek körében. Kapocs 2022/1. szám, 22-31.*
- Berger, Lawrence M. – Marcia J. Carlson: *Family Policy and Complex Contemporary Families: A Decade in Review and Implications for the Next Decade of Research and Policy Practice.* in: *Journal of Marriage and Family*, Vol. 82, 2020/1., p478-507
- C. Molnár Emma: *Anyaság és társadalmi adaptáció: a hagyományos női szerepkörben neurotikusnak bizonyuló anyák pszichológiai vizsgálata. Kandidátusi értekezés. Budapest, 1982. idézi: Sándorné Dr. Horváth Erika 1986. A gyestől a gyedig. 62 63. o. Budapest: MNOT – Kossuth.*
- Cowan, Carolyn Pape – Philip A. Cowan: *Changing Families: A Preventive Intervention Perspective.* in: *Family Relations*. Vol 68., 2019/3 (July), p298-312
- Cseh-Szombathy László (1985) *The aftermath of divorce – coping with family change. An investigation in eight countries.* Budapest: Akadémiai kiadó.
- Erát Dávid: *A párkapcsolattal való elégedettség időbeli alakulása: lehetséges pályák és befolyásoló tényezők.* in: *Demográfia* 2019/4, 347-384. ol.
- Földházi Erzsébet: *Válás.* in: Óri Péter – Spéder Zsolt (szerk.) (2012) *Demográfiai portré.* Budapest: KSH NKI.
- Kapitány Balázs – Spéder Zsolt: *Gyermekvállalás.* in: *Monostori és tsai (2018) Demográfiai portré* 2018. Budapest: KSH NKI.
- Kopp Mária – Skrabski Árpád: 1992. *Magyar lelkiállapot. (128-130. ol.)* Budapest: Végeken Alapítvány
- Kopp Mária – Skrabski Árpád: *Kik boldogok a mai magyar társadalomban?* in: *Kopp Mária (szerk.) 2009. Magyar lelkiállapot* 2008. Budapest: Semmelweis Kiadó.
- Makay Zsuzsanna – Szabó Laura: *Válás.* in: *Monostori és tsai (2018) Demográfiai portré* 2018. Budapest: KSH NKI.
- Murinkó Livia (2020) *A növekvő házassági kedv 2010 után Magyarországon. KorFa 2020/3. (XX.)* Budapest: KSH NKI.

<https://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/korfa/article/view/2793/2694>

Pilinszki Attila (2012) Párkapcsolati stabilitás és minőség egy országos kutatás tükrében. *Acta Sociologica: Pécsi Szociológiai Szemle*, 5/1. 161–170

Pilinszki Attila: Konfliktusok hatása a párkapcsolati instabilitásra. in: *Demográfia* 2013/2-3.

Smith, Jesse – Wolfinger, Nicholas H.: Re-examining the Link Between Premarital Sex and Divorce. *SocArXiv Papers* 2021.

<https://osf.io/preprints/socarxiv/ke5ff/>

Smock, Pamela J. – Christine R. Schwartz: *The Demography of Families: A Review of Pattern and Change*. in: *Journal of Marriage and Family*. Vol. 82., 2020/1 (Jan 5), p9-34

Székely András – Lázár Imre: Vallásosság és kötődés 63-76. ol. in: Susánszky Éva – Szántó Zuzsa (szerk.) (2013) *Magyar lelkiállapot*. Budapest: Semele Kiadó.

Székely András: A családi állapot különböző fajtáinak nemzetgazdasági vonatkozásai. Miért szükséges a válások gazdasági költségeinek becslése? in: *Európai Családtudományi Szemle* 2014/1.

Tárkányi Ákos: A második demográfiai átmenet néhány főbb tényezője a fejlett világban és Magyarországon. in: *Demográfia* 2008/4.

Tárkányi Ákos: A munkahely és a párkapcsolat kölcsönhatásai. *Munkaügyi Szemle* 56., 2012/I., 79-88.

Tárkányi Ákos: A párkapcsolatok sikerességének és sikertelenségének okai a 2009-es „Családi kapcsolatok” országos vizsgálat alapján. in: *Európai Családtudományi Szemle* 2015/1.

Abortusz helyzetkép

Betekintő

A KSH adatai alapján a terhességmegszakítások száma hazánkban 2000 óta közel harmadára, 2010 óta pedig közel felére csökkent. Magyarországon 2000-ben 59 249 esetben, 2010-ben 40 449 esetben, 2022-ben pedig 21 800 esetben történt terhességmegszakítás. Az ezer 15-49 éves nőre jutó abortuszok száma 2000 és 2022 között 23,4-ről 10-re csökkent, ha pedig a száz élveszületésre jutó arányt nézzük: a 2000. évi 60,7-ről 2022-re 24,7-re esett vissza.

A legfrissebb rendelkezésre álló, 2021-es magyar adatok alapján a leginkább veszélyeztetett csoportok (akik körében a legmagasabb az abortusz előfordulása): a 25 év alatti, gyermektelen, többségében hajadon, alapközü végzettséggel rendelkező nők. Arányaiban az észak-magyarországi és a dél-dunántúli régióban került sor a legtöbb abortuszra 2021-ben.

Európai uniós összehasonlítás

Az Eurostat két olyan mérőszámot alkalmaz az abortuszok előfordulásának mérésére, amelyek lehetővé teszik a részleges nemzetközi összehasonlítást. Viszonyíthatjuk az abortuszok számát ezer

szülőképes korú nőre, vagy ezer élveszületésre vetítve egy adott évben. Az Eurostat által közzétett, legfrissebb rendelkezésre álló adatok az abortusz esetében a 2013 és 2020 közötti időszakra és az

1. táblázat: Ezer 15–49 éves nőre jutó abortuszok száma, Forrás: EUROSTAT, KINCS szerkesztés

Országnev	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bulgária	14,6	14,1	14,1	13,6	12,7	12,4	11,6	11,9
Észtország	15,4	13,9	13,3	12,2	11	10,5	10,3	n.a.
Magyarország	12,2	11,5	11	10,8	10,2	9,7	9,3	9,8
Spanyolország	7,9	6,9	6,9	n.a.	7	7,1	7,3	7,5
Románia	14,9	13,6	12,4	11,3	10,1	9,4	8,6	6,7
Finnország	6,8	6,6	6,4	6,4	6,3	5,9	5,9	6,5
Lettország	9,5	9,3	8,6	8	7,3	6,9	6,5	6,4
Csehország	7,6	7,3	6,8	6,9	6,5	6,2	6	6,4
Szlovénia	6,9	n.a.	6,4	6,6	6,3	6,3	5,9	6,1
Portugália	n.a.	5,5	5,5	5,3	5,2	5,1	5,2	5,6
Németország	4,5	4,4	4,4	4,4	4,5	4,5	4,6	5,4
Olaszország	5,9	5,6	n.a.	5	4,8	4,6	n.a.	4,9
Szlovákia	6,6	6,4	6,1	5,8	5,6	5,6	4,2	4,4
Litvánia	6	6	5,6	5,5	5,4	4,7	4,2	4,3
Horvátország	2,6	2,5	2,5	2,2	2,1	2,3	2,5	2,7
Lengyelország	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	n.a.

uniós tagállamok közül mindössze 16 országra vonatkoznak, ezért nincs mód az objektív összehasonlításra (nincs adat Svédországból, Dániából, a Benelux államokból, Franciaországból, Görögországból, Ciprusról, Máltáról, Ausztriából, Írországról).

Mivel az adatsorok több tagállamból hiányosak, vagy egyáltalán nincsenek adatok, ezért azok alapján csak nagyon óvatos következtetések vonhatók le. Az elmúlt tíz évben a nyugat-európai országokban inkább stagnált (feltehetően az adatot nem szolgáltató országokban inkább nőtt), a volt szocialista országokban viszont számottevően csökkent az abortuszok száma. Különösen látványos

a javulás Romániában, ahol 8 év alatt kevesebb mint a felére (14,9-ről 6,7-re), illetve Észtországban (15,4-ről 10,3-ra) és Szlovákiában (6,6-ről 4,4-re), ahol harmadával csökkent az ezer 15-49 éves nőre jutó abortuszok száma.

A terhességmegszakítások gyakoriságát az abortuszoknak az élveszületésekhez viszonyított száma alapján is vizsgálhatjuk. Míg Finnország (2013: 174,1-ről 2020:179,1-re) és Spanyolország (2013: 256,1-ről 2020:259,1-re) esetében romló, addig a közép-kelet-európai országokban jelentősen javuló tendencia figyelhető meg.

2. táblázat: Ezer élveszületésre jutó abortuszok száma, Forrás: EUROSTAT, KINCS szerkesztés

Országnev	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Bulgária	443,2	416,4	421,3	406,4	379,8	376,8	355,3	327,1
Spanyolország	256,1	222,5	225,1	n.a.	240,6	258,7	276,4	259,1
Magyarország	389,7	350,2	338,4	319,2	301,1	288,2	276,9	254,8
Észtország	426,9	380,3	351,5	318,4	290	264,5	265,3	n.a.
Finnország	174,1	170,9	170,2	177,7	185,4	180,7	190,9	179,1
Portugália	n.a.	203,5	194,8	183,2	179,8	171,5	176,3	166,5
Olaszország	195,1	189,8	n.a.	179,3	175,7	172,9	n.a.	162,4
Lettország	269,8	244,6	218,5	198,7	188,1	188,3	179,2	162,3
Románia	458,3	394,3	350,9	308,7	267	258	237,8	160,8
Szlovénia	190	n.a.	178,4	183,6	174,3	177,4	169,4	156,9
Csehország	212,8	199,3	184,2	181,1	169,7	160,5	158,2	153,2
Németország	150,7	139,5	134,5	124,6	128,9	128,2	129,7	129,3
Litvánia	179,1	172,2	150,4	147	149,6	127,5	116,7	111,1
Szlovákia	202,6	192,3	180,9	163,1	156,7	156,8	117,1	109,1
Horvátország	79,1	76,3	80	67,1	66,1	69,2	74,8	72,4
Lengyelország	2	2,6	2,8	2,9	2,6	2,8	3	n.a.

A magyarországi trendek az elmúlt 20 évben

A legfrissebb magyar adatok a KSH adatbázisából származnak, melyek alapján jól látható, hogy az abortuszok száma csökken Magyarországon, 2000-

ben még három élveszületésre jutott kettő abortusz, 2010-ben két születésre egy, ma pedig négy születésre jut egy abortusz.

3. táblázat: A terhességmegszakítások és az élveszületések számának alakulása 2000-2022 között Magyarországon

Forrás: KSH, *-gal jelölt előzetes adat, saját számítás

Év	Terhességmegszakítások száma	Élveszületések száma	Terhességmegszakítások aránya az élveszületésekhez viszonyítva
2000	59 249	97 597	60,7%
2001	56 404	97 047	58,1%
2002	56 075	96 804	57,9%
2003	53 789	94 647	56,8%
2004	52 539	95 137	55,2%
2005	48 689	97 496	49,9%
2006	46 324	99 871	46,4%
2007	43 870	97 613	44,9%
2008	44 089	99 149	44,5%

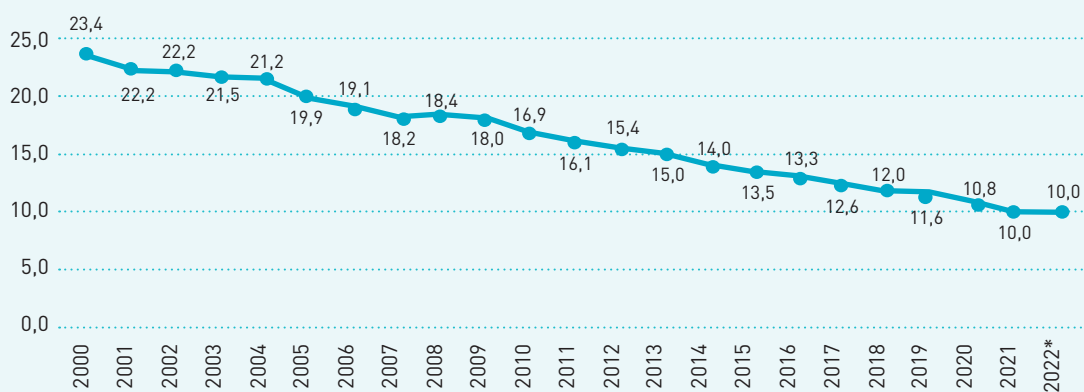
2009	43 181	96 442	44,8%
2010	40 449	90 335	44,8%
2011	38 443	88 049	43,7%
2012	36 118	90 269	40,0%
2013	34 891	88 689	39,3%
2014	32 663	91 510	35,7%
2015	31 176	91 690	34,0%
2016	30 439	93 063	32,7%
2017	28 496	91 577	31,1%
2018	26 941	89 807	30,0%
2019	25 783	89 193	28,9%
2020	23 901	92 338	25,9%
2021	21 907	93 039	23,5%
2022*	21 800	88 400	24,7%

A terhességmegszakítások száma közel harmadára csökkent az elmúlt 22 évben Magyarországon, 59 249 esetről 21 800 esetre. A csökkenő tendencia a 2008-as gazdasági válság idején megtorpant, majd tovább folytatódott, 2010-hez képest pedig mostanra megfeleződött az abortuszok száma. Az abszolút számok értelmezésénél ugyanakkor

figyelembe kell venni, hogy ezen időszak alatt a szülőképes korú nők száma is csökkent (évente átlagosan 15-20 ezer fővel), így a javuló tendenciáról realisabb képet ad az, ha az abortuszok számát a termékenységi korban lévő, 15-49 éves nőkhöz viszonyítjuk.

1. ábra: Ezer 15-49 éves nőre jutó abortuszok száma Magyarországon, 2000-2022

Forrás: KSH, *-gal jelölt előzetes adat, KINCS szerkesztés

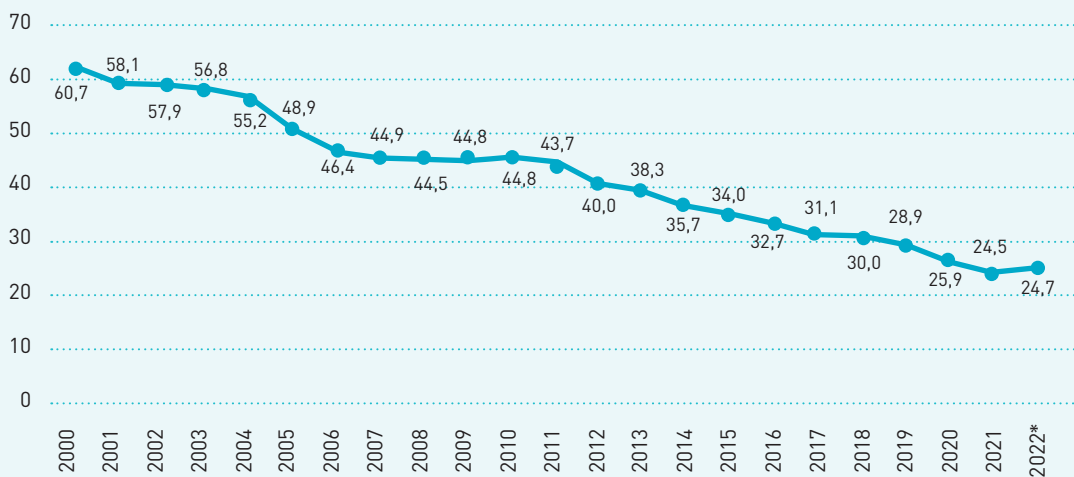

Az ezer 15-49 éves nőre jutó abortuszok száma 2000 és 2022 között 23,4-ről 10-re csökkent hazánkban, vagyis kevesebb, mint fele annyi beavatkozásra kerül sor manapság ezer szülőképes korú nőre vetítve, mint az évezred elején. Ennél is ked-

vezőbb értéket kapunk, ha az abortuszok számát száz élveszületésre vetítjük, mely szerint 2000-ben hazánkban még átlagosan 60,7 abortusz jutott száz élveszületésre, 2022-ben pedig már csak 24,7, azaz négy élveszületésre jutott egy abortusz.

2. ábra: Száz élveszületésre jutó abortuszok száma Magyarországon, 2000-2022

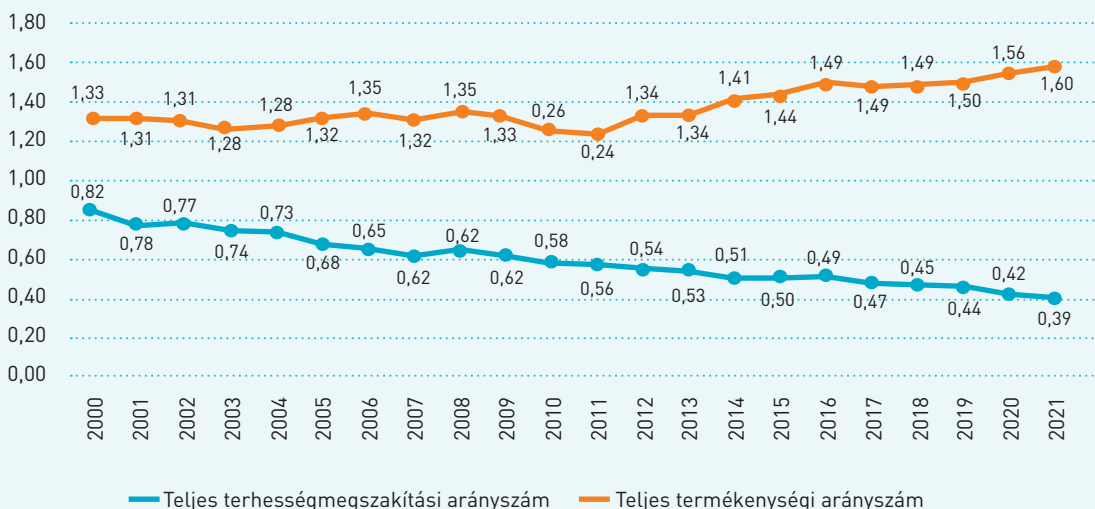
Forrás: KSH, *-gal jelölt előzetes adat, KINCS szerkesztés

Érdeemes a gyermekvállalási kedvet jelző teljes termékenységi arányszám (TTA) alakulásáról is említést tenni, amely 2010 előtt nagyjából párhu-

zamosan mozgott a terhességmegszakítási arányszámmal¹, majd ezt követően ellentétes irányúvá vált a két arányszám alakulása.

3. ábra: Teljes termékenységi és terhességmegszakítási arányszám, 2000-2021, Forrás: KSH, KINCS szerkesztés

¹Azt mutatja meg, hogy amennyiben egy nő életútja során olyan eséllyel döntene az abortusz mellett, mint ami az adott időszakban termékeny életkorban lévő nők abortuszgyakoriságát jellemzi, akkor összesen hány abortuszon esne át.

A terhességmegszakításon átesett nők demográfiai jellemzői

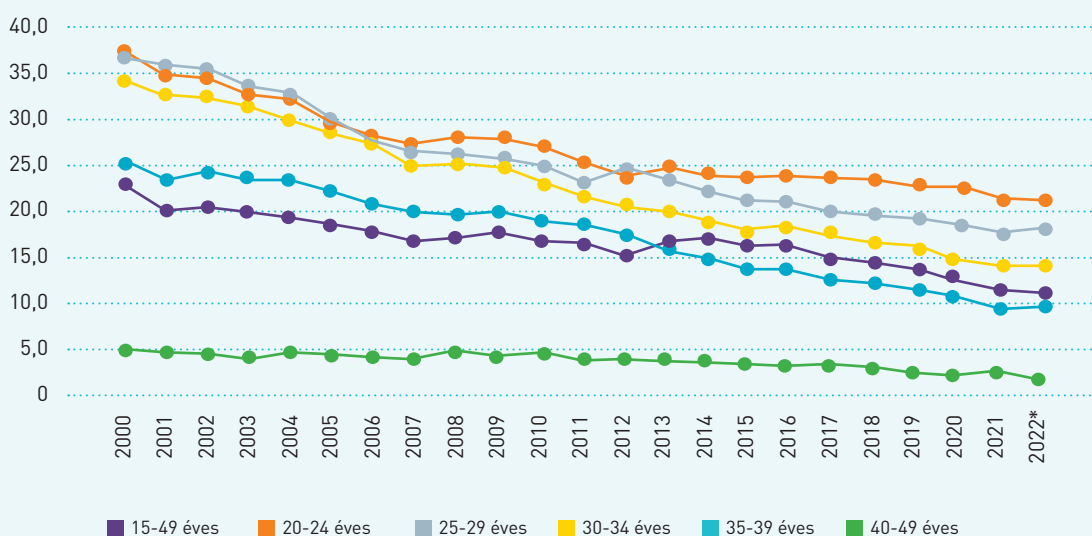
Életkor szerinti különbségek

A KSH adatai alapján a terhességmegszakítások száma és gyakorisága minden életkorban csökkent 2000 és 2022 között. Ennek mértéke azonban életkoronként különbözik. A legnagyobb mértékű visszaesés a 30 év feletti nőknél történt, ezekben a korcsoportokban (30-34 év, 35-39 év) a gyermekvállalás került a fókuszba, körükben egyre kevesebben döntenek a terhességmegszakítás mellett. További érdemi javulás a 25 év feletti nőknél tapasztalható. Az összességében csökkenő tendenciával egyidejűleg az adatokból az is látható, hogy egyre fiatalabb nők körében kerül sor abortuszra. A tizenévesek és a 20-as éveik elején járó

nők abortuszgyakorisága 2012-ig csökkent, azután még emelkedett is, csak az utóbbi pár évben tapasztalható újra javulás. A jelenség szorosan összefügg a gyermekvállalási magatartások változásával. Korábban a fiatalon vállalt gyermekek miatt a 30-as éveik elejére a nők kialakították végső családnagyságukat, és ezután egy nem kívánt terhesség sokszor abortusszal végződött. Jelenleg abban az életkorban születik az első gyermekük, mint amikor évtizedekkel korábban már befejezték a gyermekvállalást. Ezért manapság a korai életszakaszban történt fogantatás esetében sajnos nagyobb az esély az abortuszra, mint a 30 év feletti nők esetében, akik inkább vállalják a születendő gyermeket (KSH 2017b).

4. ábra: Ezer megfelelő korú nőre jutó terhességmegszakítások száma, 2000-2022

Forrás: KSH, *-gal jelölt előzetes adat, KINCS szerkesztés

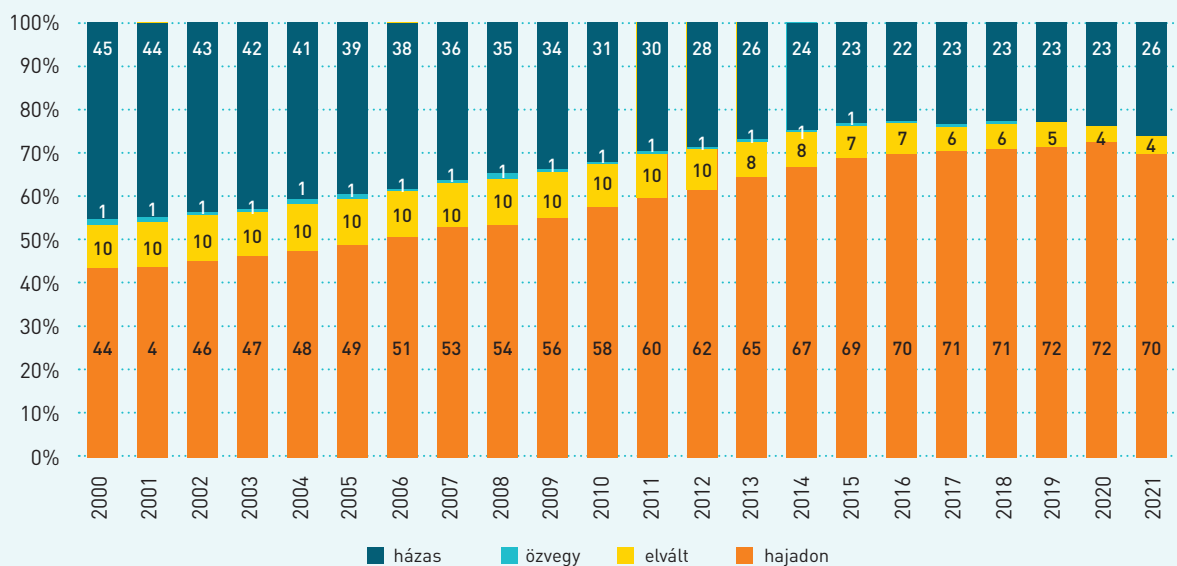
Családi állapot szerinti jellemzők

Az adatok szerint az elmúlt két évtizedben a házasságban élők rendre kevesebb abortuszra estek át, mint a nem házas családi állapotúak. Mindkét esetben megfigyelhető az esetszámokban a csökkenő tendencia, a házasok körében azonban erőteljesebben, mint a nem házasoknál. A 2000-es évek elején még nagyjából fele-fele arányban érintette az abortusz a házas és a hajadon nőket, mostanra

viszont a házasságban élők aránya lefeleződött, az összes terhességmegszakítás negyede történik házasságban. Az adatok helyes értelmezéséhez azonban érdemes figyelembe venni azt is, hogy a vizsgált időszakban változott a 15-49 év közötti nők családi állapot szerinti összetétele is, ugyanis a szülőképes korú nőknek a házasságkötések számának növekedése ellenére is kisebb része él házasságban, mint korábban (KSH 2017a).

5. ábra: Terhességmegszakítások megoszlása az érintett nők családi állapota szerint, 2000–2021(%)

Forrás: KSH, KINCS szerkesztés

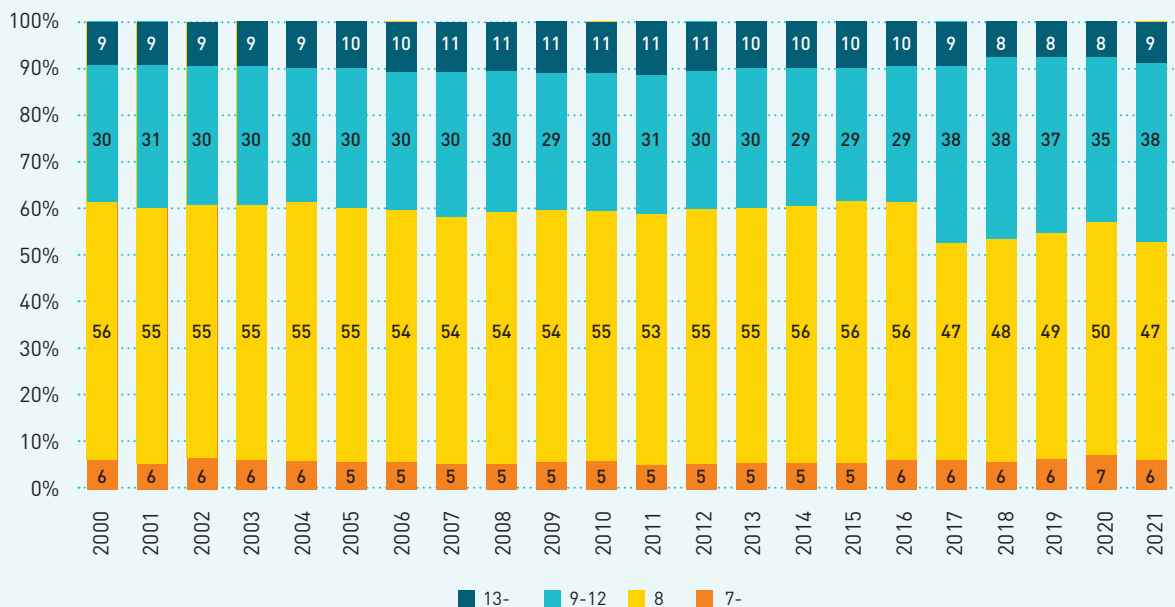
Iskolai végzettség szerinti különbségek

Az abortusz gyakorisága iskolai végzettség szerint is különbségeket mutat, melyet a tudatos családtervezés és az alkalmazott fogamzásgátlási gyakorlat befolyásolhat. A terhességmegszakítás a 8 általánost végzett nők körében számít a leg-

gyakoribbnak, őket az érettségivel rendelkező nők követik. Arányaiban a legkevesebb abortuszra a felsőfokú végzettségű nők körében kerül sor. A különbség az alapfokú és a felsőfokú végzettségűek abortuszgyakorisága között jelentős, 5,5-6-szoros volt az elmúlt két évtizedben.

6. ábra: Terhességmegszakítások megoszlása az érintett nők elvégzett osztályainak száma szerint, 2000–2021(%)

Forrás: KSH, KINCS szerkesztés

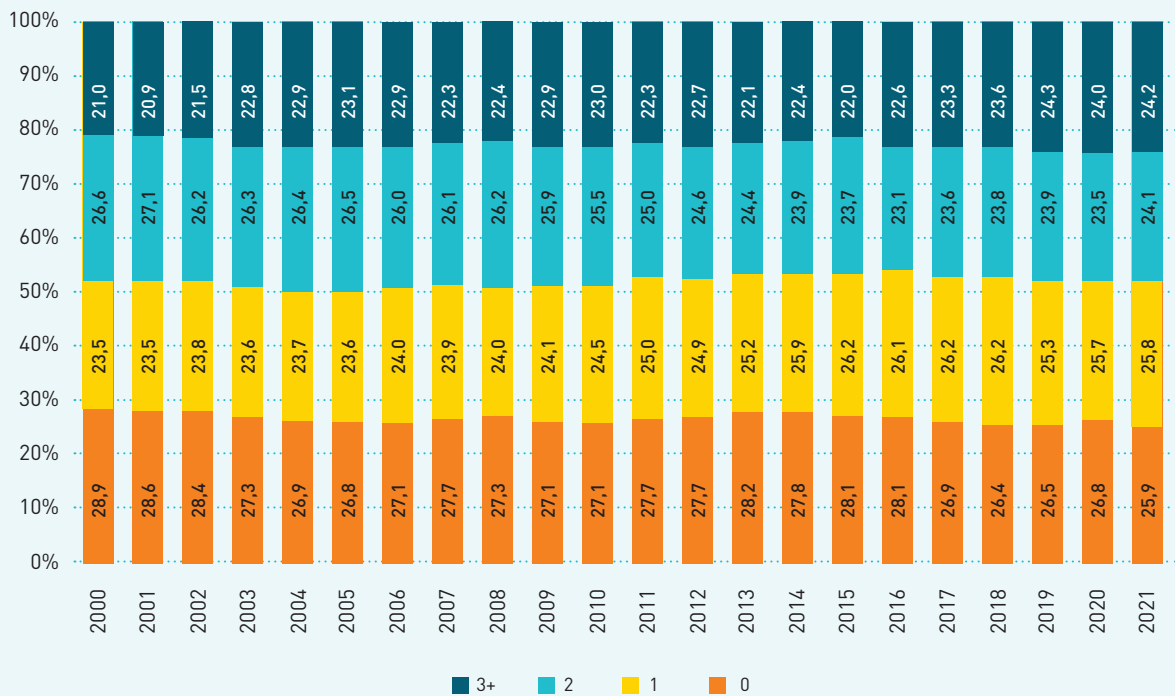

Gyerekszám szerinti különbségek

A statisztikai adatokból jól látható, hogy a szülőképes korú nők családi állapotában és gyermekvállalási magatartásában bekövetkezett változások befolyásolják az abortuszon átesett nők gyermekszám szerinti összetételét is. Az elmúlt évtizedekben kitolódott az első gyermek vállalásának életkora: 1990-ben a nők még átlagosan 23,

2022-ben már 29 éves korukban vállalták az első gyermeküket. Az adatokból egyrészt az látható, hogy arányaiban minden vizsgált évben a gyermektelen nők közül döntenek a legtöbben a terhességmegszakítás mellett. Másrészt 2000 óta valamelyest nőtt az egygyermekes nők részaránya az abortusz mellett döntők között. Arányaiban a kétgyermekesek esetében csökkenés tapasztalható.

7. ábra: Terhességmegszakítások megoszlása az érintett nők életben lévő gyermekeinek száma szerint, 2000–2021(%)
Forrás: KSH, KINCS szerkesztés

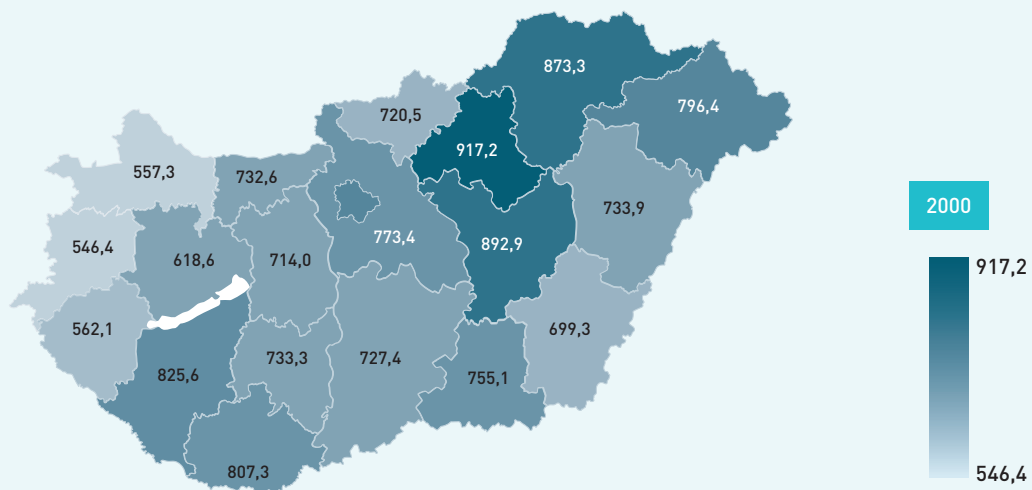

Területi eltérések

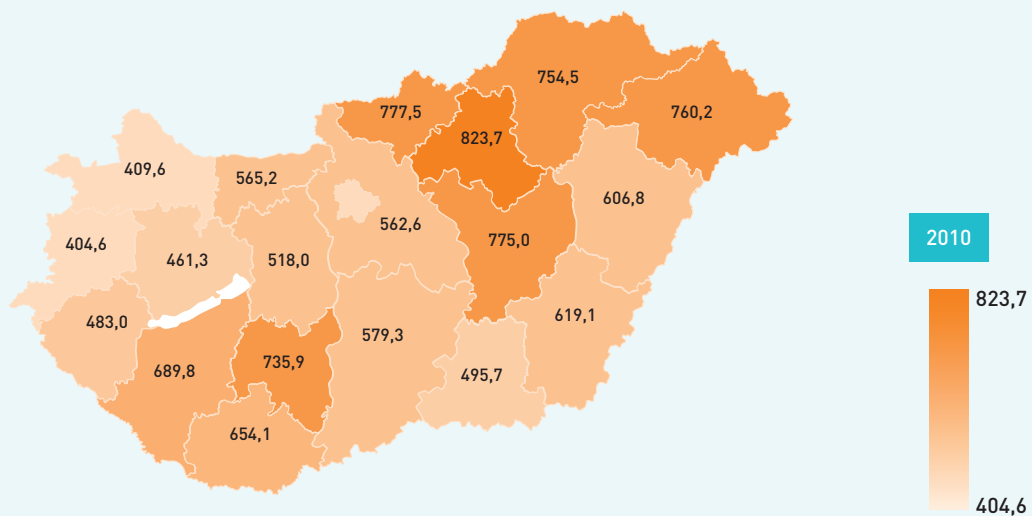
Az abortuszok gyakorisága 2000 és 2021 között az ország valamennyi vármegyében számottevően csökkent, azonban eltérő mértékben. 2000-ben még Heves, Jász-Nagykun-Szolnok és Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyékben volt a legmagasabb a teljes terhességmegszakítási arányszám, 2021-re Nógrád, Heves és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyék vették át a vezető szerepet az ezer nőre vetített 613–625 közötti arányszámmal, ami alacsonyabb ugyan a korábbi években

tapasztalt értékeknél, de a csökkenés mértéke az országos átlagtól elmarad. A fővárosban történt a legjelentősebb visszaesés (ezer nőre vetített mutató értéke: 2000: 816,3; 2010: 474,1; 2021: 253,6), ehhez hasonló volt a csökkenés mértéke Győr-Moson-Sopron vármegyében (2000: 557,3; 2010: 409,6; 2021: 244,2) is, így napjainkban e két terület rendelkezik a legalacsonyabb, legkedvezőbb mutatókkal. Tehát a legtöbb terhességmegszakítás az ország alacsonyabb jövedelmű régióiban, Észak-Magyarországon és a Dél-Dunántúlon számít a leggyakoribbnak.

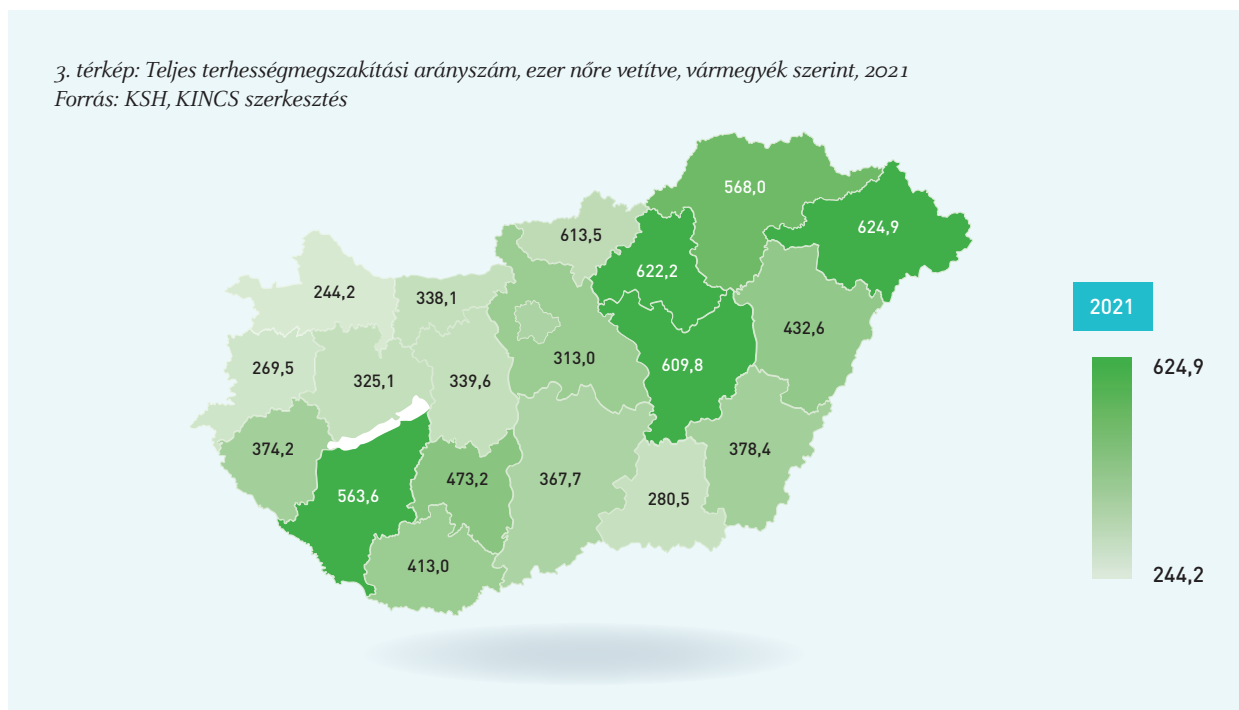
1. térkép: Teljes terhességmegszakítási arányszám, ezer nőre vetítve, vármegyék szerint, 2000
 Forrás: KSH, KINCS szerkesztés

2. térkép: Teljes terhességmegszakítási arányszám, ezer nőre vetítve, vármegyék szerint, 2010
 Forrás: KSH, KINCS szerkesztés

3. térkép: Teljes terhességmegszakítási arányszám, ezer nőre vetítve, vármegyék szerint, 2021
 Forrás: KSH, KINCS szerkesztés

4. táblázat: A teljes terhességmegszakítási arányszám (azaz ezer, 15-49 éves nőre jutó abortuszok száma) és az abban bekövetkezett csökkenés 2010 és 2021 között, Forrás: KSH, saját számítás

Vármegye	2010	2021	Változás 2010-hez képest
Budapest	474,1	253,6	-46,5%
Pest	562,6	313,0	-44,4%
Csongrád-Csanád	495,7	280,5	-43,4%
Győr-Moson-Sopron	409,6	244,2	-40,4%
Komárom-Esztergom	565,2	338,1	-40,2%
Békés	619,1	378,4	-38,9%
Baranya	654,1	413,0	-36,9%
Bács-Kiskun	579,3	367,7	-36,5%
Tolna	735,9	473,2	-35,7%
Fejér	518,0	339,6	-34,4%

Vármegye	2010	2021	Változás 2010-hez képest
Vas	404,6	269,5	-33,4%
Veszprém	461,3	325,1	-29,5%
Hajdú-Bihar	606,8	432,6	-28,7%
Borsod-Abaúj-Zemplén	754,5	568,0	-24,7%
Heves	823,7	622,2	-24,5%
Zala	483,4	374,2	-22,6%
Jász-Nagykun-Szolnok	775,0	609,8	-21,3%
Nógrád	777,5	613,5	-21,1%
Somogy	689,8	563,6	-18,3%
Szabolcs-Szatmár-Bereg	760,2	624,9	-17,8%

Attitűdök

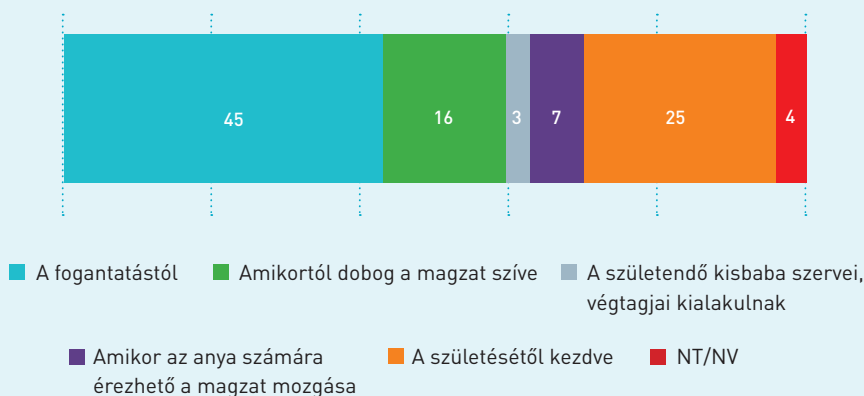
A KINCS 2022 májusi felmérése alapján a magyarok 45%-a a fogantatást tekinti az élet kezdetének, 16%-a pedig azt, amikor megdobban a magzat szíve. Tehát a magyarok közel kéthar-

da (61%-a) már a fejlődés rendkívül korai szakaszában gyermekként tekint a magzatra. A gyermekes válaszadók 48%-a a fogantatástól már gyermekként tekint a magzatra, a gyermektelenek esetében ez az arány 37%. Legnagyobb arányban az egyház tanításai szerinti vallásgyakorlók (65%),

a kisgyermekes anyák (62%), a nők (52%), a kétgyermekesek (51%), valamint a házások (50%) tekintik a fogantatást az élet kezdetének. A nők

jóval nagyobb arányban vélekednek így, mint a férfiak (36%). A 18-29 éveseknek viszont mindössze 29%-a számítja az életet a fogantatástól.

8. ábra: Mikortól kezdődik az élet, mikortól gyermek a gyermek? (%) (N=1000 fő), Forrás: KINCS

Az Ipsos 2021-ben online kutatás keretében vizsgálta, hogy a különböző országokban 2014 és 2021 között hogyan alakult az abortusz elfogadottsága. A felmérésben részt vevő európai országok közül mindenhol 70% felett volt az abortuszt részben vagy teljesen elfogadók aránya. Magyarországnál csak Lengyelországban és Olaszországban nagyobb az abortusz elutasítottsága. Az eredmények

szerint a magyar lakosság 59%-a egytértett azzal, hogy minden nőnek joga van megszakítani a nem kívánt terhességét, 20%-uk szerint pedig bizonyos körülmények között teheti meg ezt. A hazánkban megkérdezetteknek mindössze 4%-a mondta azt, hogy egyáltalán nem szabad engedélyezni a terhességszakítást, 8% szerint pedig csak akkor, ha a terhesség az anya életét veszélyezteti.

Összefoglalás

A KINCS kutatása szerint a magyarok többsége már a fejlődés rendkívül korai szakaszában gyermekként tekint a magzatra, különösen igaz ez az egyház tanításai szerinti vallásgyakorlókra, a kisgyermekes anyákra, a nőkre, a kétgyermekesekre, valamint a házásokra. A terhességszakítások száma közel harmadára csökkent az elmúlt 22 évben Magyarországon, 59 249 esetről 21 800 esetre. Az abortuszok számában a legnagyobb mértékű visszaesés a 30 év feletti és házasságban élő nőknél történt. A stabil párkapcsolat és számos családtámogatás, amelyek már a magzati korban is igénybe vehetők (családi adókedvezmény, csok,

babaváró) biztosítják a kiszámíthatóságot és az anyagi biztonságot a gyermekvállaláshoz. 2000-hez képest különösen a 2010 óta tartó időszakban gyorsult fel a terhességszakítások számának csökkenése, azóta csaknem feleződött a számuk. Ugyanakkor még mindig négy születésre jut egy abortusz, amiben a 2021-es adatok alapján a leginkább érintett csoportok, akik körében a legmagasabb az abortusz előfordulása: a 25 év alatti, gyermektelen, többségében hajadon nők, akik alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek, és az észak-magyarországi vagy a dél-dunántúli régióban élnek.

Felhasznált irodalom

- EUROSTAT (2023) Abortion indicators https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_fabortind/default/table?lang=en (letöltés: 2023. április 11.)
- Fiala Ch., A. Agostini, T. Bombas, R. Lertxundi, M. Lubusky, M. Parachini, K. Gemzell-Danielsson (2022) Abortion: legislation and statistics in Europe, *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, Vol. 27:4, 345-352, DOI: 10.1080/13625187.2022.2057469
- Ipsos (2021) Global views on abortion 2021 <https://www.ipsos.com/en/global-views-abortion-2021> (Utolsó letöltés: 2023. április 20.)
- Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (2022) Az élet kezdete a magyarok szerint https://www.koppmariaintezet.hu/docs/KINCS_Az_élet_kezdet_e_a_magyarok_szerint.pdf (Utolsó letöltés: 2023. május 20.)
- Központi Statisztikai Hivatal (2017a) Mikrocenzus 2016: Demográfiai adatok. www.ksh.hu/mikrocenzus2016 (Utolsó letöltés: 2023. április 5.)
- Központi Statisztikai Hivatal (2017b) Terhességmegszakítások, 1975–2016. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/terhessegmegsz16.pdf> (Utolsó letöltés: 2023. április 5.)
- Központi Statisztikai Hivatal (2018) Demográfiai Évkönyv 2017 https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/demografiai_evkonyv_2017.pdf (Utolsó letöltés: 2023. április 19.)
- Központi Statisztikai Hivatal (2019) Demográfiai Évkönyv 2018
- Központi Statisztikai Hivatal (2020) Demográfiai Évkönyv 2019
- Központi Statisztikai Hivatal (2021) Demográfiai Évkönyv 2020
- Központi Statisztikai Hivatal (2022) Demográfiai Évkönyv 2021

A kommunikáció jelentősége az örökbefogadási folyamatban és örökbefogadó családokban

Bevezetés

A családok szerepe mindig is fontos volt a társadalmakban, kortól és kultúrától függetlenül. A legfontosabb kötelék, amelyek az embert a létezéséhez kötik, a családé. A család fogalma a 20. század vége óta azonban megváltozott. Számos tényező járult hozzá ennek az elméletnek a fejlődéséhez. Az utóbbi években a kutatók egyre inkább a tranzakciós definíciókat használják a család fogalmának meghatározására. Így a családot olyan személyek intim csoportjaként lehet meghatározni, akiknél kialakult az összetartozás és a kollektív identitás érzése, valamint, akiknek közös a történelmük. Korábban a család strukturális megközelítést használták, amely szerint a családi közösséget az egyének biológiai kötelékek alapján alakították ki (Boreczky, 2015; Engler, 2020). Mindazonáltal a felülvizsgált definíció lehetővé teszi a kutatók számára, hogy a család határainak kiterjesztése eredményeként újszerű családtípusokat és formákat dolgozzanak ki (Noller & Fitzpatrick, 1993; Somlai, 2013). Gurman & Kriskern (1981) szerint a család egy egyedülálló kommunikációs rendszer. A családtagok különböző viselkedési kultúrával rendelkező egységet alkotnak, amelyet egyedi kontextusukhoz kell igazítani és megérteni (Koerner & Fitzpatrick, 2006). Ami ebből a szempontból még ennél is érdekesebb, az a kommunikáció szerepe az örökbefogadó családokban.

Kutatási kérdéseim a magyarországi örökbefogadó családok kommunikációjához kapcsolódnak. Többek között kíváncsi vagyok arra, milyen kommunikációs mintát követnek ezek a családok, milyen problémák adódhatnak, milyen egyedi kommunikációs kihívásokkal kell szembenéznük, illetve hogyan látják a családon belüli kommunikációjuk nyíltságát? Hipotézisem alapján az örökbefogadó családokban megfigyelhetők a kommunikációs problémák, azonban ezeket a szülők nem ismerik fel, amelynek okán kezelni sem képesek azokat.

Szakirodalmi áttekintő

Az örökbefogadás, mint intézmény meghatározása elengedhetetlen ahhoz, hogy megértsük a kommunikáció szerepét az örökbefogadó családokban. Az örökbefogadás jogi intézménye az ókori Róma óta egyszerre több célt is szolgált, és még ma is több célt szolgál. A történelem során szerepe jelentősen megváltozott. A 20. század közepén a gyermeknevelés és -gondozás értékes eszközévé vált. Ezzel szemben korábban szerződéses rendszerként fogták fel, amelynek elsődleges funkciója a családi vagyon védelme volt.

A családok jóléte mellett a gyermekek jóléte is kiemelten fontos volt. Minden gyermek megérdemli, hogy szerető családban nőjön fel, ahol mentális és fizikai fejlődése biztosított. E cél elérésének egyik alternatív eszköze az örökbefogadás. Az első örök-

befogadási törvény, amely a gyermekek jólétét hirdette, az 1851-es massachusettsi törvény volt (Brodzinsky & Schechter, 1990). Világszerte csak kevés olyan intézmény van, amelynek jogi szabályozása olyan biztos alapokon maradt fenn, mint az örökbefogadás. Törekvései és tartalma változott, de a fő irányvonal ugyanaz maradt, ami lehetővé teszi, hogy a 21. században is jelen legyen a család egyik formájaként.

A jól működő közösségek, így a család alapvető feltétele a kommunikáció (Aczél, 2023; Engler, 2020; Bochner, 1976; Bocsi, 2020). Megállapítást nyert, hogy a kommunikáció szerepe az örökbefogadó családokban is meghatározó. A családon belüli kihívások azonban minden családtípusban jelen vannak, és ez alól az örökbefogadó családok

sem kivételek. Számos előnye mellett számos akadálya is van mind a gyermek, mind a szülő számára. Az örökbefogadó szülők számára az első és legnagyobb próbatétel az örökbefogadással kapcsolatos információk megosztása oly módon, hogy az örökbefogadott gyermek megértse az örökbefogadás tényét és annak következményeit. (Brodzinsky, 2011). Ezenkívül a szülők számára komoly kommunikációs kihívást jelent, hogy beszélgetést kezdeményezzenek a gyermekkel, ezzel ösztönözzék a gyermekben az örökbefogadás történetéről szóló narratíva kialakulását.

Az ismétlődő családi történetek a családi narratívák részévé válnak, amelyek jelentősen hozzájárulnak a családtagok személyiségének és önképének fejlődéséhez. Az örökbefogadott gyermekek szociálisan elhelyezett visszaemlékezéseken keresztül építik fel a megértés keretét szüleik segítségével, akik leírják és elmagyarázzák az örök-

befogadásuk történetét. A szülők alapvető szerepet játszanak a gyermek kommunikációs kompetenciájának fejlesztésében (Wang et al., 2018). Számos tanulmány szerint a szülők kommunikációs kompetenciája közvetett módon, a családi kommunikációs mintákon keresztül kapcsolódik a gyermekükhöz vagy gyermekeikhez (Schrodt et al., 2009). A családi kommunikációs minták elmélete a családi kommunikáció általános megközelítést írja le, amely a szülő-gyermek kommunikációt, mint a közös szociális valóság megteremtésének eszközt hangsúlyozza. A családi kommunikációs minták elmélete nem értelmező és nem kritikai; azt állítja, hogy leírja, mi a családi kommunikáció és hogyan működik, nem pedig azt, hogyan lehetne értelmezni egy adott kontextusban, vagy milyennek kellene lennie egy adott ideológiai perspektíva alapján.

Családi kommunikációs minták elmélete

A családi kommunikációs minták elmélete (Family Communication Patterns Theory, FCP) szerint (Koerner & Fitzpatrick, 2002) a családon belüli kommunikáció módja befolyásolja a családi környezetet, amely a családi kapcsolatok alapját képezi. Négy családtípus különböztethető meg azáltal, hogy a családot a beszélgetés és a konformitás-orientáció szempontjából magas vagy alacsony szintre soroljuk: konszenzusos (magas konformitás, magas beszélgetés); pluralista (alacsony konformitás, magas beszélgetés); védelmező (magas konformitás, alacsony beszélgetés); vagy laissez-faire (alacsony konformitás, alacsony beszélgetés).

A konszenzuális családtípusba azokat a családokat sorolja a szakirodalom, akik egyaránt magas társalgási- és konformitási orientációval rendelkeznek. Kommunikációjukra jellemző, hogy szeretnék megőrizni a hierarchiát és a nyílt kommunikációt. Érdeklődnek az új ötletek iránt, amit szintén a nyílt társalgással tárnak fel közösen. A szülők a gyermekek mondanivalójának mindig nagy figyelmet szentelnek. Döntési mechanizmusukra jellemző, hogy a szülők határozzák meg a döntéseket, de minden esetben figyelnek arra, hogy a gyerekek és a család értékei legyenek előtérbe helyezve.

A pluralisztikus családtípusba azok a családok tartoznak, akiknek a társalgás-orientációja magas, azonban a konformitás-orientációjuk alacsony

fokú. Kommunikációjukra jellemző a nyíltság és a kötetlenség. A család minden tagja aktívan részt vesz a diskurzusokban, ahol a témák széles köre kerül terítékre. A szülők nem érzik annak szükségét, hogy kontrolálják a gyermekük döntéshozatali folyamatait vagy hogy mindenképp a közös egyetértésre törekedjenek velük. Attitűdjükre jellemző, hogy a diskurzusok alkalmával az egymást támogató érvek alapján értékelik sikeresnek vagy éppen sikertelennek a végső eredményt (Koerner & Fitzpatrick, 1997).

Védelmező családtípusba azok a családok sorolhatók, akik alacsony fokú társalgás-orientációval rendelkeznek, míg a konformitás-orientációjuk magasnak tekinthető. A kommunikációt ezekben a családokban a szülői tekintélynek való engedelmesség határozza meg. Hiányzik a diskurzusokból a nyíltság és az őszinteség, melynek okán a gyermekeket szüleik teljes mértékben kihagyják a döntéshozatali folyamatokból. Ezt azért teszik, mert úgy vélik, hogy szülőként az ő feladatkoruk és felelősségük meghozni minden döntést a család és a gyermekek érdekében. Érvelésüket és döntéseik indokát nem magyarázzák meg a gyermeküknek. A konfliktusokat negatívan élik meg a családtagok, köszönhetően a magas konformitás-orientációjuknak. További jellemzője az ilyen családoknak, hogy mivel a társalgás-orientáció-

juk alacsony, ezért a konfliktusok megoldásában sem működnek hatékonyan, mivel hiányoznak az alapvető és szükséges készségek ahhoz, hogy produktívan megoldják ezeket. Azok a gyermekek, akik a védelmező családtípusban nőnek fel, nem bíznak a saját döntéshozatalukban és nem értékelik a beszélgetések fontosságát.

Laissez-faire családtípus, vagyis szabadon engedő, nem beavatkozó családtípusba azok a családok tartoznak, akik alacsony társalgási és konformitási-orientációkkal rendelkeznek. Az interakciókra jellemző, hogy élettelenek és ritkán fordulnak elő. Kevés témát érintenek a beszélgetések alkalmával. A döntéshozatalokat tekintve a szülők úgy gondolják, hogy mindenkinek egyedül kell meghoznia a döntéseket és nem érdekli őket, hogy a gyermekek hogyan döntenek. A Laissez-faire családok érzelmileg elváltan élnek egymással, nem értékelik sem a társalgás sem a konformitás-orientációt. A konfliktusokat beszélgetés hiánya okán kerülik. Reuter és Koerner (2008) az FCP alkalmazásával a serdülők új otthoni szituációkhoz történő alkalmazkodásának kutatásakor azt találták, hogy az örökbefogadott és nem örökbefogadott gyermekeket nevelő családok alkalmazkodási folyamata az FCP tekintetében hasonló. Végül a szerzőpáros arra a következtetésre jutott, hogy az örökbefogadottaknak fontos, hogy családjuk nyitott és elkötelezett legyen, valamint a családtagok közötti folyamatos, nyílt párbeszédnek is nagy jelentőséget tulajdonítanak. A társalgás-orientáció önmagában nagymértékben befolyásolta az örökbefogadottak örökbefogadási nyitottság-érzelését, vagyis azt, hogy az örökbefogadottak mennyire tartják nyitottnak, őszintének és megközelíthetőnek örökbefogadó szüleiket az örökbefogadással kapcsolatos kérdésekben (Horstman, et al., 2016).

A családon belüli kommunikáció és az örökbefogadás kapcsolatát leginkább Brodzinsky nevéhez tudjuk kapcsolni. Az ő kutatásai, tanulmányai középpontjában az örökbefogadási státusz áll, valamint annak közvetlen hatása a családi kommunikációra. Ilyen például, hogy a beszélgetések mennyisége változik-e a párok között vagy a családban miután megvalósult az örökbefogadás, avagy milyen mértékűek a kialakult konfliktusok. Az örökbefogadó családokban a kommunikáció egyik fő tartalmi összetevője, hogy a gyermekek életében bekövetkező változásokat, és a tematikus eseményekkel kapcsolatos információkat meg-

osztják egymással. Ilyen témák például a befogadott gyermek családjának elvesztése vagy a születési országból történő távozás nemzetközi örökbefogadás esetében. Fontos kommunikációs feladata a befogadó szülőknek, hogy minek adjanak értelmet és támogassák a gyermeküket abban, hogy minél jobban megértse a múltját, jelenét, valamint segítsék őt az érzelmi kihívásaiban és az integrációs folyamatokban (Barosso & Barbosa-Ducharne, 2019). Az őszinte és nyílt kommunikációtól való félelem a befogadó szülőkben egy hétköznapi jelenségnek tekinthető, mivel a kommunikáció érzelmi konnotációja megrémítheti őket. Különösképpen az örökbefogadás első szakaszában jellemző a szülőkre egyfajta félelem, mert a családban ekkor épülnek ki a tagok között a kötődés új kötelei (Conti et al, 2011). Az örökbefogadási és a születési család között mindenképpen egy nagyon erős kapcsolat van már a kezdetektől fogva. Ezt a rendkívül erős kapcsolatot a gyermek teremti meg a két szülőpár között. Ennek okán még fontosabb az, hogy megértjük a nyílt kommunikáció fejlődési és időzítési folyamatát. Az örökbefogadott gyermekek gyakran gondolkodnak el azon, hogy miért lettek örökbeadva. Felteszik maguknak a kérdést, hogy a döntés vajon szándékosan hozták-e meg vagy egy elkerülhetetlen folyamat eredményeképpen kényszerhelyzet szülte (Brodzinsky, 2011). Igyekeznek elképzelni a vér szerinti szüleik indítékait, az ezzel kapcsolatos érzelmeiket és gyakran serdülőkorban kezdik el feltenni a születési családjukkal kapcsolatos kérdéseiket a befogadó szüleiknek (Chistolini, 2010). A témával foglalkozó kutatások és tanulmányok túlnyomó többsége ezért a kamaszkori örökbefogadott családi kommunikációt vizsgálja, és kevésbé a gyermekkori szakaszt. A gyermekek életkora és kognitív fejlődése nagy mértékben befolyásolja, hogy miképpen értik meg az örökbefogadási történeteiket és az ezzel kapcsolatos témákat, valamint hogyan integrálják a múltbéli és a jelenlegi tapasztalataikat. A három és hat év közötti gyermekek nem képesek mélyen megérteni azt, hogy mint is jelent az örökbefogadás, azonban, ha olyan családban nőnek fel, ahol a családon belüli kommunikáció nyílt, akkor megtanulják az örökbefogadás nyelvét, megjegyzik és elsajátítják az örökbefogadással kapcsolatos kifejezéseket. Az örökbefogadás tényleges értelmének tudatosítása hat és tizenkét év között kezdődik, ami az új

kognitív kompetenciák kialakulásának és a származás iránti fokozatos kíváncsiságnak köszönhető (Chistolini, 2010). A születési családdal történő kapcsolattartás és az örökbefogadásról szóló információk megszerzése vagy a kommunikáció, mind pozitív hatással van az örökbefogadott gyermek fejlődésére. Fontos a bátorítás, a gondoskodás és a támogatás, hogy a gyermek azt érezhesse, bátran kezdeményezhet párbeszédet a témában. Az örökbefogadó szülők kommunikációs felada-

ta ekkor az, hogy közvetítsék az örökbefogadott gyermek kapcsolatát a születési családjával, ha van kapcsolat a születési és az örökbefogadó családok között, támogassák a gyermeket abban, hogy értelmet adjon az elhagyásának és az elszakadásnak születési családjától (Von Korff & L. Grotevant, 2011). Titkos örökbefogadási forma esetében, amikor nem áll fenn a kapcsolat, akkor is szükséges a nyílt kommunikáció, hiszen az ezzel járó pozitív hatások a gyermekben ugyanúgy jelen vannak.

Módszertan

A tanulmány kutatási módszertana egyaránt alkalmaz kvalitatív és kvantitatív módszert. Kvalitatív kutatás esetében szövegelemzés szintjén elemzi az Örökbefogadás tanfolyam tanulói jegyzetét.¹ Kvantitatív kutatási módszertan esetében kérdőíves felmérés készült. A kérdések az alábbi blokkokra bontva szerepeltek: demográfiai blokk, örökbefogadási tanfolyamok blokk, családon belüli kommunikáció blokk, végül pedig az örökbefogadásról blokk. Ennek oka, hogy átláthatóbb és értelmezhetőbb legyen a kapott adatokat összegezni, összevetni. A kérdőívben összesen tizenhat kérdés szerepelt, amelyek között egyaránt sze-

repeltek feleletválasztós, kifejtős kérdések. A kérdőív első körben a Facebookon található „Örökbefogadó szülők” zárt csoportban került megosztásra, ahol negyven kitöltőt sikerült összegyűjteni egy hét leforgása alatt. Ezt követően alkalmaztam a hólabda módszert, aminek köszönhetően további egy hét alatt negyvenről kettőszázharminchétre emelkedett a kérdőívet kitöltők száma. A visszajelzések alapján egy alkalommal módosult a zárt örökbefogadás meghatározás titkos örökbefogadásra. Ennek oka, hogy a magyar jogi meghatározás minden esetben 'titkos' kifejezést használja, míg a nemzetközi szakirodalom a 'close'-t.

Eredmények – Szövegelemzés

Az Örökbefogadói tanfolyam Tanulói kézikönyvét a Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft. adta ki 2018-ban. A kézikönyv tizenkét fejezetet tartalmaz. EV – jelen tanulmány keretein túlmutat a szakértővel készült interjú bemutatása – betekintést engedett a kézikönyv felépítésébe, amely a következő logikát követi: az első fejezetben az örökbefogadásról van szó, azon belül is a magyarországi jogszabályokról, engedélyezésekről, az örökbefogadás menetéről és típusairól. Az 1. 10. 1. pont konkrét magyarországi jogszabályi gyűjteményt összesít. A második fejezetben a sikeres örökbefogadási feltételeket bontja le a kézikönyv. Szó van pszichológiai és egészségügyi alkalmasságról, környezeti feltételekről, valamint a vizsgálatok szükségességéről és jelentőségéről. A harmadik fejezet az örökbefogadható gyermekek speciális nehézségeit írja le, figyelem-

mel arra, milyen típusai ismertek a befogadott gyermekek nevelésbe vétel okán létrejött traumáinak, milyen problémák adódhatnak a gyermekotthoni életből fakadóan, milyen lelki sérülések maradhatnak meg az örökbefogadást megelőző időszakból, majd pedig a bizalom helyreállításának feltételeiről olvashatunk. A fejezet végén röviden az örökbefogadással járó nehézségekről és a beilleszkedési problémákról tudhatunk meg többet. A negyedik fejezet a gyermekek fejlődését, örökletes és hozott adottságait, az agressziót és a szocializációt fűzi egybe. A 4.2.2.-es pontban a család szocializációs funkciói külön alcímet kaptak a tartalomjegyzékben, amelyről az oldalon csupán ennyit olvashatunk:

„A családnak bizonyos szocializációs funkciókat kell látnia annak érdekében, hogy a szocializáció folyamata a megfelelő módon menjen végbe.”

¹Ez a kiadvány a Családbarát ország kiemelt projekt EFOP-1.2.6-VEKOP-17-2017-00001 Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Szervezet EFOP-1.2.6-VEKOP-17-2017-00001 projektje keretében készült".

Ezt követően a d., alpontban van szó először a kommunikációról, ahol a kommunikáció rendjének megalapozottságát írja le a kézikönyv:

„A gagyogás korszakától kezdve az utánzás révén zajlik a beszéd tanulása. Az első utánzási minták a családtagok.”

„Ahhoz, hogy a gyerek beszélni tudjon, beszélő környezetre van szükség. Ez a környezet a család.”

A kommunikáció explicit módon ebben a részben jelenik meg:

„A verbális kommunikáció (beszéd) mellett komoly szerepe van a non-verbális kommunikációnak. A non-verbális jelek tipikus megnyilvánulásai a mimika, a tekintet (szemkontaktus), a szemmozgás, az ún. vokális jelek, mint a hangnem, hanghordozás, hangerő, hangszín, továbbá a gesztusok, testtartás, távolságtartás.”

A Tanulói jegyzet ötödik fejezete teljes egészében a veszteség témakörét járja körül. Ezt a témát EV az interjú alkalmával külön kiemelte, jelezve, hogy a tanfolyamokon jelentős szekciót biztosítanak a témának. A kézikönyvben említik a gyermek és mindkét szülői oldal veszteségeit, azok feldolgozási lehetőségeit. Az 5.4.2, 5.5., 5.5.1. alfejezetekben a vér szerinti szülők veszteségeinek megértése kerül előtérbe. Miért fontos, hogy a befogadott gyermek és a befogadó szülő is elfogadja, jobb esetben megértse az örökbeadók döntését. A hatodik fejezet fő témája a kötődés. A fejezet egy oldalon keresztül ír a kötődés jellemzőiről, a mély és tartós kötődés jelentőségéről és fogalmáról, valamint a gyermek fejlődésének alapfeltételeiről és a kötődés szerepéről a gyermek életében. A további hat oldalban a kötődési mintákról, az örökbefogadás következtében a gyermekekre ható tényezőkről a korai biztonságos kötődés sérüléséről, illetve az örökbefogadó szülő és örökbefogadott gyermek kapcsolatát nehezítő tényezőkről ír a kézikönyv. Míg a hatodik fejezet tizenegy oldalas, addig a hetedik fejezet húsz oldalas ölel fel az örökbefogadó szülők és gyermek megismerkedéséről, a sikeres és sikertelen összhang megtalálásáról, végül pedig a visszautasításról. Érdekes, hogy a kézikönyv a megismerkedés vagy ismerkedés kifejezések helyett mindvégig a barátkozás fogalmát használja. Például a 7.3.-as, a 7.3.1.-es, és a 7.3.3.-as alfejezetekben, ahol a barátkozás folyamatát, menetét és tervezésének általános szem-

pontjait olvashatjuk. A nyolcadik fejezet a konfliktust és a konfliktuskezelést fogalmazza meg hét oldalban. Alfejezetekben röviden a dackorszak és a kamaszkor is említésre kerül.

A kilencedik fejezet csupán négy oldal, melynek fő témája a családi és a vér szerinti szülőkkel való kapcsolatok jelentősége a gyermek szemszögéből. A tizedik fejezet középpontjában a speciális szülői feladatok, a gyermek beilleszkedésének három fázisa, az identitás témaköre, illetve a származás megismerése és a normatív krízis áll. A 10.8.4.-es alfejezet Tanácsok az örökbefogadóknek a gyermekekben felmerülő nehéz kérdések megválaszolásához címet kapta. Nehéz kérdésként említi a kézikönyv például azt, hogy ha a gyermeknek a vér szerinti szülei börtönben vannak. Erre az esetre az alábbi válaszopciót javasolja a kiadvány: *„Vulgarizálás nélkül ki kell mondanunk, hogy bár sok szempontból lehet, hogy rendes emberek, de anyukádnak, vagy apukádnak nem volt türelme a gyerekekhez, nem tudta, hogyan kell egy kisgyerekekkel bánni. Bizony az is előfordult, hogy megütött, amit nem szabad. Mi nem fogunk megverni, mert nem értünk egyet vele.”*

Másik kérdés, amit említ a kézikönyv, hogy a gyermeknek drogosok vagy alkoholisták a szülei, akkor azt miképpen tudja jól kommunikálva megválaszolni a befogadó szülő:

„Anyukádnak sok felnőtt gondja, problémája volt, ami miatt rossz kedve volt, és ezért nem tudott téged gondozni. Előfordult, hogy sok nyugtató tablettát vett be és elaludt, így nem tudott rád vigyázni. Máskor sok bort ivott és attól lett ideges, haragos, türelmetlen lett, kiabált veled, vagy magadra hagyott, elment kocsmába, mert nem szeretett egyedül lenni. A kisgyermeket pedig nem szabad magukra hagyni, mert baj történhet velük.”

Abban az esetben, ha a befogadott gyermek szülei kiskorúak az alábbi válasz lehetőséget tanácsot olvashatjuk:

„Ne mondjuk, hogy még nagyon fiatal volt. Ez az ábránd egy szép fiatal anyáról ellenünk dolgozik. Mondjuk inkább azt, hogy még szinte gyerek volt, éretlen volt az anyaságra. Még nem volt szakmája sem, még tanulnia kellett. És nem csak szakmát, de azt is meg kellett tanulnia, hogy milyennek kell lennie egy szülőnek, hogyan kell bánni egy kisgyerekekkel.”

A tizenegyedik fejezet a leghosszabb a kiadványban a maga huszonhat oldalával. Témája többek között az érzékenyítés fontossága azokban az esetekben, ha valamilyen speciális egészségügyi problémával rendelkezik az örökbefogadható gyermek. Szó esik az előítéletekről, azok kezeléséről szűk és tág családi környezetben, a különböző származású gyermekek elfogadásának elősegítéséről, nagyobb életkorú gyermek örökbefogadásáról, a gyermek testi, értelmi és mozgásfejlődésének lehetséges eltéréseiről. A fejezet közepétől az érzelmszabályozási problémák, a gyermek múltja és annak megőrzése, valamint a vér szerinti családban előforduló egészségi állapotok, betegségek lehetséges hatásairól tud meg többet a leendő örökbefogadási tanfolyamot tartó tréner. A fejezet utolsó két oldalán pedig a vér szerinti testvérek örökbefogadási lehetőségeiről, folyamatáról esik szó. A tizenkettedik, és egyben utolsó fejezetben az utánkötetés célját, hasznát és lehetőségeit olvashatjuk, illetve a más befogadó családokkal való kapcsolattartás jelentőségét ismerhetjük meg, mind az örökbefogadó szülőkre, mind a gyermekekre nézve, hogy milyen fontos más befogadó családokkal kapcsolatban lenni. A kézikönyv végén ajánlott irodalmat találunk, valamint a témával foglalkozó mesekönyveket.

Az ajánlott irodalom egy oldalon szerepel. Legrégebbi 1980-as, míg a legfrissebb egy 2013-as kiadvány, mindkettő külföldi szerzőtől. Magyarországi szerzők közül megtaláljuk Vekerdy Tamás: *Kérdezz-felelek* című könyvét (1999), Mészáros Krisztina: *Sikerek és buktatók az örökbefogadásban* (2006) című szakfolyóirati részét, amely a *Család, Gyermek, Ifjúság XV. évfolyamának 1. számában* jelent meg és Korbuly Ágnes: *Más-e az örökbe fogadott gyerek a vér szerinti családban nevelkedő társaihoz képest?* (2006) című szakfolyóirati részét, amely szintén a *Család, Gyermek Ifjúság folyóirat XV. évfolyamának 1. számában* jelent meg.

Eredmények – Kérdőív

A kutatási kérdőív több témablokkból tevődik össze, mint a demográfiai adatok, örökbefogadói tréninggel kapcsolatos kérdések, családi kommunikációra vonatkozó kérdések, illetve az örökbefogadással kapcsolatos kérdések. A kérdőívet 237 fő töltötte ki, amelyből 158 fő rendelkezik felsőfokú végzettséggel, 70 fő érettségivel vagy azzal

Ezen kívül további hazai szerzők is megemlíthetők, mint például Hevesi Katalin és Bogár Zsuzsa. Hevesi Katalin művét a Mózeskosár Egyesület adta ki, míg Bogár Zsuzsáét az Ágacska Alapítvány. A felsorolásban összesen öt darab egyesületi kiadás található, melyből kettő az Ágacska Alapítványhoz köthető és három a Mózeskosár Egyesülethez. Külföldi szerzők közül Moritarty Sinéad 2006-ban, 2007-ben és 2008-ban kiadott műveit az Európa Könyvkiadó tette közzé, ezen felül megjelenik még a Mérték Kiadó, a Park Könyvkiadó, az Asserativ Kiadó és a Medicina Kiadó is. A felsorolt ajánlott irodalmak egyike sem jelenik meg hivatkozás szerűen a kézikönyv tartalmi részében.

Mesekönyvi ajánlásképpen összesen tizennégy könyvet találunk a kiadvány legvégén. Legrégebbi Wilson Jacqueline 2002-es *Ki mer többet?* című mesekönyve, míg a legfrissebbek Bálint Ágnes: *Mazsola és Tádé* (2017), valamint Paulon Viktória: *Kisrigók: három gyerek hazatalál* (2017) című műve. A kiadókat megvizsgálva egy alapítványi szerepel a felsorolásban, amely a Találkozás Személyközpontú Alapítvány.

Minden fejezet végén egy kérdésgyűjtemény található, ami az aktuális fejezet elsajátításában lehet a segítségére az olvasónak. A kézikönyv szövegezése T./1. személyben íródott, ami bevonódottságot és szubjektivitásérzést kelti, ahogyan azt a következő részletben is: „Nem vitatjuk a tényt, hogy nem minden vér szerinti szülő tudja biztosítani a gyermek fejlődésének optimális feltételeit, de ennek a problémának a megoldása itt és most nem a mi feladatunk. Próbáljunk úgy gondolni rájuk, hogy ha nem lennének, akkor nem lennének örökbe fogadható gyerekek sem.” A kommunikáció explicit módon egy alkalommal kerül megemlítésre, mikor a verbális és non-verbális kommunikációról ír a kézikönyv, míg implicit módon több alkalommal is előfordul, mint például a konfliktuskezelés leírásában.

egyenértékű középszintű végzettséggel, míg 9 főnek alapfokú képzettsége van. A 2020-as évtől Magyarországon az új jogi szabályozás szerint már nem kötelezik a leendő szülőket a tanfolyam elvégzésére, azonban a szervezetek erősen ajánlják a jelenlétet. A kérdőív kitöltési eredményei szerint a válaszadók 93,7%-a részt vett ezen a tanfolya-

mon, míg 7,3%-uk nem is tervez elmenni rá. Ezzel kapcsolatban talán nem meglepő eredmény, hogy a kitöltők 89%-a nem ért egyet azzal, hogy már nem kötelező az örökbefogadási tanfolyami részvétel.

Kíváncsi voltam arra is, hogy a tanfolyamon résztvevő szülőknek vannak-e igényeik arra vonatkozóan, hogy kommunikációs kérdésekről, témákról beszéljenek az oktatók egy képzés alkalmával. A reakció egyértelműen igen volt, mindösszesen tizennégy fő adott nemleges választ a kérdésre. A tanfolyami Tanulói jegyzetben konkrét kommunikációs stratégiákról vagy kutatásokról, elméletekről nem esik szó.

A családon belüli kommunikációs blokk öt kérdést foglal magában. Első kérdésben, hogy kerülnek-e bizonyos témákat az örökbefogadással kapcsolatban akkor, ha otthon, családi környezetben beszélgetnek? 90,3%-a a kitöltőknek nem kerül témákat az örökbefogadással kapcsolatban akkor, ha otthon, családi környezetben beszélgetnek, míg mindössze 6,3%-uk élt az igen lehetőséggel, ami pozitívnak mondható. Azonban a következő kérdés érdekes eredményeket hozott: opcionálisan lehetett megválaszolni a kérdést, miszerint, ha az előző részben igennel válaszolt a kitöltő, akkor azt kértem, hogy írjon példát az esetre. Negyvennégyen adtak választ erre a kérdésre, azonban volt értékelhetetlen adat is közöttük. Legérdekesebb példák:

„Kinek a hasában voltam. Hogy hívják?”

„Életet adó teljes neve, pontos családi körülményei.”

„A fiam (22 éves) jó ideje nem foglalkozik a kérdéssel, tehát nem kerüljük a témát, de már nincs szó róla.”

„Azokat, amikre még nem kérdezett rá magától a gyerek.”

„Mi történt a szülő anyjával?”

„Azt, hogy roma származású.”

A származásról való nehéz kommunikáció adódhat abból is, hogy titkos örökbefogadás esetén a szülők nem ismerik a gyermek előéletével kapcsolatos körülményeit. Abban az esetben, ha nyílt örökbefogadás történt, ezek kommunikációs gátaknak tekinthetők. Nehéz témakörnek számít a válaszok alapján a származás, a szülőanyával kapcsolatos adatok, valamint, hogy a családtagok nem merik kifejteni véleményüket az örökbefogadó szülők felé. Gyakran a nagyszülők azok, akik nem tudnak megbékélni az örökbefogadás tényé-

vel: „A leendő nagyszülők nem mondják nyíltan a szemünkbe, hogy nem tetszik nekik, hogy örökbe szeretnék fogadni.” Másik gyakori eset, hogy a közeli családtagok nem szeretnék, ha az adottól eltérő származású gyermek kerülne be a családba: „Első örökbefogadásunkkor sógorom utólag vallotta be, hogy megkönnyebbült, amikor látta, hogy nem roma származású gyermeket kaptunk.” A következő példában az örökbefogadó szülő a fiktív gyilkosságot kapcsolatba hozta a családdá válással: *„Egyszer a gyerekem azt mondta, dögöljön meg az anyám. Mondom, mit mondtál rám? Ja, nem rád, hanem aki megszült. Na, mondom akkor gyere, beszéljük ezt meg, hogy értetted? Szépen megbeszéltük, hogy mi csak köszönettel tartozunk neki, hogy így döntött és nem megölt, mert mi így lehetünk egy család...”*

A következő kérdés a családon belüli kommunikációs problémák felismerésére vonatkozott, ahol egyszerre több választ is be tudtak jelölni a kitöltők. A válaszok kimagasló része arra vonatkozik, hogy a szülők úgy gondolják, nincsenek családon belüli kommunikációs problémáik. A második leggyakrabban megjelölt válasz, hogy úgy érzik nem kommunikálnak eleget családon belül, míg a harmadik, hogy nem kommunikálnak tudatosan. Szintén egy fontos és sokatmondó eredmény ezzel kapcsolatban, hogy ha a szülőknek lenne lehetőségük családon belüli kommunikációs tanácsadáson részt venni vagy további témákkal kapcsolatos kommunikációs foglalkozáson, akkor 67,5 százalékuk igénybe venné, míg csupán 32,5 százalékuk nem. Azért érdekes az adat, mert az előző kérdésre az volt a jellemző válasz, hogy nincs családon belüli kommunikációs problémájuk saját megítélésük szerint, azonban, ha lenne lehetőség, úgy tűnik, igénybe vennék a kommunikációs tanácsadást.

A nyílt kommunikáció fontos eleme az örökbefogadói családon belüli kommunikációnak, éppen ezért ezzel kapcsolatosan is szerepelt kérdés a felmérésben. Ebben azt kérdeztük meg, hogy a kitöltők saját véleménye szerint mennyire kommunikálnak nyíltan gyermekükkel az örökbefogadási történetéről. A kérdésre adott válaszokból megtudható, hogy a szülők többsége úgy véli, nyíltan beszél a gyermekkel a történetével kapcsolatban.

Az utolsó témablokk az örökbefogadásra vonatkozik, melynél az első kérdés a befogadott gyermekek életkorára vonatkozott. Az eredmény azt mutatta, hogy a kérdőívet kitöltők szülők 37,1 százaléka 0-3 év közötti gyermeket, 33,3 százalékuk 6-10 év közöttit, végül pedig 17,3 százalékuk 10+ éves gyermeket fogadott örökbe. A nemek

arányát tekintve az adatok szépen megoszlanak a fiúk és a lányok között, csupán néhány százalékpont a különbség közöttük, lány 49,4%, fiú 50,6%. A kérdőív utolsó kérdésében a nyílt és titkos örökbefogadási arányra adtak választ a kitöltők. A válaszok alapján 45,6% nyílt, míg 54,4% titkos örökbefogadással fogadta örökbe gyermekét.

Összegzés

A hipotézisem, miszerint az örökbefogadó családokban vannak családon belüli kommunikációs problémák, azonban ezeket a szülők nem ismerik fel, ennek okán kezelni sem képesek azokat, beigazolódott. Konkrét kérdéseket tettem fel a családon belüli kommunikációs problémákról, azok észleléséről. A válaszokból kirajzolódott, hogy ugyan a szülők azt gondolják és érzik, hogy nincsen kommunikációs problémájuk családon belül, azonban a példánál több olyat is írtak, amelyeket kommunikációs természetűnek (is) tekinthetünk. Tipikus kommunikációs probléma volt továbbá, hogy nem beszélnek eleget otthon a családtagok. Vélhetően az egyik ok, amiért nem képesek felismerni a speciálisabb vagy egyedibb problémákat sem, az, hogy a felkészítő tanfolyamokon nem kerül előtérbe, nem tematizálódik a kommunikáció fontossága.

A kérdőívet kitöltők között egyértelműen kirajzolódott az az igény, hogy szívesen részt vennének további, kommunikációval kapcsolatos tanfolyamokon. Észrevehető a kettősség ezzel kapcsolatban: ugyan a szülők azt vallják nincsen családon belüli kommunikációs problémájuk, mégis elmenének kommunikációs tanácsadásra vagy tréningre. Mindebből levonható az a következtetés, hogy

ez egy vakfolt a szülők körében. A kommunikáció tudatos alkalmazása elkerülhetetlen a sikeres családon belüli kommunikációhoz. A Brodzinsky által leírt örökbefogadási kommunikáció három szintjének megismerése, elsajátítása biztos alapot és kiindulópontot adhat a kommunikációs problémák felismeréséhez.

A fenti eredmények alapot adhatnak a későbbi kutatásoknak, melyekben a családon belüli kommunikációs problémákat szeparáltan csak a nyílt, vagy csak a titkos örökbefogadások esetében vizsgálom meg, illetve a kettő örökbefogadási forma összehasonlítása következhetne az új eredmények ismeretében. Új kutatási kérdés lehet, hogy vajon a titkos örökbefogadás több kommunikációs problémát rejt-e családon belül, mint a nyílt örökbefogadás? Van-e összefüggése az örökbefogadás formájának a kommunikáció zártságával, titkoságával?

A kutatás limitációi közé tartozik, hogy társadalmilag és jogilag érzékeny témáról van szó. A kérdőív bővítésével, az értékpreferenciák és a családi kommunikációs klímavizsgálatok blokkjainak további beledolgozásával, illetve további oktatói interjúk készítésével tovább fejleszthető a kutatás.

Felhasznált irodalom

- Aczél, P. (2023). *Párbeszéd és kommunikáció a családban*. Médiaklikk. Budapest.
- Barosso, R., Barbosa-Ducharme, M. (2019). *Adoption-related feelings, loss, and curiosity about origins in adopted adolescents*. *Clin Child Psychol Psychiatry*, 24(4), 876-891. doi: 10.1177/1359104519858117. Epub 2019 Jun 23.
- Bochner, S., Buker, E. A., & McLeod, B. M. (1976). *Communication patterns in an international student dormitory: A modification of the small world method*. *Journal of Applied Social Psychology*, 6(3), 275-290. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.1976.tb01331.x>
- Brodzinsky, D. M., & Schechter, M. D. (Eds.). (1990). *The psychology of adoption*. Oxford University Press.
- Bocsi, V. (2020). *A családi idő a mérlegen*. *KAPOCS*, 2020(2), 32-44.
- Boreczky, Á. (2015). *Családkutatások nevelésszociológiai nézőpontból*. In: Varga A. (szerk.): *A nevelésszociológia alapjai*. Pécs, 103-135.

- Brodzinsky, D. M. (2011). *Children's Understanding of Adoption: Developmental and Clinical Implications*. *Prof. Psychol. Res. Pract.* 2011, 42, 200–207.
- Chistolini, M. (2010). *La Famiglia Adottiva*; Franco Angeli: Milano, Italy.
- Conti, P.; D'Angelo, S. L.; Omar, H. A. (2011). *Parenting Adolescents*; Nova Science Publishers, Inc.: Hauppauge, NY, USA, 2011; Volume 1, ISBN 9781608763573
- Grisken S. A., & Kniskern, D. P. (1981). *Handbook Of Family Therapy*, Routledge.
- Engler, Á. (2020). A szülőket és pedagógusokat segítő családpolitikai intézkedések hatása és igénye. *KAPOCS*, 2020(2), 81-91.
- Engler, Á. (2020). Családi közösségek. In: Puzsai, G. (szerk.): *Nevelésszociológia: Elméletek, közösségek, kontextusok*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Könyvkiadó. 133-159.
- Horstman, K. H., Hays, A., & Maliski, R. (2016). *Parent-Child Interaction*. In book: *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. Publisher: Oxford University. Doi: 10.1093/acrefore/9780190228613.013.278
- Koerner, A. F., & Fitzpatrick, M. A. (2002). *Toward a Theory of Family Communication*. In.: *Communication Theory*. 12(1), 70-91. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2002.tb00160.x>
- Koerner, A. F., & Fitzpatrick, M. A. (2006). *Family Communication Patterns Theory: A Social Cognitive Approach*. In D. O. Braithwaite & L. A. Baxter (Eds.), *Engaging theories in family communication: Multiple perspectives 50–65*. Sage Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781452204420.n4>
- Ruether, M. A., & Koerner, A. F. (2008). *The Effect of Family Communication Patterns on Adopted Adolescent Adjustment*. *Journal of Marriage and Family*. 70(3), 715-727.
- Noller P., & Fitzpatrick, M. A. (1993). *Communication in family relationships*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Schrodt, P., Ledbetter, A. M., Jernberg, K. A., Larson, L., Brown, N., & Glonek, K. (2009). *Family communication patterns as mediators of communication competence in the parent-child relationship*. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(6-7), 853–874. doi: <https://doi.org/10.1177/0265407509345649>
- Somlai, P. (2013). *Család 2.0 - Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig*. Budapest, Napvilág Kiadó.
- Vangelisti, A. L. (2021). *The Routledge Handbook of Family Communication*. New York, Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003043423>
- Von Korff, L., & Grotevant, H. D. (2011). *Contact in adoption and adoptive identity formation: The mediating role of family conversation*. *Journal of Family Psychology*, 25(3), 393–401. <https://doi.org/10.1037/a0023388>
- Wang, N., Roaché, D. J., & Pusateri, K. B. (2018). *Associations Between Parents' and Young Adults' Face-to-Face and Technologically Mediated Communication Competence: The Role of Family Communication Patterns*. *Communication Research*, doi:10.1177/0093650217750972Downloaded: 2022.11.17.
- Wrobel, G., Helder, E. & Marr, E. (2020). *The Routledge Handbook of Adoption*. London, Routledge. ISBN: 9780429432040

Ambrus Eszter, Dr. Varga Péter, Dr. Nusser Nóra

A harkányi balneo – fizioterápiás kezelések hatása női meddőségben

Betekintő

Magyarország rendkívül gazdag termál- és ásványvizekben a kedvező geológiai adottságoknak köszönhetően. A természetes ásványvizek, az iszap, és a természetben előforduló gázok orvosi felhasználását balneoterápiának nevezzük. A természetes gyógyhatású anyagok, így a gyógyvíz mind önálló, mind kiegészítő alkalmazása fontos tényező a különböző nőgyógyászati betegségekben, mint a meddőség különböző formái, endometriosis, krónikus kismencedei gyulladások, összenövések és krónikus kismencedei fájdalom, műtétek utáni rehabilitáció, illetve a változó korral összefüggő bizonyos kórállapotok. Meddőség esetén a balneoterápiás kezeléseket elsősorban a károsodott vagy elzáródott petevezetők, a kismencedei összenövések, az elégtelen petefészek működés, az endometriosis okozta infertilitás, vagy habituális vetélések eseteiben alkalmazzuk. Rendszerint komplex kezelést végzünk, azaz többféle fizioterápiás kezelést adunk egy időben, mert így a hatás sokkal kedvezőbb. A Harkányi Termál Rehabilitációs Centrumban 2007 óta alkalmazzuk újra különböző nőgyógyászati problémákra, többek között meddőség esetén a balneo – fizioterápiás kezeléseket. A több évtizedes klinikai tapasztalatok alapján kialakított kezelési módszerek vizsgálataink alapján eredményesnek mondhatók a meddőség bizonyos eseteinek kezelésében, akár az asszisztált reprodukciós eljárásokat megelőzően egy optimálisabb kismencedei állapot kialakításában, akár a további kezelések kiváltásában.

Bevezetés

A meddőség a WHO (World Health Organization) megfogalmazása szerint a férfi vagy női reprodukív rendszer olyan betegsége, amely következtében 12 hónapos vagy hosszabb, rendszeres, védekezés nélküli szexuális együttlét után sem jön létre terhesség (WHO, 2020). A meddőség világszerte milliókat érintő egészségügyi probléma. Egyes becslések szerint globálisan mintegy 48,5 millió pár küzd az infertilitás valamely formájával (Mascarenhas, Flaxman, Boerma, Vanderpoel, & Stevens, 2012), míg Magyarországon a meddőség előfordulása 15-20%-ra tehető. Az állapot hátterében 45-50%-ban női okok állnak, mint a peteérés zavarai, méhkürtök károsodása, korábbi műtétek, gyulladás, endometriosis, hormonális problémák, anatómiai elváltozások vagy fejlődési rendellenességek. Az esetek 10-15%-ban a meddőség oka ismeretlen. Primer infertilitásról beszélünk, ha a nő korábban még nem volt terhes, míg sekunder infertilitás esetén a kórelőzményben szerepel terhesség (Kaáli & Bártfai, 2018). Napjainkban

a nők mind későbbi életkorban vállalnak gyermeket. Jelenleg több európai országban az anyai életkor az első szüléskor megközelíti a 30 évet, és sok nő 35 évesen vagy annál idősebben hozza világra első gyermekét. A természetes termékenység a nők életkorával csökken, és egyes kutatók szerint ez a csökkenés már 25-30 éves kor körül elkezdődik (Vander Borgh & Wyns, 2018). A termékenység csökkenésének az egyik oka, hogy az életkor előrehaladtával csökken a petesejtek száma, ami a menopauza előtti években felgyorsul. A petesejtek számának csökkenése mellett a minőségük is jelentősen romlik az életkor emelkedésével, továbbá a termékenységet negatívan befolyásoló hormonváltozások is elkezdődnek (Kaáli & Bártfai, 2018). Világviszonylatban az asszisztált reprodukciós eljárások igénybevételében az idősebb nők vannak túlsúlyban, azonban az életkor növekedése rosszabb kimenetelt eredményez a művi megtermékenyítések esetében is (Chua, et al., 2020). A női meddőség leggyakoribb oka

az ovulációs diszfunkció és a petevezeték rendellenessége. Az ovulációs rendellenességek a meddőségi diagnózisok hozzávetőleg 25%-át teszik ki, továbbá az anovulációban szenvedő nők 70%-a policisztás petefészek szindrómában (PCOS) szenved (Carson & Kallen, 2021), amely a nők legelterjedtebb endokrin rendellenessége és a női populáció 5-10%-át érinti. Az ovuláció károsodása mellett PCOS jelenlétében az embriónális beágyazódás esélye is csökken (Vander Borgh & Wyns, 2018). A petevezetők elzáródása vagy funkcionális elváltozásai a női meddőség 25-35%-áért felelős. A petevezetők proximális végének elzáródásait gyakran nyákdugók, összenövéses vagy endometriosis okozhatja, míg a disztális vég elzáródása általában felszálló fertőzések következménye (Kaáli & Bártfai, 2018). Károsíthatja a petevezeték a méhen kívüli terhesség a súlyosságtól, a diagnózis idejétől (késői diagnózis esetén nagyobb károsodás) és az elvégzett terápia típusától függően, ami a későbbiekben meddőséghez vezethet. A kismedencei fertőzések a petevezeték károsodásának leggyakoribb, de egyben megelőzhető okai. Különböző kórokozók juthatnak fel az alsó nemi traktusból, és ezáltal hatással lehetnek a méhre, a petevezetékre és a petefészkekre, kismedencei gyulladást, petevezeték elzáródást vagy a petevezeték csillóinak károsodását eredményezve. Becslések szerint a kismedencei gyulladásban szenvedő nők 10%-a válik meddővé, és a kockázat megnő az ismétlődő gyulladással epizódok esetén (La Marca & Mastellari, 2020). Számos hormonális zavar is meddőséget okozhat, mint például a hypothyreosis (pajzsmirigy alulműködés) és a hyperprolactinemia (magas prolaktin szint) (Deyhoul, Mohamaddoost, & Hosseini, 2017). A nők hypothyreosisában a különböző etiológiájú autoimmun thyreoiditis (pajzsmirigygyulladás) az egyik vezető ok, előfordulása a reprodukív korú nőkben átlagosan 7,8%. A legtöbb tanulmány szerint az autoimmun thyreoiditis előfordulása gyakoribb infertilis nők körében, különösen endometriosis és petefészek diszfunkció esetén. A hypothyreosis a menstruációs ciklust is befolyásolja, 23-68%-ban irreguláris menstruáció formájában (oligomenorrhoea, amenorrhoea, metrorrhagia, menorrhagia) (Speer, 2013). A meddőség egyik kóroki tényezője lehet még az endometriosis, ami egy patológiás kismedencei gyulladással járó folyamat. Jellemzője, hogy a méh üregén

kívül találhatóak endometrium-szigetek, akár a méhizomzat falában, a kismedencében vagy attól távolabbi területeken is (Varga, 2018). A fogamzóképes korú nők több mint 10-15%-át érintheti. Az endometriosis és a meddőség közötti összefüggést sok tanulmány említi, azonban az ok-okozati összefüggés még mindig ellentmondásos (Deyhoul, Mohamaddoost, & Hosseini, 2017). Számos vizsgálat igazolta, hogy a meddőség negatív hatással van a párok pszichés jólétére és szexuális kapcsolatára (Luk & Loke, 2015), továbbá a szorongás kockázata 60%-kal, míg a depresszió kockázata 40%-kal magasabb a meddő nők körében, mint az általános népesség körében (Nik Hazlina, Norhayati, Shaiful Bahari, & Nik Muhammad Arif, 2022). A meddő nők életminősége alacsonyabb a normatív adatokhoz viszonyítva is, és meddő férfikkal összehasonlítva is (Chachamovich, et al., 2010).

Az infertilitás kezelésére több terápia létezik az állapotot kiváltó ok alapján: gyógyszeres-, műtéti terápia és a napjainkban egyre gyorsabban fejlődő asszisztált reprodukciós technika (ART) számos formája (Szamatowicz & Szamatowicz, 2020). A konvencionális eljárások mellett a meddőségben szenvedők gyakran fordulnak az alternatív, kiegészítő terápiák felé, mint az akkupunktúra, homeopátia, diéta és egyéb terápiák. Ezen eljárások hatásossága infertilitásban máig nem bizonyított, ellentmondóak a vizsgálati eredmények (Clark, Will, Moravek, & Fisseha, 2013) (Feng, et al., 2021). Balneoterápiás kezeléseket (gyógyvízes fürdő, gyógyiszap pakolás) nőgyógyászati megbetegedésekben és meddőségben már ősidők óta alkalmaznak. Magyarországon 1954-től a parádfürdői, majd 1957-től a harkányi kórházban alkalmaztak gyógyvízes kezeléseket kismedencei krónikus gyulladással és meddőségben (Varga, 2018). Krónikus gyulladással járó nőgyógyászati kórképekben egy hazai randomizált, kontrollált klinikai vizsgálat hatásosnak találta a vasas-timsós gyógyvízes kezelést (Zámbó, Dékány, & Bender, 2008), míg meddőségben bizonyítékok nem, csak klinikai tapasztalatok állnak rendelkezésre a balneoterápiás kezelésekről. Tóth Emil korábbi, 1971-1983 időszak között a harkányi kórházban végzett meddőségi kezelés során gyűjtött 636 infertilis betegen végzett vizsgálatának eredménye szerint az egy éven belüli teherbeesési ráta a komplex balneo-fizioterápiás kezelésekről.

hatására összességében 44,5% volt. Korcsoportos bontásban a 35 év alattiak körében a sikerességi ráta 46,79%, míg a 35 év felettiak körében 21,9% volt (Tóth, 1983) (Tóth, 1985). A gyógyvizek esetében a kezelések során mind a víz fizikai, mind biológiai hatása érvényesül. A hidrosztatikai nyomás hatására élénkül a vér- és a nyirokkeringés azáltal, hogy a víz nyomást gyakorol a has és a kismedence szerveire. Ez a hasúri folyadék-gyüle-

mek gyorsabb felszívódását is elősegítheti. A víz termális hatására a felületes szövetek átmelegednek, ami már biológiai következményekkel is jár. A víz hőmérsékletétől (35 °C közömbös, 38-40 °C meleg fürdővíz) függően a termásvíz által felmelegített szövetekben értágító, görcsoldó hatás érvényesül, így kötőszövet- és izomlazító, illetve nem utolsósorban fájdalomcsillapító hatásai érvényesülnek (Varga, 2010).

Szulfátos, szulfidos (kénes) gyógyvizek biológiai hatása

Azokat az ásványvizeket nevezzük kénes víznek, amelyek literenként legalább 1 mg oxidálható szulfidként tartalmaznak. A kén többféle formában lehet jelen a vizekben: hidrogén-szulfid-ion (HS⁻), tioszulfátion (S₂O₃²⁻), kén-hidrogén (H₂S) és szulfidion (S²⁻) alakjában (Géher, Kovács, & Nagy, 2014). A kénes ásványvizek fő aktív molekuláját a H₂S képviseli (Munteanu, Munteanu, & Onose, 2021), ami fürdőzések a bőrön, a légutakon és a hüvelyhámmon keresztül is felszívódik, továbbá százszor gyorsabban jut át a sejtfalon keresztül, mint az oxigén (Géher, Kovács, & Nagy, 2014). A kén-hidrogén bizonyítottan gyulladáscsökkentő, antibakteriális, antifungális és értágító hatású (Munteanu, Munteanu, & Onose, 2021). Nőgyógyászati szempontból fontos, hogy bizonyítottan javítja a szövetek vérátáramlását, továbbá simaizom lazító hatása is ismeretes. A petefészek működésére hatással lehet azáltal, hogy a mitokondriumokra hatva növeli a sejtek aktivitását, így fokozhatja az ösztrogén és progeszteron képződését. A gyulladásos folyamatokat dózistól függően gátolja, vagy éppen fokozza. Iszap, illetve kénes fürdők után a béta-endorphin szint emelkedése, és klinikailag a fájdalomküszöb megemelkedése is megfigyelhető. Endometriosis, krónikus kismedencei gyulladás, illetve a kismedencei összenövések szempontjából lényeges, hogy számos immunmoduláló hatását, többek között a makrofág aktiváció fokozását is igazolni tudták (Varga, 2018), valamint a kénes ásványvíz elősegítheti a neutrofilek rövid távú túlélését, ezáltal felgyorsítja a fertőzések gyógyulását és megelőzi a további gyulladásokat (Munteanu, Munteanu, & Onose, 2021). Magyarország kénes vizei: Balf, Harkány, Mezőkövesd, Parádsasvár, Budapest egyes fürdői, Bogács és Egerszalók.

A harkányi meddőségi kezelés

A Harkányi Termál Rehabilitációs Centrumban 2007-ben újraindítottuk a korábban működő és 1996-ban megszüntetett nőgyógyászati gyógykezeléseket, köztük a meddőség balneo-fizioterápiás kezelését. A korábbi programot új kezelésekkel is kibővítettük a mai kor igényeinek megfelelően. A meddőség diagnózissal rendelkező nők fekvőbeteg-ellátás keretében 3 hetet töltenek intézményünkben, míg járóbeteg ellátás során 15 alkalmas komplex kezelésben részesülnek. A kúra során minden nő azonos számú és típusú balneo-fizioterápiás kezelésben részesül a kórházunk által kidolgozott protokoll szerint, ami a következő kezeléseket tartalmazza: kádfürdő kezelés, iszapnadrág-kezelés, gyógytorna, gátizomtorna, gyógymasszázs, BEMER kezelés, klinikai pszichológus konzultáció és dietoterápia. A kádfürdő kezelés során 36-39 °C fokos harkányi gyógyvízben fürdenek a nők heti háromszor 20 perc időtartamban, ahol a víz hőfokát egyénileg állítják be saját maguknak. A kádfürdő kezelésekkkel váltott napokon iszapnadrág kezelést alkalmazunk heti háromszor 20 perc időtartamban. A 40-42 °C fokos harkányi gyógyvízzel feloldott hévízi iszapot a köldöktől lefelé egészen a combközépig göngyöljük a nőkre, mint egy rövidnadrágot (1. ábra). Gátizomtornát, gyógytornász-fizioterapeuta vezetésével, egyéni torna formájában heti két alkalommal kapnak a kezelésben részesülők, alkalmanként 20 perces időtartamban. A torna részét képezi a medencefenék izmok működésének megérettetése, majd a gátizom erősítő-, lazító- és nyújtó gyakorlatok megtanítása, kiegészítve kismedencei keringésfokozó gyakorlatokkal és életvezetési tanácsokkal. Gyógymasszázs során az alhas és a lumbális régió kezelése történik klasszikus svédmasszázs fogásokkal hetente kétszer 20 percben.

BEMER kezelést heti 5 alkalommal 20 percben alkalmazunk, BEMER matrac és kismedencei párna használatával. Kiegészítő kezelésként minden meddő nő heti egyszer diétás tanácsadáson, illetve pszichológiai konzultáción vesz részt.

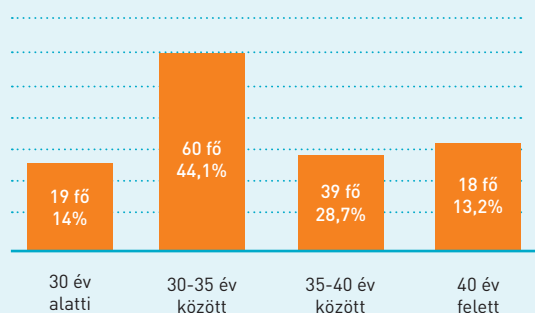
1. ábra

Saját vizsgálatunk

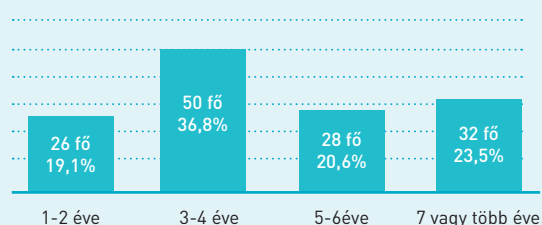
Egy 2018-as vizsgálatunkban 136 fő, a Harkányi Termál Rehabilitációs Centrumban fekvő-, és járóbeteg ellátás keretein belül meddőség diagnózissal kezelt nő adatait dolgoztuk fel. Összességében 298 fő, intézetünkben 2007 júliustól 2018 májusig tartó időszakban meddőség diagnózissal kezelt nőnek küldtük ki postai úton vagy e-mailben kérdőívünket, illetve kerestük fel őket telefonon. A megkeresett nők közül 136 fő (46%-os válaszadási arány) válaszolt kérdéseinkre. A felmérésben részt vevő nők 47,1%-a sikeresen esett teherbe spontán, vagy gyógyszeres terápia, illetve asszisztált reprodukciós eljárás segítségével a harkányi kezeléseket követő egy éven belül. A spontán teherbeesés aránya 23,5% volt. A harkányi kezeléskor a vizsgált nők átlag életkora 34,53 ($\pm 4,29$; 26,00-47,08) év volt. A vizsgálatban résztvevők korcsoportok szerinti megoszlását az 2. ábra szemlélteti.

2. ábra: Korcsoportok szerinti megoszlás

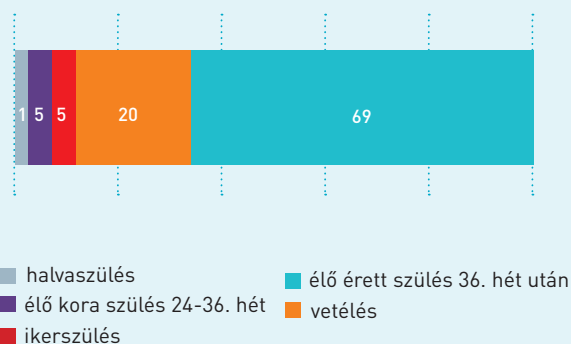

A 35 éven aluli nőknek szignifikánsan nagyobb arányban (54,4%) sikerült teherbe esniük a komplex balneo-fizioterápiás kezeléseket követő egy éven belül, mint az idősebb korosztály képviselőinek (36,8%, $p=0,043$). A harkányi kúrát megelőzően a nők többsége (44,1%) több mint 5 éve próbált teherbe esni (3. ábra), azonban a kezeléseket követő egy éven belüli teherbeesési arányban nem találtunk szignifikáns különbséget azok között, akik csak 1-2 éve vagy több mint 7 éve próbálkoztak. Az egy éven belüli terhességek 78%-a sikeres szüléssel és gyermekáldással végződött (4. ábra).

3. ábra: Hány éve szerettek volna már gyermeket?

4. ábra: A terhességek kimenetele, %

A harkányi kezelést megelőzően meddőségi kezelés valamely formájában (gyógyszeres terápia, műtét vagy asszisztált reprodukciós eljárás) 131 fő (96,3%) részesült korábban, míg 5 fő (3,7%) csak alternatív természetes módszerekkel próbálkozott. A kezelésre érkezett meddő nők 14,7%-a a kúrát megelőzően 3-5 alkalommal inszemináció kezelésen, míg 28,7%-uk 3-5 lombik kezelésen vett részt sikertelenül. Statisztikailag nem volt szig-

nifikáns különbség a harkányi kúrát követő egy éven belüli teherbeesések arányában azok között, akik korábban nem, vagy 3-5 (esetleg több mint 5) alkalommal részesültek asszisztált reprodukciós eljárásban.

Vizsgálatunk limitációja a kis elemszám és az 50% alatti válaszadási arány. Tervezzük meddő betegeink utánkötését az elkövetkezendő években is,

továbbá tervezzük azon pácienseink megkeresését is, akiket eddig valamilyen oknál fogva nem sikerült elérnünk. 2007 és 2021 között a Harkányi Termál Rehabilitációs Centrumban közel 800 meddő nő kezelése történt fekvőbeteg ellátás keretein belül 3 hetes kúra formájában. Jelenleg ezen betegeink kérdőíves megkérdezését végezzük.

Összefoglalás

A meddőség patológiája igen összetett folyamat. Nem csak egyes betegségek, elváltozások, hanem akár ezek kombinációja húzódhat meg az infertilitás hátterében. Széles körű kivizsgálás és komplex kezelés szükséges a sikeres teherbeesés eléréséhez. Eddigi eredményeink alapján elmondhatjuk, hogy a harkányi komplex balneo-fizioterápia hatásos kiegészítő kezelés lehet női meddőségben. A harkányi kúra utáni spontán teherbeesési rátát tekint-

ve a komplex balneo-fizioterápiának akár az asszisztált reprodukciós eljárások előtt rutinszerűen alkalmazva is lehet létjogosultsága, mind a későbbi reprodukciós terápia kimenetelének javításában, vagy akár, bizonyos esetekben, annak kiváltásában. Az eddigi kezelések adatainak részletesebb feldolgozása mellett további vizsgálatok szükségesek a pontos hatásmechanizmus felderítésére is.

Felhasznált irodalom

Carson, S., & Kallen, A. (2021). *Diagnosis and Management of Infertility: A Review*. *JAMA*, 326(1), 65–76. doi:10.1001/jama.2021.4788

Chachamovich, J., Chachamovich, E., Ezer, H., Fleck, M., Knauth, D., & Passos, E. (2010). *Investigating quality of life and health-related quality of life in infertility: a systematic review*. *J Psychosom Obstet Gynaecol*, 31(2), 101-10.

Chua, S., Danhof, N., Mochtar, M., van Wely, M., McLernon, D., Custers, I., . . . van Eekelen, R. (2020). *Age-related natural fertility outcomes in women over 35 years: a systematic review and individual participant data meta-analysis*. *Human Reproduction*, 35(8), 1808–1820.

Clark, N., Will, M., Moravek, M., & Fisseha, S. (2013). *A systematic review of the evidence for complementary and alternative medicine in infertility*. *Int J Gynaecol Obstet*, 122(3), 202-6.

Deyhoul, N., Mohamaddoost, T., & Hosseini, M. (2017). *Infertility-Related Risk Factors: A Systematic Review*. *International Journal of Women's Health and Reproduction Sciences*, 5, 24–29.

Escobar-Morreale, H. (2018). *Polycystic ovary syndrome: definition, aetiology, diagnosis and treatment*. *Nat Rev Endocrinol*, 14(5), 270-284.

Feng, J., Wang, J., Zhang, Y., Zhang, Y., Jia, L., Zhang, D., . . . Luo, S. (2021). *The Efficacy of Complementary and Alternative Medicine in the Treatment of Female Infertility*. *Evid Based Complement Alternat Med*, 2021.

Géher, P., Kovács, C., & Nagy, K. (2014). *A gyógyvizek felosztása, élettani hatásai*. In T. Bender (Ed.), *Balneoterápia és hidroterápia* (pp. 33-46). Budapest: Medicina Könyvkiadó Zrt.

Kaáli, N., & Bártfai, G. (2018). *A meddőség korszerű diagnosztikája és kezelése*. (N. Kaáli, & G. Bártfai, Eds.) Budapest: Medicina Könyvkiadó.

La Marca, A., & Mastellari, E. (2020). *Infertility*. In F. Petraglia, & B. Fauser (Eds.), *Female Reproductive Dysfunction*. *Endocrinology* (pp. 211–233). Springer, Cham.

Luk, B., & Loke, A. (2015). *The Impact of Infertility on the Psychological Well-Being, Marital Relationships, Sexual Relationships, and Quality of Life of Couples: A Systematic Review*. *J Sex Marital Ther*, 41(6), 610-25.

Mascarenhas, M., Flaxman, S., Boerma, T., Vanderpoel, S., & Stevens, G. (2012). *National, Regional, and Global Trends in Infertility Prevalence Since 1990: A Systematic Analysis of 277 Health Surveys*. *PLoS Med*, 9(12).

- Munteanu, C., Munteanu, D., & Onose, G. (2021). Hydrogen sulfide (H₂S) - therapeutic relevance in rehabilitation and balneo-therapy Systematic literature review and meta-analysis based on the PRISMA paradigm. *Balneo and PRM Research Journal*, 12, 176–195.
- Nik Hazlina, N., Norhayati, M., Shaiful Bahari, I., & Nik Muhammad Arif, N. (2022). Worldwide prevalence, risk factors and psychological impact of infertility among women: a systematic review and meta-analysis. *BMJ Open*, 12(3), e057132.
- Speer, G. (2013). A pajzsmirigyműködés jelentősége fertilis korú nőkben: meddőség, terhesség és a post partum időszak. *Orv. Hetil.*, 154(51), 2017–2023.
- Szamatowicz, M., & Szamatowicz, J. (2020). Proven and unproven methods for diagnosis and treatment of infertility. *Adv Med Sci*, 65(1), 93-96.
- Tóth, E. (1983). A balneoterápia szerepe a meddő betegek gyógyításában. *Magy. Nőorv. L.*, 46, 278-282.
- Tóth, E. (1985). A komplex fizioterápia szerepe egyes nőgyógyászati betegségek kezelésében. *Kandidátusi értekezés. Harkány - Budapest.*
- Vander Borgh, M., & Wyns, C. (2018). Fertility and infertility: Definition and epidemiology. *Clin Biochem*, 62, 2-10.
- Varga, P. (2010). A balneoterápia különleges szerepe a nőgyógyászati kórképek rehabilitációjában. *Családorvosi Fórum*, 10(11), 39-42.
- Varga, P. (2018). A gyógyvíz szerepe a nőgyógyászati kórképek fizioterápiás kezelésében. In S. Sandra, & C. Z. Oláh (Eds.), *Víz a gyógyászatban* (pp. 306-316). Budapest: San-Ergonómia Kft.
- WHO. (2020). <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/infertility>. Retrieved 10 27, 2022, from who.int.
- Zámbó, L., Dékány, M., & Bender, T. (2008). The efficacy of alumcontaining ferrous thermal water in the management of chronic inflammatory gynaecological disorders—a randomized controlled study. *Eur J Obstet Gynecol Reprod Biol*, 140, 252–257.

SZERZŐK

Adámi Zsanett *doktorandusz hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem*

Agócs Gergely *vezető elemző, KINCS*

Ambrus Eszter *okleveles fizioterapeuta, Központi Gyógytorna és Terápiás Egység vezető helyettes, Harkányi Termál Rehabilitációs Centrum Közhasznú Nonprofit Kft.*

Bencze Ádám *kutató-elemző, KINCS*

Fűrész Tünde *elnök, KINCS*

Gere Dömötör *senior kutató, Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány*

Horváth-Varga Anikó *kutató-elemző, KINCS*

Nagy Tímea *kutató-elemző, KINCS*

Dr. Nusser Nóra *PhD orvosigazgató, Harkányi Termál Rehabilitációs Centrum Közhasznú Nonprofit Kft.*

Nyírády Adrienn *kutató-elemző, KINCS*

Papházi Tibor *PhD kutató-elemző, KINCS*

Pári András *kutatási vezető, KINCS*

Raffael Mónika *kutató-elemző, KINCS*

Székely András *kutató-elemző, KINCS*

Tárkányi Ákos *PhD kutató*

Trásy Lilla *kutató-elemző, KINCS*

Dr. habil. Varga Péter *PhD osztályvezető főorvos, Harkányi Termál Rehabilitációs Centrum Közhasznú Nonprofit Kft.*

Varga-Péterfi Petra *kutató, Nemzetstratégiai Kutatóintézet*

KAPOCS -
Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS),
VI. évfolyam

Kiadja:
Kopp Mária Intézet a Népesedésért
és a Családokért (KINCS)

Felelős kiadó:
Fűrész Tünde elnök

Főszerkesztő:
Fűrész Tünde elnök

Szerkesztőbizottság elnöke:
Aczél Petra elnöki főtanácsadó

Szerkesztőbizottság tagjai:
Andok Mónika, Bagdy Emőke, Bartus Tamás, Bögre Zsuzsanna,
Dávid Beáta, Demény Pál, Engler Ágnes, Forisek Péter, Lentner Csaba,
Mészáros József, Pusztai Gabriella

Szerkesztőség:
Rövid Irén irodavezető, Pári András irodavezető

Lektorok:
Salamin Géza, Korinek Livia, Pári András, Rövid Irén

Szerkesztőségi titkár:
Korinek Livia elnöki és koordinációs vezető

Szerkesztőség: kapocs@koppmariaintezet.hu
ISSN 1588-7227 (nyomtatott)
ISSN 2732-0154 (pdf)

A Kiadó kötetei (nyomtatott és e-könyv formátumban) megrendelhetők
a KINCS könyvesboltjában: www.ekonyv.koppmariaintezet.hu

Grafikai tervezés és tördelés: Mészáros Péter
Nyomda: GELBERT ECO PRINT KFT.

KINCS
KOPP MÁRIA INTÉZET
A NÉPESEDÉSÉRT
ÉS A CSALÁDOKÉRT

